

ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

Institutul de Istorie

STUDII

Revistă de istorie și filozofie

H

ANUL 7

APRILIE — IUNIE 1954

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

www.dacoromanica.ro

„STUDII” REVISTĂ DE ISTORIE ȘI FILOZOFIE
APARE TRIMESTRIAL
COMITETUL DE REDACȚIE

PROF. UNIV. V. CHERESTESIU și CONF. UNIV. A. ROMAN (Redactori responsabili),
PROF. UNIV. L. BANYAY (Cluj), ACAD. P. CONSTANTINESCU-IAȘI, CONF. UNIV.
BARBU CÎMPINA, PROF. UNIV. C. I. GULIAN, PROF. UNIV. ATHANASIE JOJA,
PROF. UNIV. I. IONĂSCU, CONF. UNIV. V. MACIU, CONF. UNIV. V. POPOVICI (Iași),
PROF. S. ȘTIRBU, PROF. UNIV. D. PRODAN (Cluj), ACAD. MIHAIL ROLLER.

BUCUREȘTI, B-DUL GENERALISSIMUL STALIN Nr. 1, TEL. 2-87-43

ABONAMENTE : OFICIUL SPECIAL DE EXPEDIERE A PRESEI, STR. CONST. MILLE Nr. 14.
LA TOATE OFICIILE POȘTALE ȘI LIBRĂRIA ACADEMIEI R. P. R., CALEA VICTORIEI 27,

TEL. 4-08-50
www.dacoromanica.ro

ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÎNE
INSTITUTUL DE ISTORIE

STUDII

Revistă de istorie și filozofie

II

ANUL 7

APRILIE—IUNIE 1954

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÂNE
www.dacoromanica.ro

**„STUDII” REVISTĂ DE ISTORIE ȘI FILOZOFIE
APARE TRIMESTRIAL**

COMITETUL DE REDACȚIE

PROF. UNIV. V. CHERESTEȘIU și CONF. UNIV. A. ROMAN (Redactori responsabili),
PROF. UNIV. L. BĂNYAY (Cluj), ACAD. P. CONSTANTINESCU-IAȘI, CONF. UNIV.
BARBU CÎMPINA, PROF. UNIV. C. I. GULIAN, PROF. UNIV. ATHANASIE JOJA,
PROF. UNIV. I. IONAȘCU, CONF. UNIV. V. MACIU, CONF. UNIV. V. POPOVICI (Iași),
PROF. UNIV. S. ȘTIRBU, PROF. UNIV. D. PRODAN (Cluj), ACAD. MIHAIL ROLLER.

BUCUREȘTI, B-DUL GENERALISSIMUL STALIN Nr. 1, TEL. 2-87-43

**ABONAMENTE : OFICIUL SPECIAL DE EXPEDIERE A PRESEI, STR. CONST. MILLE Nr. 14,
LA TOATE OFICILE PoȘTALE ȘI LIBRĂRIA ACADEMIEI R.P.R., CALEA VICTORIEI 27
TEL. 4-08-50,**

www.dacoromanica.ro

CUPRINSUL

	Pag.
Şedinţa plenară a C.C. al P.M.R. din 19 aprilie 1954	5
GH. GHEORGHIU-DEJ , Pentru întărirea continuă a muncii de partid. Exponere făcută la şedinţa plenară a C.C. al P.M.R. din 19 aprilie 1954.....	7

B. F. PORŞNEV, Contribuţii la caracterizarea situaţiei internaţionale în timpul războiului de eliberare dus de poporul ucrainean în anii 1648—1654.....	15
J. BENDITER, Din politica antipopulară şi antinaţională a burgheziei şi moşierimii române între anii 1937—1939	33
GHEORGHE HAUPT , Luptătorul revoluţionar N. P. Zubcu Codreanu	67
G. VAIDĂ, Lenin şi coexistenţa paşnică între cele două sisteme — sistemul socialist şi cel capitalist	99

DISCUȚII

M. LUPAN și GR. SMEU, Invățătura leninistă despre transformarea revoluției burgozo-democratice în revoluție socialistă — călăuză în lupta partidului nostru pentru săvârșirea regimului de democrație populară	121
--	-----

CRITICĂ ȘI BIBLIOGRAFIE

N. CREȚU, M. FRUNZĂ și GH. HAUPT, Imbunătățirea « Manualului de istorie a R.P.R. », o sarcină de cinste a istoricilor	135
---	-----

RECENZII

M. A. BARG, Cromwell și epoca sa (<i>Nic. Copoiu</i>).....	153
Trei studii noi despre revoluția husită (<i>Tr. I.-N.</i>).....	158
A. V. MIȘULIN, Spartacus (<i>R. Voropanov</i>).....	162
Materiale arheologice privind istoria veche a R.P.R., v. I (<i>D. P.</i>)	166

СОДЕРЖАНИЕ

Стр.

Пленарное заседание ЦК РРП 19 апреля 1954 г.....	5
Г. ГЕОРГИУ-ДЕЖ, За дальнейшее укрепление партийной работы. Доклад на пленарном заседании ЦК РРП 19 апреля 1954 г.	7

Б. Ф. ПСРШНЕВ, К характеристике международной обстановки освободительной войны украинского народа 1648—1654 годов.	15
Ж. БЕНДИТЕР, В связи с антипопулярной и антинациональной политикой румынской буржуазии и помещиков между 1937—1939 гг.....	33
Г. ГАУПТ, Революционный борец Н. П. Зубку Кодриану	67
Г. ВАЙДА, Ленин и мирное сосуществование двух систем — капиталистической и социалистической	99

ДИСКУССИИ

М. ЛУПАН и Г. ЗМЕУ, Ленинское учение о переростании буржуазно-демократической революции в социалистическую — руководство в борьбе нашей партии за создание строя народной демократии.....	121
---	-----

КРИТИКА И БИБЛ. ОГРАФИЯ

Н. КРЕЦУ, М. ФРУНЗЭ и Г. ГАУПТ, Улучшать и совершенствовать «Учебник по истории РНР» — почетная задача историков	135
--	-----

РЕЦЕНЗИИ

М. А. БАРГ, Кромвель и его эпоха. (<i>H. Колою</i>)	153
Три новых труда о гуситской революции (<i>Tr. И.—Н.</i>)	158
А. В. МИШУЛИН, Спартакус (<i>P. Воропанов</i>).	162
Археологические материалы по древней истории РИР, т. I (<i>Д. П.</i>)	166

ȘEDINȚA PLENARĂ A C.C. AL P.M.R. DIN 19 APRILIE 1954

In ziua de 19 aprilie a.c. a avut loc ședința plenară a Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român, cu urmatoarea ordine de zi :

1. — Mersul aplicării hotărîrilor plenarei C.C. al P.M.R. din august 1953 și măsurile în vederea realizării Planului de Stat și a Bugetului de Stat pe 1954.

2. — Unele probleme organizatorice de partid.

La punctul 1 al ordinei de zi, plenara a ascultat dari de seamă prezentate de tovarășii M. Constantinescu, D. Petrescu și Gh. Apostol.

Plenara a aprobat dările de seamă prezentate.

La punctul 2 al ordinei de zi, plenara a ascultat expunerea facută de tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej. Plenara a aprobat expunerea prezentată.

Pe baza acestei expuneri, în scopul întăririi conducerii colective a întregii munci de partid și de stat, al rezolvării operative a problemelor organizatorice de partid, al dezvoltării mai active a întregii vieți de partid, al ridicării de noi cadre în conducerea partidului, plenara a luat următoarele hotărîri :

1. — Secretariatul C.C. al P.M.R. va fi compus din 4 membri care nu ocupă funcții în guvern.

Secretariatul Comitetului Central se va ocupa de munca curentă operativă de partid, activitatea sa fiind îndrumată de Biroul Politic al Comitetului Central.

2. — Se primește propunerea tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej de a se renunța la funcția de secretar general al Comitetului Central și de a se înființa funcția de prim secretar al Comitetului Central.

Plenara a ales pe tov. Gheorghe Apostol în funcția de prim secretar al Comitetului Central, iar pe tovarășii Nicolae Ceaușescu, Mihai Dalea, Ianoș Fazekas în funcția de secretari ai Comitetului Central.

Plenara a ales pe tovarășii N. Ceaușescu și Al. Drăghici ca membri supleanți ai Biroului Politic al C.C. al P.M.R.

Plenara a cooptat pe membrii supleanți ai C.C. al P.M.R., tovarașii M. Mujic și M. Roșianu, și pe tov. I. Fazekas, ca membri ai Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român.

Plenara a hotărât convocarea la 30 octombrie 1954 a celui de al doilea Congres al Partidului Muncitoresc Român.

PENTRU INTĂRIREA CONTINUĂ A MUNCII DE PARTID

Expunere făcută de tov. GH. GHEORGHIU-DEJ la ședința plenară a C.C.
al P.M.R. din 19 aprilie 1954

Tovarăși,

De la plenara largită a Comitetului Central din august 1953 au trecut 8 luni. În această perioadă, Comitetul Central și-a concentrat toate eforturile asupra infăptuirii sarcinilor puse de plenară cu privire la îndreptarea cursului politicii noastre economice, dezvoltarea proporțională a diferențierelor ramuri ale economiei naționale și ridicarea continuă a nivelului de trai al oamenilor muncii. În acest scop partidul și guvernul au luat un sir de măsuri practice, iar altele sunt în pregătire. În cursul anului 1954 aceste măsuri vor trebui să dea rezultatele prevăzute în hotărîrile plenarei din august 1953.

Plenara largită a C.C. al P.M.R. din august 1953 a elaborat o hotărîre cu privire la îmbunătățirea muncii de partid și întărirea legăturii partidului cu masele, hotărîre ce a fost prelucrată de către organele și organizațiile de partid.

Hotărîrea plenarei largite a C.C. al P.M.R. cu privire la îmbunătățirea muncii de partid se ocupă de un număr de probleme centrale ale muncii partidului : întărirea muncii colective în activitatea tuturor organelor de partid ; dezvoltarea criticii și autocriticii și întărirea democrației interne de partid ; întărirea controlului de partid asupra acivității economice și de stat ; crearea unui activ de partid puternic și a unui larg activ fară de partid în jurul organizațiilor de partid ; întărirea prin toate mijloacele a legăturii partidului cu masele ; întărirea alianței între clasa muncitoare și țărănimă muncitoare, sub conducerea clasei muncitoare ; mobilizarea întregului partid pentru realizarea sarcinilor economice, îndeosebi în domeniul creșterii producției agricole și a producției bunurilor de larg consum.

Hotărîrea cu privire la problemele muncii de partid cuprinde o justă analiză a deficiențelor principale în munca noastră de partid și a măsurilor ce trebuie luate pentru ridicarea ei la un nivel superior.

În perioada ce s-a scurs de la această plenară s-au obținut rezultate pozitive în domeniul îmbunătățirii activității organelor și organizațiilor de partid. Adunările de dare de seamă și de alegeri care au avut loc la toate organizațiile de bază ~~www.dacoromanica.ro~~ rationale ce s-au ținut

în marea majoritate a raioanelor au prilejuit o cuprinzătoare analiză a muncii de partid, au întarit spiritul critic și autocritic în rîndurile organizațiilor partidului, au dus la o mai mare activizare a masei membrilor de partid. În urma conferințelor de partid, organizațiile partidului au luat curs pentru îndreptarea numeroaselor lipsuri scoase la iveală în aceste conferințe. S-a întarit spiritul de muncă colectivă în activitatea multor comitete regionale, raionale, orașenești ale partidului. Un loc de seamă în educarea partinica a membrilor de partid și în întărirea rîndurilor organizațiilor de partid îl are acțiunea de preschimbare a carnetelor de partid, acțiune în curs. S-au luat o serie de măsuri în vederea întăririi comitetelor raionale sășești ale partidului — factor însemnat în rezolvarea sarcinilor partidului în domeniul sporirii producției agricole și în munca de întărire a legăturii partidului cu masele țărănimii muncitoare. Au fost aduse îmbunătățiri organizatorice aparatului de partid. În campania de alegeri pentru sfaturile populare locale, ca și în alte acțiuni organizațiile partidului au dovedit în nou capacitatea lor de a duce în cele mai largi mase cuvîntul partidului și a le mobiliza la lupta pentru aplicarea politiciei partidului și guvernului.

Organizațiile de partid și-au intensificat activitatea politică și organizatorică în luptă pentru sporirea producției agricole și a producției bunurilor de larg consum. În urma consfătuirii fruntașilor producției agricole, convocată în martie a. c. de partid și guvern, organizațiile de partid au început să se ocupe mai serios de răspindirea metodelor înaintate folosite de fruntașii agriculturii.

Munca de agitație și de propagandă desfășurată de organizațiile de partid s-a îmbunătățit, a devenit mai multilaterală, se duce în mod mai calificat și la un nivel mai înalt ca înainte.

Cu toate acestea, noi nu ne putem declara mulțumiți cu rezultatele obținute. Munca organizatorică și politică de partid nu se află încă la nivelul sarcinilor mari pe care le-a stabilit plenara. Trebuie să spunem deschis și cu toată hotărîrea că un sir de prevederi ale plenarei cu privire la îmbunătățirea muncii de partid n-au fost trăduse în fapte. Multe organizații de partid nu s-au mobilizat pentru a asigura aplicarea întocmai a acestor prevederi.

Astfel, comitetele regionale, raionale, orașenești n-au acordat atenția cuvenită hotărîrilor plenarei cu privire la strîngerea în jurul organelor conduceătoare de partid din întreaga țară a unui activ de partid de 80—100.000 de tovarăși. Plenara preciza că în acest activ trebuie atrași cei mai buni membri de partid din întreprinderi, instituții, gospodării de stat, S.M.T.-uri, gospodării colective și sate, membrii de partid ce muntesc în organizații de masă, oameni devotați partidului, cu o bună pregătire profesională, fruntași în muncă.

Majoritatea comitetelor regionale, raionale și orașenești nu aplică aceste indicații ale plenarei, se ocupă mai mult de întocmirea de date statistice cu privire la activul de partid, neînțelegînd în suficientă măsură ce importanță mare prezintă pentru munca de partid un activ numeros, capabil să se orienteze în mod just, să ajute organele de partid de a mobiliza masa membrilor de partid, iar prin ei — masele largi de oameni ai muncii, pentru aplicarea în viață a politiciei partidului. În fiecare organizație de bază există, în afara de membru viroului, un număr însemnat

de membri ai partidului, care își îndeplinesc conștiințios sarcinile de partid, sănt iubiți și stimați de mase. Cum este folosit de către organizațiile de partid acest activ? Se dezbat cu el în mod sistematic problemele actuale ale politicii partidului? Se duce o muncă sistematică de largire a orizontului politic și ideologic al acestor cadre? Este antrenat acest activ la elaborarea și, îndeosebi, la aplicarea în viață a hotărîrilor luate de organizațiile de partid? La aceste întrebări trebuie răspuns că organizațiile de partid lucrează încă insuficient cu activul lor, îl atrag într-o măsură cu totul nesatisfăcătoare la realizarea sarcinilor pe care le au de îndeplinit.

Plenara largită din august 1953 a cerut organizațiilor de părtid să îmbunătățească munca de primire a candidaților și membrilor de partid din rîndurile celor mai buni reprezentanți ai clasei muncitoare. Țarănimii muncitoare și intelectualitatea, dintre oamenii muncii crescuți și caliți în luptele conduse de partid pentru cucerirea și consolidarea regimului democrat-popular, pentru construirea socialismului.

Lipsurile constătate de plenară în acest domeniu încă n-au fost înălțurate. Multe organizații de partid nu se preocupă de munca de primire a candidaților de partid. Datorită muncii lor slabe, oameni ai muncii care și-au demonstrat prin fapte devotamentul lor față de părtid și care sunt dornici să facă parte din rîndurile partidului, rămân vreme îndelungată în afara preocupărilor organizațiilor de partid.

In viața organizătorică și în activitatea propagandistică a multor organizații de partid n-au fost încă dezrădăcinate metodele de muncă formale, birocratice, n-a fost încă pus capăt sablonului în munca de partid, neluării în considerare a condițiilor specifice de activitate a fiecărei organizații de partid, numărului excesiv de ședințe de tot felul. Mai este mult de făcut pentru ca munca de propagandă și munca politică de masă să devină mai vie, mai concretă, mai strâns legată de problemele vitale ale politicii partidului și statului.

Organizațiile de partid utilizează slab variantele mijloace pe care le au la dispoziție pentru desfășurarea unei largi munci politico-educative în rîndul maselor (ziarul, carte, conferințele pentru oamenii muncii, radioficarea, cinematograful, gazeta de perete etc.). Slabă este participarea personală a activiștilor de partid și de stat la munca politică în rîndurile maselor largi în vederea lămuririi problemelor principale ale politicii partidului și ale luptei pentru pace.

Există încă slăbiciuni foarte serioase în ceea ce privește controlul îndeplinirii hotărîrilor partidului, control pe care Lenin îl considera drept verigă hotărîtoare a întregii munci de partid. Slabul control al îndeplinirii hotărîrilor luate duce la micșorarea prestigiului organelor de partid, a autoritatii pe care trebuie să-o aibă hotărîrile partidului în ochii membrilor și nemembriilor de partid.

Persistă o serie de lipsuri și în ce privește selecționarea și repartizarea cadrelor. Comitetele regionale și raionale de partid, secțiile Comitetului Central, nu analizează în mod sistematic și aprofundat politica de cadre a organizațiilor de partid, a organizațiilor de masă și organelor de stat.

Organizațiile de partid vor puțea să înlăture toate aceste deficiențe în munca numai însușindu-și în mod temeinic hotărîrile plenare din august 1953 și luând măsuri practice pentru îndeplinirea lor. Călăuzindu-se după aceste hotărîri, organizațiile de partid și organele conducătoare ale partidului trebuie să depună serioase eforturi în vederea întăririi rîndurilor partidului, sporirii continue a capacitații organizațiilor de partid de a mobiliza masele de oameni ai muncii la lupta pentru înfrîngerea tuturor greuțăilor și traducerea în viață a politicii partidului, întăririi unității de nezdruncinat între partid, guvern și popor. Organele de partid trebuie să acorde cea mai mare atenție întăririi în rîndurile partidului a spiritului de vigilență împotriva oricărora uneleliri ale dușmanilor fățișii sau mascați ai partidului și ai regimului democrat-popular.

Trebuie să întărim încontinuu disciplina internă de partid, deopotrivă obligatorie pentru toți membrii de partid, indiferent de domeniul său de activitate sau de funcția pe care o ocupă. Membrii de partid trebuie să educați în spiritul respectării neșovăitoare a hotărîrilor și directivelor partidului.

În activitatea tuturor organelor de partid trebuie consecvent aplicat principiul leninist al muncii colective. „Plenara cere tuturor comitetelor de partid — se arată în Hotărîrea plenarei din august 1953 — să respecte cu strictețe principiul conducerii colective, care este principiul suprem al conducerii de partid. Orice tendință de călcare a acestui principiu trebuie combatută cu severitate“.

Trebuie dusă o luptă hotărâtă împotriva călcărilor democrației interne de partid, care mai sunt frecvențe într-o serie de organizații de partid. Trebuie cultivată o curajoasă atitudine autocritică față de greșeli și stimulată critica de jos, în interesul întăririi partidului și statului democrat-popular. Orice încercare de a înăbuși părerile oamenilor muncii și a întîmpina pe cei care critică sunt cu desăvîrșire nepermise și trebuie să cunoască sancțiونate de partid.

Călăuzindu-se de învățătura marxist-leninistă, plenara din august 1953 a cerut organizațiilor de partid să lichideze orice manifestare a cultului personalității. Membrii de partid și oamenii muncii nemembri ai partidului trebuie să educați în spiritul devoțamentului pentru partid, pentru Comitetul său Central, pentru clasa muncitoare, pentru popor — făuritorul istoriei. Trebuie să spunem cu toată hotărîrea că vom combate orice manifestare a cultului personalității din partea oricui ar veni ea și în orice domeniu să ar manifesta. Oricine ar fi, oricare ar fi munca de răspundere pe care o are, o persoană sau alta nu poate înlocui partidul, nu poate înlocui forța și înțelepciunea colectivă a partidului. Cultul personalității trebuie lichidat cu desăvîrșire, ca incompatibil cu învățătura și ideologia marxist-leninistă.

Problemele economice se află în centrul preocupărilor partidului. Întărirea organizațiilor de partid din fabrici, uzine, mine, exploatari petroliifere este chezășia succesului în realizarea obiectivelor economice stabilite de plenara din august 1953.

Organizațiile de partid din industrie trebuie să-si concentreze toate forțele asupra îndeplinirii plășului de stat pe anul 1954 la toți indicii, exercitind un permanent control pentru că să nu poată avea loc nici o

abatere de la prevederile planului. Organizațiile de partid trebuie să se afle în fruntea luptei de zi cu zi pentru mărirea producției, ridicarea productivității muncii, deplina folosirea capacitatii de producție a utilajelor, reducerea prețului de cost al produselor, îmbunătățirea calității lor, severe economii la mijloace bănești, materii prime, micșorarea cheltuielilor administrative — singura cale justă pentru ridicarea nivelului de trai al oamenilor muncii.

Nu poate fi bun membru de partid acel ce manifestă indiferență și nepăsare față de problemele gospodăririi socialiste a întreprinderilor, luptei pentru rentabilitate, asigurării rezervelor necesare de mărfuri, întăririi continue a leului. Trebuie cultivat la fiecare activist și membru de partid, la fiecare activist sindical, la cadrele conducătoare din întreprinderi și aparatul economic, la cadrele de ingineri și tehnicieni, interesul pentru studiul aprofundat al problemelor economice.

Documentele plenarei din august 1953 subliniază cu deosebită putere că întărirea alianței dintre clasa muncitoare și țărăniminea muncitoare, consolidarea rolului conducător al clasei muncitoare în această alianță constituie chezăria succesului în opera de construire a socialismului.

Plenara a cerut organelor și organizațiilor de partid să ia măsuri temeinice în vederea îmbunătățirii activității organizațiilor de partid de la sate și întăririi legăturii partidului cu masele de țărani muncitori. Trebuie spus că multe comitete regionale și comitete raionale de partid nu acordă încă un ajutor calificat, concret, organizațiilor de partid de la sate, în vederea ridicării nivelului muncii lor, sporirii rolului lor organizator și mobilizator, a combativității lor în luptă împotriva uneltirilor chiaburimii și ale altor dușmani ai țărănimii muncitoare. Organele de partid și aparatul de partid se preocupă în insuficientă masură de extinderea inițiatiivelor prețioase ale organizațiilor de partid în domeniul vieții organizatorice, al muncii politice de măsă, al luptei pentru aplicarea regulilor agrotehnice, pentru extinderea experienței fruntașilor producției agricole. Nu s-a făcut decit prea puțin pentru organizarea în jurul fiecărei organizații de bază a unui larg activ fără de partid, care să constituie o puternică verigă de legătură între partid și masele țărănimii muncitoare. Nu începe îndoială că un asemenea activ există în fapt în jurul organizațiilor de bază sătești. Deputați și agitatori fără de partid, utemiști și delegate de femei, țărani colectiviști, întovărăși și țărani muncitori cu gospodărie individuală, fruntași ai producției agricole, învățători, agronomi, medici, oameni țârapiți partidului, cadre cinstite și devote partidului din aparatul de stat și cooperăție, toți aceștia formează o puternică bază de sprijin a organizațiilor de partid. Este necesar ca organizația de partid să se ocupe cu dragoste și atenție de acest activ, să-l educe, să-l antreneze în acțiunile inițiate de partid.

In unele locuri comitetele regionale și raionale de partid tratează problema activului fără de partid în mod îngust și birocratic, preocupându-se mai mult de evidența activului fără de partid, de alcătuirea pentru acest activ a unor planuri pe hîrtie. Acolo însă unde organele de partid s-au ocupat în mod viu și concret de activul fără de partid, acolo acest activ acordă un neprețuit ajutor organizațiilor de bază de la sate în mobilizarea țărănimii muncitoare la executarea lucrărilor agricole, în acțiunea de contractare de vite și de cultură, în achiziționarea de către țărăniminea

muncitoare a îndatoririlor către stat, pentru îmbunătățirea schimbului de mărfuri cu orașul, ajută la populărizarea în masa țărănimii a politiciei partidului și guvernului, a realizărilor regimului de democrație populară, a luptei pentru pace duse de forțele păcii din întreaga lume în frunte cu Uniunea Sovietică.

Multe dintre organizațiile de partid nu desfășoară în mod sistematic munca în vederea transformării socialiste a agriculturii. O serie de comitete regionale și raionale de partid nu cunosc situația exactă din satele unde țărani muncitori se pronunță pentru înființarea de noi gospodării colective sau întovărășiri agricole, nu se preocupă de comitetele de inițiativă, nu se ocupă de întărirea economico-organizatorică a gospodăriilor colective și întovărășirilor existente, nu cunosc și nu rezolvă nenumărate probleme pe care le ridică practica construirii gospodăriilor colective și a întovărășirilor agricole. În multe regiuni munca de întărire a sectorului socialist al agriculturii este lăsată să meargă de la sine. Aceasta explică deosebirile izbitoare care există între regiuni cu condiții de muncă asemănătoare. Astfel, în regiunea Constanța suprafața ocupată de gospodăriile agricole colective și întovărășirile agricole reprezintă 29,6% din totalul suprafețelor agricole, în regiunea Galați 18,1%, în regiunea Arad 14,5%, în același timp, în regiunea Craiova gospodăriile colective și întovărășirile agricole ocupă numai 3%, în regiunea Oradea 4,9%, în regiunea Iași 4,1% din totalul suprafețelor agricole. Sunt regiuni unde în decursul ultimelor luni n-au luat ființă decit cîteva gospodării colective și întovărășiri agricole cu toate că în aceste regiuni există un număr însemnat de țărani muncitori care își exprimă dorința de a forma gospodării colective și întovărășiri.

In același timp mai continuă să aibă loc căzuri de călcare grosolană a liniei partidului, de nesocotire a liberului consumămint al țărănilor muncitori, de ilegalitatea cu prilejul comasării pămînturilor etc.

Stațiunile de mașini și tractoare încă nu-si indeplinesc pe deantregul rolul lor de pîrghie principală a transformării socialiste a agriculturii. Secțiile politice ale S.M.T.-urilor sunt încadrate cu activiști slab pregătiți și duc o activitate cu totul necorespunzătoare sarcinilor pe care le au.

Pe baza hotărîrilor plenarei din august, partidul și guvernul au luat o serie de măsuri care sporesc cointeresarea materială a țărănimii muncitoare la ridicarea producției agricole vegetale și animale. În fața organizațiilor de partid stă sarcina de a asigura mobilizarea țărănimii muncitoare pentru îndeplinirea în bune condiții a lucrărilor agricole și sporirea producției agricole, îmbunătățirea muncii politico-organizatorice în vederea întăririi continue, pe baza liberului consumămint al țărănilor muncitori, a sectorului socialist al agriculturii, consolidarea legăturilor pațtidului cu masele cele mai largi ale țărănimii sărace și mijlocașe. Lupta pentru ridicarea continuă a producției agricole vegetale și animale nu este o campanie trecătoare, ci o sarcină permanentă a partidului, unul din elementele fundamentale ale politiciei sale economice.

Plenara din august 1953 s-a ocupat în amănunțime de activitatea organizațiilor de partid din aparatul de stat. Acele organizații de partid care au urmat indicațiile plenarei au obținut rezultate bune, contribuind la îmbunătățirea funcționarii organelor de stat, la educarea lucrătorilor din aceste

organe în spiritul devotamentului pentru cauza poporului muncitor. Toate organizațiile de partid și toți membrii de partid din aparatul de stat trebuie să se călăuzească în activitatea lor de indicațiile plenarei din august 1953, care arată că principala chezăsie a întăririi statului democrat-popular și a succesului în munca organelor de stat este controlul efectuat asupra muncii lor de către partid.

Organizațiile de partid sunt datoare să asigure o conducere permanentă a activității organizațiilor sindicale în vederea lichidării deficiențelor constatate de plenara din august 1953 în munca sindicatelor — legatura nesatisfăcătoare cu masele de muncitori și funcționari, munca birocratică, greoaie, a unora dintre organele sindicale, insuficientă grijă pentru nevoile de zi cu zi ale oamenilor muncii.

Organizațiile de partid trebuie să asigure o conducere permanentă a organizațiilor Uniunii Tineretului Muncitor, care au încă foarte serioase slăbiciuni în munca politico-educativă și organizatorică desfașurată în masa de tineri de la întreprinderi, sate, școli.

Plenara din august 1953 a constatat că după demascarea și înălțarea deviatorilor din conducerea partidului, activitatea organelor de conducere ale partidului s-a îmbunătățit, coeziunea lor s-a întărit.

In perioada ce a trecut de la plenara din august 1953, Biroul Politic a analizat în spirit colectiv, în ședințele sale, o serie de probleme fundamentale ale politiciei partidului și statului, elaborând măsurile practice necesare și mobilizând forțele partidului pentru aplicarea acestor măsuri în viață.

Mergînd pe linia trasată în hotărîrile plenarei din august, Biroul Politic consideră că trebuie aduse îmbunătățiri organizatorice în funcționarea organelor de conducere ale partidului, pentru a asigura o cît mai bună organizare a activității C.C. și mai multă operativitate în rezolvarea sarcinilor curente.

Art. 33 al Statutului partidului nostru, adoptat la Congresul din 1948, stabilește următoarele :

- „Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Român își constituie :
 a) un birou politic, pentru munca politică și organizatorică ;
 b) un secretariat, pentru munca operativă ;
 c) o comisie de control“.

Călăuzindu-se de experiența Partidului Comunist al Uniunii Sovietice și de propria experiență a partidului nostru, plenara largită a C. C. al P.M.R. din august 1953 a hotărât desființarea Biroului Organizatoric al C.C. al P.M.R. înființat în anul 1951 și a căruia existență s-a dovedit a nu fi necesară, precizînd că de conducerea muncii de partid între plenare să se ocupe Biroul Politic, iar de munca operativă curentă, de controlul îndeplinirii hotărîrilor partidului și de selecționarea cadrelor — Secretariatul C.C. al P.M.R.

Însă datorită faptului că 4 din cei 5 membri ai Secretariatului C.C. al P.M.R. au munci de răspundere în guvern și că toți secretarii C.C. al P.M.R. sunt în același timp și membri ai Biroului Politic, Secretariatul nu putea cuprinde rezolvarea tuturor problemelor operative ale muncii de partid.

Pentru a se asigura pe deplin rezolvarea operativă a problemelor curente ale muncii de partid este necesar ca Secretariatul să fie alcătuit din tovarăși liberi de sarcini pe linie de guvern.

Pentru a întări căt mai mult caracterul colectiv al conducerii de către Biroul Politic a muncii partidului, propun plenarei de față renunțarea la funcția de secretar general al C.C. și înființarea funcției de prim-secretar al C.C. al P.M.R.

De asemenea Biroul Politic propune să se stabilească, ca termen definitiv al ținerii Congresului partidului, data de 30 octombrie a.c. pentru ca în lunile ce vin organizațiile de partid să-și poată concentra toate eforturile în vederea realizării obiectivelor puse de partid și guvern în domeniul desvoltării economiei și ridicării nivelului de trai al celor ce muncesc.

CONTRIBUȚII
LA CARACTERIZAREA SITUAȚIEI INTERNAȚIONALE
ÎN TIMPUL RĂZBOIULUI DE ELIBERARE
DUS DE POPORUL UCRAINEAN ÎN ANII 1648—1654 *

DE

B. F. PORȘNEV

Nu trebuie să ne reprezentăm războiul de eliberare dus de poporul ucrainean împotriva jugului șleahetii poloneze pentru reunirea cu Rusia ca un eveniment de importanță locală. Trebuie să-l cercetăm în cadrul evenimentelor din întreaga Europă.

Poporul ucrainean a pornit războiul împotriva Poloniei panilor într-o epocă în care luase sfîrșit primul război de proporții europene cunoscut în istorie sub numele de Războiul de 30 de ani. Toate statele europene au participat într-o formă sau alta la acest război. El a lăsat urme adânci în istoria relațiilor internaționale din Europa, nu numai în Apus, ci și în Răsărit.

Nici Rusia nu a rămas străină de aceste evenimente. Ea a exercitat o însemnată influență asupra desfășurării Războiului de 30 de ani, mai ales în perioada „suedeză” a acestui război. Așa-numitul război rusopolonez pentru Smolensk, din anii 1632—1634, trebuie considerat în strînsă legătură cu Războiul de 30 de ani, ca o parte componentă a acestuia. Consecința directă a războiului rusopolonez din anii 1632—1634 a fost următorul război rusopolonez, care a început în anul 1654 în legătură cu hotărîrile luate în anul 1653 în Rusia de Zemski Sobor și în 1654 în Ucraina de Rada din Pereiaslav, orivind reunirea acestor două țări într-un stat unic.

Pacea de la Poleanovka (Polanów) din anul 1634, încheiată între Rusia și Polonia, pace prin care s-a terminat războiul din anii 1632—1634, era nedreaptă și lipsită de trănicie. În toți anii următori, au loc discuții cu privire la delimitarea ținuturilor Putivl, Cernigov, Kiev, Veliki-Luki și alte teritorii. În anul 1645, având nevoie de alianță Rusiei, mai ales pentru lupta împotriva tătarilor, guvernul polonez a acceptat să facă unele concesii Rusiei (redîndu-i orașul Trubcevsk cu împrejurimile și volostea

* Din: «Voprosi istorii», Nr. 5, 1956.
www.dacoromanica.ro

Viazovka), dar interesele egoiste ale magnaților și ale șleahetei au pus capat acestei orientări a guvernului polonez. În a doua jumătate a deceniului al cincilea, relațiile rusu-poloneze se înrăutățesc din ce în ce mai mult, anularea păcii de la Polianovka și reînceperea războiului devin tot mai probabile.

Dar înainte de acțiunea poporului ucrainean, Rusia nu se bucura de condiții suficiente spre a duce un război împotriva Poloniei pentru teritoriile rusești, ucrainene și bieloruse. La rîndul său, nici poporul ucrainean nu putea să rezolve prin propriile sale forțe sarcina imperioasă a eliberării sale naționale.

Alături de înrăutățirea relațiilor rusu-poloneze, se observă în același timp o nouă apropiere între Rusia și Suedia. În anii 1649—1650, ca și în deceniul al 4-lea, guvernul rus a acordat în mod indirect guvernului suedez sprijin material procurîndu-i grîne ieftine. Totuși, între Rusia și Suedia nu s-a realizat o apropiere mai importantă. Deoarece pe acea vreme (1648—1653) flăcările Războiului de 30 de ani se stînseseră, terenul pentru o alianță rusu-suedeză nu mai era atât de propice ca în deceniul al 4-lea. Suedia se pregătea să-și îndrepte armele împotriva Poloniei, după aceea și împotriva Rusiei.

In Europa a mai existat, la sfîrșitul deceniului al 5-lea, un alt focar de război. Aceasta era alimentat de agresivitatea Turciei sultanilor. Cu toate eforturile depuse de coaliția anti-habsburgică și de cea habsburgică de a o atrage în Războiul de 30 de ani, Turcia nu a luat poziție nici pentru o parte, nici pentru cealaltă. Aceasta se explică prin faptul că în anii 1621—1639 era ocupată cu lupta împotriva Iranului. Numai hanatul tătar din Crimeea — vasal al Turcilor — avea pe acea vreme posibilitatea de a se deda la jafuri în răsăritul Europei. Incursiunile tătarilor din Crimeea prezintau un pericol permanent pentru Rusia, Ucraina, Polonia și Moldova. Din această cauză Rusia a fost nevoită în anul 1635 să nu se mai preocupe de problemele apusene și să-și concentreze atenția asupra întăririi granițelor de sud¹. Totodată, Rusia era în mod permanent amenințată de o agresiune din partea Turciei sultanilor. Dar aceasta din urmă a dobîndit posibilitatea de a-și îndrepta agresiunea spre apus și abia din anul 1645. La început, obiectul agresiunii turcești a fost insula Creta, care aparținea Venetiei. Războiul pe mare dintre Turcia și Venetia pentru Creta a ținut mulți ani.

In același timp agresiunea turcă era îndreptată și în alte direcții : privirile Turciei sultanilor s-au aținut în special asupra Ucrainei. La Constantinopol se pregătea poporului ucrainean soarta celorlalte popoare slave care gemeau sub jugul turcesc. Poarta spera că va putea înfrînge împotrivirea Poloniei ; Turcia nu se speria de „planurile războiului turcesc“ ale lui Vladislav al IV-lea, dar se temea de amestecul Rusiei. Războiul de eliberare dus de poporul ucrainean și intrarea Ucrainei în componența Statului rus au zădărnicit toate aceste planuri. Politica lui Bogdan Hmelnîțki în raporturile cu Hahatul Crimeei a avut o importanță imensă pentru zădărnicirea acestor planuri.

¹ Vezi A. A. Novoselski, Lupta Statului moscovit împotriva tătarilor în sec. XVII, 1948, cap. 5—8.

Polonia sălahtei reprezenta pe atunci cel mai mare pericol pentru Rusia și Ucraina. Polonia, împreună cu Spania și cu „Sfîntul Imperiu Roman“ făceau parte din grupul agresiv și reacționar al puterilor care au format tabăra habsburgico-catolică din Războiul de 30 de ani. Victoria acestei tabere amenința toate statele europene cu triumful reacțiunii cato-lice feudale, cu includerea lor în „imperiu universal“, condus de casa de Habsburg și de curia papală. E adevărat că spre sfîrșitul Războiului de 30 de ani, în anul 1645, Polonia s-a apropiat întrucâtva de Franța, care făcea parte din tabăra antihabsburgică, dar nu a rupt alianța cu Habsburgii. Războiul de eliberare dus de poporul ucrainean împotriva juguluș panilor, război care amenința să izbucnească încă din 1645—1646, alături de lupta politică internă din Polonia, a angajat întregul potențial militar al Poloniei și prin aceasta a scos-o din rîndul forțelor internaționale active.

Schimbările intervenite în politica externă a Poloniei au exercitat o mare influență asupra poziției internaționale a Suediei la sfîrșitul Războiului de 30 de ani și în anii imediat următori păcii din Westfalia. Acestea sunt verigile prin care razboiul de eliberare dus de poporul ucrainean și reunirea Ucrainei cu Rusia au înrîsurit indirect întregul sistem european al statelor, influențând chiar o țară atât de îndepărtată de Ucraina ca Franța; la rîndul ei, situația internațională a Franței depindea în acea clipă în foarte mare măsură de oscilațiile din politica externă a Suediei.

Încă din anii 1645—1646 cîrmuitorul Franței, cardinalul Mazarin, care avea de gînd să folosească forța militară atât pentru a acorda ajutor absolutismului englez în agonie, cât și pentru a întări orînduirea feudală absolută din propria sa țară, în care Fronda era iminentă, a început să se orienteze spre o pace cu Habsburgii, fie chiar cu prețul renunțării la multe cuceriri obținute în Germania și la speranțele atrăgătoare de noi cuceriri. Această orientare, uneori cu ezitări, cu tatonarea altor posibilități, a constituit, în ansamblu, linia generală a politiciei franceze la Congresul de la Münster, unde au avut loc tratativele Franței cu Imperiul¹.

Diplomația imperială nu putea să nu năzuiască spre pace. Din punct de vedere militar, situația împăratului Ferdinand al III-a și a armatei sale era, după anul 1645, disperată. Deoarece singura lui aliată, monarhia spaniolă, era ea însăși sleită de puteri, împăratul Germaniei nu avea pe cine să se bîzuie. Războiul de 30 de ani se îndrepta încet spre sfîrșitul inevitabil pentru casa de Austria: înfrîngerea definitivă. De aceea, graba neașteptată de a încheia pacea cu orice preț, a fost cu adevărat pentru curtea de la Viena — după cum s-a exprimat Mazarin — colacul de salvare întins unui naufragiat. Încetinea solemnă a delegației imperiale de la Congresul din Westfalia, condusă de Trautmannsdorf, nu avea alt scop decît să silească Franța care și-a trădat nerăbdarea prin însuși faptul că s-a declarat de acord să înceteze războiul, să renunțe treptat la cuceririle și pretențiile sale și să consimtă la o pace pe cît posibil fără anexiuni și contribuții.

Franța a dus războiul împotriva Imperiului fiind aliata Suediei. Ea trebuia să obțină neapărat pacea împreună cu Suedia. Prin potențialul său

¹ Vezi B. F. Porșnev, Republica Engleză, Fronda franceză și pacea din Westfalia, Culegere «Evul Mediu», fasc. III (1951).

economic și politic, Franța era mult mai puternică decât Suedia. De altfel, Suedia luptase în Germania fiind subvenționată în mare măsură de Franța.

Și totuși, Franța a devenit dependentă de Suedia: pentru a încheia această pace absolut necesară Franței, se impunea ca Suedia să fie și ea de acord să încheie pacea cu împăratul tocmai în momentul în care Suedia, după încheierea păcii cu Danemarca în anul 1645, ar fi putut din nou să-și îndrepte toate forțele spre teatrul de luptă german, cînd începuse o nouă serie de succese ale armelor suedeze în Germania. În mai 1646 ambasadorul francez din Suedia, Chanut, scrie: „In Suedia se crede că Franța vrea să obțină pace cu orice preț, lucru de care suedezi sînt ferm convinși. După spusele majoritatii, Franța este într-atîta doritoare de pace, încît nu se vor ivi dificultăți în satisfacerea pretențiilor ei și, prin urmare, întreaga greutate a acestei păci constă în a-i satisface pe suedezi”¹. Tratativele franco-imperiale de la Münster au trecut, firește, pe planul al doilea, față de tratativele suedezo-imperiale de la Osnabrück. Contemporanii subliniau că suedezi nu mai depindeau de Franța, ci dimpotrivă: astfel, ambasadorul elvețian Cantarini, care a participat la Congres în calitate de mediator, afirmă în scrisorile sale scrise de la Congres între sfîrșitul anului 1645 și începutul anului 1646 altui diplomat venețian, anume Nani, care să găsea la Paris, că ambasadorii francezi la congres depind cu totul de ambasadorii suedezi².

In cururile conduceătoare ale Suediei se luptau pe atunci două grupuri: unul dintre ele (în frunte cu regina Cristina) era pentru închiderea războiului în Germania, celălalt grup (al cancelarului Oxenstierna și a unei părți a consiliului de stat oligarhic), insistă să se continue războiul, care deschidea suedezelor perspective de cuceriri în Germania sleită. Dacă urmărim istoria acestei lupte, după protoalele consiliului de stat suedeze³, după documentele congresului din Westfalia⁴, după documentele prințului elector de Brandenburg⁵, după rapoartele rezidentului francez din Stockholm, foarte bine informat⁶ și după alte izvoare, constatăm că unul din motivele care au slăbit treptat poziția partizanilor continuării războiului în Germania și care au făcut ca Suedia să fie la început de acord cu un compromis în problema Pomeraniei, iar apoi să respecte pacea de la Westfalia, a fost perspectiva unui război cu Polonia. La început, în 1646—1647, această perspectivă se manifesta prin amenințarea de a fi tîrât „într-un al doilea război” în legătură cu pregătirile militare ale lui Vladislav al IV-lea, iar apoi era propria ei tendință agresivă de a subjuga Rzecz Pos-

¹ Linage de Vauciennes, Mémoires de ce qui s'est passé en Suède et aux provinces voisines, depuis l'année 1645 jusque en l'année 1655. Ensemble de démêlé de la Suède avec la Pologne. Tirés des dépêches de Monsieur Chanut, Ambassadeur pour le Roy en Suède, T. I—III, Paris, 1675—1676, p. 32.

² C. T. Odhner, Die Politik Schwedens im Westphälischen Friedenskongress und die Gründung der Schwedischen Herrschaft in Deutschland, Gotha, 1877, S. 129.

³ « Svenska rikarådets protokoll », dd. VII—XVI; cf. Arckenholz, Mémoires concernant Christine, reine de Suède. Amsterdam-Leipzig, T. I—IV, 1751—1760.

⁴ Vezi de pildă « Négociations secrètes touchant la paix de Münster et d'Osnabrück (1642—1654) », T. I—IV, la Haye, 1726.

⁵ « Urkunden und Aktenstücke zur Geschichte des Kurfürsten Friedrich Wilhelm von Brandenburg », Bd. I—IV, Berlin, 1864—1867.

⁶ Linage de Vauciennes, Mémoires...

polită slăbită, sau cel puțin de a o săli ca sub amenințarea războiului să încheie o pace cît mai favorabilă pentru Suedia.

La această tendință s-a adăugat și dorința nobilimii suedeze de a sugruma luptă de eliberare a maselor populare care a început în Rzecz Pospolita; Rzecz Pospolita a devenit „casa în flăcări a vecinului”; nobilimea suedeza se temea că incendiul se va întinde și asupra proprietiei ei case.

Protocoloalele consiliului de stat suedeze, corespondența cancelarului Oxenstierna și alte documente de stat conțin informații numeroase și foarte variate despre luptă de eliberare dusă de poporul ucrainean. Încă din anul 1646 guvernul suedeze era informat despre izbucnirea răscoalei (rebellion) în Polonia. La sfîrșitul anului 1648, guvernul suedeze a ratificat tratatul de pace din Westfalia și în același timp a trimis lui Carol-Gustav, vărul reginei, care comanda armata suedeza în Germania, o instrucțiune secretă în care i se cerea să urmărească cu atenție conflictele interne care sfîșie Polonia și să retragă forțele principale ale armatei suedeze prin Silezia și Saxonia spre răsărit, spre granița poloneză, pentru a avea posibilitatea de a invada Polonia dinspre Germania, în cazul cînd acest lucru va fi necesar sau util intereselor suedeze¹.

In februarie 1649, solii guvernului polonez au arătat la Pereiaslav Cazacilor că această armată suedeza va fi folosită în primul rînd pentru înăbușirea răscoalei poporului ucrainean. Hmelnîtki a răspuns: „N-aveți decît să mă amenințați cu suedezi — vor fi și ei cu mine! Si chiar de nu nu ar fi aşa, chiar de ar fi 500—600 mii, suedezi nu ne vor înginge”².

In același timp, Suedia pregătea un atac împotriva Poloniei și sub această amenințare a dus în anii 1649—1652 tratative „de pace” cu Ioan Cazimir, dar ea nu a reușit să obțină capitularea totală la care se aştepta³. In același timp, Suedia mizind pe contradicțiile dintre regă și „republică”, a încercat să intre în tratative secrete cu Hmelnîtki, să supună influenței și controlului său căpeteniile cazacilor. E adevărat că în anii 1651—1652 atenția Suediei a fost în parte atrasă de problemele din apusul Europei. Dar în anul 1653, ezitările au încrețit, deoarece s-a văzut clar că Rusia, mergînd întru întîmpinarea dorinței poporului ucrainean, se pregătea să susțină cu armele reunirea împotriva sleahiei poloneze. Începînd din luna mai 1653 consiliul de stat al Suediei studia cu atenție perspectivele viitorului război rusu-polonez⁴.

In octombrie, iar apoi în decembrie 1653, guvernul rus a comunicat Suediei în mod oficial hotărîrea sa de a porni războiul împotriva Poloniei. Impresia produsă la curtea suedeza de această comunicare se oglindește în memoriile ambasadorului englez Whitlocke și ale ambasadorului francez Chanut, aflați atunci în Suedia. Amîndoi era neliniștiți de faptul că întreaga atenția a Suediei era îndreptată exclusiv asupra problemelor din răsăritul Europei, în dauna problemelor din apusul Europei (războiul

¹ C. T. Odhner, op. cit., p. 299.

² Citat după N. V. Molcianovski, Arhiva Rusiei de sud-vest, partea III, vol. IV, (1908), p. 54.

³ H. Edén, Grunderne för Karl X Gustavs anfall på Polen. « Hist. Tidskrift », 1906, s. 11—12.

⁴ « Svenska riksrådets protokoll », D. XV, s. 406, 421.

anglo-olandez) ¹. Din această clipă Suedia a început să se pregătească cu hotărîre pentru o invazie în Polonia, ceea ce a facut ca trupele suedeze să fie rechemate din Germania. Cu aceasta se încheie în anul 1653 epilogul Războiului de 30 de ani. Așadar, războiul de eliberare dus de poporul ucrainean și reunirea Ucrainei cu Rusia au exercitat o influență considerabilă asupra ultimei etape a istoriei Războiului de 30 de ani din Europa, cu care se încheie o perioadă întreagă din istoria relațiilor internaționale.

Războiul șleahiei Poloniei împotriva poporului ucrainean răsculat a fost sprijinit de trupe străine. La acțiunile militare au participat unități suedeze, trupele prințului elector de Brandenburg, mercenarii Franței și ai împăratului german.

In articolul „Polonia și sfîrșitul Războiului de 30 de ani“, istoricul polonez burghez Czermak afirma că toate nenorocirile Poloniei din a doua jumătate a secolului al XVII-lea ar fi provenit din faptul că în ultimii ani ai Războiului de 30 de ani nu a luat o poziție destul de energetică împotriva Suediei, adică de partea coaliției habsburgice ². Această concepție este diametral opusă adevărului. In realitate, alianța cu forțele reacționare ale Europei a fost fatală Poloniei ; ea avea nevoie de o alianță cu tabăra anti-habsburgică.

Războiul de eliberare dus de poporul ucrainean a coincis cu anii de cotitura din istoria statului polonez ³. La sfîrșitul domniei lui Vladislav al IV-lea în Polonia se întârșește deosebit de mult tendința de consolidare a autoritații regale și de înlăturare a autocîrmuirii magnaților. Vladislav al IV-lea a încercat să găsească sprijin și în interiorul țării — la o parte din șleahă, la căpeteniile căzăcimii, precum și înafara țării, în dobîndirea unei „votcina“ ⁴ care să-i acorde o independență materială și juridică față de „republică“. Printre diferitele sale proiecte și planuri, el a încercat și această orientare politică, care în caz de succes, ar fi deschis o eră nouă în istoria statului polonez. In anul 1645, folosind situația creată de Războiul de 30 de ani, Vladislav al IV-lea a obținut de la împăratul german alipirea la Polonia a două principate din Silezia (Ratibor și Opole) vechi teritorii poloneze din apus ; în același timp, el a cedat statului rus în răsărit orașul Trubcevsk cu împrejurimile sale și volostea Viazovka, vechi teritorii rusești, acaparate de Polonia. Această coincidență a celor două acte politice ale lui Vladislav al IV-lea nu este o întîmplare. Pentru a putea duce o politică activă în apus, trebuia să aibe pacea asigurată la hotarele răsăritene, prin urmare, trebuia să obțină o reglementare a litigiilor cu statul rus. In documentele Departamentului afacerilor externe din Moscova, am găsit informații sosite din Polonia, în care se arată că Vladislav al IV-lea a despăgubit pe șleahicii expropriați de pămînturile care trebuiau

¹ B. Whitlocke. A Journal of the Swedish Embassy. T. II, London, 1855, p. 81; Linage de Vauciennes. Mémoires... T. III, p. 280.

² W. Czermak. Polska wobec wyniku wojny 30-letniej. Studya historyczne. Kraków, 1901, str. 235.

³ Istorul polonez K. Szajnocha a înțeles acest lucru în mod vag în deceniul al 7-lea al secolului XIX. K. Szajnocha. Dwa lata dziejów naszych (1646, 1648). T. I-II, Lwów, 1869. Ulterior această perioadă a atras în mod deosebit atenția unor cercetători. Deosebit de importante sunt două lucrări capitale: L. Kubala, Jerzy Ossoliński, Warszawa, 1924; W. Czermak, Plany wojny tureckiej Władysława IV. Kraków, 1895.

⁴ Votcina — domeniu ereditar, spre deosebire de pomestie care este o feudă (Nota trad.)

redate Rusiei, cu posesiuni egale în noile teritorii sileziene „lîngă Breslavi”¹.

Desigur că aceasta nu a fost decît începutul politicii care ar fi putut întoarce Polonia pe calea unei dezvoltări sănătoase, progresiste. Izvoarele dovedesc că Vladislav al IV-lea a încercat să obțină ca și restul Sileziei să fie redat Poloniei, precum și întreaga Pomeranie orientală, adică să mute granița apuseană a Poloniei spre apus pînă la fluviul Oder². Dar, pentru a putea trăi pe pămîntul care fusese totdeauna al lor, polonezii trebuiau să înapoieze teritoriile străine cotropite de ei. Trebuia eliberat Smolensk-ul, Belorusia, Ucraina. Dar Wiśnowiecki, Potocki, Radziwiłł și alții magnați cu numeroasa lor clientelă de śleahinci, care se statorniciseră puternic pe aceste pămînturi străine și exploatau popoarele asuprile, nu doreau să plece de bunăvoie. Bazîndu-se pe „privilegiile” lor, ei împiedicau întărirea autorității centrale. În lupta împotriva magnaților, Vladislav al IV-lea a încercat să folosească pe cazaci zaporojeni. Din anul 1645, el duce o politică de ăpropiere față de aceștia, considerînd că detașamentele de cazaci vor constitui forță de soc pentru ocuparea Sileziei și Pomeraniei orientale, și forță cu care putea fi speriat seimul. Dar cînd în spatele cazacilor au început să se contureze masele nenumărate ale țărănimii, care se ridicase împotriva jugului feudal, și cînd s-au ivit temeri că exemplul țărănilor ucrainieni ar putea fi urmat și de țărăni polonezi, regele a început să acționeze împreună cu întreaga clasă nobiliară împotriva pericolului principal: mișcarea de eliberare a țărănimii, amînînd toate planurile și proiectele sale. După moartea sa, în timpul lui Ioan Cazimir, aceste temeri s-au dovedit cu totul intemeiate³.

Totodată, cotitura menționată în politica poloneză putea fi realizată și înfăptuită pe scară mare numai cu condiția ca Polonia să intre în război împotriva Imperiului și în alianță cu dușmanii Imperiului: nu numai cu Franța, cu care s-a încercat într-adevăr o alianță în anul 1645, dar și cu Suedia, fără a mai vorbi de necesitatea unei alianțe strînse cu Rusia. Dar elementele reaționare și, în primul rînd, biserică catolică care era o mare forță în această țară, se împotriveau ieșirii Poloniei din tabăra habsburgică și catolică. Interesele egoiste ale magnaților, anarhia śleahhei, puterea clerului catolic, au împiedicat dezvoltarea progresistă a țării. Începînd din anul 1645, Rzecz Pospolita, care fusese nu de mult un stat puternic, o forță europeană de primul rang, începuse să dea dovadă de slăbiciune internă și externă, și mergea tot mai mult spre decădere. Ea a suferit în nord înfrîngerîi zdrobitoare din partea Suediei, în sud din partea Turciei și numai Statul Rus — diplomația rusă și trupele ruse — au salvat-o de cîteva ori de a fi distrusă și ocupată în a doua jumătate a secolului al XVII, deoarece Statul Rus avea interes ca Polonia să opună rezistență atât agresiunii suedeze, cît și celei turcești.

¹ ТГАДА (Tentralnii Gosudarstvenii arhiv drevnih aktov). Arhiva centrală de stat a actelor vechi, fond 79, Relațile cu Polonia, 1645, coloana 2.

² «Urkunden und Aktenstücke», Bd. IV S.-412—471; Bd. I. S. 211—212; «Svenska rikarådets protokoll», D. XI, s. 310, 371; W. Czaplinski. Władysław IV, str. 93; de același autor: Polska a Bałtyk...str. 135—136; Linage de Vauciennes, Mémoires...T. I, p. 78, 128—129.

³ Vezi I. S. Miller, Războiul de eliberare în anii 1648—1654 și poporul polonez. «Voprosi istorii», 1954, nr. 1 www.dacoromanica.ro

Al doilea focar internațional de război în perioada luptei de eliberare dusă de poporul ucrainean se găsea, după cum am spus mai sus, în sud-estul Europei și era legat de problema agresiunii turcești. În timp ce Turcia sultanilor ducea pe mare o luptă de lungă durată împotriva Venetiei pentru insula Creta, în Balcani începe să crească mișcarea de eliberare a popoarelor subjugate din Moldova, Muntenia, Transilvania și din alte teritorii. Războiul poporului ucrainean împotriva dominației poloneze a exercitat o mare influență asupra dezvoltării acestei mișcări. Principiul Transilvaniei Gheorghe I, Gheorghe al II-lea și fratele acestuia Sigismund Rakoczy, au avut posibilitatea să ducă o politică externă independentă și activă, să lupte pentru tronul Poloniei și să nu țină seama de fapt de Poartă, nu numai pentru că Turcia era ocupată cu războiul, ci și pentru că erau în relații cu Hmelnîki și se bizuau pe sprijinul acestuia¹. Expedițiile cazacilor în Moldova au contribuit la avântul luptei de eliberare a poporului moldovean care, călcind din acea epocă pe urmele poporului ucrainean, și-a dat seama că nu poate scăpa de jugul turcesc decât dacă este sprijinit de Rusia.

Războaiele și relațiile diplomatice nu constituie nici pe departe singurele evenimente din situația internațională în care s-a desfășurat războiul de eliberare dus de poporul ucrainean. În acei ani, în Europa nu izbucneau numai războaie, ci aveau loc și mari mișcări sociale. Revoluția burgheză engleză ajunse atunci la punctul culminant sub conducerea lui Cromwell. Începând din anul 1648, în Franță băntuia Fronda, care în prima etapă a avut caracterul unei serioase mișcări revoluționare. În Spania, în decursul deceniului 5 și la începutul deceniului al 6-lea al sec. XVII-lea, Catalonia a fost arena luptei populare („Războaiele secerătorilor”). Din anul 1640 Portugalia a fost centrul unor comploturi republicane, al unor frâmântări sociale. În sudul Italiei și în Sicilia, între 1647—1648 s-a desfășurat o largă mișcare populară antifeudală și antispaniolă. La Neapole se proclamase republica. În 1648 s-au răsculat țărani din Austria, în 1648—1651 cei din Polonia, în 1650—1653 cei din Suedia, în 1653 Elveția era cuprinsă de flăcările războiului țărănesc. În cursul anului 1648, un mare val de răscoale orășenești a ajuns pînă în Rusia și a culminat în anul 1650 prin răscoalele de la Novgorod și Pskov și prin mișcările țărănești din aceste regiuni.

Contemporanii erau uimiți de caracterul simultan al acestor evenimente și se străduiau să le explice în felul lor. Deși vedeau deosebirea dintre aceste mișcări concomitente din diferite țări, ei își dădeau totuși seama că le pot compara și le pot lega între ele. În anul 1661 un autor francez scria: „Nu intenționez să spun nimic despre moravurile secolului în care trăim. Pot doar să vă încredeț că nu este unul dintre cele mai bune... Totuși, este remarcabil în felul său prin acele mari și uimitoare

¹ S. Szilágyi, Erdély és az északkeleti hábor, I. kötet. Budapest, 1890; K. Zaklinski, Raporturile cazacilor cu suzedii și cu principalele Gheorghe Rakoczy al II-lea. Lwow, 1833 (în limba ucraineană).

revoluții care au avut loc... În acest secol, răscoalele au fost frecvente atât în Răsărit, cât și în Apus...“¹.

Autorul primei cărți despre istoria războiului de eliberare dus de ucrainieni, apărută în Franța, lăudând în prefață vitejia zaporojenilor, numește pe Bogdan Hmelnîțki „un Cromwell rus“. În fruntea curajoaselor și numeroaselor armate zaporojene — scrie el — stă un om „care pune în mișcare acest imens mecanism și care înfricoșează un regat, pe care nu l-au putut zdruncina toate puterile lumii creștine și nici puterea turcească; într-un cuvânt, Cromwell, reeditat în Rusia, tot atât de ambicioș și de curajos, tot atât de bun politician cum era englezul Cromwell“².

Vice-cancellorul polonez Radziejowski, plinându-se de loviturile teribile date de masele populare regimului feudal absolut, a spus interlocutorului său, un francez: „Am văzut Danemarca și Anglia la un pas de pieire, apoi molima s-a întins în Franța și dezordinile voastre încă nu s-au potolit, cind ele trecuseră deja în Polonia“³. Imputernicitul suedez la Congresul de pace din Westfalia, Salvius, scria în anul 1648 într-unul din rapoartele sale către guvern: „Este socotit ca o mare minune faptul că în întreaga lume se aude despre răscoalele poporului împotriva domnilor, în Franța, Anglia, Germania, Polonia, Moskova, Turcia, Tătaria Mare, China. Oare cauza acestor evenimente să fie o anumită dispoziție comună a stătelor de pe cer sau ceva în genul unui complot universal al popoarelor împotriva domniitorilor nepricopeți — numai dumnezeu știe“⁴.

Autorul uneia dintre „mazarinade“ — pamflete din epoca Frondei din Franța — scrie despre „războaiele civile care izbucnesc sub ochii noștri aproape în toate monarhiile Europei... Nu numai Franța luptă astăzi pentru libertatea ei, ci și o mare parte din Răsărit, Apus și Nord. Neapole, Catalonia și Anglia i-au luat-o înainte“⁵.

Ambasadorul olandez Konrad Burch, care a stat la Moscova cîteva luni, tocmai în timpul răscoalei din 1648, întorcîndu-se în patrie a comunicat în raportul său nu numai amănunte despre evenimentele din Moscova (afirmînd că „un astfel de început amenință imperiul cu pieirea inevitabilă...“), ci se și văita că din nu știu ce cauze astrologice „molima s-a întins aproape în același timp asupra orașelor Londra, Paris, Neapole, Messina și Constantinopol, iar urmările ei furiose le-au simțit atît regele Angliei cit și sultanul Ibrahim...“⁶. Alții renunțau la stele în explicațiile lor. Unul din conducătorii statului suedezi, Peer Brahe, a scris cancelarului A. Oxenstierna în 1648: dacă tulburările de la Moscova vor continua, aceasta va însemna cu adevărat că dumnezeu a hotărît să nimî-

¹ R. Mentel de Salmonet, *Histoire des troubles de la Grande Bretagne. Avant-propos*, Paris, 1661, citat după Merriman. *Six contemporaneous revolutions*. Oxford, 1938, p. IV.

² P. Chevalier, *Histoire de la guerre des Cosaques contre la Pologne, avec un discours de leur origine, pays, moeurs, gouvernement et religion, et un autre des Tartares Precopites*. Paris, 1663.

³ P. Linage de Vauciennes, *L'Origine véritable du soulèvement des cosaques contre la Pologne*, Paris, 1674, p. 7.

⁴ C. T. Ojhner, op. cit. p. 273.

⁵ *Tiθeion de la maladie de L'Estat*. Paris, 1649, p. 1.

⁶ A. de Wicquefort, *Histoire des Provinces-Unies des Pays-Bas*. publ. par Leuting, T. I. Amsterdam, 1861, p. 209.

cească pămîntul prin neînțelegeri interne, „doamne, fie-ți milă de turma ta“. Iar ceva mai tîrziu, într-o altă scrisoare către cancelar, el a pus alături vestea uluitoare despre executarea regelui Carol I în Anglia, cu știrile despre Fronda din Franța și despre răscoala lui Hmelnîțki din Polonia, explicînd toate aceste răscoale populare, pe de o parte prin nepriceperea oamenilor de stat de a-și conduce supușii, pe de altă parte prin începutul unei nebunii¹.

Toate aceste păreri ne arată că și personalitățile de la jumătatea sec. XVII își dădeau seama de puterea imensă a mișcărilor populare care s-au desfășurat în acea vreme în întreaga Europă — de la munții Pirinei și insulele britanice pînă în stepele ucrainene. În cancelariile de stat se adunau numeroase știri despre „rebeliunile“ populare, știri care veneau din diferite țări. Rapoartele lui Chanut, ambasador francez la curtea suedeza, ne uimesc, date fiind simpla lor ordine cronologică, prin alternarea caleidoscopică a acestor subiecte, care preocupau curtea suedeza între anii 1648—1649; se primesc și se discută știrile despre răscoalele care au loc cînd în regatul Neapolului, cînd în Statul Moscovit, cînd în Anglia, cînd în Franța, cînd în Polonia². Acest izvor poate fi verificat cu ajutorul protocolelor consiliului de stat suedeza. Ne convingem că în 1648 și 1649 cei de aici se interesau în mod permanent, mult și amănunțit de mersul „dezordinilor“ și „turburărilor“ social-politice.

In corespondența cancelarului suedeza A. Oxenstierna găsim în aceeași scrisoare din iunie 1648 adresată fiului său Johan (delegat la Congresul de pace din Westfalia), scurte știri despre conflictul dintre Curtea franceză și parlamentul parizian, adică despre începutul Frondei, precum și date mai amănunțite despre răscoala „poporului de jos“ (menigheten) din Moscova³. Aristocratul suedeza Bengt Schütte avea destule motive ca să scrie în august 1748 viitorului rege suedeza Carol-Gustav: e de mirare că se aude pretutindeni despre răscoale și că ele înving⁴.

Statele olandeze, Congresul de pace din Westfalia, guvernul revoluționar englez, prințul elector de Brandenburg precum și publicistica franceză din timpul Frondei care, pentru însuflețirea francezilor, a publicat multe date despre mișcările sociale din alte țări, dispuneau de numeroase informații asupra mișcărilor populare. Găsim aici mențiuni despre „răscoala țăranilor ruși“, despre Bogdan Hmelnîțki, despre oazacii zaporojeni. Uneori aceste comunicări sint presărate cu glume în spiritul multor „mazarinade“. Astfel, pamfletistul Cendricourt în broșura „Situația actuală a soartei tuturor potentiaților și a tuturor puterilor din Europa“ (1652) folosește pentru caracterizarea unei persoane sau a unui eveniment, un proverb sau o zicătoare care se aplică situației. Pentru caracterizarea „țăranilor ruși care s-au răsculat din cauza ăsuprîrii exercitate împotriva lor de către nobili“, el utilizează proverbele: „Cine se poartă ca o oaie pe acela îl mânîncă lupii, dar oile răsculate sunt mai periculoase decît lupii“, „Mai bine să mori o

¹ Rikskaṇsleren Axel Oxenstierna Skrifter och Brevvexling, Senare avdelning d. 3, s. 536, 544. Aceste materiale ca și alte cîteva date din izvoarele suedeze mi-au fost comunicate de A. S. Kan căruia îi mulțumesc pe această cale.

² P. Linage de Vauciennes, Mémoires...

³ Bref ifrån Grefve Axel Oxenstierna till Grafve Johan Oxenstierna ... 1642—1649, d. II, Stockholm, 1819, d. II d. 498—499.

⁴ Lövgren. Standsstundens uppkonest, s. 76.

sigură dată, decit sa te chinuiești atîta". El găsește proverbe pentru a caracteriza atît pe „Hmelnîțki, șeful răsculaților din Rusia“, cît și pe „marele cneaz al Moscovei“¹. În aceste afirmații ale lui Cendricourt se poate observa, de altfel, că opinia publică franceză nu făcea o deosebire netă între răscoalele țăranilor din Ucraina și răscoalele concomitente din interiorul statului rus; toți străinii numeau pe țăranii ucrainieni „ruși“.

Alături de pamfletele scrise după teme care erau la ordinea zilei, au apărut în Franța lucrări mai mult sau mai puțin temeinice, care se străduiau să satisfacă interesul cititorilor pentru furtuna revoluționară dezvoltuită în Ucraina. Cunoscuta lucrare a lui Guillaume Levasseur de Beauplan „Descrierea Ucrainei“ s-a publicat pentru prima dată la Rouen în anul 1651, îndată după întoarcerea autorului din Polonia, unde a participat la operațiile militare în calitate de inginer militar. Încă înainte, în anul 1648, a publicat la Gdańsk harta Ucrainei, pe care o întocmisse și care a fost apoi anexată la ediția întâia a operei sale². Cu greu putem da crezare prefeței editorului la ediția a doua din anul 1660 în care spune că ediția întâia a fost publicată doar într-o sută de exemplare, pe care autorul le-ar fi împărtit prietenilor. Aceasta este o încercare vădită de a ascunde, în anii reacțiunii, un fapt atât de nefavorabil pentru autor ca acela al apariției cărții lui, întîmpinată „cu multă bunăvoiință“ de către cititori în tocul Frondei într-unul din principalele ei centre, Rouen.

Opera lui Beauplan este închinată în mod prevăzător regelui polonez Ioan Cazimir, dar prin apariția acestei opere și-a găsit expresia interesul societății franceze din perioada Frondei pentru răscoala ucraineană. Cartea nu conține aproape nimic despre răscoală, este o lucrare cu caracter etnografic și geografic. Dar, afirmația redactorului traducerii ruse a cărții este absolut greșită, atunci cînd spune că Beauplan s-a întors în patrie, și și-a scris cartea încă înainte de începerea răscoalei sub conducerea lui Bogdan Hmelnîțki³. Însuși Beauplan desminte această afirmație. Înfaț-însind tabloul grelei dependențe feudale a țăranilor din Ucraina, el conchide: „...Iată cît de mari sunt privilegiile nobilimii poloneze, care trăiesc ca în rai, în timp ce țăranii trăiesc ca în purgatoriu... Această robie este cauza principală a numeroaselor fugi; cei mai curajoși dintre țărași se salvează în Zaporozie, care este un refugiu pentru cazacii de pe Nipru... Asemenea fugi măresc în permanență armata zaporoziană, lucru dovedit concret și de actuala răscoală, deoarece după înfrângerea polonezilor numărul cazacilor s-a ridicat la peste 200.000 de oameni; aceștia au rezistat timp de o campanie întreagă și au pus stăpînire pe un ținut lung de peste 120 de mile și lat de 60 de mile“⁴.

¹ «L'Estat présent de la Fortune de tous les potentats et toutes les puissances de l'Europe. En proverbes», Paris, 1652.

² Descriptions des contrées du royaume de Pologne, contenues depuis les confins de la Moscovie jusques aux limites de la Transilvanie, par le sieur de Beauplan. A. Rouen 1651. Vezi în cartea V. Kordt, Călători străini în Europa de răsărit, pînă în anul 1700. Kiev, 1926, p. 97—101, trecerea în revistă a redîtitărilor și traducerilor ulterioare în diverse limbi ale «Descrierii Ucrainei» a lui Beauplan. În 1650, s-a publicat la Gdańsk la comanda lui Beauplan, un atlas al Ucrainei conținînd 8 hărți (de același cartograf Gondius, care a întocmit harta Ucrainei în 1648).

³ «Memorii referitoare la istoria Rusiei de sud», fasc. II, Kiev, 1896, p. 290.

⁴ Ibidem, p. 304.

Din aceste cuvinte reiese că Beauplan nu numai că a „prevăzut” răscoala, dar și să văzut-o. Ele exprimă și simpatia pentru țărani ucraineni asupriți care luptă. Deoarece nu s-a păstrat nici un exemplar din ediția întâia a cărții lui Beauplan, nu știm dacă nu a conținut și alte păreri analoge, căci editorul nu face decit să anunțe pe cititor că ediția a doua apare „revizuită”. Opera lui Beauplan, tradusă în numeroase rînduri în limba rusă, este bine cunoscută cititorilor. În schimb, o altă lucrare apărută în același timp în Franța, a rămas pînă astăzi neobservată. E interesant să ne oprim ceva mai amănunțit asupra acestei cărți.

Este vorba de cartea lui Pierre Chevalier „Istoria războiului cazacilor împotriva Poloniei”. Autorul ei este un ofițer francez care a participat la recrutarea unităților poloneze pentru armata franceză, la sfîrșitul Războiului de 30 ani și a comandat aceste unități care cuprindeau și cazaci zaporojeni. S-ar putea ca el să fi cunoscut personal pe Bogdan Hmelnîțki. El ne comunică că Hmelnîțki a fost în Franța (incontestabil că înainte de 1645), unde s-a întîlnit cu contele de Bregy, care a fost numit apoi ambasadorul Franței în Polonia. Bregy aprecia mult meritele lui Hmelnîțki și l-a ajutat să capete o anumită popularitate în Franța. Deoarece cartea lui Chevalier este dedicată contelui de Bregy, trebuie să considerăm că datele din text sunt contestabile¹. Faptul că această carte este dedicată unui mare diplomat francez, cunoșător al Poloniei și martor ocular al tuturor evenimentelor descrise, constituie o anumită garanție cu privire la exactitatea și temeinicia informațiilor date de autor care, pare-se, a și servit în Polonia sub comanda și protecția lui Bregy. Prin ea însăși, opera lui Chevalier ne dă impresia că autorul este un om cult și bine informat asupra problemei pe care o tratează. S-a susținut că el ar fi luat de la Beauplan datele despre Ucraina². Intr-adevăr, unele date se asemănă. Dar înainte de a vorbi de împrumuturi, trebuie să ținem seama de faptul că Beauplan și Chevalier au servit împreună în Polonia, s-au întors aproape în același timp în Franța și este contestabil că se cunoșteau și poate că și-au împărtășit pur și simplu observațiile sau le-au extras din izvoare comune. Nici nu putem spune exact care lucrare a fost publicată mai întîi³.

¹ « Hmelnîțki, care a venit din adîncul Rusiei în Franța, a fost sfătuit, pentru a se face cunoscut aici, să vi se adreseze Dvs., Monsieur, care puteți confirma vitejia lui... » P. Chevalier, op. cit., p. I—II.

² D. Bantiș-Kamenski, Istoria Rusiei Mici. Ediția a 4-a, 1903, p. VI.

³ Cartea lui Chevalier, publicată în anul 1663,adică cu 12 ani mai tîrziu decît ediția întâia a cărții lui Beauplan, și care, după cît se pare descrie post-factum istoria răscoalei lui Hmelnîțki, este de fapt o prelucrare și o reeditare a lucrării sale, publicată cu mult înainte. Expunerea evenimentelor se oprește la cea de a doua jumătate a anului 1651; mai tîrziu, autorul cunoștea atât de puține lucruri despre cele întimplate în răsăritul Europei, încît se pare că în 1663 el nici nu știa cum s-au sfîrșit evenimentele din Ucraina: în textul său el și-a păstrat considerațiile cu privire la cauzele care împiedică reunirea Ucrainei cu Statul Moscovei etc. Reeditarea din deceniu al 7-lea a fost pentru el, ca și pentru Beauplan, un mijloc de a se reabilita, deoarece avusese legături cu presa Frontei. În prefată, Chevalier relatează că la întoarcerea din Polonia în Franța el a arătat însemnările sale unor prieteni care le-au tipărit într-un Recueil de diverses relations de voyage, dar de oarece, așa cum spune, au existat numeroase greșeli de tipar din cauză că tipograful nu cunoștea limbile poloneză și rusă, autorul consimte să le publice din nou. În ediția a doua, Chevalier a adus modificări esențiale, probabil să fi lărgit cadrul cronologic al povestirii, în comparație cu prima « expunere scurtă » (Abregé), dar el se scuză totuși că nu dispune decit de informații pe care le-a obținut « cu zece ani în urmă ».

Cartea lui Chevalier, care a apărut în toiul Frondei (prima ediție a văzut lumina tiparului între anii 1650 și 1652), a fost a relatare directă și amănunțită a răscoalei lui Bogdan Hmelnîțki. În ediția a doua au ramas multe pasaje care ne permit să bănuim care era textul inițial. Cartea este străbătută de un sentiment de admirație față de bărbăția și vitejia caza-cilor, a căror armată este comparată de autor cu armatele celor mai puternice popoare de cuceritori¹. Prima parte care tratează despre originea, istoria, viața și obiceiurile ucrainenilor zaporojeni este scrisă nu numai cu mare simpatie, dar pe alocuri și cu entuziasm. Autorul descrie în felul următor cititorului francez pe ucrainenii care luptă pentru eliberarea lor : „in prezent (în timpul răscoalei — B. P.), locuitorii Ucrainei își zic cu toții cauzaci și consideră că este o cinste să poarte acest nume ; ei sunt oameni bine făcuți, viteji, puternici, pricepuți în toate, darnici și se îngrijesc foarte puțin să strângă avere, își prețuiesc foarte mult libertatea, nu pot să suporte nici un jug, sunt neobosiți, curajoși și îndrăzneți”². Putem să ne închipuim ce răsunet avea o asemenea apologie a ucrainenilor răsculați, în rîndurile francezilor care fremătau pe atunci de bucurie, gîndindu-se la ideile de libertate, neajunse încă la maturitate, dar animatoare, la ideile despre unitatea popoarelor, care luptă pretutindeni pentru răsturnarea tiraniei !

In această primă parte a cărții sale, Chevalier face istoricul răscoalelor din trecut ale caza-cilor ucraineni împotriva Poloniei. Răscoala din anul 1637³ este descrisă destul de amănunțit și cu o simpatie vădită pentru cauzaci. Expunând evenimentele, autorul subliniază în aşa fel vio-larea tratatelor și a angajamentelor de către polonezi, încît simpatiile cititorului trebuie să se îndrepte în mod vădit de partea caza-cilor. Deoarece autorul își întrerupe expunerea în prima parte a cărții, care a fost mai puțini prelucrată cu ascensiunea lui Bogdan Hmelnîțki, putem presupune că varianta inițială a cărții era o argumentare și o motivare a justei răscoalei ucrainenilor în ochii opiniei publice din Franța. In Franța, valul mișcărilor populare antifeudale atinsese apogeul în acea vreme. Cititorul francez nu putea să rămână nepăsător față de o asemenea descriere a asupririi feudale a ucrainenilor : „Tăranii din Ucraina și din provinciile învecinate sunt ca niște robi, ca în cele mai multe din celealte provincii ale Poloniei, fiind siliți să lucreze trei-patru zile pe săptămînă în folosul seniiorilor lor, fie cu caii lor, fie cu brațele lor. În afară de aceasta, ei sunt impuși la multe dări în grîne și păsări pentru pămîntul pe care-l dețin, sunt obligați să plătească dijmă din oi, purcei și din toate fructele, ba să mai care lemne și să îndeplinească multe alte corvezi ; se adaogă la aceasta persecuțiile din partea „otkupšic“-ilor pămînturilor nobiliare, care înaintea războiului storceanu cu mare cruzime toate aceste dări și care, de altfel, arăndaseră dreptul de a face bere și rachiu, astfel încît nu trebuie să ne mirăm de frecvențele lor răscoale (ale ucrainenilor — B.P.) și de faptul că în aceste din urmă războaie, și-au apărat libertatea cu atită dîrzenie ; dar această robie grea a făcut să se ridice toți vitejii cauzaci zaporojeni al căror număr a crescut mult în decurs de cîțiva ani, din cauza disperării în care

¹ P. Chevalier, op. cit., p. VII—VIII.

² Ibidem, p. 32—33.

³ Idem, p. 7—8.

prigoana nobililor și otkupșicilor a aruncat masele populare ale acestei regiuni de graniță, și care l-a silit să-și caute libertatea și sfîrșitul nenorocirilor printre cazaci”¹.

Partea a treia a cărții lui Chevalier are un caracter mai ales descriptiv, istorico-militar. Este o trecere în revistă valoroasă, amănunțită a tuturor evenimentelor mai importante din 1648—1651. Pe primul plan apar aici polonezii; Chevalier tratează multe evenimente din punctul lor de vedere. Dar și aici putem menționa cu aproximație unele pasaje care s-au păstrat, după cît se pare, din textul inițial „prescurtat”, deoarece concordă cu prima parte. Astfel, după descrierea ascensiunii lui Bogdan Hmelnîțki și a ciocnirii sale cu Czaplinski, autorul spune că Hmelnîțki a hotărît pe loc să se folosească de „starea de spirit pe care a găsit-o în rîndurile rușilor pentru a se elibera, deoarece ei nu se puteau bucura de pacea care, în loc de a le asigura liniștea, nu făcea decit să ajute nobilimii să-i țină în robie și asuprire. Întreținând nemulțumirea lor și bizuindu-se pe oazacii săi, s-a îndreptat la începutul anului 1648 spre Praguri sau Insulele rîului Boristhene (Niprul — *B.P.*) pentru a se ascunde de nedreptatea care i-ar putea face polonezii, și să se întărească acolo”. Așa începe istoricul operațiunilor militare din 1648 și 1649 dintre „cazaci și țăranii răsculați” pe de o parte, și armata poloneză, pe de altă parte. Chevalier menționează că și țărași înarmați au făcut parte din armata lui Hmelnîțki; Hmelnîțki era gata să pătrundă în interiorul Poloniei „cu această gloată întreagă rusă, formată din nu mai puțin de 100.000 de oameni”; armata lui Hmelnîțki s-a apropiat de Zamosicie, o cetate bine întărită „care în acea perioadă era singurul adăpost al nobilimii ruse alungate de pe pămînturile sale de țăranii răsculați”. Chevalier menționează că războiul țăranesc s-a extins din Ucraina în Bielorusia: „Răascoala cazacilor și a țăranilor ruși a cuprins chiar de la începutul acestui război și Lituania, și cu atât mai ușor cu cît populația acestei provincii seamănă foarte mult prin obiceiuri și religie cu rușii”. Se citează episoade strălucite din lupta poporului bielorus ².

Concepția lui Chevalier care era bazată pe simpatia pentru răsculați și care exprima dorința sa de a-i vedea victorioși, și-a găsit expresia și în tratarea evenimentelor petrecute lîngă Zborow, prezentate ca un fel de „minune”, ce a salvat armata poloneză de inevitabilă distrugere completă. Chevalier explică reînceperea războiului după pacea de la Zborow în primul rînd prin cauze de natură socială: „Țăranii care nu fuseseră trecuți în listele cazacilor, dar care erau sprijiniți de aceștia, nu au vrut să primească pe nobili lor care se prezintau pentru a-și relua în stăpînire averile; dimpotrivă, ei îi maltratau și chiar ucideau pe mulți dintre ei. Acest fel de a se comporta precum și încercarea împotriva domnului Moldovei, ar fi silit pe generalismul Potocki care se întorsese de puțin timp din captivitatea sa la tătari, să așeze tabăra armatei poloneze lîngă Kamienietă”³. Au început tratativele cu Hmeinițki. „În acest timp, în Ucraina nobilimea era tot atât de prost tratată ca și cînd ar fi fost încă în război, astfel că majoritatea nobililor erau nevoiți să se retragă, iar proprietarii de pămînt, care aveau acolo domenii întinse, și printre alții și prințul Wisnowiecki,

¹ P. Chevalier, op. cit., p. 30—32.

² Idem, p. 6—7, 11, 24, 28, 76, 79—80.

³ Idem, p. 96.

nu încasau aproape nici un venit. Plingerile neîncetate pe care le adresau regelui l-au determinat să scrie lui Hmelnîțki caruia îi reproșa ca a început războiul împotriva domnului Moldovei fără încuviințarea sa și jignirile aduse nobililor, poruncindu-i ca să-și retragă armata zaporoeană în taberele sale și să-i pedepsească pe țăranii care ridicaseră armele împotriva seniorilor lor. Hmelnîțki a primit acest mesaj cu mare respect în aparență, dar a dat dovadă de o încetineală extremă în executarea dorințelor regelui; dimpotrivă în acea vreme grija lui era să intre în relații cît mai strânsе cu marele cneaz al Moscoviei¹.

Chevalier subliniază că Hmelnîțki dorea deosebit de mult o alianță cu Statul Rus, mai ales din cauză că rușii și ucrainenii aveau aceeași religie. Tot aici el face o interesantă analiză a politicii Moscovei, afirmând că, la început, Alexei Mihailovici a ezitat, „deoarece se temea ca răscoala cazacilor și a țăranilor ruși să nu se întindă în țara sa unde patrunseseră cîteva scînteie ale pirjolului care cuprinsese Polonia². Mai departe, Chevalier menționează motivele care au determinat Seimul polonez să reînceapă în 1650 războiul împotriva cazacilor: „Dacă Hmelnîțki rămîne stăpîn al regiunii de dincolo de Nipru, atunci nici un posesor de pămînt sau nici un nobil polonez nu va mai avea vreo putere asupra țăranilor din această regiune, iar dacă nobilii vor dori să rămînă acolo, vor trebui să muncească la fel cu țăranii...“³.

Urmează apoi o relatare destul de exactă și amănunțita a operațiunilor militare din 1650 și 1651. Eroismul, bărbăția de care a dat dovadă armata zaporoeană lîngă Beresteciko (Beresteczko) sînt foarte viu prezentate. Relatarea se încheie cu pacea de la Bielaia Terkov din (18) 28 septembrie 1651⁴. Îi din aceste rînduri de încheiere reiese că autorul iși dă seama că măreața forță a mișcării țărănești constituie esența tuturor acestor evenimente. În timpul tratativelor, spune el, împuterniciții polonezi erau mereu expuși violențelor „țăranilor, care nici nu voiau să audă de propunerii de pace, deoarece bănuiau că printre articolele din tratat se va găsi neapărat un articol care să-i readucă în starea de robie⁵; acest lucru corespunde într-o anumită măsură adevărului, dar Hmelnîțki a obținut în același timp și un articol în care se spune că trupele poloneze nu vor fi încartiruite în Ucraina, declarînd împuterniciților polonezi că acest articol este necesar „pentru a satisface pe țăranii răsculați care, după părerea sa, nu trebuie ațîtați, deoarece au rămas înarmați și formează o unitate importantă⁶.

Am stărtuit atât de amănunțit asupra cărții lui Chevalier pentru că această lucrare ne arată felul în care opinia publică franceză înaintată a primit răscoala ucraineană. E interesant că Chevalier a menționat și legătura directă dintre evenimentele din Ucraina și cele din Franța. În armata

¹ P. Chevalier, op. cit., p. 99—101.

² Idem, p. 101—104.

³ Idem, p. 203.

⁴ Faptul că la sfîrșit se menționează moartea lui Potocki, ne permite să considerăm că ultimele informații ale autorului asupra legăturilor polono-ucrainene datează din luna noiembrie 1651; s-ar putea ca el să fi primit aceste informații după întoarcerea sa în Franța chiar după publicarea primei ediții.

⁵ P. Chevalier, op. cit., p. 203.

⁶ Idem, p. 208.

franceză se găseau mulți mercenari polonezi; în ciuda situației interne și externe extrem de încordate a Franței, guvernul francez a trimis o parte a acestor trupe în Polonia, pentru înăbușirea răscoalei ucrainene: „Aici trebuie să menționăm ajutorul pe care regele prea-creștin (francez) l-a acordat Republicii polone care, deși focul războiului civil începuse atunci să se aprindă în Franța, a permis ca 800 de oameni, recruatați pe contul său de polcovnicul Christofil Przyjemschi, care comanda un regiment polonez, în armata sa din Flandra, să plece pentru a se alatura armatei poloneze de sub comanda acestui polcovnic, care a făcut un bun regiment din acest efectiv“¹. Aici nu este destul de clar dacă regele Franței a continuat să plătească solda acestui regiment și în Polonia. În orice caz este incontestabil că adeptii Frondei au primit această știre ca o dovedă că, departe în răsărit, s-a mai ridicat un dușman amenințător împotriva taberei absolutiste pe care o urau și că curtea franceză a fost nevoie să disloce o parte din forța sa militară care ar fi putut fi trimisă pentru înăbușirea Frondei, și s-o trimisă pentru înăbușirea unei răscoale cu totul diferite în altă țară. Aceasta a confirmat părerea că izbucnirea concomitentă a răscoalelor popoarelor pentru „libertate“ amenință cu pieirea inevitabilă pe „conducătorii nepricepuți“ și pe „tirani“.

Informațiile despre răscoala populară din Ucraina — uneori adevarate, alteori denaturate — s-au impletit în gîndirea politică, în cunoașterea socială și a altor țări. Un exemplu diametral opus cărții lui Chevalier, este cartea lui Ioachim Pastorio, tipărită în 1652, la Gdansk, inspirată de guvernul polonez, dar destinată a fi răspândită în toate țările europene. Este un pamphlet istorico-didactic, pseudo-științific, care relatează despre lecția aspirării de la răspîndirea răsculațiilor au primit-o de la vîțeazul rege Ioan Cazimir. Cartea este scrisă în limba latină și este adresată vîrfurilor culte ale societății europene. Ea se numește „Războiul scito-căzăcesc sau conjurația tătarilor, cazaclilor și plebei rusești împotriva regatului polonez, distrusă de invincibilul rege al Poloniei și Suediei Ioan Cazimir, narațiune publicată înainte de istoria completă“². Pe coperta cărții este o reprezentare alegorică a unor holopi³ rebeli înlănțuiti și pedepsiti. Autorul dă povestirii sale o aparență științifică, dar de fapt este o operă extrem de tendențioasă, care exprimă temerile autorului: rușii, ucraineni, sunt „șciții groaznici“; Europa n-a mai văzut o armată asemănătoare armatei lui Hmeñițki din timpul năvălirii hunilor și a lui Tamerlan⁴ etc. Pentru opera sa, îndeosebi pentru acest „Război scito-căzăcesc“, Pastorio, orășean din Gdansk, a primit apoi titlul de nobil polonez și onoareuri înalte, a fost numit secretar al regelui Ioan Cazimir.

Toate aceste exemple ne arată că lupta de eliberare a poporului ucrainean a fost urmărită atât de forțele înaintate, cât și de forțele reacționare din țările europene, de unele cu simpatie și atenție, de altele cu ură și frică. Diferitele popoare erau informate unele despre celelalte. Bazîndu-se

¹ P. Chevalier, op. cit., p. 29.

² Bellum Scythico-Cosacorum, seu de conjuratione Tartarorum, Cosacorum et plebis Russicae contra Regnum Poloniae ab invictissimo Poloniae et Sveciae Rege Ioanne Casimiro profugata. Narratio plenioris historiae operi praemissa. Auctore Ioachim o Pastorio. Dantisci, 1652.

³ Tărani iobagi — N. T.

⁴ E. Haumont, La guerre du Nord et la paix d'Oliva. Paris, 1893.

pe informațiile tipărite și orale, mulți oameni din diferite țări ale Europei și-au manifestat o profundă simpatie pentru lupta de eliberare a poporului ucrainean. Politica externă a lui Bogdan Hmelnîțki arată că și ucrainenii erau informați la rîndul lor despre mișcările sociale înaintate care aveau loc pe atunci în diferite țări. Guvernele diferitelor țări, în special cele învecinate cu Polonia, au cules date importante despre evenimentele din Ucraina. În actele de stat ale printului elector de Brandenburg, Frederick-Wilhelm, există informații amănunțite despre aceste evenimente. Guvernul suedez le urmărea cu aceeași atenție. Toate aceste informații au exercitat o influență asupra politicii statelor europene.

Desfășurarea victorioasă a războiului de eliberare a poporului ucrainean și în special reunirea Ucrainei cu Rusia, au avut însemnate urmări pe termen internațional. În noua etapă a relațiilor internaționale europene, care a început după Războiul de 30 de ani, rolul Rusiei a crescut. Istoricul francez Haumant, unul dintre cercetătorii relațiilor internaționale din a doua jumătate a sec. XVII-lea, a afirmat cu bună credință și cu deplin temei că noua criză europeană care a luat locul războiului de 30 de ani și care și-a găsit expresia în aşa numitul „Prim război al nordului”, își are începuturile în răscoala ucrainenilor de sub conducerea lui Bogdan Hmelnîțki și se încheie abia cu pacea de la Andrusovo, din 1667, care perpetuează reunirea Ucrainei de pe malul stîng al Niprului și a Kievului cu Rusia¹. Într-adevăr, toate evenimentele care au avut loc în Europa de nord și de răsărit, în relațiile reciproce dintre Suedia, Danemarca, Polonia, Brandenburg, Imperiu etc., s-au desfășurat pe fundalul războiului indelungat și îndirijit al Statului Rus împotriva Rzeczypospolitei, război care apăra marea cauză a reunirii popoarelor rus și ucrainean. Acest război a continuat în general din 1654 pînă în 1667. Există o intrerupere numai în 1656—1658, cind Statul Rus a luptat împotriva trupelor suedeze, care în 1655 au invadat vechile teritorii poloneze și au ocupat chiar capitala. Prin acest război împotriva Suediei care corespunde năzuințelor și nădej- dilor maselor populare din Polonia, Statul Rus a ajutat poporul polonez să-și apere independența.

Intrînd în componența statului rus, poporul ucrainean a fost salvat de jugul șleahiei Poloniei și de amenințarea robiei turcești. Alianța de stat dintre popoarele rus și ucrainean a pus stăvila în mare măsură agresiunii turcești și agresiunii tătarilor din Crimeea. Așa se explică faptul că aflind despre hotărîrea Radei de la Pereiaslav, hanul Crimeei a fost cuprins de disperare. În deceniul al 9-lea al sec. XVII are loc ultimul război dus cu succes de Turcia sultanilor în Europa. Puternica coaliție, în care Rusia și Polonia ocupau un loc important, a respins această agresiune. Din acea clipă, decăderea puterii agresive turcești se accentiază în fiecare deceniu. La baza aceștei decăderi se aflau cauze interne, dar un factor important care a zdruncinat Turcia sultanilor a fost și lupta de eliberare a popoarelor de sub stăpînirea turcească. Marea victorie a poporului ucrainean din 1648—1654 a pus o pecete de neșters pe istoria și desfășurarea acestei

¹ E. Haumant, *La guerre du Nord et la paix d'Oliva*, Paris, 1893.
www.dacoromanica.ro

lupte. Războiul de eliberare dus de poporul ucrainean are o însemnatate deosebită de mare pentru țări ca Moldova, Muntenia, Transilvania. Strînsle legături politice cu Ucraina le-au atras chiar în focul luptei. A început o nouă pagină în istoria lor, strîns legată de istoria Rusiei. Lupta lor împotriva jugului turcesc a intrat într-o nouă fază.

Așadar, cea mai importantă dintre urmările internaționale ale intrării Ucrainei în componența Rusiei, a fost aceea că „reunirea Ucrainei cu Rusia a contribuit în mare măsură la întărirea Statului rus și la creșterea prestigiului sau internațional”¹.

Acest fapt este evident pentru orice cercetător al relațiilor internaționale din sec. XVII. Chiar și în ceea ce privește istoria relațiilor ruso-franceze, cunoscutul istoric Rambaud consideră anul 1654 drept punct de cotitură: din acest moment relațiile internaționale ale Rusiei și influența ei crește simțitor datorită reunirii Ucrainei cu Rusia și începutului victorios al războiului rus-polonez. Drept indiciu interesant al acestui fapt, poate servi diplomația prințului elector de Brandenburg, Frederic Wilhelm, înainte de 1654 el nu considera că ar fi necesar să recunoască Rusia, dar în anul 1654 a trimis soli la Moscova, a intrat în strînse legături cu ea și s-a purtat atât de slugănic, încât cîrmuitarii de la Moscova au socotit că pot să-i propună să recunoască suzeranitatea rusă².

Întărirea rolului internațional al Statului Rus s-a vădit curînd în războaiele sale victorioase împotriva Poloniei, Suediei și Turciei din a doua jumătate a sec. al XVII-lea, în care popoarele rus și ucrainean au luptat împreună, cot la cot. Reunirea a înzecit forțele popoarelor rus și ucrainean în lupta lor comună împotriva cotropitorilor străini. Ea a constituit una din premisele îndeplinirii sarcinilor progresiste din punct de vedere istoric, ale Statului Rus: lupta pentru ieșirea la mare în nord și în sud. Fără această premisă nu se pot înțelege glorioasele fapte de arme ale Rusiei din sec. XVIII: marele Război al nordului, inclusiv victoria de la Poltava, victoriile din Marea Baltică și Marea Neagră, eliberarea Crimeei și a Regiunii Baltice, izbînzile militare ale armatei și flotei ruse, sub conducerea lui Suvorov și Ușakov.

¹ «Tezele despre cea de a 300-a aniversare a reunirii Ucrainei cu Rusia» (1654—1954), «Pravda», 12 ianuarie 1954; Scînteia, 13 ianuarie 1954.

² Vezi F. Hirsch, Die ersten Anknnüpfungen zwischen Brandenburg und Russland unter dem Grossen Kurfürsten. Bd. I—II, 1885—1886; A. Hedenström, Die Beziehungen zwischen Russland und Brandenburg während des ersten Nordischen Krieges, 1655—1660. Marburg, 1896, cf. TGADA, Raporturile cu Brandenburgul, 1654 și anii următori.

DIN POLITICA ANTIPOPULARĂ ȘI ANTINAȚIONALĂ A BURGHEZIEI ȘI MOȘIERIMII ROMINE INTRE ANII 1937—1939 *

DE

J. BENDITER

In anul 1936, Comitetul Central al P.C.R., studiind rolul care i-a fost rezervat României în cadrul planurilor imperialismului internațional, arăta că „România are pentru imperialismul german o importanță colosal de mare. Ca sursă de grâu și petrol și ca vecină a Uniunii Sovietice, ea poate fi furnizoarea Germaniei pentru pregătirea războiului, iar în caz de război ea poate ușura atacul imperialismului german contra Uniunii Sovietice prin participarea activă sau prin permiterea trecerii prin teritoriul ei a trupelor germane. Ca o țară compusă din mai multe teritorii și naționalități străine, România poate servi imperialismului german drept obiect de recompensare teritorială a aliaților acestuia. România, în sfîrșit, este o țară situată la gurile Dunării, la Marea Neagră; planurile imperialiste germane în Europa centrală și contra Uniunii Sovietice (ruinarea Ucrainei și ieșirea la Marea Neagră) pot fi realizate cu succes numai prin transformarea României de către Germania într-un stat vasal care să fie străjerul intereselor imperialismului german la gurile Dunării și la țărmul Mării Negre“¹.

In preajma anului 1937, imperialismul german, sprijinit și întărit de cel anglo-franco-american, a socotit că a sosit timpul pentru punerea în aplicare a planului dinainte stabilit în vederea instaurării dominației fascismului german în statele Europei, ca una din etapele cele mai importante și necesare pentru atacul împotriva Uniunii Sovietice. În primul rînd, s-a hotărît să fie atacate Austria, Cehoslovacia, Polonia și țările balcanice.

In prezența Comunicare nu tratăm decât unele aspecte ale acestor probleme. Vom dezvolta problemele în lucrarea « Rolul României în planurile antisovietice de la München », lucrare în curs de pregătire.

¹ Documente din Istoria Partidului Comunist din România. Ed. P.M.R., 1951, p. 266.

Toate aceste state, încă din Austria, făceau parte din blocul militaro-politic creat după tratatul de la Versailles.

Pentru realizarea acestui obiectiv, Germania hitleristă — căreia Anglia, Franța și America îi dăduseră mandatul de jandarm ai Europei în lupta împotriva U.R.S.S. și a mișcărilor de eliberare de sub jugul capitalist — stăruia să atragă România în planurile sale antisovietice, și pe de altă parte considera România drept obiect de cucerire și de supunere. Trebuie să ținem seama — spunea dr. Walter Funk, ministrul economiei Reichului, la 14 octombrie 1938, la Sofia — că „cu ajutorul Dunării noi trebuie să ne creăm o linie de comunicație naturală între Germania și sud-estul Europei. În acest scop, Viena va deveni unul din cele mai importante centre de tranzit economic. Crearea canalului Rin-Main-Dunăre va însemna o cale naturală de comunicație între Marea Nordului și Marea Neagră, fiind de folos pe de o parte din punct de vedere tehnic, iar pe de altă parte la punerea în valoare a țărilor din sud-estul european”.

În vederea realizării acestui plan — care însemna, de fapt, protecțoratul german asupra țărilor dunărene și balcanice, renunțarea la întîrietatea Angliei și Franței în această zonă, substituirea Comisiei internaționale a Dunării printr-un control al Germaniei — era nevoie de acordul marilor puteri capitaliste. Politica de concesiune în fața nazismului, abdicarea de la principiul securității colective, politica de trădare a imperialismului anglo-franco-american față de statele mici, Anschluss-ul și tot ce a urmat îl pare au dovedit că, peste contradicțiile ce existau între Anglia și Franța, Germania și Anglia, America și statele capitaliste europene, toate aceste state erau hotărîte să sprijine și să se plece în fața imperialismului german, care trebuia — după socotilelor lor — să lovească în Statul Sovietic, să lovească în lupta proprietarilor popoare ce năzuiau după pîine, pace și libertate.

Intreaga politică a cercurilor militaro-fasciste din România dovedea că acestea erau hotărîte să participe, alături de Germania hitleristă, la atacul împotriva U.R.S.S. Planurile antisovietice ale acestora, ca și năzuința de a lărgi pe această cale granițele țării pe seama U.R.S.S., erau în contrazicere cu interesele naționale ale poporului român, cu interesele păcii și ale popoarelor din România. Prin politica lor, cercurile militaro-fasciste din România însneau înrobirea poporului român și acapararea tuturor bogățiilor țării de către imperialismul german. Pentru realizarea planurilor sale, Germania hitleristă avea în primul rînd nevoie de Polonia împotriva U.R.S.S. și de Ungaria împotriva Cehoslovaciei. Lor le promitea compensarea teritorială pe socoteala României și astfel — după cum arată Plenara

a V-a a P.C.R. — „România poate deveni numai obiect de reîmpărțire nouă imperialistă a Europei, iar nu un subiect“¹.

Interesele de dezvoltare a României, a independenței ei politice și economice, impuneau, în preajma celui de-al doilea război mondial, o politică bazată pe o forță puternică, care să țină în frâu forțele războinice ale fascismului agresiv, o politică de alianță cu Uniunea Sovietică, cel mai puternic vecin al nostru și cel mai sigur stîlp al păcii în lume. Aceasta politică ar fi fost în interesul strict național al României, în interesul apărării ei efective împotriva atacului imperialismului german. Reacțiunea burghezo-moșierească, însă, nu vedea că primejdia unui atac împotriva U.R.S.S. însemna un pericol pentru independența României. Burghezia și moșierimea română vroiau să înăbușe glasul P.C.R. care răsună: „cine ridică mîna contra Uniunii Sovietice sapă groapa independenței naționale și politice a României și pregătește împărțirea imperialistă a poporului român“².

Interesele poporului român cereau stabilirea unor relații de strânsă prietenie cu Uniunea Sovietică, încheierea unui tratat de asistență mutuală pentru a înlătura pericolul unui război. În locul acestei politici de salvare a independenței naționale, capitalul finanțiar român — care, cu ajutorul statului, își crease o serie de noi posibilități de dezvoltare în condițiile de creștere a sărăciei maselor populare — a instaurat o politică de jaf și teroare, o politică de aventură militară în interesul vîrfurilor burgheziei și ale boierimii, reprezentate de partidele istorice, precum și de puzderia de partide și grupulețe politice fasciste. Aceasta a determinat guvernele din perioada de care ne ocupăm, începînd cu guvernul Tătărescu și continuînd cu celelalte guverne — Goga-Cuza, Miron Cristea, precum și Frontul Renașterii Naționale — să conducă țara prin permanențizarea stării de asediu și a cenzurii, elaborînd legi excepționale în vederea înăbușirii sîngeroase a oricăror manifestări democratice și muncitorești, a gîtuirii drepturilor și libertăților cetățenești, creînd, cu toată grija, condițiile necesare pentru dezvoltarea fascismului și a organizațiilor sale.

Contrar încercărilor unora de a prezenta fascismul românesc ca o simplă marfă importată sau o imitație a celui german și italian, dezvoltarea politicii interne a României în preajma celui de-al doilea război mondial a fost o politică antipopulară, antinațională, îndreptată cu totul împotriva luptei clasei muncitoare și a poporului. Politica partidelor guvernamentale — a partidului național-țărănesc și partidului liberal — în complicitate cu aparatul de stat, a pregătit în mod conștient fascismul, încurajînd și sprijinind fățuș organizațiile sale. De mult își pierduseră aceste

¹ Documente din Istoria Partidului Comunist din România. Ed. P.M.R., 1951, p. 267.

² Ibidem, p. 269.

partide popularitatea. Sprijinindu-se mai mult pe grupuri răzlețe și nu pe pături sociale, ele nu mai aveau o bază de masă. Lupta pentru reciști-garea popularității, și mai ales pentru ascunderea adevărului, însemna o deșanță demagogie, care trebuia să acopere, printre altele, faptul că între doua razboiaie nici unul din aceste partide nu a rezolvat vreo problema vitală a poporului român.

Mișcările de extremă dreaptă s-au dezvoltat în țara noastră în cadrul politicii guvernamentale reacționare. Burghezia și moșierimea română și-au găsit un punct de sprijin în fascism și de aceea au grăbit procesul de fascizare a țării și instaurare a dictaturii fasciste fățișe. Sub amenințarea mereu amintită a „pericolului comunismului”, mișcarea fascistă din România — a cărei situație se consolidase în urma venirii la putere a hitlerismului — era un instrument de manevră politică la dispoziția reacționii, a partidelor istorice, folosit mai ales împotriva mișcării democratice și muncitorești. În fruntea acestei politici stătea regele și camarila sa. Carol al II-lea era strîns legat de industria internațională de armament și de trusturile internaționale de petrol, cu ajutorul cărora revenise chiar la tron. În interiorul țării regele era legat de cele mai mari bănci, deținea suprafețe imense de teren, fiind unul din cei mai mari moșieri, unul din cei mai mari acționari în industria grea și de armament, unul dintre marii proprietari în industria ușoară. Familia regală deținea 150.000 ha, iar Carol era principalul acționar al Băncii de credit român, al Băncii de scont, alături de Brătianu, era mare acționar la Banca românească și Banca națională. Industria grea și de armament făcea parte în mare măsură din avereala personală a lui Carol și a familiei regale. Regele stăpînea o treime din acțiunile uzinelor Malaxa și cam tot atîtea la fabrica I.A.R., Astra, Reșița, Titan-Nadrag-Calan. El participă la Astra Română, alături de Royal-Dutch-Shell, la Concordia, alături de trustul Petrofina, la Steaua română, alături de anglo-francezi, la Creditul minier, I.R.D.P., Redevenița, Generala petroliferă, Subsolul român și Mica. Patru din fabricile de zahăr erau aproape în întregime în stăpînirea regelui : Giurgiu, Roman, Chitila și Sascut. Regele era proprietarul fabricii de bere Azuga și a pivnișilor Rhein. Monarhia controla Societatea pentru industria textilă din Buhuși. Era cel mai mare acționar la fabrica de cauciuc Banloc, la S.A.R.-Telefoane, S.R.G., S.T.B., M.F.R., la Societatea română de sticlărie și la Societatea de asigurări Dacia-România. Domeniile coroanei deveniseră un mare consorțiu industrial, comercial și agricol. Aproape toate întreprinderile, la care regele sau membrii familiei regale erau interesați, erau cartelate și beneficiau de avantaje speciale. Ele erau scutite de impozite și primeau comenzi masive din partea statului, obținând prețuri foarte mari. Această imensă avere facea ca interesele industriei de armament și de petrol, ca și

cele ale industriei ușoare și ale băncilor, să fie și interesele regelui. Susținut de către partidele istorice — partidul național-țărănesc și partidul liberal — regele slujea și era parte din vîrfurile cele mai reacționare, șovine și aventuriere ale burgheziei și moșierimii române, în scopul garantării posibilităților lor de guvernare neîngrădită și înăbușirii prin violență a luptei maselor populare.

Partidul național-țărănesc pierduse de mult popularitatea. Guvernările national-țărăniștilor, între 1928—1931 și 1932—1933, au fost falimentare. În primii patru ani de guvernare, partidul național-țărănesc a savîrșit atîtea abuzuri, jafuri și crime, a provocat atîtea nemultumiri, încît a devenit tot mai urât de mase.

In acest partid se grupau în primul rînd burghezia și o bună parte a moșierimii din Ardeal. El se sprijinea pe chiaburime, care ținea sub influență sa o parte a țărănimii sărace și mijlocii. În Moldova și Muntenia, partidul național-țărănesc cuprindea elemente ale burgheziei mari și mici interesate în industria creată după război, sprijinitoare ale pătrunderii capitalului străin în țară, căruia i se concesionasera întreprinderi importante ale statului. În timp ce fabricile din țară își închideau porțile, iar muncitorii erau lăsați pradă foamei, guvernul manist repartiza comenzi mari uzinelor din străinatate. În țară, în perioada primei guvernări național-țărăniște domnea o cruntă mizerie. Peste 20% din totalul muncitorilor întrebunțați în industrie erau fără lucru. Din 1929 pînă în 1932, salariile au scăzut cu 35%, iar în industria extractivă au scăzut și mai mult. Producția de cereale a fost în continuă scădere. Scăderea producției în aceasta perioadă și restrîngerea consumului — ca urmare a micșorării puterii de cumpărare a populației — lovea puternic în comerț, unde falimentele și concordatele se țineau lant. Cu toate că sarcinile fiscale erau din ce în ce mai mari și cu toate că se contractaseră peste graniță împrumuturi costis toare (peste 100 miliarde lei), bugetele se încheiau cu deficite uriașe. Situația maselor erau din ce în ce mai grea. Au fost pensionați 20.000 de funcționari, dar în schimb au fost subvenționați 47.000 de agenți electorali. Nu mai conteneau curbele de sacrificiu și reducerile de salarii, la care se adăuga și faptul că nici acestea nu erau plătite cu lunile. În timp ce muncitorii primeau salarii de mizerie sau umblau fără de lucru, iar funcționarii, învățătorii, profesorii și pensionarii suportau mereu curbe de sacrificiu, național-țărăniștii ofereau cele mai optime condiții de aservire a țării capitalului străin. Unitățile de bază ale economiei au fost concesionate străinilor, culminînd cu „Acordul de colaborare tehnică consultativa cu Societatea Națiunilor pentru redresarea economică și financiară a României”, care, de fapt, însemna legalizarea controlului străin asupra administrației finanțelor României. Prin acest acord, național-țărăniștii au

acceptat știrbirea suveranității naționale și întărirea procesului de aservire a țării. Încheierea acordului avea în vedere transformarea României într-o bază de atac împotriva Uniunii Sovietice. Aceasta se adăuga la pregătirile serioase pe care le făceau național-țărăniștii pentru războiul antisovietic și constituia oferta României ca avantpost al agresiunii antisovietice. Sărbătorind că România „a înăpărat și bolșevismul din Ungaria, fapt care i-a adus întregii Europe centrale un serviciu ce nu poate fi apreciat îndeajuns“, Maniu socotea că în viitor „România este o spadă ascuțită, gata oricând și capabilă să servească vechiul nostru continent“. În vederea acestui țel, parlamentul național-țărănesc votează în grabă legi pentru completă reorganizare a armatei, elaborează o serie de planuri, de comun acord cu șefii statelor majore ale statelor aliate. Guvernul lui Maniu, care se sprijinea pe finanța anglo-franceză, a jucat un rol important în planurile de pregătire a agresiunii împotriva primului Stat Socialist din lume. Strânsa foareea în care au fost aduse finanțele, economia țării, situația grea a gospodăriei agricole, foamea ce bântuia, în 1929—1931, regiuni întregi, criza puternică a regimului din România, asigurau capitalurilor străine avantaje din cele mai mari. Căpătând astfel, datorită împrumuturilor, mînă liberă în țara noastră, statele imperialiste își puneau în primul rînd problema jefuirii bogățiilor țării și folosirii teritoriului și a maselor din România în războiul antisovietic. Vizita generalului francez Le Rond și a mareșalului Pilsudschi în România, precum și tratatul secret româno-polon, îndreptat împotriva U.R.S.S., au dovedit încotro își îndreptau atenția statele majore ale țărilor imperialiste, devenite stăpîne în România. Sprijiniți de social-democrații de dreapta, național-țărăniștii contribuiau cu perseverență la grăbirea dezlănțuirii focului împotriva U.R.S.S. Toți experții străini care mișunau prin țară și a căror întreținere costa milioane, jefuite de pe spinarea muncitorilor, aveau ca obiectiv principal intensificarea pregătirilor de război, prin intensificarea exploatarii și a jefuirii maselor populare și pregătirea lor pentru atacarea Uniunii Sovietice.

Politica de dușmănie față de Uniunea Sovietică dusă de guvernul național-țărănesc și-a găsit o manifestare concretă în lungirea cu orice preț a tratativelor de încheiere a pactului de neagresiune propus de Uniunea Sovietică. Această tergiversare era dictată în primul rînd de industria grea franceză și de Deterding, care avea tot interesul să împiedice iscălirea pactelor de neagresiune încheiate de U.R.S.S. cu Polonia și Franța.

Guvernarea național-țărănistă dintre anii 1928—1931 a contribuit în mod hotărîtor la adîncirea și creșterea contrazicerilor dintre capitalul financiar și cel agrar, dintre diferențele grupării ale burgheziei, precum și la intensificarea luptei clasei muncitoare.

Crește lupta clasei muncitoare, care era în fruntea luptei celorlalte categorii sociale. În conformitate cu directivele date de Congresul al V-lea al P.C.R., care combătea tendința de subapreciere a luptelor parțiale ale proletariatului și ale maselor muncitoare, în condițiile sfîrșitului stabilizării relative a capitalismului, cînd lupta pentru nevoile de fiecare zi ale masselor duce la ciocnirea lor cu însesi bazele existenței capitalismului, Partidul Comunist din România a acordat în această perioadă totă atenția acțiunilor maselor muncitoare, care își exprimau în mod activ protestul împotriva politicii de jaf și asuprirea dusă de burghezia și moșierimea română. Încercarea de a înăbuși lupta muncitorilor și a țăranilor, politica de jaf față de pensionari, învățători și funcționari, birurile grele asupra țăranilor, erau toate necesare pentru susținerea cheltuielilor de pregătire a războiului și pentru anularea plășii cupoanelor. Atingerea acestui obiectiv împunea o politică de distrugere a tuturor organizațiilor muncitorești. Susținut de liberali și de social-democrați de dreapta, guvernul național-țărănesc pregătește încă din 1929 scoaterea în afara legii a Sindicatelor unitare și a Blocului muncitoreșc-țărănesc, începe confiscarea presei revoluționare, iar demonstrațiile sunt opriate și înăbușite în sînge de către armată, jandarmi, poliție și siguranță.

Dușman de moarte al mișcărilor muncitorești, Maniu era unul dintre nașii și protegitorii Gărzii de fier. Garda de fier a fost o creație manistă cu scopul de a folosi ca o masă de manevră și o rezervă în executarea planurilor antinaționale, antidemocratice și antisovietice. Pactul de „neagresiune”, încheiat de Maniu în 1937 cu Garda de fier, a fost pregătit de întreaga politică dusă de național-țăraniști, mai ales după instaurarea hitlerismului în Germania.

Cea de a doua guvernare național-țărănistă, din 1931—1933, avea ca sarcină să pună în aplicare aşa-zisul plan „de înzdrăvenire” a României, plan elaborat de către imperialismul franco-englez, împreună cu Liga Națiunilor. După indicațiile acestui plan — arată C.C. al P.C.R. — în martie 1933 „Guvernul... trebuie să scadă salariile muncitorilor și funcționarilor de stat, lefurile învățătorilor, pensiile pensionarilor, să concedieze în masă muncitori din instituțiile statului, pe funcționarii inferiori, pe învățători, să mărească impozitele muncitorilor, țăranilor și micilor meseriași și negustori, să stoarcă de la aceștia toate dările neplătite, să lichideze o mulțime de școli, spitale și orfeline etc.”¹.

Se introduce starea de asediul în centrele muncitorești, organizațiile de luptă ale muncitorimii sunt dizolvate, arestările curg lanț. În fruntea luptei împotriva teroarei burghezo-moșierești stăteau muncitorii ceferiști,

care au dat un răspuns hotărît ofensivei politice a clasei stapînitoare în frunte cu regele, trecind la contraofensivă și dovedind că ei sunt luptători nu numai pentru drepturile politice și libertățile proletariatului, ci și ale tuturor celor ce muncesc în România. Cu toată teroarea, atacul capitalului a fost întîmpinat cu o rezistență îndîrjită din partea maselor muncitoare. Nimic nu a putut frînge spiritul de luptă al ceferiștilor și petroliștilor conduși de partidul comunist, care reușise să mobilizeze în jurul acestor lupte o bună parte a oamenilor muncii din țară.

Planul „de înzdrăvenire“ a României — așa cum a fost conceput de imperialismul internațional — însemna, de fapt, asigurarea profitului unui mânunchi de capitaliști și moșieri români, asigurarea plășii anuale a dobînzilor cămătarilor străini și controlul asupra felului cum folosea România împrumuturile acordate, adică garanția că ele erau îndreptate spre investiții pentru pregătirea războiului antisovietic. El lovea în toate categoriile sociale prin creșterea șomajului, a scumpetei, îngreunarea impozitelor, exproprierea pămîntului țărănesc, restrîngerea instrucțiunii publice și a ocrotirilor sociale. El duce în mod inevitabil la largirea și creșterea mișcării revoluționare de la orașe și sate.

Ceea ce a caracterizat activitatea partidului național-țărănesc după cea de a doua guvernare — tot atât de falimentară ca și prima — pînă la desființarea sa de către dictatura regală, a fost încurajarea și colaborarea la instaurarea fascismului în țară, prin acordul total cu politica trădătoare și antisovietică a guvernelor Tătărescu, Goga-Cuza, precum și a dictaturii regale.

Capitularea ideologică și politică a Partidului național-țărănesc a fost sistematic pregătită. Încă din 1931, noua orientare a partidului național-țărănesc spre fascism a dus la discreditarea sa în ochii maselor. În anul 1935, după doi ani de guvernare liberală, extrema dreaptă se bucura de toată bunăvoița guvernului, precum și de cea a național-țărăniștilor. Politica de jaf și trădere a lui Tătărescu reușise să ridice împotriva sa înasele populare, care, mobilizate de Partidul Comunist din România, se împotriveau totodată și politicii guvernamentale și demagogiei Gărzii de fier. Era un moment deosebit de prielnic că prin lupta unită a maselor să se dea o lovitură politicii de fascizare a țării, pentru a tăia drumul militarismului și fascismului. Partidul Comunist a arătat că singura cale este unirea tuturor forțelor potrivnice fascismului, în vederea creării unui front larg antifascist, care să cuprindă pe toți cei nemulțumiți de situația de atunci, pe cei loviți de criza economică și de măsurile guvernamentale.

În noiembrie 1935, datorită puternicii presiuni a maselor, conducerea național-țărănistă este www.dacoromanie.ro și demonstrație de pro-

test, care urma să aiba loc la 15 noiembrie. Cu trei zile înainte, demonstrația este contramandata fară termen.

Speriata de amploarea demonstrației și îngrijorată de ceea ce ar fi putut urma, conducerea partidului național-țărănesc în cîrdașie cu regele, își dezvăluie adevărata sa față, de sprijinitoare a fascismului. Contramandarea demonstrației a constituit o lovitură dintre cele mai puternice pentru partidul național-țărănesc, în ceea ce privește baza sa de masă. De altfel, încă din 1934 — aşa cum arată documentele Partidului Comunist din România — Madgearu la Berlin și Mihalache la Roma, anunțau planurile de modificare fascistă musoliniană a constituției, dovedind punctele comune programatice atât în politica internă, cât și în cea externă, cu partidele fasciste germane și italiene. „...De la Goga și Codreanu, pînă la Mihalache și Maniu și Micescu... lucrează cu rîvnă la depărtarea României din grupul statelor care nu sunt interesate acum la dezlănțuirea războiului și legarea ei de Germania hitleristă în frontul contra U.R.S.S.”¹.

Partidul național-liberal a avut de făcut față, după 1934, la serioase frămîntări înăuntrul său. O parte din liberali vedea izbăvirea în grabirea războiului împotriva U.R.S.S. a cărei politică de pace nu le convenea, în forțarea fascizării țării. Această grupare socotea că „ora H — e ora fascismului deschis — a și sunat”².

Ea era încă din 1934 promotoarea apropiерii de politica externă hitleristă, de politica războiului împotriva Uniunii Sovietice.

Una din importantele trăsături ale politicii liberale între anii 1934—1937 a fost grăbirea fascizării țării.

Înspăimîntată de politica consecventă de pace a U.R.S.S. și de întărirea colosală a puterii sale economice, ca și a celei militare, de intensificarea mișcării revoluționare în toate țările capitaliste și a dragostei maselor muncitoare față de U.R.S.S., de greutățile foarte mari create imperialiștilor de ascuțirea contradicțiilor dintre interesele lor, țările imperiale liste erau hotărîte să rezolve situația pe calea războiului antisovietic. Criza economică adîncă prin care trecea capitalismul, criză care a adîncit toate contradicțiile dintre puterile imperialiste, precum și lupta înversunată pentru piețe de desfacere, duceau și mai mult pe capitaliști pe drumul agresiunii antisovietice. De aceea nu e greu de înțeles de ce primul lucru pe care l-a făcut guvernul liberal în 1934 a fost înființarea unui nou minister pentru armament și material de război. Punctul principal al programului liberal în cîrdașie cu regele îl constituau înarmările și plătirea dobînzilor creditorilor străini, punct a cărui îndeplinire a fost condiția principală pentru aducerea la cîrma țării a guvernului liberal.

¹ Documente din Istoria Partidului Comunist din România. Ed. P.M.R., 1951, p. 240.

² Ibidem p. 224.

Guvernul liberal venise la putere în 1934, în condiții grele pentru burghezie și moșierime. Era la un an după luptele din februarie, care însăpământaseră clasa stăpînitoare. Regimul burghezo-moșieresc s-a simțit amenințat, ceea ce a grabit încheierea frontului comun în lagărul burghezo-moșieresc, iar pe de altă parte a determinat guvernul să facă toate eforturile pentru a împiedica crearea Frontului unic al clasei muncitoare și mai ales alianța revoluționară de luptă între muncitori și țărani.

Asasinatul de la Sinaia — apreciază C.C. ial P.C.R. — a folosit guvernului ca pretext pentru introducerea stării de asediu în centrele proletare, putând astfel să se conducă mai ușor atacul împotriva măselor muncitoare de la orașe și sate, pentru a introduce regimul fascist sub lozinca întăririi statului.

In 1935, în România, jumătate din bugetul statului — peste 10 miliarde de lei — costa întreținerării aparatului militaro-politic. Aproape 2 miliarde și 8 sute de milioane de lei din impozite, în același an numai, s-au plătit creditorilor interni, în majoritate moșierilor, pentru pămintul luat în timpul reformei agrare. În același an guvernul liberal pentru a doua oară reduce salariul ceferiștilor, învățătorilor și micilor funcționari, pensiile funcționarilor, nu plătește salariile și pensiile pentru 1931, închide o serie de școli, spitale, aziluri și nu dă nici un ajutor somerilor.

In schimb, însă, guvernul Tătărescu a comandat armament în valoare de miliarde; numai comanda de mitraliere trebuia să coste 1800 milioane lei. Capitalul investit în înarmări avea aprobarea întregii burghezii și moșierimi. Național-țărăniștii criticau chiar pe liberali că „nu s-a făcut acea străduință de a comprima bugetul, pentru a ne îngădui să facem cheltuielile extraordinare pe care le cere situația“, dat fiind că „armata trebuie să fie gata nu peste doi ani, trei ani, ci imediat“¹.

La sfîrșitul anului 1935 și la începutul lui 1936, guvernul fascizant Tătărescu, inspirat de rege, cu sprijinul grupărilor de dreapta, dezlănțuie o campanie turbată, care dovedea că grupările fasciste, cu aprobarea burgheziei și moșierimii, se pregăteau să preia puterea. Intreaga campanie se îndrepta, plină de ură, împotriva forțelor democratice, în frunte cu comuniștii, și a P.C.R. Campania urmărea răpirea ultimelor libertăți, continuarea infometării maselor, lichidarea oricărei prese democratice. Cu toată ofensiva fascistă, prestigiul P.C.R. crescuse și se adîncise mult în mase. Deși după 1 Mai 1936 a avut loc în țară o concentrare a forțelor fasciste, în scopul luptei împotriva „ofensivei comunismului“, în alegerile parțiale de la Mehedinți și Hunedoara, la alegerile comunale și în camerele de muncă, forțele democratice, în frunte cu P.C.R., au realizat frumoase

¹ Discurs rostit în ședința Senatului din 25 noiembrie 1936 — răspuns la mesajul tronului.

succese. Creșterea P.C.R., faptul ca spre el se îndreptau speranțele maselor, a determinat hotărîrea reacțiunii de a stăvili cu orice preț influența crescîndă a partidului, precum și stăvilirea oricărei tendințe de luptă împotriva fascismului. Teroarea cea mai aspră a fost dezlănțuită împotriva antifasciștilor și comuniștilor. Trebuie arătat că politica cercurilor militaro-fasciste ale României în timpul guvernării liberale a ridicat uneori proteste chiar în sînul burgheziei. Vorbind despre caderea guvernului liberal, în alegerile din 1937, un fruntaș liberal arăta că „regimul polișist ignobil, însotit de acte de teroare puțin obișnuite în istoria contemporană a României, a contribuit mult la golul de popularitate în jurul fostului guvern“, iar mai departe subliniază că „nimic nu ajunge pentru a ne explica resențimentele atât de profunde manifestate pretutindeni de masa alegătorilor împotriva fostului guvern“¹. Chiar dacă aceste afirmații au avut pentru autor un scop de propagandă, merită totuși, prin adevărul ce-l conțin, să fie luate în seamă. Același autor arată cu îngrijorare că „instinctul de apărare al maselor a reaționat cu o vigoare neașteptată. Și dacă explozia de indignare nu-și găsea acum drumul și ținta pe calea pașnică a votului, fierberea ar fi fost din ce în ce mai mare și riscurile pentru organismul nostru de stat din ce în ce mai grave“.

După ce bandele fasciste au asasinat pe I. G. Duca, guvernul Tătărescu își punea ca sarcină principală pregătirea României — atât pe plan intern, cât și pe plan extern — pentru a participa la războiul antisovietic. Măsurile excesive protecționiste acordate marii industriei, întărirea permanentă a chiaburimii, politica sălbatică antimuncitorească, sărăcirea maselor de la orașe și sate, practica polițienească, permanentizarea stării de asediu și a cenzurii, ajutorarea și încurajarea fățișă a huliganismului, îndreptat împotriva mișcării muncitorești, asuprirea sălbatică națională a popoarelor conlocuitoare, însotite de atențări și provocări, toate acestea au făcut guvernarea liberală odioasă și cu totul nepopulară.

Pe plan extern, politica lui Tătărescu era o politică de aservire sistematică a țării față de fascismul german, în cadrul unei politici de duplicitate față de imperialismul anglo-franco-american. El a dus o politică externă de izolare a României de aliații ei firești, în primul rînd de Uniunea Sovietică, încercînd să ascundă faptul că burghezia este hotărîtă să deschidă granițele țării trupelor germane pentru a ușura fascismului atacul împotriva U.R.S.S., punîndu-se astfel în slujba imperialismului internațional, dușmanul neîmpăcat al independenței naționale a popoarelor mici.

Jefuirea sălbatică a maselor, ca rezultat al înfeudării din ce în ce mai adînci a țării capitalului străin și mai ales celui german, sprijinul acordat

¹ V. Papacostea, Problema partidului liberal, p. 4.
www.dacoromanica.ro

de burghezie și moșierime, precum și de social-democrații de dreapta, promovării planurilor de dictatură fascistă, regimul de sălbatică represiune au facut ca lupta clasei muncitoare și a celoralte pături să crească. Lupta pentru revendicările de fiecare zi capătă un caracter pronunțat antifascist, iar îndrumările partidului găseau ecou tot mai viu în sînul clasei muncitoare, gata să apere libertatea de vot, presa democratică, sediile organizațiilor de masă și siguranța personală a activiștilor democrați împotriva atacurilor fasciștilor. Acțiunile de masă care au avut loc în această perioadă trebuie socotite ca etape în vederea realizării Frontului popular antifascist. Astfel au fost crearea frontului meseriașilor, care a răsturnat primul proiect reacționar al legii meseriașilor, acțiunea avocaților democrați și apărarea barourilor din țară față de soarta celui de la Ilfov, acțiunea mișcării democratice și antifasciste a studențimii care a respins legea avocaților și a împiedicat greva după Congresul de la Tg. Mureș, organizarea unor comitete cetățenești sătești, comitete de apărare a victimelor teroarei, organizațiile femeilor contra războiului și fascismului. P.C.R. a dat, între anii 1935—1940, un imbold deosebit curentului de unitate și unificare a mișcării sindicale, creând, în 1936, o serie de sindicate și asociații, pe care conducederea social-trădătoare nu voia să le recunoască. Conștient de importanța unității muncitorești a Frontului unic în lupta contra fascismului, P.C.R. a avut o serie de importante înfăptuiri pe linia crearii Frontului unic muncitoresc, care trebuia să devină șira spinării a Frontului popular antifascist. Conducerea social-democrației române continua, cu toată presiunea de jos, să saboteze Frontul unic. Or, era clar pentru oricine că poziția față de Frontul unic a social-democrației, în acele momente, concretizează atitudinea ei față de fascism și subliniază încă odată rolul ei de trădător al clasei muncitoare. P.C.R. arăta fără încetare că victoria fascismului poate să fie împiedicată numai dacă se va realiza unitatea de acțiune și luptă a clasei muncitoare.

Succesele realizate de către P.C.R., în condițiile unei terori sălbaticice, erau dovezi ale luptei partidului și ale justiției liniei sale politice, care, la sfîrșitul anului 1936, punea în fața maselor problema luptei pentru asigurarea pînii și libertății, apărarea țării împotriva atacului militar din partea fascismului german, neîntîrziata crearea a frontului împotriva instigatorilor la război, alianța cu U.R.S.S., cel mai sincer apărător al independenței noastre naționale.

La sfîrșitul anului 1936, burghezia și moșierimea trecuse, prin întreaga ei politică, la ofensiva deschisă împotriva luptei maselor și mai ales împotriva partidului clasei muncitoare, la pregătiri intense de război.

In 1937, situația din țară era din cele mai grele. Procesul de sarăcire a maselor atinsese proporții foarte mari. Salariile mici, față de scumpetea traiului, făceau cu totul precară asigurarea unui minim de existență pentru muncitorii din industrie. Situația funcționarilor era jalnică. O oarecare creștere a salariilor, impusă de valul de greve care avusese loc în 1937, nici pe departe nu satisfăceau nevoile minime ale muncitorimii. Către sfîrșitul anului 1936 și începutul lui 1937, existau în țară puternice elemente de criză, care adînceau conflicte sociale și întăreau lupta. Drept răspuns, la această situație, guvernul liberal, de comun acord cu întreaga burghezie și moșierime, trece la întărirea aparatului represiv și la încurajarea pe față a tuturor organizațiilor fasciste din țară.

Grevele de lungă durată, turburările cu caracter agrar accentuate în Moldova, atmosfera încordată din rîndurile slujbașilor creează o serioasă îngrijorare în cercurile conducătoare.

„Ministerul — spune un ordin trimis de ministerul de interne către inspectoratele de poliție — a fost sezisat destul de des de fapte petrecute în diferite părți ale țării, cînd autoritatea a fost înfrîntă. Cu ocazia unor manifestațiuni s-a cerut și s-a acordat ajutorul forțelor jandarmerești și totuși autoritatea nu s-a putut impune“¹.

Este vorba de acțiunile de protest ale muncitorilor, țaranilor și funcționarilor, care reușiseră în mare măsură să împletească în lupta lor revendicările imediate cu lupta pentru îndepărtarea primejdiei fasciste și a războiului, devenite amenințătoare. Lozinca acestor lupte, conduse de P.C.R., era : înlăturarea primejdiei imediate, care venea de la extrema dreaptă și crearea unui fond popular antifascist.

„Tendența de sindicalizare a lucrătorilor se impune destul de puternic, avînd același obiectiv, care consistă în convingerea lucrătorilor că patronii exploatează și calcă legislația muncii“².

„Starea de spirit a sătenilor din județele Moldovei este îngrijorătoare. A crescut atmosfera de îngrijorare printre săteni, privitoare la un nou război. Ei menționează mereu că nu ar dori să mai fie un nou război“³.

„In general, în Moldova starea de spirit este încordată, atenția tuturor fiind ațintită asupra evenimentelor externe, care, cum spune lumea, va decide atitudinea României într-un eventual război“⁴.

¹ Arh. St. Iași. Confidențiale. Dosar nr. 11 1937, Ordin nr. 18.018 din 24 martie. Vom folosi mai multe exemple din Istoria luptelor din Moldova, după materialul existent la Arh. St. Iași.

² Arh. St. Iași, Confidențiale, 1937, Dosar, v. II.

³ Ibidem.

⁴ Arh. St. Iași, Dosar nr. 4, Consiliul de război.

„La Atelierele C.F.R.-Nicolina, Iași, ca și la cele din Pașcani, atmosfera este foarte încordată“.

Guvernul reacționar Tătărescu hotărîse crearea unui nou statut a C.F.R.-ului, care avea ca scop să intensifice apăsarea și mizeria muncitorilor și a funcționarilor ceferiste. Noul statut ca și o serie de revendicări nesatisfăcute de Direcția generală C.F.R., a produs o frâmântare care amintea de anii grevei din 1933. Comitetul Central al Federației C.F.R. a hotărât ca în ziua „când parlamentul va ratifica noul statut C.F.R., toate trenurile și locomotivele să arboreze zăbranic negru, iar întreg persoanalul C.F.R. să poarte doliu în semn de protest. Muncitorii ceferiști din întreaga țară pun din nou problema grevei generale, în caz de nesatisfacere a doleanțelor. 80.000 de muncitori și funcționari de la C.F.R. trăiau în foarte grele condiții.

In rîndul învățătorilor și profesorilor domnea o atmosferă încordată. Condițiile mizerabile de salarizare, precum și măsurile ilegale și abuzive, făceau din această importantă categorie socială o masă de manevră informată și umilită. La începutul anului 1937, la Iași, corpul didactic, în lupta contra măsurilor samavolnice, preconiza greva.

„Față de intenția guvernului de a suspenda, prin noul buget, plata gradațiilor și a definitivatorilor, drepturi consacrate de lege, corpul didactic din Iași protestează cu toată energia împotriva acestor măsuri ilegale și abuzive. De asemenea, ne ridicăm cu hotărîre în contra persecuției sistematice îndreptate împotriva corpului didactic ori de câte ori se alcătuiește un nou buget. Corpul didactic este hotărît să ducă luptă fără preget pentru a obține o salarizare conformă cu pregătirea și rolul său în societate. Se vor lua măsuri în vederea ralierii, în numele profesorilor secundari din Iași, la propunerea suspendării demonstrative a cursurilor în caz cînd cerile corpului didactic nu vor fi satisfăcute“¹.

In sprijinul luptei juste a corpului didactic, comitetul județean de partid-Iași lansează un manifest în care explică scopul acțiunii guvernului Tătărescu-Inculeț.

„Guvernul fascizant Tătărescu-Inculeț lovește cu furie în voi, ca și în masele largi populare, pentru a-și rezolva planurile de infometare a poporului și de pregătire a războiului. Lovitura îndreptată împotriva voastră este o verigă din întregul cortegiu de măsuri reacționare îndreptate împotriva întregului popor muncitor“².

In întreaga țară se concretiza un puternic curent care, sub diferite forme, își exprima atitudinea potrivnică guvernului liberal. Presa străină recunoaște că guvernul Tătărescu „a reușit să-și atragă cele mai violente

¹ Arh. St. Iași, Dosar cu acțiunea corpului didactic.

² Arh. St. Iași, Dosar Schuman, 1936.

invective din partea forțelor democratice¹ și socotea că perioada sa de conducere se apropie de sfîrșit. Revista „Les Balkans“ („Balcanii“) arată că România este amenințată să ajungă în mîinile unui guvern autoritar.

Situația îngrijorează chiar pe o parte a burgheziei și unele cercuri ale capitalului financiar legate de capitalul din occident care „priveau cu foarte mare îngrijorare spre eventuala instaurare a unei dictaturi militaro-fasciste, în frunte cu regele“². Nu era, bineînțeles, vorba de ura împotriva fascismului, ci diferența de interes între diferitele grupări ale burgheziei și, mai ales, de contradicțiile existente între vîrfurile stăpînitoare, în legătură cu tempo-ul de fascizare a țării, cu crearea dictaturii fasciste, precum și cu orientarea politicii externe. Nimeni nu poate spune de exemplu, că liberalii sau că familia Brătianu au avut ceva împotriva fascismului. Brătienii nevoind să cedeze regelui monopolul dictaturii cel deținuseră, se declarau pentru menținerea regimului parlamentar. Ba chiar grupa Fotino se declara partizana încheierii unui pact de ajutor reciproc cu Uniunea Sovietică. Grupa Tătărescu, însă, care reprezenta cele mai reacționare, mai șoviniste, mai agresive grupe ale capitalului financiar și ale vîrfurilor marilor proprietari, era „partizana instaurării regimului militarofascist în România“³.

Asistăm, astfel, la lupta dusă de către capitalul investit în industria bunurilor de producție, împotriva capitalului din industria grea, ale căror tendințe de acaparare erau mereu crescînd, alarmînd o serie de cercuri ale burgheziei. Această luptă constituia un moment deosebit de important pentru viitoarea desfășurare a politicii interne. Pe de o parte era situația precară a guvernului Tătărescu, înconjurat de ura maselor muncitoare, țărănești și orășenești, la care nu trebuie neglijate nici nemulțumirile unor cercuri burgheze, iar pe de altă parte lupta mereu mai activă a maselor pentru crearea unui front comun antifascist, pentru o serie de revendicări imediate și împotriva războiului. Această atmosferă trebuia să fie folosită. Partidul național-țărănesc ar fi avut ocazia să fi luat poziție, să sprijine lupta contra pericolului de dreapta, al Gărzii de fier, al goga-cuziștilor. Dimpotrivă, Partidul național-țărănesc continua să meargă pe linia trădării și a demascării sale ca un partid profascist, hotărît să colaboreze cu Garda de fier și camarila regală la instaurarea unui guvern „de mînă forte“, care să apere burghezia și moșierimea pe plan intern de pericolul cel prezentau nemulțumirile din ce în ce mai mari ale maselor subjugate, iar pe de altă parte să deschidă un drum nou de îmbogațire a lor, prin înregimentarea țării în tabăra războiului antisovietic.

¹ « Les Balkans », nr. 3, 1937.

² « Internaționala Comunistă », nr. 9, 1937.

³ Ibidem.

O condiție esențială pentru înlăturarea dictaturii militaro-fasciste era unirea forțelor comune într-o mișcare puternică populară de masă. Din nou, P.C.R. pune problema creării unui front comun de luptă. Conducătorii social-democrați de dreapta, și de data aceasta, trădează. Ei joacă rolul, de altfel, ca de mai multe ori mai înainte, de simple și corupte slugi ale Ministerului Muncii, pentru înfrângerea eforturilor combative ale muncitorimii. În aceste momente, conducerea social-democrației de dreapta, împreună cu elementele trockiste, căutau să îndrepte masele prin organul „Lumea nouă”, nu în luptă împotriva guvernului Tătărescu, nu împotriva reacțiunii, ci împotriva Partidului Comunist.

Politica de trădare a social-democrației de dreapta a avut serioase influențe asupra slabirii mișcării muncitorești, în acele momente deosebit de importante pentru viitoarea desfășurare a politicii interne a țării. În timpul frământărilor politice atât de accentuate, sabotarea sistematică a Frontului unic muncitoreșc, socotită de vîrfurile conducătoare ale social-democrației ca o formă „perimată”, a făcut ca forțele proletariatului să fie divizate, slabindu-le puterea și împiedicînd aplicarea consecventă a politicii de front popular. Aceasta a contribuit în mod hotărîtor la politica de sabotare a frontului popular de către celelalte partide, precum și la întărirea și grăbirea instaurării dictaturii fasciste.

Conducătorii național-țărăniști, care socoteau pe Hitler și Mussolini „exemple sugestive”, își puneau speranțele în favorurile regelui și ale camarilei și nu puteau să se declare de acord cu crearea unui front popular antifascist. Ei preferau, oricarei victorii democratice, victoria extreamei dreptei.

Tara se găsea în preajma alegerilor. Imperialismul internațional privea cu atenție desfășurarea evenimentelor, înregistrîndu-se chiar o oarecare neliniște. Este lesne de înțeles că nu era vorba de grija pentru soarta poporului român și nici de apărarea țării de pericolul subjugării de către fascism. Neliniștea provine din lupta ce se dădea în lagărul puterilor imperialiste — strîns unite numai atunci cînd era vorba de războiul anti-sovietic — pentru petrolul și grînele românești. Se pare că Franța socotea că în România „lucrurile au mers prea departe și într-un tempo mult prea rapid”. Nu de aceeași părere era Anglia, deși fățiș, guvernul englez încerca să salveze aparențele.

Activitatea partidelor fasciste manifestă în această perioadă o puternică intensitate. Cele două grupări politice născute nu mult după primul război imperialist, care de la început nu au fost partide, Garda de fier și Liga apărării naționale creștine reprezentau pionii mișcării fasciste în

România. Imbrăcînd o mască religioasă, a unui creștinism bătăios și răzbunător, ele au devenit cei mai fideli exponenti ai reacțiunii românești, un instrument în vederea pregătirii războiului antisovietic și în luptă pentru împiedicare acțiunii maselor pentru o viață mai bună. În 1922, Cuza, cu ajutorul direct al partidului liberal, a înființat Uniunea național creștină cu scopul apărării marilor capitaliști, mari moșieri și chiaburi, îndreptînd nemulțumirile țăranilor împotriva evreilor. Era după primul război și țăranii cereau exproprierea moșierilor, cereau pămînt.

Una din cele mai importante caracteristici, atât a Gărzii de fier, cît și a Ligii creștine, era ura sălbatică împotriva democrației și a partidului clasei muncitoare. Gh. Cuza, Zelea Codreanu, Corneliu Codreanu și băndele lor de huligani erau în primul rînd spărgători de grevă, agenți ai siguranței, agenți ai gestapoului. Nimic din ceea ce se punea la cale în cercurile conducătoare legionare sau cuziste nu era făcut fără ajutorul siguranței.

Primele lor acțiuni le-au început la Iași, fiind apoi extinse și în restul țării. Prin acțiunile de spargere a grevelor și schinguire a muncitorilor (Iași, Reșița, București), legionarii și cuziștii și-au valorificat „meritele“ lor. Garda de fier a fost de la început o organizație polițienească. Vaida Voievod a declarat, în 1930, în calitate de martor, scopurile către care îndruma el însuși Garda de fier: eu însuși am contribuit la controlarea țelurilor gărzii de fier, ...îndreptînd atenția organizației spre combaterea comunismului și a curentelor dizolvante“.

Garda de fier, oficină hitleristă în România, datorită sprijinului primit, a lăsat mult în urmă pe cuziști. Sprijinită cu toată bunăvoiința de burghezia și moșierimea română, a căpătat totodată din partea Germaniei hitleriste misiunea de a submina statul român în interior, de a pregăti terenul invaziei germane în România, de a contribui la înlesnirea expansiunii germane spre Balcani și U.R.S.S. Astfel, Garda de fier devine fruntea coloanei a V-a a hitlerismului german în România. Conducătorii gărzii erau în strînse legături cu conducătorii hitleriști, primind fonduri însemnate, sub obligearea cercurilor guvernamentale și a camarilei regale. În țară erau ajutați de marii industriași români, maghiari și evrei, de puternice întreprinderi bancare și de o bună parte a cercurilor moșierimii. Sprijinul cel mai însemnat îl-a dat oficialitatea. Este cunoscut că, odată revenit în țară, Carol dicta toate acetele și măsurile guvernamentale mai însemnate. Sprijinul unor cercuri foarte influente anglo-franceze, ale căror interese avea obligația să le apere în cîrdeașie cu o parte a burgheziei române, i-au permis să îndepărteze de la guvernare pe toți acei care se opuneau dictaturii sale. Or, în asemenea condiții, nu se poate concepe libertatea de care s-a bucurat Garda de fier fără aprobarea regelui, care să arătat mai mult

decît mărinimos față de bandele legionare. Toate acțiunile partidelor istorice, de oblăduire a Gărzii de fier și a cuziștilor, erau de comun acord cu regele. De pildă, cum au protestat liberalii împotriva uciderii lui Duca, care era fruntaș al partidului liberal și prim ministru? În primul rînd, asasinarea s-a făcut de comun acord cu Vaida Voievod cu acordul tacit al lui Maniu, în deplină înțelegere cu siguranța generală a statului la ordinul regelui. „Intimplător”, în clipa cînd descindea primul ministru în gara Sinaia, nu se așa pe peron nici un reprezentant al forței publice. La proces Codreanu a fost achitat, iar Garda de fier, la mai puțin de un an, a fost autorizată să funcționeze — după sugestia regelui — sub un alt nume: Total pentru țară. Ea, însă, a rămas cu aceiași șefi, cu aceleași cadre, cu aceleași metode teroriste. Trei ani după aceasta, Tătărescu în calitate de prim ministru, într-o cuvîntare rostită la Constanța, dădea certificat de cumințenie grupărilor huliganice, vorbind în termenii cei mai elogioși despre ei. La alegerile comunale, guvernul Tătărescu a tolerat, la Mehedinți și Suceava, dezmașțul dezlănțuit de bandele cuziste, fixînd alegerile în zile diferite, cu scopul de a da posibilitate de deplasare acestor bande. Ba mai mult chiar. La Mehedinți guvernul nu a pus nici un candidat, dînd ordin ca liberalii să voteze cu goga-cuziști.

In 1936, încurajați de oficialitate, conducătorii Gărzii de fier pun la cale Congresul studențesc de la Tg.-Mureș, congres la care se formează așa zisele „echipe ale morții”, după modelul aceleia care asasinase pe Duca. Ministerul de Interne a dat Gărzii de fier un stoc de foi de drum, i-a pus la dispoziție vagoane și trenuri întregi, știind foarte bine că congresul este al unei grupări teroriste.

Guvernul Tătărescu a tolerat în mijlocul capitalei devastări, organizate sub ochii poliției, care avea ordin să nu se amestece. Este vorba, mai întîi, de atacurile huliganice cu ocazia alegerii conducerii baroului din București. Aceste alegeri s-au desfășurat într-o atmosferă de teroare, care a asigurat succesul listei huliganice. Șefii partidului național-țărănesc, însă, declarau că „fiind vorba de chestiuni profesionale, partidul înțelege să păstreze neutralitatea“. A urmat apoi campania de ardere a presei democratice și împiedicarea vinderii ei. Si aici național-țăraniștii, ca și social-democrații de dreapta, n-au socolit ncesar să se amestece, iar partidul liberal conducea din umbră întreaga acțiune. Nici atunci conducătorii social-democrați nu au văzut „primejdia reală“. Singur P.C.R. și organizațiile muncitorești au fost active în combaterea bandelor huliganice. Numai cînd guvernul Tătărescu a socotit că aceste acțiuni ar putea să aibă consecințe puțin plăcute pentru guvernare, a dat dispoziție să se opreasă anarchia.

In semn de solidaritate cu fascismul din Spania, Garda de fier a trimis, pentru paradă, șapte legionari în Spania. Doi din ei au murit și, după cît se știe, nu pe front. Cu aprobatia guvernului Tătărescu, siciile lor au făcut un adevărat turneu în toată țara. La înmormîntare, deși guvernul român n-a luat parte în mod oficial, legățiile și misiunile militare ale Germaniei, Italiei, Japoniei și Spaniei franchiste au fost reprezentate oficial. C.C. al P.C.R. aprecia că guvernul Tătărescu, prin politica lui fascistă, a creat „o astfel de atmosferă în țară, încît ambasadorii guvernelor fasciste — german, italian, portughez, franchist și japonez — au crezut că e timpul să renunțe la agitația din umbră și să se coboare în stradă“¹. Acest gest avea o semnificație deosebită, exprimînd pe de o parte amestecul deschis al statelor fasciste în chestiunile interne ale statului, iar pe de altă parte constituind o încălcare a uzanțelor diplomatice. Gestul devinea semnificativ și pentru Franța și Anglia, de al căror ajutor economic, capitalul românesc mai avea încă nevoie. Așa se explică de ce în parlament se constată fierbere. Guvernul este interpelat în această chestiune, iar un număr de membri ai parlamentului iscălesc o adresă, prin care cer măsuri imediate. Tătărescu răspunde interpelării : „Dacă faptele politice aduse la cunoștința guvernului se vor dovedi întemeiate, evident, guvernul se va găsi în fața unei situații serioase“. El adaugă, însă : „Mă grăbesc să arăt că această situație, creată de acte cu caracter personal, nu poate să aibă nici o repercusiune asupra raporturilor dintre țara noastră și țările reprezentate, pe care le dorim din ce în ce mai strîns“².

Tătărescu este obligat să „cedeze“, și în ultimele zile ale lui februarie, face o remaniere parțială a guvernului, aducînd o serie de elemente mai înfeudate fascismului, cum e cazul lui Gabriel Marinescu. El însuși își asumă răspunderea ministerului de interne și, în vederea executării programului militar al guvernului său, contopește ministerul armamentului cu cel al apărării naționale. Cu aceasta s-a terminat acțiunea de „protest“ a guvernului Tătărescu.

La Iași, rectorul Universității, prof. Bratu, a fost măcelărit din ordinul legionarilor. Cîteva zile după aceasta, profesorul Costăchescu, fruntas al partidului național-țărănesc, vorbind la Iași, contra extremismului, și începe astfel discursul : „Avem de luptat cu comuniștii ; să nu dați aparență de comunitate sau ajutor comuniștilor“. Despre criminalii ce atentaseră la viața rectorului Bratu, tăindu-i urechea, despre legionarii care organizau tribunale de inchizitie medievale și asasinau șefi politici, fruntasul național-țărănesc n-a spus prea multe. Drept răspuns la crima legio-

¹ Documente din Istoria Partidului Comunist din România. Ed. P.M.R., 1951 p. 290.

² « Dimineața », februarie 1937.

narilor, guvernul Tătărescu se năpustește asupra studenților, închide Universitatea și căminele, făcînd astfel „o manevră de acoperire a lui Zelea Codreanu, Zizi Cantacuzino, Goga și Cuza, ferindu-i de orice răspundere pentru crîmele lor“¹. Procesul s-a tărgănat mult timp, în cele din urmă fiind clasat pentru lipsă de probe.

Lucrurile nu s-au oprit însă aici. Încă din 1935 se înregistrează o tot mai fătășă cotitură spre dreapta, în programul partidului național-țărănesc. Astfel, o serie de lozinci demagogice, aşa zise democratice, au dispărut din program, și în locul lor au apărut o serie de formule legionare („România românilor“, „protecția muncii românești“ și a.). Virgil Madgearu, în calitatea sa de secretar general al partidului, declară că „soluționarea chestiei evreiești se impune ca o necesitate națională“ și că evreii pierduseră dreptul cetățenesc de a mai fi aleși. Drumul spre care se îndrepta partidul național-țărănesc era lesne de prevăzut. Pe linia „tacticii Maniu“, el se îndrepta spre pactul de neagresiune cu Garda de fier, încheiat în 1937, pact care a dat un credit public fasciștilor și a avut un rol hotărîtor în descompunerea partidului național-țărănesc.

Alegerile, care urmau să aibă loc în 1937, aveau pentru cercurile militaro-fasciste românești o importanță deosebită. Valul nemulțumirilor populare era în creștere. Autoritatea P.C.R. era în creștere, justățea liniei sale politice atrăgea mase din ce în ce mai largi, încadrate în diferite organizații legale ale partidului.

După socoteala regelui și a lui Tătărescu, instaurarea dictaturii fasciste trebuia făcută mai repede pentru a înăbuși astfel nemulțumirile din ce în ce mai mari, pentru a lichida cu ultimele fărîme ale libertății și drepturilor cetățenești și, mai ales, pentru a continua febrilele pregătiri de război.

Politica de trădare a național-țărăniștilor, respingerea propunerilor făcute de către P.C.R., faptul că iunianistii și social-democrații de dreapta au făcut jocul camarilei, mergînd separat, în locul unui front unit, au avut drept rezultat instalarea guvernului Goga-Cuza.

„Instalarea guvernului Goga-Cuza — arată C.C. al P.C.R. — a fost posibilă fiindcă clasa muncitoare nu a reușit încă să refacă unitatea sa de acțiune“².

Condițiile în care guvernul Goga-Cuza a fost numit, după ce în alegerile din 20 decembrie era clar că național-creștinii nu au reușit să

¹ Documente din Istoria Partidului Comunist din România. Ed. P.M.R., 1951, p. 290.
² Ibidem.

întrunească decât un număr infim de voturi, au determinat păreri contradictorii în opinia publică europeană. În Italia și Germania știrea a produs, după cum era de așteptat, satisfacție generală; Anglia și Franța s-au arătat mai rezervate.

Răspunzînd ziarului francez „Candide“, cîteva zile după instaurarea lui Goga, regele a spus: „Știu că sănătatea neliniști în Franță; nu văd prea bine de ce. În ce vă privește, nimic nu este schimbat“.

Guvernul Goga a fost socotit de rege și de camarilă ca unul ce deschidea un regim „nou“. „Guvernul Goga-Cuza — a spus regele ziarului „Daily Herald“ — este guvernul meu și trebuie să aibă aprobarea mea. În ziua în care nu aş mai fi mulțumit de felul cum guvernează, voi cere schimbarea“. Este evident că guvernul Goga-Cuza era o simplă marionetă în mîinile regelui și a camarilei regale, necesară înainte de instaurarea deschisă a dictaturii regale.

Dacă în materie de politică externă, guvernul Goga a încercat să convingă opiniia publică de faptul că „simpatia sa pentru țările totalitare nu merge în detrimentul tradiționalelor prietenii“, ascunzînd politica de duplicitate dictată de interesele marelui capital din țară, în politică internă, însă, de la primul consiliu s-a exprimat clar punerea în aplicare a programului fascist. Ziarele „Adevărul“ și „Dimineața“ au fost imediat suspendate și s-au luat o serie de măsuri contra minorităților naționale. S-a trecut la revizuirea naturalizărilor obținute de către minoritari după tratatul din 1919. Incepe o puternică prigoană în țară contra a tot ce încerca să protesteze. Guvernul nu pomenește nici un cuvînt de făgăduiala împrietăririi țăranilor. Se întărește starea de asediul și cenzura. „Cenzura — arată regele unui ziarist englez — nu este un lucru nou în România. Ea este necesară“.

In întreaga țară domnea un adevărat haos. O parte a țărănimii înselate aștepta, nu tocmai cu brațele încrucișate, noua împrietărire făgăduită înainte de alegeri. Mizeria devinea din ce în ce mai mare, iar nemulțumirile se îndreptau atât împotriva guvernului, cât și împotriva regelui. Chiar și o parte a burgheziei mari era nemulțumită de această guvernare, care dădea întărirea intereselor dictaturii regale. Se vorbea cu spaimă chiar, în unele cercuri ale burgheziei, despre consecințele dezastruoase economice ale guvernării, care „pone în pericol proprietatea deschizînd apetituri care ating pe ori și cine“. De altfel, acestor cercuri provenite din rîndurile celor ce nu aveau investiții în industria grea, nu prea le convineau nici dictatura regală, care spunea deschis: „suveranul este în România singurul element stabil. El trebuie să fie baza, în mijlocul fluctuațiunilor politicii“ (www.dacoromanica.ro Interview acordat ziarului „Daily Herald“).

Devenise clar că guvernul Goga-Cuza era doar o etapă în realizarea planurilor dictatoriale ale acestor cercuri monopoliste, interesate în înlăturarea vechiului sistem de guvernămînt. Pe de altă parte, acest guvern a fost necesar să înlăture pentru o bucată de vreme pericolul dictaturii legionare, care ar fi prejudiciat mult interesele trustului în fruntea căruia stătea regele, care dorea ca el să fie exponentul dictaturi și nu legionarii.

La începutul anului 1938, cercurile militaro-fasciste nu puteau să aducă o guvernare legionară, care ar fi însemnat ruperea tuturor vechilor alianțe, înlăturarea Micii Înțelegeri, a înțelegerii balcanice, a legăturilor cu Anglia, Statele Unite și Franța, de care politica cercurilor militaro-fasciste mai avea încă nevoie.

Regele sabota politica deschisă alături de Franța frontului popular de atunci care avea un tratat de alianță cu U.R.S.S. Atât Tătărescu, cât și Goga, refuzau să încheie pactul româno-sovietic despre care se vorbea de vreo patru ani. Trebuie subliniat că politica de duplicitate a guvernului Tătărescu nu era determinată numai de interesele unor cercuri financiare. Este vorba și de faptul că opinia publică cunoștea poftele imperialiste ale statelor revizioniste, cu privire la unele revendicări teritoriale asupra țării noastre, pofte care, de bine, de rău, erau stăvilate de tratatele de la Versailles și Trianon. A rupe cu ele însemna aprobarea fățișă a politicii revizioniste a Ungariei. Cercurile militaro-fasciste socoteau că încă nu sosise momentul pentru această politică, care coincidea cu o guvernare deschis legionară.

La 19 ianuarie 1938, guvernul dizolvă Parlamentul ieșit din alegerile de la 20 decembrie și fixează noi alegeri pentru Cameră și Senat. Începe propaganda electorală. Garda de fier se declară în dezacord cu guvernul Goga-Cuza, „care pune în pericol adevăratale principii naționaliste“, părere la care se asocia și Vaida Voievod. Garda de fier, în complicitate cu aparatul de stat, desfășura o intensă activitate polițisto-teroristă în directă și neacoperită legătură cu ambasadele statelor Axei : Berlin-Roma-Tokio.

Național-țărăniștii și liberalii s-au declarat nu atât împotriva politicii guvernului Goga-Cuza, cât, mai ales, împotriva politicii regelui de ale cărui favoruri nu se bucurau ei în primul rînd.

Dizolvarea Camerei a provocat proteste. Fracțiunea dizidentă a partidului liberal, condusă de fascistul Gh. Brătianu, s-a reîmpăcat cu partidul liberal, „înaintea necesității de a realiza de urgență regruparea forțelor liberale, în interesul însuși al națiunii“.

Așa-zisa acțiune de protest a liberalilor și a național țărăniștilor s-a rezumat la povestea cu Elena Lupescu, pe care ei o socoteau un sfetnic prost al regelui, pentru că atât liberalii, cât și național-țărăniștii, care continuau să-și îndrepte speranțele lor spre rege și politica să îlhărească, au

format toate guvernele existente în timpul dictaturii regale. Deci, în ce privește orientarea politică a țării, nu era vorba despre vreun dezacord de fond între dictatura regală și partidele istorice.

Cu trei săptămâni înainte de data fixată pentru alegeri, ministerul de interne s-a grăbit să arate că „țara este la două degete de anarhie”. Vorbind despre guvernul Goga-Cuza, ministrul de Justiție, Iamandi, arăta că „guvernul Goga, nepuțind stăpîni situația alegerilor ce se pregăteau, ar fi fost un adevărat război civil, fiindcă forțele dezlănțuite nu mai puteau fi înfrînte”¹.

Masele erau agitate; ura împotriva samavolnicilor creștea, mizeria era mereu mai mare. Salariile de mult nu mai erau în stare să asigure un minimum de existență muncitorului, pregătirile febrile pentru război storceau ultimul ban al cetățeanului, pericolul războiului era din ce în ce mai evident, mai ales după ocuparea Austriei. Toate acestea indicau că România va cădea pradă imperialismului german și că poporul român va servi drept carne de tun în războiul antisovietic, obiectiv central al politicii imperialismului internațional.

La 10 februarie, regele convoacă șefii de partide: Brătianu, Iorga, Iunian, Averescu, Vaida Voievod, Maniu, Mironescu, Goga. În fața pericolului pe care îl prezenta valul nemulțumirilor, vîrfurile capitalului finanic s-au grăbit din nou să-și dea mâna. „Un personaj care a căpătat un nume istoric — spune V. Iamandi — s-a prezentat suveranului, solicitându-i să ia răspunderea și să salveze țara. Așadar — continuă el — clasa conducătoare a cerut regelui să ia inițiativa salvatoare la 10 februarie, cînd în adevăr, toți bărbații de stat și-au dat adeziunea. 10 februarie nu este deci o lovitură de stat, în sensul că nu a trebuit să învingă vreo rezistență a păturii conducătoare la reformele votate”². Social-democrați de dreapta nici de data asta nu au lipsit de la posturile lor de slugi ale burgheziei, ci s-au pus direct în serviciul dictaturii regale, ocupînd o serie de posturi în aparatul de stat.

După căderea guvernului Goga-Cuza, România este din nou solicitată să colaboreze cu grupe de financiari străini, care caută posibilități de plasament pe piața românească. Sosește în țară Thomas Watson, membru în consiliul de administrație al băncii americane Federal Reserve Bank și conducător al trustului Business Machines Corp. Vine de asemenea și conducătorul trustului Royal Dutch, președintele camerei internaționale de comerț din Paris.

¹ « Semnalul », 1 iulie 1938.

² Ibidem.

Noul guvern are în frunte pe patriarhul Miron Cristea și vice-președinte pe Tătărescu, care era și la externe. În cuvîntul său adresat nouului cabinet, Carol a spus că acest guvern este chemat să deschidă „o eră nouă în istoria patriei, o eră de rectificări, o eră în care erorile trecutului trebuie să fie corectate cu cea mai mare energie și cu o profundă adîncime. El nu mai trebuie să fie un regim democrat — sublinia un om politic — pentru că regimul democrat nu mai putea fi sprijinit — întrucît el nu avea legătură cu structura organică a poporului nostru, ci devenise un oportunism“¹.

Prima măsură luată de guvern, probabil în vederea „corectării eroilor trecute“, a fost extinderea stării de asediu în întreaga țară, pînă atunci ea existînd numai în centrele mari. Se suspendă campania electorală, funcțiile de prefecti sunt încredințate comandanților militari, inamovibilitatea magistraturii și autonomia universitară sunt suspendate. Regimul cenzurii este întărit prin interzicerea ziarelor de a publica declarațiile oamenilor politici, și în general, informații asupra partidelor, de a critica membrii guvernului, de a reproduce fotografiile oamenilor politici care nu fac parte din guvern, de a critica instituțiile statului.

Programul noului cabinet era: redresarea nivelului etic al vieții publice, afirmarea ideii naționale în toate domeniile vieții de stat, repararea nedreptăților istorice către elementul românesc dominant, epurarea instituțiilor de interes general de orice caracter politic, redresarea claselor prin asistență mîinii de lucru românești, îndepărtarea tuturor consiliilor municipale și comunale. Noile consiliuri au fost compuse din persoane „neangajate“ în viață politică, din ofițeri de rezervă și funcționari superiori. O proclamație a regelui anunță în același timp „modificări constituționale care corespund noilor nevoi și aspirației ale națiunii“².

Constituția din 1938 oglindește, în modul cel mai limpede, fascizarea orînduirii de stat, suprimarea drepturilor și libertăților democratice, lipsirea de drepturi a clasei muncitoare și interzicerea organizării ei politice și sindicale. Regele este proclamat șeful statului și deține atât puterea legislativă — pe care o exercită prin Parlament — cât și puterea executivă. Numai el are inițiativa legilor, iar legile nu sunt valabile fără sancțiunea regală. Miniștrii sunt numiți de rege și nu sunt responsabili decît față de el. Astfel, nerăspunzînd față de Parlament și Parlamentul nepuțind răsturna guvernul, toată puterea este concentrată în mîinile capului statului, trăsătură care caracterizează regimul fascist. Drepturi electorale au numai cei trecuți de 30 de ani, cu condiția să exercite efectiv o profesiune. Așadar,

¹ Cuvîntările regelui Carol al II-lea, 1930—1940, p. 307.

² Ibidem, p. 310—312.

șomerii sănătății excluși de la vot și nu pot fi aleși. Nu există nici o garanție a drepturilor cetățenilor, arătându-se că aceste libertăți se exercită în condițiile prevăzute prin legi. Este oprită propovăduirea luptei de clasă, iar întrunirile și manifestațiile sănătății sunt supuse regulamentării polițienești. Senatul este de tip corporatist; el are aceleași drepturi ca și Camera, ceea ce dovedește că regele avea complet în mîna sa aşa-numita „reprezentantă națională“.

Garda de fier este dizolvată. Codreanu pronunță dizolvarea ei. Asta nu înseamnă, însă, că își incetează activitatea. Au loc o serie de atențate, iar în urma perchezițiilor făcute se descoperă la legionari armament și uniforme militare. Conducătorii Germaniei hitleriste nu prea aveau încredere în politica lui Carol al II-lea și de aceea urmăreau ca prin legionari să-și asigure aplicarea planurilor lor.

Pentru a-și asigura lui conducerea dictaturii fasciste, regele organizează procesul legionarilor și condamnarea lui Codreanu care-i era concurrent. După proces, guvernul decretează lichidarea bunurilor aparținând tuturor partidelor și grupărilor politice. Se instituie pedeapsa cu moartea. Sunt împușcați o serie de legionari, ceea ce creează posibilitatea de a se lăsa noi măsuri represive pentru menținerea ordinei. Jandarmii capătă aprobarea de a aresta pe oricine li s-ar părea suspect, somările fiind considerate ca inutile. De fapt, însă, măsurile împotriva Gărzii de fier au fost pentru dictatura regală o nouă ocazie de a lovi în proletariat, în țărani-mea săracă și în inișcarea muncitorească și partidul comunist. Nenumărați antifasciști și comuniști au fost arestați, judecați și aruncați în închisori. Aceste măsuri consolidau condițiile de desființare a votului universal, a ultimelor prevederi relative la libertățile și drepturile cetățenești, loveau în organizațiile muncitorești și întăreau sălbatica prigoană contra comuniștilor și a P.C.R.

Numai în aceste condiții era posibilă prelungirea dominației capitalului monopolist.

Politica lui Carol al II-lea, aștăt cea internă cât și cea externă, era urită de moarte de masele largi, care vedea că ea avea ca obiectiv înfeudarea țării Germaniei hitleriste. Masele nu uitaseră ce a însemnat ocupația germană încă din primul război imperialist și, mai ales, nu uitaseră condițiile păcii de la Buftea.

Ea era urită pentru că se îndrepta în mod provocător împotriva Uniunii Sovietice, a cărei politică de pace și prietenie pentru poporul român era cunoscută și îndeaproape urmărită. Nu odată se găsesc, în rapoartele suranței către ministerul de interne, informații ca acestea: „Se comentează în mod favorabil discursul lui Molotov”, sau: „Propaganda comuniștilor

este favorizată de faptul că masele vorbesc cu simpatie de Uniunea Sovietică“.

Dictatura regală a adîncit puternic mizeria. Ca rezultat al politicii autarhice, viața s-a scumpit colosal : se ridicase prețul pînii negre, pentru care se plătea un nou impozit. Prețul textilelor se ridicase cu 10 pînă la 20%. Într-o conferință guvernamentală a fost prelungită ziua de muncă cu încă 2 ore. Salariile erau salarii de foamete.

Condițiile de muncă erau din cele mai proaste. „Patronii, din dorința de îmbogățire, în dorința ca cîștigurile lor să fie din ce în ce mai mari, au făcut din noi niște sclavi, care lucrăm 12—16 ore pe zi. Femeile și copiii lucrează noaptea, deși există o lege de protecție a minorilor și femeilor, plus că sunt forțate să lucreze 20—30 ore încontinuu“ (din „Apelul către muncitorimea din industriile textile din Iași“)¹.

„...Vă raportăm că starea de spirit în Atelierele C.F.R. Nicolina este îngrijorătoare. Nemulțumirea în rîndurile muncitorilor crește mereu. Muncitorii socotesc că toate nenorocirile sunt în legătură cu preparativele de război. Muncitorii de la Nicolina manifestă vizibil împotriva autorităților. Toate sunt puse pe seama lipsei de interes pe care o poartă regimul problemelor muncitorești“².

Organul Comitetului Regional de Partid din Moldova, „Moldova Roșie“, scria : „In Atelierele C.F.R. Iași lucrează peste 2000 de lucrători. Sunt ținuți sub călcîul jandarmilor. Teroarea s-a înăsprit și mai mult de cînd dictatura regală face turbate pregătiri de război. Salariile sunt de mizerie și se plătesc cu ora din care se rețin pentru taxe, impozite și alte angarale aproape jumătate“³.

In aceste condiții, legea electorală, votată la sfîrșitul anului 1938, venea să răpească poporului libertatea de a-și alege reprezentanții săi adevărați. Sutelor de mii de muncitori și țărani ținuți în mod intenționat în stare de neștiutori de carte, li s-a răpit dreptul la vot. „Votul universal — a spus Iamandi în Senat — la noi în țară a dus la discreditarea reciprocă a tuturor oamenilor care alcătuiau clasa noastră conducătoare. Dacă mai adăugăm—continuă el—neajunsurile firești ale crizei economice, unele reacțiuni împotriva abuzurilor și a deviațiunilor morale ale cîrșmuitorilor au mărit în conștiința mulțimilor haosul și neîncrederea în clasele conducătoare. Rămăsesese un larg cîmp liber de exploatat la sat, ca și la orașe, mai ales în mijlocul mulțimilor dezamăgite și neștiutoare“ (29 iunie 1939, Discurs rostit la Senat).

Situația țărănimii era și mai grea. Pe lîngă lipsa de pămînt și greutățile create de rămășițele feudale (arenzi, dijmă la tarla), boli și foamete

¹ Arh. St. Iași, Dosar nr. 231, 1938.

² Arh. St. Iași, Dosar nr. 26, 28, Buletin informativ, 1940.

³ « Moldova Roșie », nr. 2/3, luna august 1940.

cronică, dictatura regală a mai adăugat o serie de sarcini militare, concentrări prelungite, prădalnice rechiziții, introducerea muncii forțate prin generalizarea prestației în natură și tot felul de impozite mărite.

Raportindu-se ministerului, de către ținutul Iași, rezultatele anului agricol, se subliniază: „Din cauză că sătenii sînt lipsiți de mijloacele necesare însămînțărilor, s-a întîrziat mult cu însămînțările. Recoltele au fost angajate sub diferite forme cămătarilor sau sînt vîndute cu prețuri de nimic negustorilor“¹.

„Sătenii sînt foarte nemulțumiți de armata concentrată și spun că statul are armată să și-o întrețină, iar nu să o trimeată pe capul nostru. Populația sătească este foarte nemulțumită din cauza concentrării barbaților valizi, a existenței pe zona ținutului a unităților armatei, ca și din cauza situației internaționale“² — raportează conducerea ținutului Iași, Ministerului de Interne.

Datorită protestului hotărît cu care țărăniminea răspundea modului banditesc de a încasa impozitele, Ministerul de Intrene este obligat să dea un ordin special, în care arată: „Fiind informați că populația de la sate este nemulțumită de modul cum se încasează impozitele, dispun că pe viitor să înceteze vexațiunea și presiunea cu prilejul încasării impozitelor agricole“³.

La mizeria țăranilor mai trebuie adăugată și corupția care stăpînea întregul aparat de stat și care, sub dictatura regală, luase proporții.

Funcționărimea ducea o viață de cruntă mizerie, de umilințe. În aceste condiții a apărut la 13 decembrie 1938, „Frontul Renașterii Naționale“, „partidul monopolistilor“, aşa cum îl numește organul Internaționalei Comuniste⁴.

„Frontul Renașterii Naționale“ își punea ca sarcină să continue și să adîncească asuprirea poporului român.

Obligațiile pe care forțele reacționii le trasau dictaturii regale și Frontului Renașterii în vederea războiului antisovietic alături de Germania — cu aprobatia anglo-americanilor — erau: întărirea cît mai mult a legăturilor economice și politice cu Anglia, Germania, Italia și Spania franchistă, continuarea politiciei de duplicitate în susținerea alianțelor cu Franța și Cehoslovacia, și de păstrare a relațiilor cu Uniunea Sovietică, stoarcerea de noi miliarde de lei de pe spinarea muncitorilor, țăranilor și micii burghezii de la orașe, în vederea grăbirii înarmărilor, curățirea aparatului de stat și a rîndurilor armatei de toți acei care nu erau de acord

¹ Arh. St. Iași, Dosar nr. 712, 1938, Rezidența Iași.

² Ibidem, nr. 1748.

³ Ibidem, Confidential, Decembrie 1938, V, II.

⁴ Internaționala Comunistă, nr. 7, iunie 1939.

cu politica dictaturii regale, înăspirea urgiei fiscale, înlesnirea plasării capitalurilor germane, engleze în industria de petrol, concesionându-se părțiminturile petrolifere în condiții cit mai favorabile, exproprierea micilor proprietăți țărănești și trecerea lor în mânile chiaburilor, moșierilor și băncilor, grăbirea construirii noilor drumuri strategice, refacerea celor existente, asigurarea predominanței trustului creat în jurul palatului asupra întregii vieți economice.

Dictatura regală era susținută de partidele istorice, de cercurile cele mai reaționare și mai agresive ale marilor capitaliști și moșieri, de șefii social-democrați de dreapta, trokiști și ghelerteriști.

In condițiile de ilegalitate și teroare, pe care nu le-a cunoscut nici un alt partid din țara noastră, P.C.R. a fost singurul partid care nu a încetat să lupte împotriva dictaturii regale, pentru salvarea națională a țării. El a arătat maselor care este soarta României, ca și a celorlalte țări de pe valea Dunării, care vor fi rezultatele dezastruoase în cazul războiului antisovietic. El a fost singurul partid care nu a încetat acțiunea de luptă și demascare a mișcării legionare, contribuind în mod hotărît la izolarea ei de mase, la descompunerea ei.

In ce privește agricultura, dictatura regală era hotărîtă să întărească proprietatea mare, prin formarea unei chiaburimi puternice. La șase săptămâni după instalarea guvernului presidat de Miron Cristea, Garoflid, unul dintre cei mai mari proprietari de pămînt, salutând guvernul, a spus: „Rînduiala nouă dă proprietății mari nădejdea că de data aceasta i se va recunoaște însemnatatea și existența ei va fi necesară pentru viitorul statului“. Ca răspuns la această nădejde, Consiliul superior economic, preșidat de un satrap al muncitorimii, Argetoianu, considera că, dată fiind necesitatea sporirii producției agricole, trebuie neapărat să se încadreze Ministerului Agriculturii, moșierii mari, pentru că, „suprafața exploatarilor mari și mijlocii reprezintă jumătatea din suprafața arabilă a țării, iar proprietarii lor sunt mai apti de a primi și executa sfaturile cerute pentru ridicarea producției“.

Iau ființă o serie de instituții fasciste, printre care aşa-zisele „gărzini naționale“ și „străjeria“. Ce erau gărzile naționale? Ele erau organizații politico-teroriste, după modelul bandelor hitleriste S.S. În conformitate cu statutul lor, ele trebuiau să colaboreze „cu Straja țării sau ori ce altă instituție de stat, siguranță, poliția, jandarmeria, în general sau într-o anumită măsură“¹. Ele erau înzestrate cu arme și supuse disciplinei militare. Erau formate din elemente declasate, vechi agenți electorali, oameni fără de nici un căpătîi.

¹ « Straja țării ». Decret regal publicat în M. Of. nr. 233 din 8 octombrie 1937, p. 1-12. www.dacoromanica.ro

„Străjeria“ era concepută după modelul lui Hitlerjugend, având ca scop creșterea tineretului în spirit șovin, antidemocrat și, mai ales, anti-sovietic. Conducătorii străjeriei făceau parte dintre oamenii de încredere ai regelui, aleși dintre văstarele boierești sau foști legionari notorii. Străjeria era dominată de disciplină militară. Plîngîndu-se împotriva regimului de la străjerie, un părinte din județul Botoșani scria Inspectoratului școlar-Iași, că „noi am constatat că la străjerie nu se face decît militărie absolută“¹.

Toți funcționarii erau obligați să se înscrive în „Frontul Renașterii Naționale“ și să poarte uniformă. În afară de funcționarii superiori, masa largă a funcționărimii nu lua parte la politica F.R.N., exprimîndu-și, sub diverse forme, ura împotriva acestui instrument de asuprire.

Cu ocazia zilei regelui Carol, în ținutul Iași am observat — scria rezidentul către prefectul din Iași — „că funcționarii de sub conducerea Dvs. n-au participat nici la Te-deum și nici la festival“². Prefectul îi răspunde că „funcționarii sănt tare săraci și din puținul pe care-l au abia își duc existența și au trebuit să mai facă față și împrejurărilor actuale, concentrări și altele. Nu au nici uniformă, pentru că ei au pe lună 3000 de lei, în timp ce uniforma costă peste 10.000 lei“³. Trebuie remarcat că în toate orașele din rezidență, cu ocazia onomasticii regelui, au lipsit mulți funcționari. Există chiar un dosar, la Arhivele Statului din Iași, în care se găsesc listele trimise de prefecturi cu toți funcționarii care au lipsit. S-a deschis chiar și o anchetă. Adresîndu-se funcționarilor în scris, rezidentul arăta: „Funcționarii trebuie să-și dea seama că prezența sau lipsa lor la atari manifestări capătă o deosebită semnificație“⁴.

In raportul rezidenței Iași către Ministerul de Interne se arată că „lucrătorii de la C.F.R. sănt foarte nemulțumiți că s-au întocmit tablouri nominale de toți cei din ateliere și au fost înscrisi în bloc în F.R.N.“⁵.

„Sătenii, raportează rezidența, sănt foarte neîncrezători în autoritate“⁶.

„Țărani și-au vîndut ce-au mai rămas din vite. Valul de scumpete abătut a contribuit într-o măsură largă la săracirea gospodăriilor rurale. Impozitele sănt de asemenea o cauză foarte importantă a creșterii nemulțumirilor. Trebuie să spunem că lucrările de fortificație începute sănt de asemenea o cauză pentru nemulțumirea țărănilor, dat fiind că săpăturile se fac pe ogoarele lor“⁷.

¹ Arh. St. Iași, Dosar nr. 28.

² Ibidem, Confidențiale, Dosar nr. 85, v. III.

³ Ibidem.

⁴ Ibidem, Dosar nr. 712, 1939, Rezidența Iași.

⁵ Ibidem, Dosar nr. 1748.

⁶ Ibidem, nr. 712, 1939.

⁷ Ibidem, Dosar nr. 9, Zona Prut.

Creșterea sărăciei ţărănimii era încă un mijloc pentru dictatura regală de a determina, pe de o parte, ca mica proprietate să intre pe mîna chiaburimii, iar pe de altă parte, de a confisca petecele de pămînt care aparțineau minorităților naționale și a le preda în mîna chiaburimii românești.

„Muncitorii din ținutul Cluj desfășoară o intensă activitate de revendicare a doleanțelor lor, manifestându-se cu puternice nemulțumiri. Acțiunea ce o întreprind a țintit pe lîngă probleme de ordin profesional și obiective care se raportă la dezvoltarea solidarității muncitorilor și întăririi spirișului de luptă. În industria textilă s-au redus orele de lucru, s-a micșorat numărul lucrătorilor, alte fabrici intenționează să-și înceteze activitatea. În fiecare fabrică și atelier se menține starea de agitație. Nemulțumirile la C.F.R.-Nicolina se accentiază tot mai mult. În ultimul timp li s-au făcut o serie de rețineri pe salarii, ca niciodată. Aproape jumătate de salarii sunt rețineri. Acum a mai venit și împrumutul de înzestrare. În acest fel starea de spirit este foarte încordată și în viitor poate duce la nemulțumiri și mai mari“, raportează rezidentul ministerului de interne¹.

„Succesul“ împrumutului de înzestrare poate fi lesne văzut din raportul confidențial al rezidenței către minister.

„În ce privește împrumutul pentru înzestrarea armatei, este de observat, deși s-au format comitete alături la plăși cît și la toate comunele rurale subscrizerile nu au atins nici un milion. Lipsa de bunăvoiță este dovedită“².

Toate aceste fapte, care s-au petrecut și în centrele mai aglomerate și cu un nivel economic, politic și industrial mai ridicat decât al Moldovei, vorbesc despre „temeinicia“ regimului dictaturii regale, despre subrezenia lui, precum și despre contrazicerile puternice de care era subminat.

Dictatura regală a fost falimentară, cu toată teroarea sălbatică dezlanțuită.

Este cunoscut că dictatura regală luase unele măsuri împotriva legionarilor, de natură să salveze anumite aparențe ale politicii externe și, mai ales, să poată lovi în lupta maselor populare conduse de Partidul Comunist din România.

În timp ce orice ziar sau publicație democratică erau de mult înălțurate, Armand Călinescu, în ordinul nr. 17192 către prefectii din țară, scria: „Vă rog să dispuneti ca în contra ziarelor ce apar la București, cum sunt „Buna Vestire“, „Porunca Vremii“, „Curentul“ etc., chiar dacă să pară că au un caracter legionar, să nu se ia nici o măsură de confiscare sau de restricție decât în urma unui ordin precis venit de la noi“³.

¹ Arh. St. Iași, Dosar nr. 9, 1940.

² Ibidem, Dosar, 1940, Starea de spirit a populației.

³ Ibidem, Confidențiale, Dosar, v. I, 1938.

Prin ordinul nr. 469 se pune în vedere chesturilor, cenzurilor și legiu-nilor de jandarmi că ziarul „Buna Vestire“, care apare la București, deși are caracterul pronunțat legionar, este liber la răspîndire“¹

Armand Călinescu comunică prefectilor, prin ordin telefonic nr. 180.60 din 1938, că ziarul „Libertatea“ care apare la Orăștie, sub direcția proto-popului Moța, este liber la vînzare“²

Toate aceste murdare fițuici, care instigau la crimă, jaf și pogromuri, duceau cea mai sălbatică politică antinațională și antidemocratică, precum și cea mai nerușinată propagandă împotriva Uniunii Sovietice, campanii necesare în aceeași măsură dictaturii regale, ca și legionarilor.

In această perioadă, P.C.R. — arată tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej — a comis cîteva greșeli mari, al căror autor a fost trădătorul Foriș, care se afla pe atunci în conducerea Partidului. Astfel Partidul a dat cuvînt de ordine elementelor democratice care-l urmău să participe la simulacru de alegeri organizate de dictatura regală și a lansat lozinca „concentrării forțelor democratice înălăuntrul și în afara Frontului Renașterii Naționale“³. Această greșeală a dat reacțiunii ce-i drept, pe un timp scurt, posibilitatea concentrării maselor în mîinile ei; ducînd o luptă deschisă împotriva oricărei activități politice, reacțiunea a încercat astfel să izoleze P.C.R.

Dé ce a mai avut nevoie guvernul dictaturii regale de alegerile din 1 și 2 iunie și de parlament? În afară de scopul diversionist intern — fiind vorba de a cîștiga încrederea capitaliștilor din Anglia, Franța și Statele Unite, cărora trebuia oarecum demonstrată „consolidarea regimului“ — era nevoie de un parlament, care să ratifice noile împrumuturi proiectate. Dictatura regală încerca să înlăture greutățile economice prin noi împrumuturi făcute în Anglia, Statele Unite și Franța, prin întărirea exportului de cereale, lenne și, mai ales, petrol. Ajutorul Franței se arăta foarte slab, iar Anglia nu a acordat României, în 1938, nici un fel de credit. Dictatura regală întărește atunci legăturile economice cu Germania. Ea mergea pe drumul capitulării în fața hitlerismului. Aceasta coincidea cu perioada următoare cotropirii Austriei de către armatele hitleriste, usurînd astfel obiectivul Germaniei hitleriste de a transforma România și celelalte țări balcanice în avantposturi ale războiului antisovietic. Întărirea legăturilor dintre dictatura regală și Germania hitleristă s-a făcut cu complicitatea directă a imperialismului american și englez, care se oferă să respecte în întregime aşa-numita „sferă germană de interes din Europa sud-estică“ și să renunțe la garanțările date României și altor țări balcanice. Anglo-

¹ Arh. St. Iași, Confidențiale, Dosar, v. I, 1938.

² Ibidem.

³ Gh. Gheorghiu-Dej, Articole și cuvîntări. Ed. pentru literatură politică, 1952, ed. a III-a, p. 534.

americanii se angajau chiar să convingă Franța să renunțe la legăturile ei cu aceste țări. Anumite cercuri engleze afirmau chiar că extinderea influenței economice a Germaniei în Europa sud-estică „va fi în general în interesul acestor țări și că în consecință ar fi lipsit de rațiune pentru celealte state occidentale să facă ceva pentru a împiedica Germania”¹.

La sfîrșitul anului 1938, România era deja în orbita Germaniei hitleriste. Aceasta înseamna practic, pe de o parte, predarea întregii bogății a țării Germaniei, ceea ce se va realiza câteva luni mai tîrziu prin acordul economic româno-german, iar pe de altă parte, înrăutățirea situației interne, prin creșterea exploatației și a mizeriei.

Chemînd masele la lupta pentru doborîrea dictaturii regale, P.C.R. sublinia în iunie 1938 că cea mai importantă condiție pentru realizarea acestei sarcini istorice era unitatea de acțiune a clasei muncitoare. Partidul denunța în fața maselor atitudinea șefilor reacționari social-democrați, care au capitulat față de dictatura regală, intrînd chiar în aparatul de stat. Din nou social-democrații trădează, supunîndu-se ordinelor fascismului român și încercînd să pună mișcarea sindicală în serviciul lui.

Socotind că „sud-estul Europei și Asia Mică posedă aproape tot ceea ce Germania are nevoie”² — aşa cum arată dr. Funk—Germania, primind sprijinul fătăș al statelor imperialiste, intensifica, încă cu mult înainte de acordul de la München, ofensiva de acaparare a bogățiilor României.

In mijlocul anului 1937, țara era invadată de tot felul de delegați, comisii, ingineri, care, sub diferite forme, lucrau de fapt pentru același lucru : pregătirea drumului pentru întărirea și adîncirea subjugării politice și economice a țării. Conștiiente de ura cu care erau privite de mase, cercurile fasciste românești, în colaborare cu cele germane, făceau toate eforturile de a ascunde obiectivele „vizitelor” care aveau loc în țările balcanice. Vorbind, de exemplu, despre vizita ministrului de comerț german în Balcani, ziarul „Völkischer Beobachter”, din 12 octombrie 1938, aprecia că „ea nu are nimic de-a face cu obiectivele politice ci are mai mult de-a face cu economia”. Cu toate acestea, la Belgrad, ministrul comerțului german a insistat asupra „inocentelor intenții germane”, subliniind că „politica economică nu se poate despărți de politica generală”³.

La începutul anului 1938, presa engleză și, mai ales, cea franceză semnalează prezența unui număr foarte mare de reprezentanți ai Germaniei în România. „In ultimul timp, în România au sosit numeroși agenți ai gestapoului. Unii dintre ei vin în calitate de negustori și ingineri, pretinzînd să li se autorizeze sedereă în țară”⁴.

¹ « Affaires Danubiennes », martie 1938.

² « Wirtschaftsdienst », 40, 1938.

³ « Times », 5 octombrie 1938.

⁴ « Gazette de Lausanne », 29 iunie 1939.

In mai 1938, la București, o delegație oficială germană, formată din peste o sută de persoane, lucra o parte pentru „cunoașterea” și alta pentru „schimbul de produse”. Asemenea comisii au lucrat mai tot timpul, pînă la încheierea acordului germano-român.

- Cercurile guvernamentale românești nu se arătau deloc îngrijorate în privința consecințelor dezastroase ale înfeudării economiei țării față de Germania, ci erau preocupate de faptul că noilor stăpini „le face o impresie rea starea înapoiată sub raportul edilitar al unora dintre satele și orașele ce se găsesc situate în preajma liniei ferate”. Pentru a remedia aceasta, Armand Călinescu cerea de urgență prefectilor „să se ia măsuri ca în dreptul unor asemenea sate sau orașe să se așeze perdea de plantațiune, care să le mascheze”¹.

Cercurile militaro-fasciste erau gata să angajeze bogățiile țării Germaniei hitleriste, care preconiza, prin trimișii săi, planul cumpărării în masă a tuturor produselor de export din Jugoslavia, România, Bulgaria, Ungaria și Grecia. O parte a acestor produse urmău să fie revîndute de Germania altor țări, care să-i furnizeze materii prime ce nu se găseau în țările Europei sud-estice. Acest plan a fost expus clar spre sfîrșitul anului 1938, într-un discurs ținut de Hitler la Königsberg și exprimat apoi, oarecum mai acoperit, de reprezentantul Germaniei în capitalele țărilor balcanice.

Partea privitoare la plan, din discursul reprezentantului Germaniei, nici nu a fost publicată în ziare „și nici nu a fost radio-difuzată. Era vorba de o anumită prudență”².

In măsura în care fascismul german era din ce în ce mai fățiș sprijinit de imperialismul anglo-franco-american, îndrăzneala lui în felul cum trata statele balcanice și dunărene devinea din ce în ce mai mare. Cu toate că era cunoscut, de exemplu, că Germania nu putea furniza Greciei alimentele de care avea nevoie, spre sfîrșitul anului 1938, Grecia a fost obligată să importe din Germania atitea aparate de radio, încit însăși presa ei scria că Grecia „are mai multe aparate de radio decât zahăr”³.

Presa internațională sublinia că Bulgaria importă din Reich „mai mult sau mai puțin din ceea ce are ea nevoie”⁴ și că Ungaria și România primeau în locul unor prețioase materii prime „muzicuțe, forcepsuri și jucării”⁵. Cu toate acestea, majoritatea acestor state au fost forțate să încheie acorduri pentru cumpărături globale, pe un termen lung, cu prețul

¹ Arh. St. Iași, Confidențiale, Dosar, v. II, 1938.

² « Affaires Danubiennes », martie 1939.

³ « Les Balkans », 1939, v. XI.

⁴ Ibidem.

⁵ Ibidem.

aşa-zis mare, în schimb Germania furnizîndu-le o serie de produse proaste și fără de folos.

Aceste acorduri au marcat totala înrobire economică și politică a țărilor respective mașinii de război germane.

Acordul economic româno-german — despre care nu ne ocupăm decât într-o mică măsură — s-a încheiat la 23 martie 1939. Amploarea acestui acord — comentează presa străină — și vastitatea domeniilor pe care le îmbrățișează, poate fi considerată ca un eveniment „ce poate turbura harta Europei și poate fi socotit ca o adevărată supunere economică a României de către Germania“¹.

Planul de înfeudare a țării, sistematic pregătit de partidele istorice în cîrdăsie cu legionarii, avînd în frunte pe rege, a fost rezultatul politicii de concesii făcute Germaniei fasciste de către imperialismul anglo-franco-american, în vederea pregătirii Germaniei pentru războiul antisovietic. Înfeudarea economică a României era preludiul celei politice, al prefacerii țării într-o bază de atac contra Uniunii Sovietice.

Acordul economic ținea cont, în primul rînd, de necesitățile importului german, de nevoile de schimb ale României cu Germania. El impunea cultivarea de noi produse agricole, valorificarea minereului de crom din Banat, a magneziului din Vatra-Dornei—Broșteni, a zăcămintelor de bauxită, a calcopiritei din Dobrogea. El prevedea intensificarea exploatarii petrolului, crearea de zone libere, unde să fie instalate întreprinderi industriale. În aceste zone trebuia să se facă instalații și antrepozite de transbordare pentru navegația germană, se impunea dezvoltarea căilor de comunicație în anumite zone ce interesau Germania. Se impunea, de asemenea, „colaborarea“ între băncile române și cele germane, pentru finanțarea diverselor afaceri.

Obiectivul prefacerii țării într-o sursă de materii prime pentru mașina de război hitleristă a fost realizat, fascismul reușind să răpească bandiște grîul, petroful, munca poporului și teritoriul țării noastre.

Guvernul dictaturii regale a vîndut astfel bogățiile țării Germaniei hitleriste, capitulînd în fața dușmanului celui mai înverșunat al țării. C.C. al P.C.R. arăta, în 1939, că bogățiile țării sănt folosite de cotropitorii fasciști pentru fabricarea de tunuri și bombe împotriva ostașilor noștri, împotriva femeilor și copiilor noștri, pentru cotropirea României și chema clasa muncitoare, poporul muncitor să-și apere interesele sociale și libertatea națională.

LUPȚATORUL REVOLUȚIONAR
NICOLAI PETROVICI ZUBCU CODREANU
DE
GHEORGHE HAUPT
CANDIDAT ÎN ȘTIINȚELE ISTORICE

— „Murind, săt adînc mîhnit că nu am avut timpul să fac ceva pentru țară. Speranța este în copiii voștri. Stăruiți ca din ei să nu iasă oameni cari rostesc vorbe frumoase, ci să devină adevărați luptători pentru sfânta cauză a poporului“¹. Acestea au fost ultimele cuvinte ale luptătorului revoluționar Nicolae Zubcu Codreanu, rostite pe patul de moarte la 31 decembrie 1878, la Curtea de Argeș.

Crearea cercurilor revoluționare din România, în deceniul al VIII-lea al veacului trecut, lupta lor și răspîndirea ideilor înaintate săt indisolubil legate de numele revoluționarului democrat N. P. Zubcu Codreanu. Despre el, „sufletul mișcării“ deceniului al VIII-lea, își amintește cu mare dragoste și după zeci de ani tineretul progresist român².

„Socialismul a venit în România odată cu Zubcu Codreanu“ scriu tovarășii săi de luptă în coloanele primelor reviste socialiste din România la începutul deceniului al IX-lea din secolul al XIX-lea³. Natural, aceste cuvinte săt exagerate, însă ele reflectau rolul pe care l-a jucat Zubcu Codreanu în mișcarea revoluționară din România, exprimau importanța pe care contemporanii au acordat-o activității lui.

Pentru a înțelege just locul lui în mișcarea revoluționară din România e necesar să studiem această problemă în strînsă legătură cu istoricul mișcării revoluționare a deceniului al VIII-lea, în lumina analizei dezvoltării economice, social-politice a României, care a dat naștere și a determinat caracterul, conținutul de clasă al acestei mișcări.

Istoria mișcării revoluționare din România în perioada anilor 1870—1880 este încă puțin studiată. Din această cauză, în literatura istorică

¹ Zamfir C. Arbore, *In exil. Din amintirile mele*. Craiova, 1896, p. 418.

² Arhiva istorică centrală de Stat din Moscova, fondul departamentului Poliției. Secția specială. Dosarul nr. 3, 115—1898, fila 69.

³ Revista «Dacia Viitoare» anul I, 1883, nr. 11, p. 168.

se găsesc unele aprecieri asupra acestei mișcări, ca mișcare proletară, socialistă. O astfel de apreciere este nejustă, și ea provine de la „teoreticienii” oportuniști ai partidului social-democrat, care au prezentat mișcarea din anii 1870—1880 ca o mișcare aproape marxistă, cu scopul de a substitui socialismul științific prin socialismul mic burghez. O astfel de falsificare are ca rezultat pe de o parte denaturarea adevăratului proces de dezvoltare al mișcării muncitorești și degradarea conținutului acelei cotituri revoluționare care a însemnat nașterea socialismului științific. Pe de altă parte duce la o subestimare a importanței programului mișcării din anii 1870—1880, la diminuarea conținutului militant, revoluționar-democrat al acestei mișcări progresiste pentru vremea lui.

Activitatea lui N. P. Zubcu Codreanu și a cercurilor revoluționare din deceniul al VIII-lea s-a desfășurat în perioada dezvoltării capitaliste a României, cînd „burghezia a căzut la înțelegere cu moșierimea pentru a înăbuși lupta poporului. La baza acestei înțelegeri stătea menținerea marii proprietăți moșierești asupra pămîntului, ceea ce a determinat păstrarea unor puternice rămășițe feudale în economia noastră și înapoierea economică și socială a țării. Acest caracter specific al evoluției României a adus suferințe înzecite clasei muncitoare și țărănimii muncitoare”¹.

Legea rurală din 1864 care desființa de sus iobăgia, în realitate a fost numai o concesie minimală făcută țărănilor de către clasele dominante. După conținutul ei, ea avea un caracter burghez, paliativ ca și reforma rusească din anul 1861. Legea rurală a creat posibilități mai largi pentru dezvoltarea capitalismului. Dar problema fundamentală a revoluției burghezo-democrate din România — problema agrară — a rămas rezolvată. Marea proprietate funciară s-a menținut, precum și dependența economică și juridică a țărănimii față de moșieri.

Cu scopul de a menține drepturile feudale, de a întări dependența economică cu cea juridică, în 1866 moșierii impun legea învoielilor agricole. Această lege profund reaționară, care întărea rămășițele feudale în viața economică, în fond legifera înrobirea țărănilor de către moșieri. Această lege, după cuvintele unui contemporan, deputatul Gr. Peleşescu „a hotărît că țărăni pot fi aduși cu sila la munca... a introdus din nou în parte claca, lăsind proprietatea liberă, a aservit din nou munca”. Prefecții și primarii, pe baza acestei legi, supuneau și executați la muncă, la moșieri și arendași, pe țărăni care, din tocmai agricultura, erau prinși cu munca lor pentru toată viața, în condiții de mizerie la marii proprietari și arendași.

In urma aplicării legii din 1864 România a pășit pe acea cale a

¹ Gh. Gheorghiu-Dej, Articole și Cuvîntări. Ed. pentru literatură politică, 1952, ed. a III-a, p. 517.

evoluției agrare capitaliste, pe care Lenin a caracterizat-o ca fiind „calea prusacă“ de dezvoltare a capitalismului în economia rurală.

Menținerea rămășițelor puternice iobăgiste, precum și dependența de Turcia, au creat condiții favorabile pentru subjugarea țării noastre de către capitaliștii apuseni. Capitaliștii din apusul Europei, subordonind viața economică a țării intereselor lor, țineau România în stare de înAPOiere, transformînd-o într-o anexă de aprovisionare cu materii prime agricole și debușeu pentru desfacerea mărfurilor lor industriale. Ca rezultat, industria României, inclusiv pînă la eliberarea ei de sub jugul turcesc în 1877, a rămas puțin dezvoltată și înAPOiată din punct de vedere tehnic.

Dar cu toate piedicile care frînau progresul economic, relațiile capitaliste după anul 1864 s-au dezvoltat într-un ritm mai rapid.

O expresie a dezvoltării capitalismului ca în toate țările și în țara noastră era construirea căilor ferate, care, după cuvintele lui Lenin, „oglinda rapiditatea creșterii pieței interne“.

După anul 1864, deși din punct de vedere tehnic a rămas înAPOiată, crește producția industrială extractivă. Astfel, dacă în anul 1860 extrăgea 1118 tone petrol, în anul 1871 urcă la 12 517 tone, iar în 1880 la 15 900 tone.

In urma dezvoltării capitalismului se accentiază ruinarea în masa a țărănimii, se întărește procesul de diferențiere a țărănimii, adică pe de o parte întărirea vîrfurilor bogate de la sate, iar pe de altă parte, pauperizarea unei părți însemnate a țăranilor. Lipsa de pămînt din ce în ce mai pronunțată și pierderea totală a loturilor de pămînt de către țărănim, creau un teren favorabil pentru predominarea capitalului cămătăresc la sate și înrădăcinarea formelor de exploatare, crude și nemiloase. Mizeria silea săracimea țărănească să arendeze pămînt în condiții foarte grele. Ca rezultat al pauperizării creștea numărul proletariatului agricol, a căruia situație a fost deosebit de grea.

Legea tocmeilor agricole expunea proletariatul agricol la exploatarea cea mai cruntă și nemiloasă. Samavolnicia arendașilor mergea pînă acolo încît lucrătorilor agricoli, angajați pe trei ani, care au fost ținuți, după cuvintele lor, ca niște robi, la sfîrșitul contractului nu numai că nu le plătea ceea ce li se cuvenea, ci și scotea pe lucrători datorii cu astfel de sume mari pe care „nu trei ani de muncă neintreruptă ci toată viața noastră de am munci, tot nu ne-am putea plăti de datoria către Dl. Vasile Albu“ (numele arendașului). (Nota Red.). Mai departe lucrătorii agricoli în plin-gerea lor din 1874 arătau că : „răfuiala ce ne-a făcut Dl. Albu este că după ce ne-a ținut ca pe făcători de rele, sub pază, în decursul întregului an, apoi în loc să ne dea hrana pe prețuri omenoase, ne-a pus-o în so-

coteală cu prețuri neauzite ; pe lîngă aceasta ne-a pus pe spatele nostru, pe fugiți, morți de moarte bună, și chiar pe cei spînzurați de nevoie¹.

Dezvoltarea capitalismului avea ca rezultat și la oraș ruinarea micilor proprietari și meșteșugari. Pauperizarea maselor populare a luat proporții mari. În urma exproprierii țăranilor și a micilor meșteșugari creștea vertiginos armata rezervelor de muncă. Dat fiind slaba dezvoltare a industriei și dezvoltarea capitalismului în economia rurală pe calea „prusacă“, oferta brațelor de muncă depășea cu mult cererea.

Intr-un articol „Robia modernă“ Eminescu, descriind crunta exploatare la care erau supuși lucrătorii din fabrica de tutun din Iași, constată că proprietarul nu cruță pe lucrător, nu-i pasă dacă moare istovit, dat fiind că, „în locul lui se va găsi întotdeauna altul“, „căci nevoia este un bici crud“ care silește să primească pe cel care oferă spre vînzare brațul său de muncă în orice condiții².

Toate acestea au dus la intensificarea exploatarii, scădere pronunțată a nivelului de trai al celor ce muncesc și la încetinirea procesului de lichidare a formelor iobăgiste de exploatare. Situația mizeră în care se aflau masele populare, foamea, au dus în anii 1860—1870 la creșterea accentuată a mortalității în mijlocul populației. Intr-un raport prezentat la Academie în 1880, dr. Felix arată : dacă în anii 1859—1863 din 100 nou-născuți mureau 68,1, apoi în anii 1874—1878 mureau 88,6.

În țară s-a instaurat sistemul de guvernare burghezo-moșierească, ce avea în fruntea ei monarhia prusacă suprastructura reaționară, care frâna dezvoltarea economică a țării.

Clasele dominante duceau o luptă înverșunată împotriva oricărei manifestări progresiste sau revoluționare. Partidul liberal, cu toate că era eterogen, având în sinul său grupări de diferite nuanțe, îi revenea misiunea ca prin demagogie să abată atenția maselor populare și a opiniei publice de la idei progresiste, să denatureze tabloul desfășurării proceselor reale ce aveau loc în țară și să producă iluzia democratismului și a regimului constituțional, ce s-ar fi stabilit în România.

Liberalii au reușit pentru un scurt timp să înselie masele populare prin aplicarea unor reforme mărunte. Dar însesi condițiile de trai în care se găseau masele populare, le îndemnau la luptă. Către deceniul al VIII-lea se resimțea o nevoie tot mai mare de a se lupta împotriva rămășițelor feudale în toate domeniile vieții sociale.

Pe de o parte forma brutală și crudă a exploatarii, ruinarea și pauperizarea maselor țărănești, pe de altă parte ruinarea meșteșugarilor, reaționarea politică a claselor dominante generează în deceniul al VIII-lea

¹ Arh. Stat. Buc. Ministerul de Interne. Dir. Adm. Dos. nr. 4764, f. 4, p. 22

² « Telegraful », iunie 1876, nr. 1404 din 5 decembrie, reproducă din « Curierul de Iași », noiembrie 1876.

o stare de spirit de revoltă în rîndurile largi ale maselor populare. Începînd cu anul 1866 crește mereu valul protestelor țărănești. Indignarea spontană a țărănilor se revârsa tot mai des în răscoale împotriva moșierilor, împotriva aparatului administrativ. Un mare moșier, Gr. Brătianu la ședința Camerei de la 9 martie 1872 a fost nevoit să recunoască că „s-a stabilit un antagonism adevărat între proprietari și țărani, și dacă acesta din urmă se găsește în pozițiunea ca să facă un act de împotrivire contra proprietarilor, apoi îl face cu cea mai mare placere”.

Sub influența mișcărilor de eliberare națională a popoarelor din Balcani, în preajma Războiului de Independență s-au întîjît și mai mult răscoalele țărănești. Ziarul „Timpul“ din 16 septembrie 1876, în articolul „Foc și pîrjol în județul Teleorman“, arată că „...locuitorii nu mai vor să plătească datoriile lor proprietarilor și Statului, din banii și produsele cu care i-au împrumutat, în timp de secetă; s-au lăsat cîmpuri nesecerate și nestrînse, nu mai vor să se tie de angajamente, refuză chiar de a-și plăti contribuțiiile... de o săptămînă nu este noapte să nu se dea cîte două trei focuri, atît la proprietari cît și la locuitorii cei mai bogăți și cei mai pașnici, mai ales cei care au fost primari și perceptori în timpul trecut...“

Sub influența războiului franco-prusac, și mai ales a Comunei din Paris, s-a intensificat mișcarea antimonarhică, republicană, cuprînd înafară de elementele democratice din oraș, ale intelectualității progresiste, și o parte a burgheziei mijlocii. Tendințele revoluționare în deceniul al VIII-lea al veacului trecut se întăreau din ce în ce în legătură cu primele manifestări ale clasei muncitoare. Totuși, din pricina înapoierii economico-sociale în jurul anului 1870, în România abia se zămislea mișcarea muncitorească, și proletariatul lupta împotriva exploatației capitaliste încă în forme primitive de proteste și greve răzlețe. Muncitorimea nu era încă în acel timp o clasă pentru sine.

Datorită ascuțirii contradicțiilor de clasă, pe la mijlocul perioadei 1870—1880 se creează condiții prielnice pentru creșterea mișcării revoluționare democratice, precursorare a mișcării revoluționare muncitorești din România. Au luat naștere cercurile revoluționare secrete, în jurul căror se grupa tineretul pătruns de spiritul revoluționar.

Faptul că în această perioadă proletariatul nu era încă matur a determinat conținutul de clasă al lagărului democrației revoluționare. Revoluționarii din perioada 1870—1880 exprimau interesele maselor populare și, în primul rînd, interesele pădurilor sărace ale țărănimii și ale cercurilor democratice din oraș. Cercurile revoluționare n-aveau încă un caracter proletar, ci democratic-revoluționar. Ei propuneau spre rezolvare cea mai acută problemă a vieții sociale — problema luptei împotriva rămășițelor orînduirii iobăgiste, rezolvarea pe cale revoluționară a problemei agrare și cucerirea libertăților democratice. A lichida rămă-

șițele iobăgiste în toate domeniile vieții sociale, a soluționa problema agrară pe cale revoluționară, însemna a deschide drumul pentru creșterea rapidă a forțelor de producție, pentru lupta deschisă între clase. Cercurile revoluționare din anul 1870 — primele organizații socialiste din România — au ridicat standardul progresului și al revoluției populare.

Apariția, activitatea și dezvoltarea acestor cercuri au fost legate organic de mișcarea revoluționară rusă și de ideile eliberatoare ale revoluționarilor democrați ruși.

Ideile revoluționarilor democrați ruși au pătruns la noi în țară încă din deceniul al VI-lea, dar îndeosebi între anii 1870—1880 în România s-au creat condiții prielnice pentru răspândirea mai largă a acestor idei înaintate. Propagatorii ideilor marilor revoluționari democrați ruși au fost în parte revoluționari care au participat la mișcarea revoluționară din Rusia, care au desfășurat activitatea revoluționară-iluministă și organizatorică în mijlocul păturii progresiste a societății românești.

Prin activitatea lui revoluționară, N. P. Zubcu Codreanu a legat și mai puternic mișcarea revoluționară română de cea rusă. Ideile răspândite de el reprezintă o pagină strălucită din istoria gîndirii social-politice progresiste din România. Prin aceste concepții despre lume trec ca un fir roșu ideile marilor revoluționari democrați ruși.

Formarea concepțiilor social-politice ale fiului de țaran sărac din Nisporeni s-a petrecut în epoca furtunoasă a deceniului al VII-lea al veacului al XIX-lea din Rusia. În seminarul din Chișinău unde învăța împreună cu alți tineri, el începe să studieze în țaină operele lui Belinski, Dobroliubov, Cernîșevski, Pisarev și publicații ale tipografiei libere ruse ale lui Herțen¹.

Încă din această perioadă el citea cu sete literatura clasică rusă și sub influența revoluționarilor democrați ruși, după cum amintesc contemporanii, se ocupă cu critica literară scriind mici studii².

După terminarea seminarului teologic, ateu convins, a renunțat la cariera preotească și s-a hotărât să devină medic. În anul 1870 el merge la Petersburg și se înscrive la Academia de Chirurgie Medicală. Studiile de la Petersburg au avut o importanță covîrșitoare în largirea orizontului său și a formării sale revoluționare. În această perioadă Academia de Chirurgie Medicală era unul din focarele mișcării revoluționare din Rusia.

Engels acorda o înaltă apreciere tineretului revoluționar rus. „În sinul tineretului revoluționar rus — scria Engels în 1874 — se întâlnesc,

¹ N. P. Zubcu Codreanu (în limba rusă). Geneva, 1879, p. 9. O pagină din istoria socialismului român, București, f. a., p. 16; Zamfir C. Arbore, În exil, p. 210.

² Autograful inedit, fragmentul din Amintiri despre Nicolae Zubcu al unui contemporan anonim. Copia se află la Arh. Inst. de Ist. al Acad. R.P.R., București.

desigur, ca și pretutindeni, oameni de cel mai diferit calibru moral și intelectual. Dar în medie, chiar dacă luăm în considerație toate diferențele dintre epoci și mediul înconjurător diferit, el stă incontestabil mult mai presus decât a stat vreodată tineretul studios german, chiar și în cea mai bună epocă a lui, la începutul deceniului al IV-lea¹.

La Petersburg, N. Zubcu Codreanu trăind în condiții materiale foarte grele, „setos de cunoștințe el s-a dat cu totul cărții și s-a dedat cu pasiune științei². După cuvintele unui memorialist, în anii de studiu în Petersburg, Zubcu Codreanu „a devenit un socialist convins³. El a luat nemijlocit parte la mișcarea revoluționară rusă, devenind membru în cercul revoluționar numit — Taganrog⁴.

După informațiile Ohranei țăriste, la adunările acestui cerc „se citeau cele mai variate cărți interzise primite din străinătate“, iar întîlnirile aveau ca scop „dezvoltarea căt mai largă a spiritului revoluționar, pentru a răspândi apoi cu mai multă energie ideile revoluționare în sînul poporului“⁵.

In toamna anului 1874, N. Zubcu Codreanu a primit însărcinarea să organizeze trecerea peste granița românească a literaturii revoluționare din străinătate, în locul revoluționarului rus Gh. F. Zdanovici, care în vara anului 1874, în legătură cu pregătirea „plecării“ în popor, a fost rechemat la Moscova. Sosind la frontieră, Zubcu Codreanu stabilește legătura cu studentul Universității din Iași Eugen Lupu, care participa la acțiunea revoluționarilor ruși de trecere a literaturii revoluționare prin România, încă din 1872⁶. Prin intermediul acestuia, Zubcu Codreanu s-a străduit să creeze relații trainice cu cercul secret al tineretului înaintat din Iași.

La sfîrșitul anului 1874, din cauza valului de arestări, N. Zubcu Codreanu a fost nevoit să emigreze, pe cale ilegală, în România.

Sosind în România, el continuă activitatea revoluționară. Locuind pînă în primăvară în Iași, cu ajutorul lui Eugen Lupu și al altor studenți români cu concepții revoluționare, el a organizat un punct de depozit pentru literatura revoluționară din străinătate, destinață Rusiei. Datorită activității lui, în România se creează un punct puternic de legătură între cercurile revoluționare din Rusia și centrele rusești din străinătate, care se aflau în Elveția⁷.

¹ K. Marx și F. Engels, Opere, ed. rusă, v. 15, p. 242

² Zamfir C. Arbore, În exil, p. 213

³ Ibidem.

⁴ Crimele împotriva statului în Rusia, v. III, p. 78. (Materialul procesului celor 183).

⁵ Arhiva istorică centrală de stat din Moscova, fondul 109, secția a 3-a, expediția 3, dosarul nr. 144, partea 5-1874, fila 402, verso 2.

⁶ Zamfir C. Arbore, op. cit., p. 112—120, N. P. Zubcu Codreanu, Geneva, f.a., p. 11 (în limba rusă).

⁷ Memoriile lui N. Kulibko-Korețki, Din anii de demult, Moscova-Leningrad, 1931, p. 151—154.

N. Zubcu Codreanu știa încă înainte de sosirea în țară că și în România domnește lipsa de dreptate, asuprirea maselor populare. Dar în timpul șederii sale în România, în fața lui s-a desfășurat în întregime tabloul aşa de trist al relațiilor sociale din regimul burghezo-moșieresc, încât acestea l-au determinat să lupte împotriva acestor orînduiri și l-au făcut să treacă în mod activ pe drumul luptei pentru eliberarea poporului român. „Răsări-va oare și pentru România adevărul soare al regenerării sale?“¹ — iată problema ce-l frămînta pe Zubcu Codreanu, iată scopul luptei pe care și-a propus-o după venirea lui în țară.

Pe N. Zubcu Codreanu l-a revoltat nu numai crunta asuprire la care a fost expus țăranul român, dar și impresia proastă pe care i-a produs-o o parte a intelectualității române din acea perioadă, din cauza indiferenței față de ori și ce preocupare socială, științifică, din cauza egoismului cinic, răspîndit în sinul acestora.

In ziarele liberale și conservatoare el poate vedea — după cuvintele biografului său contemporan — „numai vorbe late, șovinism, o desăvîrșită neștiință în toate...“².

M. Eminescu, în articolul său „Bălcescu și urmașii lui“, caracteriza astfel „Viața culturală“ susținută și cultivată de clasele dominante. Bălcescu, scria Eminescu, „s-ar spăimîntă văzînd cum a fost să se realizeze pe pămîntul nostru libertatea și lumina. El ar vedea parlamentul de păpuși neroade, universități la care unii profesori nu știu nici a scrie o frază corect, gazetari cu patru clase primare, c-un cuvînt oameni care văzînd că n-au încotro de lipsa lor de idei, fabrică vorbe nouă, risipind vechea zidire a limbii românești, pentru a părea că tot zic ceva, pentru a simula o cultură care n-o au și o pricepere pe care natura n-a voîs să le-o deie“³.

Acest tablou se deschidea și în fața lui Zubcu Codreanu. Toate acestea, deși erau o piedică serioasă în drumul activității revoluționare, au întărit și mai mult hotărîrea lui Zubcu Codreanu de a-și încînca activitatea luptei pentru fericirea și bunăstarea poporului român.

Criticînd intelectualitatea burgheză, lipsa de interes față de masele populare, el credea în forțele creative ale poporului și vedea sarcina de a se alătura luptei organizate a elementelor progresiste din România.

După cum spunea Zubcu Codreanu, venind în România el vedea și aci, ca și în Rusia țaristă, „tot aceleași nevoi, tot aceeași minciună socială“ — dar adăuga plin de optimism „...și aici voi găsi eu tovarăși de luptă, că numai prin luptă vom birui minciuna și vom căpăta dreptate“⁴.

¹ O pagină din istoria socialismului român, p. 23.

² Ibidem, p. 15.

³ Vezi în N. Bălcescu, Opere. E.S.P.L.A., 1952, p. 26.

⁴ O pagină din istoria socialismului român, p. 15.

Trebuie să accentuăm că în România, în această perioadă, elementele cu concepție revoluționară, deși puține pe atunci la număr, începeau să-și dea seama nu numai de necesitatea luptei împotriva orînduirii existente, dar au și trecut la o activitate organizatorică. Starea mișcării revoluționare din România în această perioadă a găsit o vie reflectare într-o corespondență fără semnătură, din 5 iunie 1875, sub titlul „România“ publicată în ziarul revoluționar rus „Vperiod“¹. Această corespondență care reprezintă unul din primele documente ce proveneau din cercurile revoluționare din România din deceniul al VIII-lea, zugrăvea nu numai situația social-economică a țării, starea tristă a maselor populare asuprile și exploatație, ci arăta și situația în care se afla mișcarea socialistă, scriind: „Numai revoluția socială ne va putea aduce și pe noi Români pe drumul luminos al fericirii și buneîstării a muncitorilor²; numai ea va smulge din rădăcini și va distruge în sinul națiunii noastre clasa exploatațoare, privilegiații. Spre profunda durere a acelora cari îl iubesc pe muncitorul român, aici la noi, în aşa numita Românie „liberă“ nu putem găsi nici 5 oameni care să credă în acest adevăr, care să-l propovăduiască și să acționeze conform lui. Nu avem asemenea oameni... Ei trebuie să creață“.

Această corespondență avea aspectul unui program elaborat de cercul democraților revoluționari din România care își dădeau seama de calea pentru ieșirea din situația existentă. Aceste rînduri cuprindeau și sarcinile care stăteau în fața revoluționarilor români din această perioadă, de a trezi din indiferență pe oamenii înaintați din România, de a le deschide ochii asupra a ceea ce se întâmplă în jurul lor, de a le îndrepta privirile spre viitor ca să devină luptători pentru cauza poporului.

Ar fi greșit, desigur, să atribuim numai lui N. Zubcu Codoreanu formarea cercurilor revoluționare din România și să credem că înainte de sosirea lui în țară n-ar fi existat elemente revoluționare, n-ar fi existat cercuri secrete din care făceau parte tineri cu concepții revoluționare, n-ar fi existat necesitatea pentru răspîndirea ideilor înaintate. Dimpotrivă, „terenul era propice ideilor progresiste și, pe baza realităților românești favorabile lor, activitatea lui Nicolae Zubcu Codoreanu, nu va întîrzi să dea roade“³. Am arătat mai sus că încă de la începutul deceniului al VIII-lea membrii acestor cercuri, ca de exemplu Eugen Lupu, au acordat ajutor mișcării revoluționare ruse pentru transmiterea literaturii revoluționare ruse. Dar la începutul acestui deceniu elementele revoluționare din România nu erau încă bine organizate, cercurile aveau un caracter

¹ « Vperiod », nr. 12 din 4 iulie 1875.

² Sub muncitori, autorul corespondenței înțelege țărăniminea muncitoare.

³ M. Roller, Nicolae Petrovici Zubcu, Ed. P.C.R. 1946, p. 14.

vremelnic, instabil și mai ales nu le era clar scopul luptei. Meritul lui N. Zubcu Codreanu, participant al mișcării revoluționare din Rusia, era că, ducind mai departe tradiția lui N. Bălcescu și conducându-se după ideile revoluționarilor democrați ruși despre necesitatea luptei comune a popoarelor împotriva asupirii sociale și naționale, el a devenit organizatorul elementelor revoluționare din România, contribuind la lămurirea scopului luptei, combătind influența ideologiei liberale, ce se resimtea în rindurile participanților din cercurile revoluționare. În această privință un pas însemnat a fost făcut la începutul anului 1875, cînd împreună cu Eugen Lupu, N. Zubcu Codreanu a încheiat un cerc revoluționar secret la Iași. La sfîrșitul anului 1875 N. Zubcu Codreanu, care, în primăvara acestui an s-a înscris la Facultatea de Medicină din București, a încheiat aici un alt cerc revoluționar.

Trebuie menționat și subliniat faptul că primii membri ai cercurilor revoluționare din București au fost recruitați dintre cele mai bune elemente ale studențimii la care dorința de a-și însuși știința, dorința de activitate obștească, grija față de problemele poporului s-au manifestat cel mai evident. Este vorba de studenții de la Facultatea de Medicină care la 1 ianuarie 1875 au fondat Societatea studenților în medicină. Organizatorii acestei societăți, după cuvintele lui Alexandru Spiroiu, participant al cercului revoluționar: „căutără a fugi de starea izolată, de indiferență în care din nefericire e cufundată în genere tinerimea română. Arzătoarea lor dorință de a deveni buni cetățeni folositori patriei și umanității, dînșii se puseră pe lucru, se strînseră într-un singur corp...”¹, adică în Societatea studenților în medicină.

Cu V. Gh. Manicea, C. Stănceanu, I. C. Istrate, Alexandru Spiroiu și alții, care au fost membrii fondatori sau membrii cei mai activi ai Societății studenților în medicină², Zubcu Codreanu formă germenul cercului revoluționar din București.

Activitatea cercului revoluționar nu se mărginea numai în cadrul Societății studenților în medicină, ci era dusă și în rîndurile studenților din alte facultăți și ale intelectualității progresiste în general. Dintre primii membri ai cercului revoluționar făceau parte studenții de la drept, Paul Scorțeanu, Emil Frunzescu, juristul I. C. Filitis, poetul Nicolae Demetrescu — cunoscut sub pseudonimul Saphir³ — și mulți alții.

Pentru a întări cercul revoluționar, la sfîrșitul anului 1875 se încadrează în aceste cercuri și revoluționarii emigranți ruși ca Dobrogeanu-Gherea, dr. Russel-Sudzilovski, care veniseră în România în de-

¹ «Femeia Română», 1 februarie 1879, p. 69.

² V. Gomoiu, *Istoricul Societății studenților în medicină*, București, 1906, p. 15.

³ Despre poetul Saphir, vezi C. Mille, un poet uitat — N. D. Saphir, în „Adevărul”, an. 1900 din 5 iunie, p. 5.

cursul anului 1875. Pe de altă parte, Zubcu în intensă corespondență cu emigranții revoluționari ruși din Elveția, îi chema insistent să vină în România unde ar fi de mare folos pentru „cauza comună”¹.

Pe lîngă cercul revoluționar secret din București și Iași, în decursul anului 1876—1877 apar asemenea cercuri și în Ploiești, organizate cu ajutorul lui Dobrogeanu-Gherea, care se mutase din Iași în București și apoi în Ploiești, și după toate probabilitățile și în Galați. După mărturia contemporanilor, aceste cercuri erau alcătuite, din punct de vedere organizatoric, după tipul cercurilor revoluționare ruse².

Trebuie să menționăm că compoziția acestor cercuri era foarte heterogenă. Din ele au ieșit primii organizatori ai cercurilor muncitorești, ai ziarelor și cluburilor socialiste. Dar unii membri care în tinerețe au fost în contact cu ideile socialiste au intrat apoi în partidul liberal, au ocupat locuri importante în aparatul de stat burghezo-moșieresc, au devenit dușmani ai clasei muncitoare și ai mișcării muncitorești.

Eterogenitatea cercurilor revoluționare s-a resimțit de la bun început. Mai ales la începutul activității cercurilor revoluționare secrete s-a resimțit în mod foarte puternic influența ideologiei liberale și burghezo-naționaliste asupra concepțiilor unor participanți. În cîndul cercului revoluționar secret putem distinge mai ales două curente: cel democrat, militant, al lui N. Zubcu Codreanu și al altora, și cel liberal burghez al unor elemente care au aderat la mișcare. Astfel, unii participanți la cercul revoluționar secret, și în primul rînd dr. C. Istrate, deși au resimțit influența unor idei înaintate — idei care îi îndrumau spre însușirea și cultivarea științei, idei care stăteau la baza activității lor științifice — nu au reușit să se elibereze de ideile dușmanoase, liberale și burghezo-naționaliste.

In toamna anului 1875, s-au format în București încă o organizație secretă la care participă Zubcu Codreanu. Este vorba de cercul socialist rusu-bulgaro-polonezo-român³.

Inafără de revoluționarii ruși participau la aceste întruniri și emigranții polonezi care luaseră parte la răscoalele din 1863. Dintre bulgarii care frecventau aceste ședințe ale organizației secrete, era în primul rînd poetul revoluționar bulgar Hristo Botev. Reprezentanții cercului studențesc român erau Paul Scărțeanu, V. Gh. Manicea.

Este știut că activitatea lui N. Zubcu Codreanu, Russel și Dobrogeanu-Gherea din acești ani s-a desfășurat în strînsă colaborare cu revoluționarul democrat Hristo Botev. Această trainică prietenie de luptă a contribuit la întărirea relațiilor de prietenie româno-ruso-bulgară.

¹ M. Roller, op. cit., p. 21.

² «Dacia Viitoare», 1883, nr. 11, p. 168

³ N. P. Zubcu Codreanu, Gêmva, p. 12.

Scopul cercurilor revoluționare care au fost organizate în decursul anilor 1875—1876 la București, Iași, Ploiești era în primul rînd acela de a crea și educa cadre revoluționare cu ajutorul cărora să se lărgescă organizațiile revoluționare, să se înceapă o largă activitate propagandistică-organizatorică revoluționară, pentru mobilizarea maselor la luptă împotriva orînduării sociale existente. Dar în deceniul al VIII-lea al veacului al XIX-lea activitatea trebuia dusă extrem de prudent, iar propaganda trebuia făcută în ilegalitate. Reacțiunea pedepsea crunt orice manifestare revoluționară și din această cauză cercurile erau secrete și conspirative. Lui Zubcu Codreanu îi erau cunoscute măsurile polițienești luate împotriva elementelor revoluționare, ca arestarea în anul 1872 a revoluționarului rus N. F. Meledin, sau măsurile polițienești luate împotriva lui Hristo Botev.

In București, tineretul revoluționar se strîngea la început în locuința lui N. Zubcu Codreanu din strada Francesca, apoi în căminul Facultății de Medicină.

Întîlnirile secrete aveau loc și la Spitalul Colțea¹ unde lucrau și locuiau membrii activi ai cercului revoluționar secret și unde era și sediul Societății studenților în medicină. Cu prilejul acestor întîlniri secrete se discuta literatură revoluționară, socialistă — material cu care membrii cercului secret erau aprovizați de N. Zubcu Codreanu. Această literatură consta în primul rînd din publicațiile revoluționare ruse și din cărți de sociologie, economie, istorie etc. Prin intermediul lui Zubcu Codreanu membrii cercului revoluționar secret au făcut cunoștință și cu unele lucrări ale lui Karl Marx, în primul rînd cu „Capitalul“.

Un memorialist contemporan sublinia faptul că tinerii încadrați în cercurile revoluționare secrete, sub influența activității lui N. Zubcu Codreanu „...au început să se intereseze de literatura științifică în mod conștient“².

Dar N. Zubcu Codreanu nu s-a limitat numai la răspîndirea literaturii ilegale, ci a început singur să explice acele fenomene care preocupa în mod intens nu numai mințile tineretului înaintat, ci și cercurile largi ale opiniei publice. Urmînd exemplul revoluționarilor democrați ruși, N. Zubcu Codreanu prezenta lucrări sub formă de scrisori adresate prietenilor săi. Acest fapt ne arată că N. Zubcu Codreanu, asemenea învățătorilor săi, revoluționarii democrați ruși, voia să răspîndească ideile sale nu numai în cercul strînt al adeptilor săi, ci și în masele largi populare. Nu este o întîmplare că Zubcu Codreanu, ca și Herzen și Cernîșevski,

¹ Zamfir C. Arbore, op. cit., p. 218.

² C. Bacalbașa amintește în București de altă dată, București, 1927, v. I, p. 333, că reunii secrete, pe lîngă cele de la Spitalul Colțea, au avut loc după 1879 și la Spitalul Filantropia.

a scris multe din lucrările lui sub formă de scrisori, pentru că această formă stabilea legături mai apropiate cu cititorul, producea un interes mai mare, întrucât acel care o ctea considera că aceste scrisori îi sănătătorească.

Unele scrisori au fost tipărite fragmentar și — după părerea noastră — parțial modificate în broșura „O pagină din istoria socialismului român” publicată la un an după moartea lui N. Zubcu Codreanu. Tot aici au fost publicate și fragmente din studiul lui Zubcu Codreanu, scris tot în formă de scrisori. „Despre stat, proprietate, familie¹. Această din urmă lucrare se prezenta sub forma unui răspuns dat de Zubcu Codreanu unui prieten al său, la o întrebare formulată astfel: „Dacă într-adevăr socialiștii, după cum se susține în general, sunt niște distrugători; dacă ei vor să distrugă familia, religiunea, Statul, într-un cuvânt toate bazele societății actuale?”. În această scrisoare, Zubcu Codreanu demasca cu pasiune revoluționară și lăua în deridere calomniile claselor dominante împotriva socialistilor, arătând caracterul exploatației, de clasă, al statului burghez, cui aparține și la ce servește proprietatea particulară, și infiera venalitatea și fătărnicia familiei și moralei burgheze.

Această lucrare a lui Zubcu Codreanu în fond nu era o scrisoare particulară ci o broșură scrisă pentru masele populare, în scopul de a crea „o mai bună opiniune“ despre socialisti, de a propaga ideile revoluționare. Nu e întîmplător că apariția și răspândirea broșurii „O pagină din istoria socialismului român“ unde erau pentru prima oară tipărite și scrisorile lui Zubcu Codreanu, au stîrnit atacul turbat din partea presei conservatoare. Astfel, ziarul conservator „Presa“ referindu-se tocmai la această scrisoare, scria cu indignare că scrierea anonimă are „de scop propagarea doctrinelor subversive“ și „este creațiunea de secte vătămatore Statului“² și cerea arestarea imediată a celor ce răspindesc asemenea broșuri.

Activitatea lui Zubcu Codreanu urmărea să lărgească cercul propagandei revoluționare și să atragă cât mai mult tineret în cercurile revoluționare secrete. Pe lîngă Societatea studenților în medicină, propaganda în rîndurile studențimii se făcea și prin Societatea de cultură și solidaritate între studenți, creată la sfîrșitul anului 1876. Despre activitatea acestei asociații am deocamdată informații foarte puține. Din amintirile dr. Gh. Sabin, care după 40 de ani încerca să nege participarea lui din tinerețe la mișcarea revoluționară și din această cauză diminu-

¹ O pagină din istoria socialismului român, p. 21—43.

² « Presa », București, 29 decembrie 1890, p. 3. « Socialismul în România ».

activitatea cercurilor socialiste din această perioadă — am aflat numai unele indicații sumare¹. Din acest material reiese că Societatea de cultură și solidaritate între studenți era semilegală, iar din considerații tactice și conspirative legăturile ei cu cercurile revoluționare erau păstrate în secret. N. Zubcu Codreanu a participat la Societatea de cultură și solidaritate între studenți².

După dorința organizatorilor, Societatea trebuia să cuprindă masele largi studențești și în rîndul acestor studenți, membrii cercurilor revoluționare secrete — tot ei fiind și conducătorii Societății — trebuau să difuzeze ideile progresiste, să facă propagandă în rîndurile studenților și să recruteze de acolo cadre noi pentru organizațiile revoluționare. La Iași cercul revoluționar în frunte cu Eugen Lupu desfășura o largă activitate propagandistică în sînul studențimii în cadrul clubului studențesc³. După 1877 Clubul Studențesc din Iași a devenit un focar al propagandei socialiste, cuprinzînd mase largi ale tineretului studios.

N. Zubcu Codreanu era conștient că pentru răspîndirea mai largă a ideilor luministe și revoluționare, pentru crearea mișcării revoluționare de masă este nevoie de un organ, de o presă în jurul căreia să se strîngă elementele progresiste ale țării. După cum își amintesc tovarășii săi emigranți revoluționari ruși, în corespondența lui N. Zubcu Codreanu „cu prietenii” precum și atunci când se întîlnneau, nu era vorba decît de un singur lucru: de o tipografie, de un organ de presă, socialist, în limba română, de crearea unei societăți române a socialistilor⁴. Din păcate informațiile fragmentare și puține la număr de care dispunem nu ne dau posibilitatea să lămurim pe deplin această chestiune deosebit de importantă pe care o cunoșteam numai din amintirile mai sus citate. Dar nu putem să nu vedem o legătură directă între tendințele lui Zubcu Codreanu și apariția la București, la 26 mai 1877, a ziarului „Socialistul⁵. Din datele pe care le avem se poate stabili că acesta era ziarul la care visa Zubcu Codreanu și care trebuia să devină tribuna pentru o largă propagandă socialistă.

„Socialistul” avea în primul rînd sarcina să scoată intelectualitatea din indiferență față de cauza poporului, să îndrepte privirile ei asupra nevoilor maselor populare și să pregătească luptători pentru cauza celor asupriți. Punînd ca scop răspîndirea ideilor înaintate, ziarul a început lupta împotriva șovinismului și ignoranței. În articolul-program, ziarul

¹ Dr. Gh. Sabin, Amintiri din războiul independenței. București, 1912, p. 7—9.

² Ibidem.

³ Sofia Nădejde, Cîteva amintiri. « Adevărul », anul 49, nr. 15.671 din 14 februarie 1934, p. 3.

⁴ N. P. Zubcu Codreanu, Geneva, 1879, p. 12.

⁵ « Socialistul », ziar bi-habordat, București, Str. Cazărmei, nr. 12.

„Socialistul“ arată că are intenția de a deveni „o tribună puternică făcăliei rațiunii, care să alunge întunericul și să distrugă ignoranța“. În înceiere, articolul de fond al ziarului „Socialistul“ făcea apel la intelectualitatea română scriind: „Străduiți-vă, în sfîrșit,... să aveți principii“¹.

Desigur că întrucât cunoaștem numai primul număr al ziarului „Socialistul“, nu putem să ne formăm o opinie generală asupra conținutului lui. Fapt este că apariția unui ziar cu un titlu ce inspiră frică cercurilor conducătoare: „Socialistul“, a atras imediat atenția guvernului burghezo-moșieresc.

Politica cercurilor conducătoare din România de a sugruma socialismul în fașă și-a găsit expresia vie în acțiunea primului ministrului de atunci I. C. Brătianu, care a vrut să lichideze fără prea multă gălăgie acest ziar „Socialistul“ înainte de a deveni popular în rîndurile maselor largi. După apariția primului număr din ziarul „Socialistul“, I. C. Brătianu a cerut schimbarea titlului ziarului, avertizându-i prin poliție pe organizatori că în caz contrarui ziarul „Socialistul“ va fi suspendat. După această amenințare, ziarul apare sub titlul „Cuvîntul“. Dar s-a dovedit că o asemenea pretenție de a se schimba numele ziarului „Socialistul“ nu era decât o mască pe care guvernul liberal și-o punea în fața opiniei publice. Liberalii, cărora le plăcea să se laude în mod demagogic că sănt apărători ai Constituției și libertății presei, văzînd că nici după această măsură redacția ziarului „Socialistul“ nu se sperie și continuă să tipărească ziarul sub alt titlu, au interzis, de data aceasta fățis, apariția ziarului „Cuvîntul“, organ al revoluționarilor democrați.

Interzicerea acestui ziar face parte din campania întreprinsă de guvernul liberal imediat după începerea Războiului pentru Independență, pentru a curma orice manifestare a forțelor înaintate și de a preveni posibilitatea transformării avântului patriotic produs de război într-o mișcare populară pentru rezolvarea problemelor sociale.

Tot în această perioadă, în mai 1877, prefectul poliției, Radu Mihai, prin intermediul unui provocator, aflind că Societatea de cultură și solidaritate între studenți este o „Asociație nihilistă“ dispune arestarea membrilor ei și dizolvarea acestei asociații².

In acest timp Zubcu Codreanu, la sfîrșitul anului 1876, de îndată ce și-a terminat Facultatea de medicină, după propriile sale cuvinte, este „aruncat ca medic de plasă“ în județul Tîrgoviște, în comuna rurală Puiești, care se află pe marginea șoselei județene Bîrlad-Bacău, la 25 km spre nord-vest de orașul Bîrlad³.

¹ «Socialistul», nr. 1, articolul de fond.

² Dr. Gh. Sabin, op. cit., p. 9.

³ Marele dicționar geografic, București, 1902, p. 125—126.

Deși copleșit de muncă și apăsat de greutăți materiale, N. Zubcu Codreanu conducea și de departe cercurile revoluționare. După cum își amintește un contemporan rus, „din Puești el trasa sarcini și planuri concrete de viitoare lucrări în folosul României“¹. Prin scrisori i se comunicau lui Zubcu Codreanu știri în legătură cu activitatea cercurilor revoluționare secrete și i se cereau sfaturi².

In același timp Zubcu Codreanu ducea o muncă de propagandă și aici, în fostul județ Tutova. În scrisorile lui către tovarăși el arată că speră că în orașul Bîrlad va reuși să găsească „cunoștine“³ — adică să creeze un cerc socialist.

Aici, în Puești, Zubcu Codreanu — după cum scria un contemporan — „studia profund siluația poporului“, „citea pe autori preferați din literatura română“⁴ care, după cum se vede din carnetul lui de însemnări, erau Hașdeu, Alecsandri și Bolintineanu⁵.

Izbucnirea Războiului pentru Independență punea probleme noi în fața forțelor revoluționare democratice. Măsurile polițienești întreprinse de guvernul liberal nu au putut stăvili lupta începută de elementele revoluționare, deși ele au fost puse într-o situație grea.

In problema cuceririi independenții, elementele revoluționare democratice au luat cea mai înaintată poziție a vremii. Ziarul „Socialistul“, în articolul intitulat „Resbelul“, care era îndreptat împotriva uraganului de şovinism întreprins de clasele dominante, care demasca tendințele claselor dominante de a se îmbogăți în Războiul pentru Independență pe spinarea maselor și conținea o chemare la luptă împotriva oricărora asupriori, împotriva orânduirii existente pe atunci, în numele cercurilor revoluționare s-a solidarizat cu Războiul de Neatârnare, socotindu-l ca un război just. În acest articol „Socialistul“ menționa: „...Azi e timpul că Români, în avântul și entuziasmul suvenirilor trecute, iau armele pentru a apăra independența“.

Încă la 2 mai 1877, Zubcu Codreanu adresa din Puești o scrisoare tovarășilor săi arătînd că: „Ori cum ar fi, țara noastră se află în rezboiu cu unul din mulții sei inamici : Ideia despre datoria ce trebuie acum îndeplinită către țară, punte pe gînduri și neliniștește nu numai pe oamenii de omenie, dar mai pe toți de-a rîndul. M-am gîndit și eu, neapărat despre ceea ce trebuie să facem în împrejurările de față ale țerei noastre ; în ce chip să mă arăt că sănătatea vrednic de un adevărat fiu al națiunei României ; de aceea iată că m-am hotărît să părăsesc cîteva vreme, serviciul de

¹ N. P. Zubcu Codreanu, Geneva, p. 12.

² « Calendarul Muncii », 1913, p. 54.

³ O pagină din istoria socialismului român, p. 21.

⁴ N. P. Zubcu Codreanu, Geneva, p. 12.

⁵ Arh. Inst. de Istorie www.dacomanicioare.ro C.C. al P.M.R.

medic de plasă și să mă duc acolo unde armata inamicului, sau mai bine zis barbaria omenirei sdrobește viețe tinere...“¹.

Peste cîteva luni, cu ajutorul prefectului de Argeș, Racoviță, Zubcu Codreanu s-a încadrat voluntar în rîndurile „Crucii Roșii“, și la mijlocul lunii septembrie îl găsim ca medic la „Crucea Roșie“, la Pitești, unde face serviciu la spitalul pentru răniți, aflat în gară.

Tot în aceeași perioadă s-au încadrat voluntari în armata română și alți membri ai cercurile revoluționare ; Alexandru, Spiroiu, Stăuceanu și alții. Ei au organizat din rîndurile studențimii progresiste grupa „celor 14“ studenți în medicină care s-au încadrat voluntar, cu ajutorul generalului Davila, în Serviciul Sanitar al Armatei, îndeplinindu-și cu eroism misiunea lor pe cîmpul de luptă, în Bulgaria. Astfel, elementele revoluționare din țara noastră condamnînd războiul ca fiind un rău pentru omenire, socoteau totuși pe drept cuvînt că războiul pentru independența României este un război just. La baza acestei aprecieri stătea patriotismul lor, ura în fața oricărei asupriri, fără a ajunge însă la o înțelegere marxistă a cauzelor războaielor și a caracterului lor.

Din primele zile ale războiului, Zubcu Codreanu, pătruns de un puternic sentiment umanitar, a luptat împotriva curentului șovin pornit de guvernul liberal. El vede dușmanul nu în poporul turc ci în asupitorul și tiranul lui — în puterea Sultanului. „Pentru mine singele care va curge în șiroaie, fie el turcesc, românesc sau rusesc, e tot singe, — singe al omului...“ scria Zubcu Codreanu la 2 mai 1877.

Dar prin „om“ el nu înțelegea omul în general, ci omul muncitor, pentru eliberarea căruia, fie el rus, român sau turc, lupta el.

Zubcu Codreanu înțelegea ca dorința popoarelor de a trai în pace și felicire nu se va realiza atîta timp cât va exista asuprirea, atîta timp cât va exista subjugarea națională. Pentru aceasta el considera că cucerirea independenței este un pas spre libertate. Dar el vedea clar că prin cucerirea independenței fără rezolvarea problemelor sociale, nu va lăsa sfîrșit mizeria care domnea în România. El nu despărțea lupta pentru independența națională de rezolvarea problemelor sociale, ci dimpotrivă socotea rezolvarea acestor probleme esența luptei pentru independență. Un astfel de program exprima năzuința maselor populare, ale țărănimii, pentru care independența însemna nu numai libertatea națională a țării, dar de ea era legată rezolvarea unui vis secular : pămînt pentru toți, în măsură să le asigure existența.

¹ O pagină din istoria socialismului român, p. 21.
www.dacoromanica.ro

Iată de ce Zubcu Codreanu considera ca o datorie a sa patriotică participarea la lupta pentru independența țării, tinzind să folosească în același timp situația creată pentru întărirea luptei împotriva tuturor tiranilor.

Fiind un dușman înverșunat al oricărei tiranii, deci și al autocratiei țariste împotriva căreia luptase plin de abnegație ca participant al mișcării revoluționare din Rusia, în timpul Războiului pentru Independență, Zubcu Codreanu, amînînd încadrarea sa voluntară în „Crucea Roșie” pînă în septembrie, a desfășurat în cadrul cercului revoluționar o propagandă revoluționară pe o scară largă, în unul din bastioanele cele mai importante ale autocratiei, în armata țaristă.

Datorită activității lui N. Zubcu Codreanu și a celorlalți participanți ai cercurilor revoluționare secrete din România, din deceniul al VIII-lea, în timpul Războiului pentru Independență, România a devenit unul din cele mai importante puncte ale propagandei revoluționare ruse care se desfășura în rîndurile armatei. La această activitate, sub îndrumarea lui Zubcu Codreanu au luat parte toți membrii cercurilor revoluționare secrete: Eugen Lupu la Iași, C. Stăuceanu la București, Dobrogeanu-Gherea la Brăila, dr. Russel la Spitalul militar din Ploiești. Această activitate a devenit cunoscută și în străinătate. În 1879 ziarul „La France” scria că „în timpul șederii armatei ruse în România ziarele și pamfletele interzise, publicate prin Elveția și prin alte părți au fost vîndute ofițerilor ruși în București și că de aici ei le-au adus cu dînșii în țara lor...”¹.

Acest fapt se datora unei reușite metode aplicate de cercurile revoluționare care au inundat cu publicații revoluționare toate librăriile din Capitală și provincie. În modul acesta ofițerii și ostașii ruși puteau să găsească această literatură revoluționară expusă în librăriile din România.

Ohrana țaristă începînd cercetările, le-a găsit urma în 1878. Nicolae Zubcu Codreanu, a reușit să se ascundă, dar Dobrogeanu-Gherea, arestat la Galați în octombrie 1878, a fost transportat în Rusia și închis în fortăreața Petru Pavlovsk, iar apoi trimis pe cale administrațivă la Mezen.

Datorită faptului că Războiul pentru Independență se desfășura sub conducerea moșierimii și a burgheziei, el a reprezentat pentru aceștia un mijloc de jaf și de cîștig și a dus la accentuarea ruinii maselor populare. Toate greutățile și sacrificiile Războiului pentru Independență le-au suportat în primul rînd masele populare, țărăniminea.

Cercurile conducătoare din România, dîndu-se în mod demagogic

¹ « Binele public », 1 ianuarie 1879, nr. 15, p. 2, coloana 2.

drept „patrioți“, aruncau — prin declarații patriotarde false — praf în ochii opiniei publice românești și mondiale. Prin aceasta, cercurile conduceătoare din România voiau să ascundă crunta mizerie în care masele populare au fost aduse în timpul războiului de către burghezia și moșierimea hrăpăreață.

N. Zubcu Codreanu a smuls masca sub care se ascundea această minciună. Exprimînd starea de spirit a maselor populare care au suportat toate jertfele războiului, el a luat apărarea acestor mase populare, demascând cu patimă revoluționară caracterul prădalnic al acțiunilor claselor dominante din timpul războiului. Neavînd posibilitatea să-și tipărească articolele sale în presa din România, el a fost nevoit să și le publice în coloanele presei revoluționare din străinătate, în februarie 1878, în ziarul francez „Le Travailleur“ și în revista revoluționară rusă „Obșcina“ sub pseudonimul N. Dragoș. Aceste articole au fost scrise din județul Argeș, unde din octombrie 1877 Zubcu Codreanu lucra ca medic de plasă.

Trăind în mijlocul poporului, el a putut să seziseze mai adînc și să observe mizeria și greutățile care au apăsat pe umerii poporului muncitor în timpul războiului.

In aceste articole Zubcu Codreanu a arătat că : 1. — jertfele războiului au fost făcute de sărăcimea satelor care a suportat toate greutățile ; 2. — a demascat fățărnicia orînduirii pseudoconstituționale, politica antipopulară a partidului liberal în special și a claselor dominante în general care au înșelat și de această dată poporul ; 3. — a arătat învățăturile care trebuie trase din acest război de poporul însuși cît și de socialiștii români, și 4. — a căutat să arate și calea de ieșire din situația grea, adică cea de distrugere a orînduirii existente.

„Poporul care a suferit atât de mult — scria Zubcu Codreanu — și noi, puținii socialiști români care încercăm acum să ne organizăm nu vom uita prin al cui sănge, prin ale cui lacrimi, prin a cui sărăcire a fost cîștigată independența țării“.

Situația creată în România în timpul și după Războiul pentru Independență a ridicat în fața cercurilor revoluționare, așa cum se vede din articolele sus citate, sarcina intensificării propagandei și a muncii organizatorice.

N. Zubcu Codreanu a pășit la îndeplinirea acestor sarcini cu toată energia ce-l caracteriza. În primăvara anului 1878 părăsi postul de medic de plasă și se mută din nou în București unde, pe strada Teilor nr. 20, încă din primăvara anului 1877, avea locuință permanentă, care servea cercurilor revoluționare, pentru depozitarea materialului propagandistic sau pentru ținerea întrenurilor secrete.

In vara anului 1878 întreprinde o călătorie în centrele mai impor-

tante ale țării pentru lărgirea și activizarea luptei revoluționare. „S-a întors din această călătorie foarte mulțumit și plin de încredere — își amintește un contemporan — deoarece întemeierea Societății Social-Democratice și a unui ziar erau, pare-se, aproape realizate”¹.

Dar Zubcu Codreanu nu a reușit să-și realizeze planurile. Areștarea lui Dobrogeanu-Gherea și intensificarea urmăririi lui Zubcu Codreanu de către Ohrana țaristă au dat loviturile grele cercurilor revoluționare secrete, care au fost silite să se îngrijească de munca conspirativă și de apărarea organizațiilor existente.

Lipsurile și permanenta rătacire din loc în loc, de care Zubcu Codreanu a avut parte din copilărie, îi zdruncină sănătatea și la Curtea de Argeș — unde el se retrage pentru a evita arestarea sa — moare în vîrstă de 28 de ani.

Activitatea lui Zubcu Codreanu a decurs în condițiile persecuțiilor și ale urmaririlor atât din partea poliției țariste cât și din partea autoritaților române burghezo-moșierești. Urmărirea ideilor lui nu a slăbit nici după moartea sa. Dimpotrivă această urmărire s-a întărit.

Metodele de luptă ale cercurilor dominante din România împotriva cercurilor revoluționare erau variate. La început forurile conducătoare au trecut sub tăcere existența unor asemenea cercuri revoluționare. Iar în coloanele ziarelor liberale și conservatoare „arătau” imposibilitatea apariției și existenței în România a unei mișcări socialiste.

In același timp guvernul liberal recurgea și la „metode mai eficace”, la represiuni polițienești, la urmărirea în secret a elementelor revoluționare.

In condițiile creșterii nemulțumirii maselor populare după războiul de Independență, cu scopul de a stăvili avântul și lărgirea mișcării revoluționare, forțele reaționare au trecut la atac direct împotriva elementelor revoluționare.

Reaționa a folosit înmormântarea lui N. Zubcu Codreanu ca un pretext de începere a unei campanii de provocare, de calomnii și injurii la adresa socialistilor.

Așultând de ultima dorință a acestui ateu convins, prietenii au vrut să-l înmormânteze fără ceremonie religioasă și fără preoți. La 3 ianuarie 1879 tovarășii de luptă ai lui Zubcu Codreanu s-au strâns pentru a-l conduce la locul de veci.

Folosind acest fapt, episcopul de Curtea de Argeș, cu ajutorul subprefectului și al jandarmilor, a depus toate eforturile pentru interzicerea

---

¹ N. P. Zubcu Codreanu, Geneva, p. 13.

acestei înmormântări. După mărturisirea contemporanilor, popii și jandarmii, „folosind forța fizică au pus stăpînire pe ramășițele pămîntești ale aceluia care a fost un dușman de moarte al popilor și al dumnezeului creștinilor, terminînd înmormântarea printr-o ceremonie religioasă, cînd astfel ultima dorință a defunctului“.

Timp de șase săptămîni înmormântarea lui N. Zubcu Codreanu a fost obiectul discuției largi în parlament, în presă și a opiniei publice. Partidul conservator a început o campanie turbată împotriva socialiștilor, „nihiliștilor“ (aşa cum începe să-i numească pe revoluționari, în legătură cu activitatea teroristă a narodniciștilor din Rusia), sperînd opinia publică prin amenințarea cu „pericolul nihilist“ în România.

Prietenii lui Zubcu Codreanu, zece intelectuali români, membri ai cercurilor revoluționare din București, publică un protest¹, care demasca minciunile și calomniile reacționarilor, care susțineau că adepta și propagandistii ideilor înaintate din România ar fi numai „străinii“.

Indignarea cercurilor înaintate față de campania murdară a reacțiunii i-a silit pe liberali să ia poziție împotriva acestor calomnii. Pe de altă parte, liberalii voiau să atragă atenția opiniei publice înaintate de la esența problemei înmormântării lui Zubcu Codreanu și să estompeze caracterul politic al campaniei reacțiunii. Liberalii afirmau în coloanele presei lor că problema înmormântării lui N. Zubcu Codreanu nu este o chestiune politică, ci numai o chestiune religioasă, particulară².

Totodată guvernul liberal a destituit pe prefectul Racoviță, care a luat poziție față de samavolnicia episcopului și a subprefectului, luînd în apărare drepturile democratice.

In ultimă analiză, campania în jurul înmormântării lui Zubcu Codreanu s-a terminat printr-o înfrângere a reacțiunii și prin victoria moral-politică a elementelor înaintate din România. Această lovitură a avut importanță mare pentru dezvoltarea mișcării revoluționare. Apariția numelui lui N. Zubcu Codreanu și a numelui celorlalți revoluționari în coloanele presei, precum și înfrângerea reacțiunii, au arătat elementelor înaintate că există o organizație revoluționară în România, despre existența căreia multe din elementele progresiste nu știau. Nu degeaba aminteașoara socialiștilor români că înmormântarea lui Zubcu Codreanu a fost „prima manifestare socialistă în România“³.

Dar desigur că nu înmormântarea lui Zubcu Codreanu, ci activitatea lui revoluționară, exemplul și chipul său de luptător plin de abnegație pentru fericirea poporului, precum și ideile înaintate răspîndite de el, au

¹ Protestul sub titlul *Libertatea conștiinței* a fost publicat în «Romînul» din 25 ianuarie 1879 și în ziarul «România liberă».

² «Romînul» din 7 februarie 1879, p. 1.

³ «Dacia Viitoare», 1879.

avut o influență asupra dezvoltării ulterioare a mișcării revoluționare. Dragostea fierbinte și respectul prietenilor și adeptilor săi și-au găsit expresia în cuvîntarea ținută de dr. Russel la mormînt. Vorbind de Zubcu Codreanu, Russel arată că: „Din tot sufletul său el iubea poporul, și inima sa bătea tare pentru suferințele oamenilor care muncesc toată viața lor nu pentru dînsii dar pentru alții... cari se cred că au dreptate de a trăi pe socoteala aceluia care în ochii lor nu este decît o mașină însuflețită, destinată la munca grea și veșnică pentru acei cari nu fac nimic și sug singele poporului“¹.

Apărînd memoria lui Zubcu Codreanu de atacurile murdare ale reacțiunii, prietenii săi, zugrăvind în articolul-protest din presă chipul luptătorului și gînditorului, totodată subliniau marea dragoste a lui Zubcu Codreanu pentru poporul român. „Noi admirăm întotdeauna profunditatea și inima generoasă a acestui om care dorea să facă atât de multe pentru poporul român pe care-l iubea din fundul inimii sale și care devenise obiectul principal al preocupărilor sale“².

Prietenii și tovarășii săi de luptă, revoluționari ruși, au reacționat și ei față de moartea lui Zubcu Codreanu publicînd un necrolog în revista revoluționară „Obșcina“, subliniind că Zubcu Codreanu și-a închinat viața propagandei socialiste în România și „stabilirii unei legături strînse cu socialistii din Rusia de sud“³. Emigranții revoluționari ruși de la Geneva au publicat în anul 1879 și o broșură în limba rusă încchinată vieții și activității revoluționare a lui Nicolae Petrovici Zubcu Codreanu, broșură care a fost tradusă mai tîrziu și editată și în Bulgaria.

Amintirea luminoasă a socialistului Zubcu Codreanu, care după cuvintele revistei socialiste „Emanciparea“: „a luptat și a murit uitat, urmărit și persecutat în viață, calomniat și batjocorit după moarte“⁴, a fîmbărbat pe participanții la mișcarea socialistă din deceniul următor. Iar în primul număr al revistei „Dacia Viitoare“ în anul 1883 — socialistii care au fost apropiati de Zubcu amintneau că „era și el din acei reflectori ai societății cari priveau cu hotărîre în viitor“⁵.

Contemporanii amintneau adesea în paginile primelor reviste sociale despre viața și lupta lui N. Zubcu Codreanu. În 1883 revista „Dacia Viitoare“ a deschis o colectă pentru ridicarea unui monument lui Zubcu Codreanu, în București.

Importanța activității revoluționare a lui Zubcu Codreanu și a influenței concepțiilor sale social-politice asupra dezvoltării mișcării revolu-

¹ Arh. Inst. de Istorie a Partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.

² « Romînul », 25 ianuarie 1879.

³ « Obșcina », 1879, p. 56.

⁴ « Emanciparea », 1883, nr. 2, p. 15.

⁵ « Dacia Viitoare », 1883, www.dacoromanica.ro

luționare românești, precum și dragostea pe care i-o purtau lui N. Zubcu Codreanu revoluționarii români, și-au găsit expresia caldă și profundă în poezia „Nicolae Zubcu Codreanu”, scrisă în 1880 de poetul Constantin Mille¹, în această perioadă participant la mișcarea socialistă. Luminoasa figură a luptătorului revoluționar Zubcu Codreanu a trăit viu în sănătatea mișcării muncitorești. Pe lîngă numeroase memorii ale contemporanilor săi în care se vorbea de Zubcu Codreanu, apar despre el articole și materiale, în coloanele presei socialiste, ale ziarelor „Munca“, „Lumea Nouă“, „România Muncitoare“, în „Calendarul Muncii“ etc. Memoria lui era adeseori evocată în discursurile și articolele fruntașilor mișcării muncitorești, ca de exemplu: I. C. Frimu². Despre Zubcu scria în articolele sale acad. B. Lăzăreanu.

Partidul Comunist din România continuind cele mai bune tradiții naționale și revoluționare ale poporului român, a cinstit în coloanele organelor Comitetului Central „Scînteia“ amintirea acestui revoluționar devotat și a popularizat în sănătatea maselor muncitoare personalitatea și activitatea lui Zubcu Codreanu, ca unul dintre „luptătorii pentru libertatea poporului român“³.

Zubcu Codreanu a desfășurat nu numai o activitate de organizator și iluminist revoluționar, dar a fost și conducătorul ideologic al mișcării revoluționare, propagatorul unor idei înaintate pentru timpul său.

V. I. Lenin⁴ arăta: „Acolo unde nu există mase populare în suferință nu poate exista nici mișcare democratică, iar mișcarea democratică se deosebește de simpla „revoltă“ tocmai prin faptul că ea se desfășoară sub steagul unor anumite idei politice radicale“.

Ideile politice radicale după care s-au călăuzit revoluționarii din anul 1870 și-au găsit întruchiparea în concepțiile social-politice ale lui N. Zubcu Codreanu.

Socialistul N. Zubcu Codreanu a continuat orientarea revoluționară a gîndirii social-politice din România, în noile condiții istorice.

Caracterul progresist și totuși în același timp mărginit al concepțiilor social-politice ale lui N. Zubcu Codreanu rămîn neînțelese fără dezvăluirea rădăcinilor de clasă ale ideologiei sale, neabordînd probleme în strînsă legătură cu caracterul mișcării revoluționare din perioada sa.

¹ C. Mille, Versuri din caietul roșu. Iași, 1883.

² De exemplu: Calendarul Muncii pe anul 1916, București, 1915, p. 44.

³ În colecția Luptătorii pentru libertatea poporului român, editat de P.C.R., în 1946 a apărut broșura: Nicolae Petrovici Zubcu, scrisă de M. Roller.

⁴ V. I. Lenin, Opere, ed. rusă, t. 16, p. 110.

Prin caracterul său de clasă, mișcarea revoluționară din România din anii 1870 este analoagă cu mișcarea revoluționară din celelalte țări balcanice și Rusia. În acești ani istoria mișcării revoluționare din Rusia, după cum o caracterizează V. I. Lenin, era „nu istoria mișcării de eliberare muncitorești, proletare, ci a mișcării de eliberare democratice în general”¹.

La fel ca și învățătorii săi, revoluționarii democrați ruși, la fel ca și contemporanii sai Hristo Botev în Bulgaria, Svetozar Marcovici în Serbia, N. Zubcu Codreanu a fost, în ultimă analiză, ideologul revoluției țărănești. El exprima interesele micului producător rural, interesele țăranilor ce se pauperizau și ale cercurilor democratice orășenești. Aceasta însă nu exclude că în concepțiile sale să-și fi găsit deja oglindire lupta clasei muncitoare, care se năștea. El a încercat chiar să-și lege lupta sa de lupta clasei muncitoare din occident, dar el nu a fost încă în stare să înțeleaga rostul istoric mondial al proletariatului.

Zubcu Codreanu sublinia întotdeauna că el vorbește în numele „lucrătorului” și „proletariatului” dar prin proletar și lucrător, după cum explica el însuși, el înțelegea atât pe muncitor, cât și pe țaran, cât și intelectualitatea „lucratoare”², socotind că intelectualii participă în aceeași măsură cu muncitorii și țăranii în procesul de producție.

Simpaticând profund cu lupta proletariatului din occident³, N. Zubcu Codreanu nu-și dădea seama de deosebirea calitativă dintre lupta clasei muncitoare din țările industriale și lupta țăranilor din țările agrare înapoiate, cum era România.

Meritul istoric al lui N. Zubcu Codreanu constă tocmai în aceea că el a înțeles și a exprimat cele mai esențiale dorințe și năzuințe ale maselor populare asuprite, care voiau să rezolve problema agrară în spirit revoluționar, să scape de monarchia birocratică și să cucerească libertățile democratice.

Scopul lui N. Zubcu Codreanu era de a pregăti revoluția populară care urma să realizeze în mod radical, fără nici un fel de compromis, lichidarea tuturor rămășițelor iobage, înfăptuind prin aceasta în mod practic legea economică a concordanței obligatorii a relațiilor de producție cu caracterul forțelor de producție progresiste.

Acest program revoluționar, democratic în esență, este caracteristica de bază a concepției lui Zubcu Codreanu despre lume.

Dar luptând pentru realizarea acestei sarcini, revoluționarul N. Zubcu Codreanu puseșe în față și idealuri sociale și socialiste îndepărtate, care au

¹ V. I. Lenin, Opere, ed. rusă, v. 20, p. 247.

² Vezi N. P. Zubcu Codreanu, Despre stat, proprietate, familie, publicat ca anexă în: O pagină din istoria socialismului român.

³ Ibidem.

căpătat — și nu au putut să nu capete în condițiile realității din România din acele timpuri — un caracter utopic.

Cu toate acestea, visurile socialiste ale lui Zubcu Codreanu au fost un fenomen inevitabil și totdeauna progresist. El milita în epoca dintre anii 1860—1880, cînd, după cum spunea V. I. Lenin, „democrația și socialismul se contopeau într-un tot indivizibil“.

Dar N. Zubcu Codreanu, utopist-socialist este de nedespărțit de democrația revoluționară. El nu numai visa despre un viitor fericit, dar și lupta împotriva răului existent. Trăsătura caracteristica a concepțiilor lui a fost legătura strînsă cu ideile eliberatoare ale revoluționarilor democrați ruși. Cercetînd concepțiile social-politice ale lui N. Zubcu Codreanu, rezolvăm în același timp, parțial, și problema influenței revoluționarilor democrați ruși asupra gîndirii sociale din România. Aceasta influență se manifestă nu numai în asemănarea unor anumite idei și teze ale lui cu una sau alta din tezele lui Cernîșevski sau Herțen, ci își găsește expresia în primul rînd în faptul că concepțiile social-politice ale lui Zubcu Codreanu se întemeiază pe învățătura corifeilor gîndirii filosofice și sociale-politice ruse premarxiste și sînt pătrunse în întregime de această învățătură.

Și în România, în tot timpul activității sale revoluționare, Zubcu Codreanu studiază lucrările lui Cernîșevski. S-a pastrat carnetul său de însemnări în care există următoarea notă: „Operele lui Cernîșevski. cîte un exemplar din ambele volume 3 lei 30 bani“¹.

O trăsătură caracteristică în dezvoltarea concepțiilor lui N. Zubcu Codreanu despre lume este faptul că el cunoștea și a studiat cîteva lucrări ale lui Marx și Engels, cum sînt volumul I din „Capitalul“, „Manifestul Partidului Comunist“ care se răspîndeau în acești ani în rîndurile revoluționarilor ruși. În scrisorile lui se simțea deja contactul cu operele intemeietorilor socialismului științific, cunoștințe care s-au rasfrinit asupra activității lui revoluționare, care i-au permis să aprofundeze democratismul revoluționar și l-au ajutat să găsească o cale mai justă în soluționarea unei serii de probleme sociologice. Dar aceasta nu înseamnă cîtuși de puțin că el a devenit marxist.

V. I. Lenin sublinia că nu avem dreptul să cerem oamenilor din trecut cea ce în condițiile istorice date, nu puteau înfaptui. „Meritele istorice se judecă nu după ceea ce n-au dat personalitățile istorice în com-

¹ Arh. Inst. de Istorie a Partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R. www.dacoromanica.ro

parație cu cerințele contemporane, ci după ceea ce *au dat nou*, în comparație cu predecesorii lor", scria V. I. Lenin¹.

Starea de înapoiere social-economică a României era condiția obiectivă care nu a permis lui Zubcu Codreanu să se ridice pînă la marxism și el a rămas pe pozițiile revoluționare democratice și ale socialismului premarxist.

Totodată trebuie luată în seamă și altă condiție care-l împiedica în dezvoltarea sa ideologică. În această perioadă în mișcarea revoluționară din Rusia domnea narodnicismul. În prima sa fază narodnicismul era revoluționar. Dar, deși narodnicii revoluționari luptau eroic, cu abnegare, pentru popor, teoriile lor, teoriile lui Bacunin, Tcacev, Lavrov erau false, și erau o piedică în răspîndirea socialismului științific². Aceste teorii cu toate că nu au lăsat urme mai adînci în concepția lui Zubcu Codreanu despre lume — totuși l-au împiedicat a intra în esență învățăturii socialismului științific.

Dar trebuie subliniat că în modul cum a rezolvat el problemele fundamentale ale vieții sociale nu a existat nimic specific narodnic. Dimpotrivă, marile cuceriri ale gîndirii sociale premarxiste ale lui Cernîșevski și Dobroliubov ca : 1. — ideea luptei de clasă, 2. — necesitatea participării la luptă a maselor populare însesi, 3. — revoluția ca unic mijloc pentru îmbunătățirea situației maselor, erau idei apropiate lui Zubcu Codreanu, idei pe care el și le-a însușit.

Trăsăturile caracteristice ale concepțiilor social-politice ale lui Zubcu Codreanu au fost : dragostea fierbințe pentru masele asuprute, ura față de asupritori, chemarea revoluționară la desființarea exploatației pentru eliberarea poporului. El a fost un critic intransigent al orînduirii social-politice a României burghezo-moșierești, care nu s-a mulțumit să dezvăluie numai tabloul îngrozitoarei mizerii a maselor populare și a falsității regimului pseudoconstituțional, ci a supus unei critici nimicitoare clasele stăpînitoare. N. Zubcu Codreanu sublinia caracterul ireconciliabil al contradicțiilor de clasă, arătind că : „În România ca și pretutindeni — există, pe de o parte o masă exploatață, care muncește, suferă, degeneră și moare, iar pe de altă parte o minoritate exploatață care nu muncește, care parazitează”³.

Luptînd împotriva tuturor piedicilor care se puneau în calea victoriei maselor populare, bazîndu-se pe experiența revoluționarilor democratruși, Zubcu Codreanu a atacat cu deosebită minie pe liberali, soco-

¹ V. I. Lenin, Opere, ed. rusă, v. 2, p. 173.

² vezi Cursul scurt de Istorie a Partidului Comunist (bolșevic) al Uniunii Sovietice. Ed. P.M.R., 1952, p. 13.

³ «Obșcina», 1878, p. www.dacoromanica.ro

tindu-i, cu drept cuvînt, cei mai primejdiași dușmani ai maselor populare. În articolele și scrisorile sale el își bate joc de pălăvrăgelile domnilor liberali despre progres, popor, patriotism, arățind că „liberali cu graiul dulce“ fac mare zarvă cu acestea pentru a arunca praf în ochi, dar ei de fapt sunt indiferenți față de popor. „Liberalii noștri, acum la putere, n-au făcut nimic pentru îndreptarea răului, și după cum i-am văzut în Cameră, ei nici nu sunt capabili de a face ceva. Puținele persoane oneste din numărul lor se pierd ca picăturile de ploaie în mare, fără nici un folos pentru națiune și țară...“ scria Zubcu Codreanu¹.

Dezvăluind adevarata natură a liberalilor, el arăta în articolul său din revista „Obșcina“ că, în fond, liberalii, care tipau în gura mare despre patriotism în timpul războiului, erau de fapt străini de interesele naționale, erau gata să comită orice trădare numai ca să-și umple buzunarele².

Nu reforme, modificări mărunte, vor schimba situația socială existentă. Această idee trece ca un fir roșu în scrisorile lui Zubcu Codreanu care își înșușește din plin concluziile revoluționarilor democrați ruși, care afirmau că situația maselor populare poate să fie îmbunătățită numai pe cale revoluționară. Iată de ce Zubcu Codreanu sublinia că poporul român își va obține eliberarea lui numai pe calea luptelor.

N. Zubcu Codreanu a fost un revoluționar și aceasta este cea mai importantă trăsătură a concepției sale politice. Deviza sa revoluționară era deviza tineretului revoluționar rus lansată de N. A. Serno Solovievici: „pe lîngă cuvînt trebuie și faptă“. Si tocmai în problemele revoluției și ale metodei de luptă se vede limpede divergența dintre concepțiile politice ale narodnicilor și cele ale lui Zubcu Codreanu. La el nu există nici măcar aluzie la tactica teroarei individuale, nu există idealizarea narodnicistă a țărănimii. Ca și revoluționarii democrați ruși, N. Zubcu Codreanu consideră că revoluția o pot face numai masele populare. De asemenea el nu a exagerat importanța unor manifestări izolate și disperate ale țărănilor împotriva moșierilor, văzind în ele doar revolte spontane care pot fi ușor reprimate³.

Bazîndu-se pe lucrările lui Cernîșevski și Dobroliubov, el înțelege just că țărănimea, deși activă, nu este capabilă să se ridice pînă la o revoluție împotriva exploataților dacă nu va fi condusă și ajutată. Dar N. Zubcu Codreanu nu a văzut — și în condițiile de atunci ale României, nici nu a putut să vadă — că forța conducătoare și hotărîtoare, capabilă să conducă revoluția țărănească, poate fi numai proletariatul. Ca și marii revoluționari democrați ruși, își îndreaptă privirile către oamenii înaintați

¹ O pagină din istoria socialismului român, p. 2.

² « Obșcina », 1878, p. 46.

³ Ibidem.

din rîndurile intelectualității uniți într-o organizație revoluționară, crezînd că ei vor fi capabili să organizeze și să conducă masele populare în lupta împotriva exploatarii. Aceasta era o utopie. Dar în condițiile de atunci trezea atenția intelectualității române față de situația maselor populare, chemînd-o la însușirea științei, la lupta alături de popor împotriva asupriri și a stării de înapoiere — ceea ce constituie un fenomen progresist în istoria mișcării revoluționare din România.

Fiind dușman al tiraniei, al oricărei asupriri, fie ea națională sau socială, a exploatarii muncii sub orice formă, N. Zubcu Codreanu a demascat nu numai orînduirea din România boierească, dar a criticat cu ascuțime întregul sistem economic capitalist din occidentul burghez.

In anii 1870—1880 critica sistemului capitalist avea o mare importanță în România în lupta împotriva liberalismului burghez. Liberalii idealizau în fel și chip occidentul capitalist, arătînd numai laturile pozitive ale capitalismului, refuzînd a vedea cele negative. Mai mult: ei răspîndeau în rîndurile oamenilor muncii iluzia că odată cu introducerea orînduirilor apusene în România, va sosi epoca armoniei între clase¹.

In opoziție cu liberalii, Zubcu Codreanu a arătat că în apus domnește exploatarea nemiloasă a oamenilor muncii, și „sub egida egalității în drepturi, în aşa numitele țări constituționale cum sunt Anglia sau S.U.A. muncitorii sunt molestați și toate drepturile aparțin de fapt, la fel ca și în România, unui pumn de exploatatori“². „Dela răsărît pîna la miazăzi, se ridică tot aceleași gemete de apărare, tot aceleași vaete de disperare...“³

El sublinia că între muncitori și capitaliști nu există nici un fel de armonie de interes, ci, dimpotrivă, între ei există un antagonism de neîmpăcat, „Interesul fabricantului este ca lucrătorul să primească o plată cît de mică, muncind de s-ar putea 24 ore pe zi. Ce admirabilă armonie a intereselor!“ exclama cu ironie N. Zubcu Codreanu⁴.

Demascînd atât orînduirile regimului burghezo-moșieresc cît și orînduirile din apus, bazat pe exploatarea muncitorilor de către capitaliști și moșieri, Zubcu Codreanu visa vremea cînd poporul muncitor își va făuri o viață liberă și fericită. In aceasta se găsește explicația de ce gîndirea sa social-politică nu poate fi separată de concepțiile sale sociale. Dîndu-și seama de esența exploatației a sistemului capitalist și văzînd totodată că și viața țăranilor ruși și români din acel timp este numai

¹ De exemplu D. Rosetti-Tezeanu, în ziarul « Muncitorul », anul I, din 13 martie 1879, p. 3—4.

² N. P. Zubcu Codreanu, Despre stat, proprietate, familie (în: O pagină din istoria socialismului român), p. 36.

³ N. P. Zubcu Codreanu, Scrisoare din paștele anului 1877, O pagină din istoria socialismului român, p. 19.

⁴ N. P. Zubcu Codreanu, Despre stat, proprietate, familie, p. 37.

mizerie și ruină, el a devenit socialist în mod firesc. Dar traind în România înapoiată în care proletariatul încă nu păsise pe arena luptei politice, el nu și-a dat seama că revoluția țărănească pentru care în fond el lupta, nu putea fi o revoluție socialistă, care să ducă la victoria orînduirii sociale pe care el o visa, ci o revoluție burghezo-democrată. Socialismul său utopic era în fond o expresie a năzuințelor țăranimii în legatură cu împărtirea generală a avuțiilor, cu împărtirea pămînturilor, și a avut o mare importanță revoluționară în condițiile de atunci.

Cu tot caracterul ei utopic, convingerea socialistă a lui Zubcu Codreanu constituie un important pas înainte în dezvoltarea gîndirii sociale din România dinaintea apariției marxismului.

Socialismul utopic reprezenta o demascare evidentă a feudalismului și capitalismului, trezea proteste împotriva asupririi maselor și ură împotriva acelor ce exploatează munca altora. Trebuie să subliniem că teoriile sociale ale revoluționarilor democrați ruși trezeau — spre deosebire de cele ale utopiștilor apuseni — nu numai visuri în legatură cu o orînduire nouă, ci ridicau pe oamenii înaintați la lupta activă, plină de abnegație, pentru instaurarea acelei noi orînduirii sociale în care nu va mai exista exploatarea omului de către om.

Dar în condițiile relațiilor de clasă nedezvoltate din România în perioada dintre anii 1848—1880, Zubcu Codreanu, ca și conducătorii mișcării revoluționare democratice din Rusia, în condiții similare, nu a putut gasi forța socială capabilă că făurească această nouă orînduire socială. Lenin scria că „socialismul utopic n-a putut însă să arate care este adevărata ieșire. El nu a fost în stare nici să explice esența robiei salariate sub capitalism, nici să descopere legile dezvoltării acestuia, nici să găseasca *forța socială* în stare să devină creatoarea unei noi societăți”¹.

Dar clasicii marxismului n-au arătat numai mărginirea utopiștilor, dar au dezvăluit și importanța acestora pentru lupta proletariatului, arătînd că socialismul utopic „...era „fals“ în sens economic formal...“, „a avut însă dreptate în sens universal, căci el a fost simptomul, interpretatorul, precursorul clasei căreia capitalismul i-a dat naștere și care să dezvoltat acum, către începutul secolului al XX-lea ca o forță de masă capabilă să pună capăt capitalismului, tel către care se îndreaptă în mod irezistibil”².

. Dominația în România a ideilor reaționare sădite de clasele stăpînitore după revoluția din 1848, răspîndirea a tot felul de absurdități și calomniile lor l-au silit pe N. Zubcu Codreanu să combata aceste idei și

¹ V. I. Lenin, Opere, ed. rusă v. 19, p. 78.

² Ibidem, v. 18, p. 326.

să arate părerea socialiștilor asupra problemelor fundamentale ale vieții sociale.

Este locul aici să cităm fraza lui Engels care bătîndu-și joc de bacuniniști și de Tcacev arată: „...cînd vrei să te ocupi de această propagandă (de cea revoluționară, — *Gh. H.*), cînd vrei să recrutezi tovarăși de idei, simplele declarații sunt insuficiente, trebuie să te ocupi de fundamentarea lor și deci să tratezi problema teoretic, adică, în ultimă instanță, științific“¹.

Lucrarea lui N. Zubcu Codreanu „Despre stat, proprietate și familie“ era consacrată explicării teoretice a necesității de a restructura viața socială. Ideea fundamentală a acestei lucrări a lui Zubcu Codreanu era teza bine cunoscută pentru el a lui A. I. Herțen că: „socialismul neagă cu desăvîrșire întreaga stare veche de lucruri, cu drepturile și cu sistemul ei de represalii, cu biserică și cu justiția ei, cu codul ei civil și penal“².

N. Zubcu Codreanu în această lucrare a demascat orînduirea burgheză, instituțiile ei, a scos la iveală profunda falsitate a legilor burgheze, a parlamentului, a armatei, a poliției burgheze, falsitatea moralei și căsătoriei burgheze.

Se înțelege că N. Zubcu Codreanu nu a fost în stare să explice toate aceste fenomene în mod științific, nefiind înmărat cu cunoașterea marxistă, a fenomenelor sociale, dar cu toate acestea problemele sociologice puse de el au avut o mare importanță politică și socială în această vreme. Aceste idei nu au fost numai un mijloc de critică, dar au și mobilizat tineretul progresist la lupta împotriva instituțiilor existente, făcîndu-i să caute în cursul acestei lupte soluția justă, științifică a problemelor ridicate.

Problema statului, a proprietății, a familiei, a religiei, a științei, a progresului, pusă de Zubcu Codreanu a căpătat locul principal în propaganda socialistă după anul 1878.

N. Zubcu Codreanu nu a fost singur, ci a fost reprezentantul cel mai proeminent al curentului revoluționar al gîndirii sociale din România în deceniul al VIII-lea, care avea adepții lui. Astfel, unele idei ale lui N. Zubcu Codreanu sunt viu oglindite în lucrarea lui Alexandru Spiroiu: „Superioritatea vieții sociale asupra vieții individuale“, în tezele de doctorat ale lui G. V. Manicea și C. Stăuceanu, în unele articole ale lui Paul Scărțeanu, Sofia Nădejde, în broșurile socialiste din Iași din anii

¹ K. Marx și Fr. Engels, Opere, ed. rusă, v. XV, p. 246.

² A. I. Herțen, Opere, ed. rusă, v. V, p. 494.

1879 — 1881. Aceste idei își găsesc reflectarea în unele poezii ale lui Nicolae Demetrescu-Saphir, Constantin Mille etc.

Nu este o întâmplare faptul că atunci cînd a început răspîndirea marxismului în România, prima lucrare a clasiciilor care a fost tipărită în revista „Contemporanul“ era lucrarea lui Engels „Origina familiei, a proprietății private și a statului“.

Analiza concepțiilor social-politice ale lui N. Zubcu Codreanu ne arată că ele au însemnat un considerabil pas înainte în dezvoltarea gîndirii sociale românești. N. Zubcu Codreanu nu numai că a pus în fața gîndirii sociale ideile pe care nu au putut să le pună premergătorii săi, dar a mers mai departe decît aceștia în rezolvarea unor probleme, în înțelegerea lor mai precisă. Pentru el problema socialismului devine deja o problemă hotărîtoare a vieții sociale. El nu se mărginește să viseze la viitor, dar și pregătește revoluția populară care urma să lichideze exploatarea și asuprirea.

Meritul istoric al lui N. Zubcu Codreanu constă în faptul că, răspîndind ideile înaintate pentru vremea sa, el a pregătit terenul pentru pătrunderea și răspîndirea marxismului în România.

Pe de altă parte, lupta lui era o contribuție mare în întărirea prieteniei și legăturilor revoluționare ale poporului român cu marele popor rus. Fiind un adept și discipol al revoluționarilor democrați ruși, el a legat mișcarea progresistă din țara noastră cu mișcarea revoluționară din Rusia, nu numai din punct de vedere organizatoric, dar și din punct de vedere ideologic.

Deși Zubcu Codreanu a jucat un rol însemnat în dezvoltarea mișcării de eliberare revoluționară din România, totuși el nu a devenit — și nu putea să devină — conducătorul mișcării revoluționare a maselor populare. Ideile revoluționare răspîndite de el au cuprins numai un cerc relativ îngust al intelectualității revoluționare și nu au ajuns pînă la masele largi populare. El nu a înțeles, cu toată simpatia profundă pentru proletariat, că „numai dezvoltarea capitalismului și a proletariatului este în stare să creeze condițiile materiale și forța socială pentru înfăptuirea socialismului“¹.

Pentru aceasta, concepțiile sale despre lume aveau totuși un caracter mărginit și nu aveau nici perspectivele reale ale luptei revoluționare. Acest lucru a fost pe deplin firesc. „Unei producții capitaliste nemature, unei relații de clasă nemature le corespund și teorii nemature; rezolvarea problemelor sociale învăluită încă în ceață unor relații economice nedezvoltate trebuie inventată, creată din cap“ — scria Fr. Engels².

¹ V. I. Lenin, Opere, ed. rusă, v. 17, p. 97.

² K. Marx și Fr. Engels, www.dacoromanica.ro⁵¹².

Numai în marxism-leninism, în marea cucerire și armă ideologică a proletariatului, oamenii muncii din România au căpătat o adevărată teorie revoluționară care arată calea pentru nimicirea exploatației omului de către om, pentru construirea socialismului.

Numai în avantgarda clasei muncitoare, în partidul de tip nou, oamenii muncii din România au găsit forța cu adevărat revoluționară care a putut să organizeze și să conducă lupta pentru răsturnarea orînduirii bazată pe exploatarea omului de către om.

Partidul Muncitoresc Român realizează tendințele de veacuri ale poporului român, visurile unor astfel de revoluționari adevărați cum au fost Nicolae Bălcescu, Nicolae Zubcu Codreanu, care prin lupta lor au pregătit terenul pentru lupta proletariatului revoluționar, pentru răspîndirea în țara noastră a marilor idei atotbiruitoare ale socialismului științific.

LENIN ȘI COEXISTENȚA PAŞNICĂ
ÎNTRE CELE DOUĂ SISTEME
SISTEMUL SOCIALIST ȘI CEL CAPITALIST
DE
GAVRIL VAIDA

Numele marelui Lenin este indisolubil legat de crearea și dezvoltarea primului stat socialist din lume, al Uniunii Sovietice, și, în consecință, de politica externă a primului stat socialist. Lenin a jucat un rol de frunte în determinarea obiectivelor tacticii Statului Sovietic în domeniul politiciei externe, a îndrumat personal activitatea în acest sens a organelor sovietice competente. Lenin a urmărit cu deosebită atenție și pașune schimbările intervenite în situația internațională și a indicat imediat cu clarviziune genială sarcinile ce reveneau în orice moment Uniunii Sovietice. Discursurile, rapoartele, observațiile scurte făcute de Lenin atrăgeau atenția oamenilor muncii din Uniunea Sovietică, că, construirea socialismului nu este doar o problemă care depinde numai de condițiile interne.

Nu trebuie uitat nici un moment, arăta Lenin, că uriașa sarcină a construirii socialismului se realizează în condițiile încercuirii capitaliste, în condițiile dușmăniei fățișe manifestate de către cercurile imperialiste războinice față de orice pas nou, față de orice succes al Statului Sovietic, al regimului socialist. Desfășurarea situației internaționale — ne învață Lenin — are o deosebită înrăurire și influență asupra construirii socialismului.

In politica lor externă principală și consecventă, P.C.U.S. și Statul Sovietic, precum și țările de democrație populară, inclusiv țara noastră, se călăuzesc de principiile stabilite de Lenin în domeniul politiciei externe. Unul din principiile călăuzitoare ale politiciei externe a Statului Sovietic este și astăzi ca și în trecut, învățătura leninistă cu privire la posibilitatea coexistenței îndelungate și a întrecerii pașnice între cele două sisteme, cel socialist și cel capitalist.

Presa imperialistă, discursurile multor oameni politici din statele capitaliste cuprind adeseori „citate“, fraze falsificate și ciuntite ale lui Lenin, prin care acești purtători de cuvînt ai intereselor cercurilor războinice ar vrea chipurile să dovedească că marele conducător al Statului Sovietic considera imposibilă coexistența pașnică între cele două sisteme și pornea de la inevitabilitatea războaielor între ele. Nimic nu este mai

fals. Oamenii muncii din Uniunea Sovietică și din țările de democrație populară, precum și opinia publică democratică din lumea întreagă cunosc ce se ascunde în dosul acestor fraze ale avocaților cercurilor războinice. S-a vorbit mult și cu foarte puțin efect de către cercurile războinice despre un pretins pericol de agresiune din partea Uniunii Sovietice, despre aşa numita amenințare sovietică îndreptată împotriva „popoarelor libere” și aşa mai departe. În astfel de ocazii se scoate în evidență ca „dovadă” uriașă forță a Uniunii Sovietice, potențialul ei militar. Însă atunci când Uniunea Sovietică face un pas concret în vederea apărării și menținerii păcii — și acest lucru se întimplă foarte des — atunci imperialiștii războinici vorbesc de tactică, de semn de slăbiciune, de necesitatea de a răspunde prin politica de forță, prin noi pregătiri de război la acțiunile Uniunii Sovietice. Este deci împede că pălvărăgelile de acest fel în legătură cu pretinsele aprecieri ale lui Lenin și ale celorlalți conducători ai Statului Sovietic despre aşa numita imposibilitate a coexistenței pașnice între cele două sisteme social-economice, ascund tocmai dorința și politica cercurilor războinice de a împiedica destinderea în încordarea internațională, de a pune mereu și mereu noi piedici în calea înțelegerii pe arena internațională. Ei sunt aceia care nu vor coexistența pașnică și care elaborează teorii peste teorii despre inevitabilitatea războaielor între cele două sisteme. Lenin a sezisat clar adevărul conținut al campaniei de calomnii îndreptate împotriva Statului Sovietic. În perioada Congresului al X-lea al Sovietelor din întreaga Rusie, această campanie de minciuni a dobîndit la un moment dat o amploare nemai-pomenită. În presa imperialistă, în fiecare zi apăreau știri „senzaționale” că pe Kremlin flutură drapelul alb, că în Petrograd e „revoluție”, că Lenin și conducătorii guvernului sovietic au fugit etc. În toiul acestei campanii, Lenin a scos în evidență publicarea unei știri foarte semnificative. Într-o astfel de situație, spuneau unele ziare burgheze, cercurile de afaceri americane consideră riscantă reluarea legăturilor comerciale cu Rusia. Ce s-a întâmplat realmente? Necesitatea economică cerea că statele capitaliste să intre în legături comerciale cu U.R.S.S. Au sosit capitaliști în Uniunea Sovietică, începeau tratativele cu reprezentanții Guvernului Sovietic. Cercurile războinice, tot aşa ca și astăzi, aveau tot interesul de a submina aceste tratative și reușita lor. Într-o scrisoare adresată ziarului „Pravda” și „Izvestia” în 9 mai 1921, în legătură cu un articol apărut într-un ziar al gardiștilor albi și menit să împiedice normalizarea raporturilor economice cu țările capitaliste, Lenin scria: „Este necesar ca în mod sistematic să se indice articole și observații asemănătoare, ele apar în masă, trebuie să le sintetizăm și trebuie să facem ca conducătorii noștri, masele de cititori ale muncitorilor și țăraniilor să înțeleagă că burghezia gardiștilor albi este conștientă de faptul ce importanță are pentru Puterea Sovietică comerțul și concesiunile și de aceea și-a propus ca scop principal să zădărnică și tratativele comerciale ale R.S.F.S.R. cu statele străine, să zădărnică și politica concesiunilor”¹. Lenin, cel mai mare geniu revoluționar al tuturor timpurilor, și-a exprimat în repede rânduri convingerea sa adincă, bazată și izvorită din cunoașterea legilor de dezvoltare a societății, că victoria revo-

¹ V. I. Lenin, Opere, ed. rom., t. 25, p. 447.

luptiei pe plan mondial este inevitabilă și nu există forță în lume care să o poată împiedica. Această convingere era firul conducător în activitatea lui Lenin în orice moment al vieții sale. „Să nu uităm că suntem revoluționari” spunea el întotdeauna clasei muncitoare de pretutindeni. În același timp, Lenin a fost acela care a descoperit legea obiectivă a dezvoltării inegale și în salturi a capitalismului. În capitalism și mai ales în imperialism — ne învață Lenin — n-au existat și nici nu pot exista trecheri egale, nici armonie, nici proporționalitate. Pornind de la aceasta lege de bază a dezvoltării capitalismului, Lenin și-a fundamentat teoria despre posibilitatea revoluției într-o singură țară sau în cîteva țări, dezvoltând mai departe astfel tezele marxismului privitoare la această problemă, în conformitate cu noua și ultima etapă a capitalismului, imperialismul. Lanțul capitalismului se va rupe acolo unde contradicțiile imrente ale capitalismului sînt mai puternice, în țara care este veri a cea mai slabă a acestui lanț. Analizînd profund situația Rusiei țariste și scoțînd în evidență că în Rusia se înodau toate contradicțiile, Lenin a ajuns la concluzia cării justă a fost dovedită de realitatea însăși, că înfăptuirea revoluției socialiste în Rusia este pe deplin posibilă și necesară. Din aceste teze ale lui Lenin cu privire la revoluția socialistă și posibilitatea înfăptuirii ei într-o singură țară sau în cîteva țări se desprinde concluzia firească, că legile de dezvoltare a societății cer coexistența celor două sisteme, cel socialist și cel capitalist. Învățătura leninistă scoate în evidență deci că coexistența celor două sisteme este o necesitate obiectivă de care trebuie să țină cont politica externă a Statului Sovietic. Dacă imperialiștii nu trebuie să uite nici un moment — spunea Lenin — ca, în ciuda unei campanii de intervenție care a durat mai mult de trei ani de zile, n-au fost în stare să sugrume tînărul Stat Sovietic, pe de altă parte și guvernul sovietic trebuie să recunoască starea de fapt, existența capitalismului în alte țări. Întrebarea care s-a pus în fața lui Lenin, în fața guvernului sovietic a fost: dacă pornind dela necesitatea coexistenței celor două sisteme este oare posibilă coexistența pașnică între ele. Fără îndoială, răspunsul lui Lenin este afirmativ la această întrebare, care constituie problema de bază a vieții internaționale contemporane. Care sînt factorii a căror existență și acțiune îndreptățește acest răspuns afirmativ? Lenin, natural, n-avea nici un fel de iluzii în ceea ce privește dorința de pace a imperialiștilor. Imperialiștii vor să ne sugrume, vor să ne distrugă, repeta mereu Lenin, scoțînd în evidență necesitatea întăririi vigilenței revoluționare a muncitorilor din Rusia și din lumea întreagă. Lenin a demascat mereu caracterul și conținutul politicii externe a imperialiștilor. Politica internațională a capitalismului financiar, sublinia Lenin, dă naștere inevitabil la noi și noi războaie imperialiste al căror obiectiv este ășuprirea altor popoare de către imperialiștii „înaintați”, jaf, tîlhărie.

Politica externă a imperialismului în general are inevitabil un conținut expansionist răzbionic, care izvorăște din esența de clasă a statelor imperialiste, din scopul producției capitaliste. Fiecare provocare nouă a imperialiștilor, fiecare încercare de a dezlănțui războiul împotriva Statului Sovietic a fost pe larg analizată și adusă la cunoștința maselor de către marele conducător al Statului Sovietic.

In ciuda acestor fapte de netăgăduit, analizind situația internațională de după terminarea intervenției imperialiste, Lenin constată că a intervenit un oarecare echilibru, încă nestabil, între cele două tabere. Prin ce se caracterizează situația internațională după înfrângerea intervenției? Înainte de toate, prin întărirea situației internaționale a Statului Sovietic sub toate aspectele. Vorbind la 6 noiembrie 1921 în fața muncitorilor de la fabrica de textile Prohorov, cu ocazia celei de a patra aniversări a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, Lenin a spus: „În cei patru ani care au trecut, noi am realizat o minune nemaivăzută; o țară informată, slabă, pe jumătate distrusă a dobândit victoria asupra dușmanilor ei, cele mai puternice țări capitaliste. Ne-am cucerit o situație internațională stabilă, nemaivăzută și neașteptată de nimenei”¹.

Victoria poporului sovietic asupra intervenționistilor a făcut ca, în ciuda persistării intențiilor războinice manifestate de cercurile imperialiste influente, Lenin să spună: „Am cucerit condiții în care putem exista alături de puterile capitaliste nevoite acum să intre în legături comerciale cu noi. Avem nu numai un răgaz, avem o nouă etapă în care în linii generale existența noastră internațională în rețea statelor capitaliste este cucerită”². Lenin în repetate rînduri a subliniat că înfrângerea intervenției imperialiste, constituie un punct de cotitură în relațiile Statului Sovietic cu statele capitaliste. Statul Sovietic, prin victoria sa asupra intervenționistilor, a trecut peste cele mai mari piedici care se puneau în calea realizării coexistenței pașnice între cele două sisteme. Este de conceput — întreba în acest moment istoric Lenin — ca o republică socialistă să poată exista în condițiile încercuirii capitaliste, în condițiile unui mediu dușmănos, provocator, plin de ură față de socialism, față de statul dictaturii proletariatului? Din punct de vedere militar și politic este posibil și aceasta să și adeverit și după intervenție a devenit un fapt. În ciuda blocadei imperialiste îndreptate împotriva Statului Sovietic, Lenin a văzut clar că și din punct de vedere economic-comercial se va întimpla același lucru.

Ce a determinat pe Lenin să insiste asupra unor astfel de aprecieri? Repet că nu e vorba aici de schimbarea sentimentelor dușmănoase ale imperialiștilor, nu e vorba despre o dorință subiectivă de pace a conducerilor statelor capitaliste, ci e vorba de acțiunea unor factori obiectivi și subiectivi deosebit de puternici și influenți, care permit, fac posibilă realizarea coexistenței pașnice.

În această ordine de idei, trebuie subliniate în primul rînd, aşa cum face și Lenin, consecințele adânci ale înfringerii campaniei de intervenție. Imperialiștii au trebuit să recunoască că Statul Sovietic, în ciuda uriașelor greutăți economice și politice prin care a trecut în prima perioadă a existenței sale, în ciuda izolării lui pe plan internațional, în ciuda blocadei economice puse în aplicare de către imperialiști, este o forță de neînvins. Lenin a arătat că dacă facem socoteli aritmice pur formale, nici nu începe îndoială că cele mai puternice state imperialiste, stăpinii lumii întregi, înarmați pînă în dinți, sănăt mai puternice decît Statul Sovietic. Dar, spunea Lenin, în martie 1922, fiecare muncitor și țăran

¹ V. I. Lenin, Opere, vol. II, pag. 122.

² 50 de ani de existență a P.C. al Uniunii Sovietice. 1903—1953.

din Statul Sovietic știe că a luptat și a învins aceste puteri, care au inițiat, au sprijinit, au finanțat și au participat activ în rebeliunile contrarevoluționare ale gardiștilor albi. Acest fapt de netăgăduit dovedește tăria uriașă a Statului Sovietic, scoate în evidență că factorul moral, atât de important în deciderea soartei războaielor, era de partea Statului Socialist și arată încă în această perioadă superioritatea sistemului socialist față de cel capitalist. Imperialiștii, în campaniile lor intervenționiste, pornite de două ori, de trei ori, de patru ori, împotriva puterii muncitorilor și țăranilor, s-au izbit de zidul de netrecut al hotăririi de luptă a maselor muncitoare din Rusia, care au apărat pînă la capăt revoluția socialistă. Lenin scoate în evidență aici și un alt factor deosebit de important. În această luptă gigantică, cu ocazia primului contact între cele două sisteme social-economice opuse, n-a învins numai tăria morală și politica Statului Sovietic, ci și frăția, solidaritatea și alianța internațională a oamenilor muncii de pretutindeni. Revoluția din Octombrie a avut o uriașă semnificație și influență internațională. Muncitorii din lumea întreagă au recunoscut în Statul Sovietic nou născut, apărătorul intereselor lor, întruchiparea năzuințelor și visurilor lor. De aceea muncitorii au sărit în apărarea Statului Socialist, au opus politicii intervenționiste a stăpînilor capitalului, forța și lupta lor revoluționară. Greve, manifestări uriașe au acoperit lumea capitalistă, muncitorii au cerut pretutindeni cu insistență și forță necesară: „jos labele de pe Statul Sovietic“, „încetați intervenția antisovietică“. Nu se poate uita nici un moment — spunea Lenin — ce rol uriaș a jucat refuzul soldaților englezi, francezi, americani și ai altor națiuni de a urma porunca imperialiștilor, în zădărnicirea planurilor imperialiste de a sugruma republica sovietică. Această luptă pentru apărarea Statului Sovietic, pentru pace, n-a cuprins numai zecile de milioane de muncitori, ci și masele din ce în ce mai largi ale miciei burghezii din lumea întreagă. Imperialiștii nu puteau fi orbi, nici ei nu puteau să nu vadă acțiunea acestor factori, nu puteau să nu țină cont de ei. Dispuneau de putere uriașă, de arme și muniții, de poziții strategice răspîndite pe tot globul pămîntesc, de „aliați“ care, din punct de vedere economic și politic erau subordonăți imperialiștilor, puternici, dar cînd masele oamenilor muncii au refuzat direct și fățis lupta împotriva statului născut în urma revoluției socialiste, atunci ducerea războiului devinea imposibilă. „Antanta s-a făpt în acest război“ spunea simplu, dar concludent Lenin. Desfășurarea evenimentelor istorice a arătat că în ciuda urii lor față de Statul Socialist, imperialiștii își dau seama că un război împotriva U.R.S.S. este o afacere deosebit de riscantă și, cum a arătat I. V. Stalin, pune în joc însăși existența capitalismului. Masele muncitoare din lumea întreagă consideră și astăzi ca o datorie sfîntă internaționalistă, apărarea Statului Sovietic ale cărui interese și a cărui politică se confundă cu interesele oamenilor muncii, ale oamenilor iubitori de pace din lumea întreagă. Nu este ușor să-ți bagi ghiarele în trupul Statului Sovietic, spunea Lenin, și sublinia că muncitorii din statele capitaliste își cunosc datoria de a se ridica la război revoluționar împotriva capitalismului în cazul unui nou război, în cazul cînd imperialiștii încearcă din nou să treacă la agresiune împotriva Statului Sovietic. Cel de al doilea război mondial, desprinderea unor noi serii de state din Europa și Asia din lanțul capitalismului, care azi nu mai ascultă de ordinele imperialiș-

tilor puternici, pot servi drept învățătură clară pentru toți acei care vor să iasă din greutățile economice și politice din ce în ce mai apăsătoare pe calea unui nou război îndreptat împotriva lagărului păcii și socialismului.

Victoria Marii Revoluției Socialiste din Octombrie a dat un avînt încă ne mai întlnit în istoria mișcării de eliberare națională și socială a popoarelor din țările dependente și coloniale, a ridicat pe o treaptă superioară, precum arăta Lenin, mișcarea revoluționară a Orientului. Acest factor a făcut imposibil imperialiștilor de a exploata și de a jefui nestinjenit, prin vechile metode, popoarele oprimate din țările dependente și coloniale. Țările dependente și coloniale au devenit astfel, dintr-o rezervă din cele mai importante ale imperialismului, un factor revoluționar activ și influent. Răspunzînd acelora care subapreciau forța și influența mișcării revoluționare din colonii și țările dependente, Lenin a spus: „Și este desăvîrșit de clar că în bătălia hotărîtoare a revoluției mondiale ce va veni, mișcarea majorității populației globului pămîntesc care, la început, se desfașura sub semnul eliberării naționale, se va întoarce împotriva capitalismului și imperialismului și poate că va juca un rol revoluționar mai mare decît s-ar crede”¹. Întărirea mișcării de eliberare din țările coloniale și dependente, apărarea drepturilor acestor popoare de către Statul Sovietic, și solidaritatea lor cu Statul Sovietic, a întărit ura imperialiștilor împotriva primei republici socialești. Dar, în același timp, acest factor a slăbit mult puterea și pozițiile imperialismului mondial, și în mod obiectiv a îngădăit posibilitățile lui de a porni războiul împotriva Uniunii Sovietice. Întărirea continuă a acestui factor atât de important al vieții internaționale contemporane, a avut și are influență adincă asupra posibilității realizării în practică a coexistenței pașnice între cele două sisteme.

Politica leninistă a U.R.S.S. față de statele dependente de imperialiști a întărit mișcarea de eliberare națională, socială, antiimperialistă a popoarelor din aceste țări. Lenin a apreciat mult din acest punct de vedere tratatul încheiat în 1921 de către Statul Sovietic cu Persia (Iranul) prin care Statul Sovietic a renunțat la toate concesiile, favorurile și privilegiile dobândite de Rusia țaristă în Persia. Rusia Sovietică, pe bază de deplină egalitate, a recunoscut independența fără condiții a Iranului. Aceeași politică a urmat U.R.S.S. față de marea Chină, cotropită de imperialiști, față de Mongolia, Afganistan și Turcia.

Analizind acțiunea tuturor acestor factori, Lenin scoate în evidență rolul hotărîtor al maselor populare în făurirea istoriei.

Lenin acordă de asemenea o mare importanță contradicțiilor imperialiste, a căror acțiune din ce în ce mai profundă după Revoluția din Octombrie a slăbit mult forțele imperialismului, a contribuit ca raportul de forțe să se schimbe mereu în favoarea statului sovietic și a aliaților ei — oamenii muncii — exploatației și oprimării din lumea întreagă. Lenin a arătat că învățăminte primului război mondial au scos la iveală cu deosebită claritate că imperialiștii n-au reușit să rezolve contradicțiile dintre ei, că s-au luat la luptă aprigă pentru împărțirea prăzii, că tratatul de jaf și cotropire de la Versailles de asemenea n-a rezolvat nimic,

¹ V. I. Lenin, Opere, ed. rusă, v. 32, p. 458.

că impingerea Germaniei într-o stare cvasicolonială nu va putea să duze prea mult, și aşa mai departe. Lenin a indicat cu claritate că legea inevitabilității războaielor între imperialiști nu și-a pierdut efectul, și a prevăzut că între imperialiștii americani și cei japonezi se va ajunge la război și același lucru se va întâmpla și în ceea ce privește relațiile dintre Anglia și Japonia care, pe atunci încă, erau legate printr-o alianță strânsă. Din acest punct de vedere, adevărății marxiști, sublinia Lenin, au apreciat just situația internațională, consecințele războiului. „Aceasta este o situație politică obiectivă, independentă de victoriile noastre care arată că noi am apreciat și am cîntărit mai just ca oricînd profunzimea contradicțiilor legate de războiul imperialist, mai just ca celealte puteri, care, în ciuda tuturor victoriilor și a întregii lor forțe, pînă azi n-au găsit și nu găsesc calea de ieșire“ spunea Lenin la congresul al IX-lea al Sovietelor din întreaga Rusie. „Aceasta este esența situației internaționale care dă explicația celor ce vedem acum. E un echilibru în cea mai mare măsură nestabil, dar totuși, fără îndoială, fără discuție, s-a realizat un oarecare echilibru“¹.

Teza leninistă este clară. Ascuțirea contradicțiilor între statele capitaliste, apariția și ascuțirea diferențelor grupuri de contradicții în lumea capitalistă împiedică unirea sau mai bine zis unirea trainică a imperialiștilor și este o lege obiectivă de neînlăturat a lumii capitaliste. Acest factor a avut un rol important și în ceea ce privește înfrângerea interventiei antisovietice. Existența U.R.S.S. și politica ei consecventă de pace, de înțelegere și de colaborare între state, creșterea prestigiului ei internațional, iar pe de altă parte ascuțirea crizei generale a capitalismului a contribuit și mai mult la acțiunea acestor factori. Sezisarea contradicțiilor între statele capitaliste, folosirea lor în vederea apărării păcii, în vederea împiedicării războaielor, nu numai a celor îndreptate împotriva U.R.S.S. dar și a celor între statele capitaliste, a rămas, pe baza indicațiilor leniniste, o sarcină de frunte a politiciei externe sovietice. În pragul conferinței de la Genova, din 1922, cînd delegații Rusiei Sovietice participau pentru prima oară la o conferință internațională, Lenin scria: „Se înțelege că atunci cînd mergem la Genova ca neguțători nu ne este indiferent dacă avem de-a face cu acei reprezentanți ai taberei burgheze, care tind să rezolve chestiunea printr-un război, sau cu acei reprezentanți ai acestei tabere care tind spre pacifism, oricît de nesatisfăcător ar fi acest pacifism și oricît de puțin ar rezista el privit prin prismă comunismului, chiar a unei umbre de critică. Ar fi totuși neprîcepuit acel neguțător care n-ar sezisa această deosebire și nu ar adapta în consecință tactica pentru a atinge scopuri practice“². Atitudinea Statului Socialist față de contradicțiile imperialiste este limpede. Statul Sovietic se folosește și astăzi de aceste contradicții la O.N.U., în lupta împotriva armatei europene, în lupta împotriva pactului agresiv al Atlanticului de Nord, în lupta împotriva înrobirii economice și politice a diferențelor state capitaliste de către S.U.A. tocmai pentru a izola pe atâtătorii la un nou război, pentru a îngrădi posibilitățile cercurilor războinice, pentru a face ca planurile

¹ V. I. Lenin, Opere, ed. rusă, v. 33, p. 121—122.

² V. I. Lenin, Opere alese. Ed. P.M.R., 1949, v. II, partea a II-a, p. 576—577

lor să eșueze, pentru a realiza deci în practică principiul coexistenței pașnice.

Contradicțiile între imperialiști, ce se manifestă în etapa actuală între S.U.A. și Anglia pe teren economic sau în problema Orientului apropiat, mijlociu și îndepărtat, contradicții ce se ascut mereu între Franța și S.U.A. în problema reînarmării Germaniei occidentale revansarde și imperialiste, contradicțiile între Franța și Germania occidentală, prezintă posibilitatea pentru diplomația sovietică de a lupta și mai mult pentru izolarea forțelor războinice, pentru destinderea încordării internaționale, pentru restabilirea relațiilor normale între diferite state. În acest sens lupta U.R.S.S. este conformă, așa cum a arătat Lenin, cu interesele naționale ale unui sir întreg de state capitaliste. Astăzi, de exemplu, poziția U.R.S.S. față de armata europeană, față de problema germană corespunde întru totul intereselor naționale ale Franței, amenințate de renașterea imperialismului german aliat cu cel american. Acest fapt nu poate fi negat nici de o bună parte a fruntașilor politici bûrghezi din Franța. Politica U.R.S.S., spunea Lenin în 1920, grupează în jurul Statului Sovietic acele state capitaliste pe care imperialismul încearcă să le sugrume. Ocupîndu-se de marea însenătate a tratativelor sovieto-turcești din anul 1921, Lenin sublinia că baza apropierei între cele două state este faptul că ambele țări au suferit din cauza imperialiștilor și sunt amenințate de imperialiști. Politica imperialiștilor a stirnit împotrivirea unui sir întreg de state care privesc cu speranță și cu simpatie lupta Uniunii Sovietice. Exemplul de azi al Indiei, al Indoneziei și al unor serii de state din Orientul mijlociu și apropiat, este deosebit de edificator în această privință. Aceste state se ciocnesc cu imperialiștii, puternici în realizarea și apărarea independenței lor naționale pe plan politic și economic. Ele recunosc în cadrul acestor contradicții, în cadrul acestei lupte, în multe ocazii justitia propunerilor sovietice, politica de pace și de colaborare internațională practicată de U.R.S.S., iar în unele cazuri la conferințe internaționale, la O.N.U., sprijină chiar poziția Uniunii Sovietice.

Un factor deosebit de important care contribuie într-o măsură însemnată la realizarea în practică a coexistenței pașnice este politica de pace a U.R.S.S. În focul Marii Revoluții Socialiste din Octombrie apare pentru prima dată în istoria omenirii un stat, care pune la baza politicii sale externe principiul păcii. Dacă imperialismul poartă în sine mereu pericolul unor noi războaie, însăși structura socială a Statului Socialist, obiectivele de bază ale clasei muncitoare, ca clasă dominantă, determină o politică de pace, de apărare și menținere a păcii. Lenin a subliniat în repetate rînduri că construirea socialismului este o sarcină din cele mai grele, că mai greu chiar decît dobândirea puterii este menținerea ei și construirea noii societăți, a societății sociale. Această sarcină măreață necesită toate forțele creative ale oamenilor muncii din Rusia Sovietică.

Avînd în vedere conținutul, structura sa de clasă, Statului Sovietic îi este strâină orice politică de expansiune, de cotropire, de război. Nu este deloc întîmplător faptul că a doua zi după înfăptuirea revoluției, cuvintele Decretului asupra Păcii, întocmit de Lenin, declară în mod solemn, adresîndu-se tuturor popoarelor și guvernelor, că obiectivul de frunte al guvernului www.daconomanie.ro scară mondială a unei

păci generale, a unei păci juste și democratice. Guvernul sovietic proclamînd Decretul asupra Păcii — și acesta a devenit programul de politică exterñă a Statului Sovietic, valabil pe deplin și în zilele noastre — va întreprinde fără întîrziere toate acțiunile necesare în vederea acestui scop. Guvernul sovietic proclama atunci marele principiu călăuzitor al tuturor oamenilor iubitori de pace, și anume, că războiul imperialist este cea mai mare crimă împotriva omenirii. Imperialiștii au refuzat propunerile sovietice. Dar Statul Sovietic a reînnoit mereu și mereu, cu deosebită perseverență, propunerile sale de pace. Este foarte caracteristic faptul că încă în toiul intervenției, pentru a însela masele populare din țările lor, pentru a dovedi „nedorința“ de pace a guvernului sovietic, imperialiștii Antantei au „invitat“ toate „guvernele“ existente pe teritoriul Rusiei pe o insulă pustie din Marea Marmara, pe insula Principe. Guvernul Sovietic n-a primit nici măcar o invitație directă. În ciuda acestui fapt a arătat că este dispus să participe la o astfel de conferință, pentru a realiza pacea. Răspunsul afirmativ al guvernului sovietic a făcut însă ca imperialiștii să-și părăsească repede intențiile „pașnice“ și să pornească mai departe pe calea sprijinirii, aruncării în luptă a gardiștilor albi împotriva Statului Sovietic, să recunoască pe Kolceak ca „stăpînul“ Rusiei. Guvernul sovietic a continuat însă lupta pentru pace. Lenin spunea pe drept cuvînt că „am dus cu energie extremă războiul pentru pace“¹. În 1919 — 1920 eforturile guvernului sovietic au dus la rezultate, la tratatele de pace cu țările baltice. La conferința de la Genova (1922) reprezentanții guvernului sovietic au arătat din nou că o conferință internațională nu poate să nu se ocupe de cea mai arzătoare problemă a omenirii, de problema păcii și de modalitatea asigurării ei. Fiecare act al statului sovietic oglindea adevărul cuprins în cuvintele leniniste: vrem să trăim în pace, să consacram foate eforturile noastre construcției pașnice. Muncitorii și țăraniii apreciază mai mult ca oricine binefacerile păcii și acest lucru îl spun deschis, sincer fără posibilități de interpretare răuvoitoare, spunea marele conducător al Statului Sovietic.

Lenin a arătat că toate eforturile Statului Sovietic sînt îndreptate în vederea trecerii de la relații războinice la relații pașnice cu statele capitaliste. Dar ar fi o greșeală fundamentală dacă am confunda dorința și politica de pace a guvernului sovietic cu pacifismul burghez, al social-democraților de dreapta. Politica de pace a Uniunii Sovietice nu înseamnă nicidcum capitulare în fața pretențiilor imperialiste, ci este o politică de pace de o adîncă principialitate ce se îmbină armonios cu revoluționarismul clasei muncitoare, este o politică activă, de luptă pentru realizarea unei păci justă, corespunzătoare intereselor oamenilor muncii de pretutindeni. La Congresul al IX-lea al Sovietelor din întreaga Rusie, Lenin spunea: „Războiul imperialist ne-a apăsat atît de greu, cum după toate probabilitățile n-a apăsat nici un popor. După aceasta a trebuit să purtăm povara grea a războiului civil, în care am fost forțați de către reprezentanții claselor dominante, care apărau Rusia emigranților, Rusia moșierilor și a capitaliștilor. Știm, foarte bine știm, ce suferințe nemărginite înseamnă războiul pentru muncitori și țărani. De aceea

¹ V. I. Lenin, Opere ale www.dacromania.ro, Partea a II-a, p. 295.

trebuie să minuim această problemă cu cea mai mare prudență și precauție. Sîntem dispuși de a face cele mai mari concesii și sacrificii pentru a menține pacea, pentru care am plătit un preț atât de scump. Sîntem dispuși la cele mai mari concesii și sacrificii, dar nu la concesii și sacrificii de orice fel și fără sfîrșit¹. Acest apel era îndreptat în special către partidele războinice ale Poloniei, României și Finlandei și însemna un serios avertisment împotriva politiciei lor aventuriste, puse în slujba cercurilor războinice din apus. Acest avertisment a fost repetat cu ocazia diferitelor provocări îndreptate împotriva integrității și suveranității Statului Sovietic. Trebuie subliniat — spunea Lenin — că dacă actele banditești și aventuriere nu vor fi sistate „dacă vor împiedica și pe mai departe munca noastră pașnică, întregul nostru popor se va ridica ca un singur om la război și va nimici pînă la ultimul pe toți care participă la banditisme și aventuri².

Exprimind dorința și politica de pace a Statului Sovietic, Lenin sublinia dreptul acestuia de a răspunde prin măsuri cuvenite și lesne de înțeles la provocările imperialiste. Vrem pace, dar pe bază de egalitate și reciprocitate, aceasta este lozinca lui Lenin. La 22 iulie 1920, cînd ministrul de externe al Angliei, Curzon, amenința Statul Socialist, în perioada cînd Armata Roșie a dobîndit mari succese împotriva armatei intervenționiste a panilor polonezi, Lenin dădea următoarele instrucțiuni Comisariatului Poporului pentru afacerile externe: „Lui Curzon trebuie să î se răspundă peste două zile (nu mai repede, dece să-l alintăm)... cu politeță cordială, trebuie răspuns astfel: dacă Anglia (plus Franța, plus ? plus ?) dorește o pace generală, adică *adevărată*, noi o vrem de mult. Atunci să fie ordonată retragerea lui Vranghel, căci acesta e al lor, el îl sprijină și noi imediat începem tratativele. Dacă Polonia dorește pacea, noi suntem *de acord*, am spus acest lucru clar și repetăm, numai să o propună³. Poziția U.R.S.S. este limpede și aşa cum a formulat-o Lenin, este valabilă și pentru ziua de azi. Uniunea Sovietică păzește pacea prin toate eforturile sale, dar există o limită peste care nu poate trece. De aceea Lenin sublinia necesitatea întăririi continue a capacitatii de apărare a Statului Sovietic, prin dezvoltarea continuă a Armatei Roșii, ale cărei baionete constituie cea mai bună garanție a apărării cuceririi revoluționare a poporului sovietic într-o lume dușmană-noasă. Astfel, Statul Socialist, spunea Lenin, va putea să dea ca răspuns la fiecare lovitură încercată de imperialiști, două lovitură. Lenin considera de asemenea necesar ca masele populare, cetățenii Statului Sovietic, să fie educați în spiritul vigilenței revoluționare, ca aceasta să se îmbine mereu cu dorința de pace sinceră și profundă a popoarelor sovietice. Din partea noastră e nevoie de cea mai mare prudență, spunea Lenin. „Prima poruncă a politiciei noastre, primul învățămînt al activității noastre de guvernare de un an, pe care fiecare muncitor și țăran trebuie să-l însușească, sună astfel: Trebuie să fim vigilenți, nu trebuie să uităm, că ne încongoară oameni, clase, guverne care arată deschis că ne urăsc fără margini. Să nu uităm că mereu un fir de păr ne desparte ca

¹ V. I. Lenin, Opere, ed. rusă, v. 33, p. 122.

² Ibidem, p. 114.

³ Ibidem, v. 35, p. 387.

să sară asupra noastră. Facem tot ceea ce putem pentru a preveni aceasta”¹.

Politica de pace a U.R.S.S., corespunzînd intereselor tuturor oamenilor iubitori de pace de pretutindeni, este o uriașă forță morală și politică, care mobilizează opinia publică democratică din lumea întreagă împotriva forțelor războinice. Ea scoate în evidență, demascînd calomniile imperialiste, sincera și concreta dorință de pace a Statului Sovietic și deschide astfel largi posibilități pentru înfrîngerea și izolarea adevăraților atâtători la un nou război, largi posibilități pentru traducerea în practică a indicațiilor leniniste despre posibilitatea coexistenței pașnice între cele două sisteme. Astăzi importanța politicii de pace a U.R.S.S. ieșe și mai mult la iveală. Pașii făcuți de Statul Sovietic pentru apărarea păcii în problema germană, în rezolvarea pașnică a problemei coreene, în privința discutării problemelor litigioase de către cele cinci mari puteri inclusiv R. P. Chineză, în privința încetării goanei înarmărilor și a încheierii unui acord între marile puteri, în privința interzicerii necondiționate și a controlului internațional efectiv al armelor de distrugere în masă, produc un larg și profund ecou pretutindeni și întăresc poziția acestor cercuri internaționale care se pronunță pentru coexistența pașnică, pentru destinderea situației internaționale. Nu trebuie să se uite nici un moment că eficacitatea acestor măsuri este sprijinită azi de tăria economică, morală și politică mereu crescîndă a Statului Sovietic și a întregului lagăr socialist, de uriașă forță economică și politică a Uniunii Sovietice, a Chinei populare, de unitatea de neclintit a lagărului socialist. Politica de pace a U.R.S.S. bazată pe această forță uriașă, fără îndoială trebuie să pună pe gînduri pe conducătorii principalelor state imperialiste. Aceasta reiese de altfel și din relataările presei burgheze.

Între factorii a căror acțiune face posibilă coexistența pașnică a celor două sisteme social-economice, Lenin a acordat tot timpul o deosebită importanță relațiilor economice, relațiilor comerciale între Statul Socialist și statele capitaliste. Și aici, ca întotdeauna, Lenin a pornit de la analiza factorilor, legilor obiective ale capitalismului, ale stadiului său imperialist. Avînd în vedere gradul de dezvoltare a forțelor de producție în capitalism, avînd în vedere trăsăturile caracteristice ale modului de producție capitalist ajuns în faza imperialistă, avînd în vedere interesele vitale ale capitaliștilor mînați de dorința profitului maximal, puternicele state capitaliste nu pot să nu țină cont de o sesime a globului pămîntesc, nu pot admite ca această sesime să fie exclusă din comerțul mondial. Reluarea și dezvoltarea relațiilor comerciale cu Statul Sovietic, era deci inevitabilă. „Este o forță mai mare decît dorința, voința și hotărîrile ori căreia din clasele sau guvernele dușmane și această forță o constituie relațiile economice mondiale generale, care silesc să pășească pe această cale a legăturilor cu noi”². Lenin a văzut clar semnele vădite ale descompunerii economiei capitaliste, a văzut clar că blocada imperialiștilor Antantei, inițiată de imperialiștii americanii trebuie ridicată deoarece statele capitaliste au nevoie de comerț cu Rusia Sovietică. În 1920, Anglia, interesată deosebit de mult în lărgirea comerțului ei exterior, de

¹ V. I. Lenin, Opere, ed. rusă, v. 33, p. 122.

² Ibidem, p. 129.

altfel aceasta este și astazi problema principală a politicii comerciale engleze, ridică blocada. Anul 1921, aşa cum arată Lenin, este anul cotiturii și în comerțul exterior al Statului Socialist. Apar capitaliștii străini în U.R.S.S., se oferă credite și aşa mai departe. În trecut, spunea Lenin în 1921, lozinca imperialiștilor era: „Te împușc și-ți iau totul pe gratis“. Acum se pune problema comerțului și capitaliștii siliți de legile economice implacabile trebuie să acționeze împotriva voinei și sentimentelor lor și să intre în legaturi cu Statul Sovietic. În 1918—1919—1920, deci în trei ani, importul Statului Sovietic a totalizat 17 milioane puduri, iar exportul, tot în acești trei ani — 2 milioane puduri. În 1921, deci într-un singur an, importurile s-au urcat la cifra de 50 milioane de puduri, iar exporturile la 11.500.000 de puduri.

Guvernul sovietic, condus de Lenin, a făcut tot posibilul pentru a desvolta schimbul de mărfuri între lumea capitalistă și Rusia Sovietică, considerind reluarea legăturilor comerciale normale cu apusul ca veriga principală în vederea asigurării coexistenței pașnice. Comerțul și conceziile, spunea Lenin în 1921, înseamnă coexistență, convenție scrisă, direct formală cu cel mai civilizat capitalism occidental. Adresându-se reprezentanților Puterii Sovietice din Caucaz, Lenin arată că Caucazul poate să stabilească mai repede și mai ușor o „coexistență“ și un schimb de mărfuri cu occidentul capitalist și datoria guvernelor de aici este să ducă această politică pe o scară întinsă cu fermitate și pricepere. Lenin a biciuit deosebit de aspru toate manifestările de birocrație și de lipsă de răspundere manifestate de unele organe de stat ale Rusiei Sovietice în acest domeniu. La Congresul al XI-lea al Partidului Comunist, Lenin povestește un caz cind un capitalist francez a venit în Rusia Sovietică să vîndă conserve de carne. Lenin spunea că nu știe dacă o făcea în interesul politicii internaționale, cu știrea conducătorilor Antantei, a Parisului și a lui Poincaré. A lămuri această problemă este sarcina istoricilor sovietici, dar a cumpărat conservele cît mai repede și fără ca Biroul Politic să trebuiască să se ocupe cu această chestiune, este sarcina organelor de comerț ale Rusiei Sovietice. Trebuie eliminate, arată Lenin, piedicile birocratice din calea contactului comercial cu statele capitaliste.

Greutățile economice mereu crescînd ale statelor capitaliste le-au silit, în sfîrșit, ca pe baza recunoașterii măcar formale a egalității celor două sisteme social-economice, pe baza necesității intensificării legăturilor economice, să invite guvernul sovietic la conferința de la Genova (1922). Lenin a arătat că guvernul sovietic salută convocarea acestei conferințe și va participa la ea. Însă guvernul sovietic își dădea foarte bine seama de intențiile imperialiștilor de a folosi conferința pentru a exercita o nouă presiune asupra Statului Socialist, în sensul să-l oblige să plătească mari despăgubiri pentru naționalizarea firmelor străine, să-și asume obligația de a plăti datorile contractate de guvernele țariste și de guvernul provizoriu, de a se supune unor condiții și concesii economice înrobitoare. Despre aceasta, statele mari imperialiste au vorbit pe față. Statul Sovietic a respins de la început aceste pretenții. Era doar bine să stiu că pagubele pricinuite de imperialiști prin războiul de intervenție, prin jefuirea aurului, flotei, materialului de transport al Rusiei întrecea cu mult „pagubele“ cauzate de guvernul sovietic prin naționa-

lizarea întreprinderilor aflate în mîna capitaliștilor străini, ceea ce de altfel era un drept suveran al Statului Sovietic. Esența problemei era însă alta. Delegația sovietică instruită de Lenin a primit sarcina de a merge la Genova în calitate de neguțători pentru a obține modalități cît mai avantajoase pentru dezvoltarea comerțului „care a început, care se dezvoltă și care chiar dacă cineva ar reuși să-l întrerupă în mod forțat pe un timp oarecare, va continua totuși să se dezvolte inevitabil și după această întrerupere”¹.

Lenin a indicat delegaților sovietici să se folosească de contradicțiile economice între statele capitaliste, de contradicțiile între marile monopoluri internaționale și capitaliștii individuali. Călăuziți de indicațiile leniniste, respectând cu sfîrșenie principiile comuniste de bază și enunțind că Statul Sovietic recunoaște pentru o etapă istorică necesitatea existenței celor două sisteme social-economice, unul alături de celalalt, și că expresia acestieia trebuie să fie colaborarea economică între ele, reprezentanții Statului Sovietic au reușit să încheie tratatul de la Rapallo cu Germania, care, pe lîngă altele, prevede normalizarea raporturilor economice pe baza recunoașterii monopolului de stat al comerțului exterior sovietic și pe baza acordării reciproce a clauzei națiunii celei mai favorizate. De atunci și pînă astăzi guvernul sovietic a pus la baza relațiilor sale economice cu alte state principiul egalității și al respectării intereselor reciproce.

In ciuda faptului că conferința de la Genova a rămas, în general, fără rezultat, în privința reglementării raporturilor economice între statele capitaliste ale Antantei și Rusiei Sovietice, a ieșit clar la iveală că : „Interesele urgente, vitale și practice ale tuturor statelor capitaliste, interese ce au ieșit în mod accentuat la iveală în ultimii ani, impun dezvoltarea, reglementarea și extinderea comerțului cu Rusia. Or, din moment ce asemenea interese există, putem discuta, ne putem chiar certa, ne putem despărții în cazul unor diferite combinații, este chiar foarte probabil că va trebui să ne despărțim (e vorba de Genova și perspectivele ei — *Nota Red.*) și totuși pînă la urmă această necesitate economică esențială își va croi singură drum. Cred că în această privință putem fi liniștiți. Nu garantez vreun termen, nu garantez reușita, dar tocmai la această adunare se poate spune cu destulă certitudine că între Republica Sovietică și restul lumii capitaliste vor continua inevitabil să se dezvolte relații comerciale normale”². Aceste cuvinte ale lui Lenin sunt pe deplin valabile și pentru condițiile de astăzi. Nici un fel de restricții îndrepătate împotriva U.R.S.S. și a țărilor de democrație populară, nici un fel de blocadă îndreptată împotriva Chinei populare, nici şantajul și amenințările cercurilor răsboinice din S.U.A. nu pot împiedica dezvoltarea din ce în ce mai largă a relațiilor economico-comerciale între statele lagărului socialist și cele ale lagărului capitalist. Acesta e cerut de interesele economice vitale ale statelor capitaliste și le oferă o posibilitate de a ușura situația lor economică deosebit de gravă. În același timp, contactul comercial, economic nemijlocit între țările ce aparțin celor două sisteme social-economice

¹ V. I. Lenin, Opere alese. Ed. P.M.R., 1949, v. II, partea a II-a, p. 578.
² Ibidem, p. 577.

opuse nu poate să nu aibă o influență binefăcătoare asupra destinderii internaționale, asupra rezolvării pașnice a problemelor litigioase. În anul care s-a scurs, s-au înregistrat importante rezultate în acest domeniu. U.R.S.S. a încheiat un acord economic și de plăți pe trei ani cu Franța, un acord economic care prevedea schimb de mărfuri în valoare de 150 milioane dolari cu Argentina, acorduri economice cu țările scandinave, cu India, cu Afganistan și cu multe alte țări. Se fac în prezent pași importanți în vederea intensificării raporturilor economice cu Anglia, Franța etc. Pe această cale, importante succese au înregistrat țările de democrație populară, inclusiv fără noastră. Marea Chină și organele sale economice au încheiat convenții cu firme engleze și franceze, cu țările Asiei de sud-est și așa mai departe. Previziunea și indicațiile leniniste și-au arătat pe deplin valoarea și justețea lor.

V. I. Lenin a prevăzut clar că în ciuda izolării diplomatice și politice a Uniunii Sovietice, reluarea și normalizarea relațiilor economice și comerciale va atrage după sine în mod necesar și recunoașterea de drept a Statului Sovietic, restabilirea relațiilor diplomatice și politice cu statele capitaliste. Un rol însemnat jucau în acest sens puternicele contradicții între statele imperialiste, contradicțiile între puterile Antantei și Germania înrobită prin tratatul de la Versailles, contradicțiile între Anglia și Franța manifestate în Orientul mijlociu și apropiat, contradicțiile între statele mici și slabe mereu amenințate în independență și suveranitatea lor și marile state imperialiste, precum și contradicțiile între statele formal independente dar în fapt dependente de imperialiști și dintre statele coloniale. Firește, nu trebuie uitat nici un moment — și Lenin insista asupra acestui fapt — că consolidarea și întărirea economică, politică, morală și militară a republiei sovietice a avut un rol de frunte în restabilirea relațiilor politico-diplomatice cu statele capitaliste. Statul Sovietic, guvernul sovietic a dat toată atenția și a depus toate eforturile pentru normalizarea raporturilor cu statele capitaliste în toate domeniile. În această privință Lenin a acordat deosebită atenție relațiilor Rusiei Sovietice cu marile puteri imperialiste: S.U.A., Anglia, Franța și Germania. În mai multe ocazii și-a exprimat părerea de rău că din cauza atitudinii net dușmănoasă a cercurilor războinice ale Statelor Unite ale Americii nu s-au putut încheia relații comerciale și politice între cele două state, subliniind că aceasta nu este nicidcum vina Rusiei Sovietice. Guvernul sovietic încă în perioada intervenției, la 24 octombrie 1918 a adresat o notă lui Wilson, președintele S.U.A., demascând fățărnicia și frazele mieroase ale acestuia despre „dragostea“ sa față de poporul rus și despre necesitatea recunoașterii dreptului poporului rus de a-și determina propria lui soartă. Nota guvernului sovietic arată că toate declarațiile tichuite n-au de-a face nimic cu realitatea care arată clar că conducătorii Statelor Unite ale Americii duc o politică făță de intervenție militară directă, de inițiere și sprijinire a tuturor acțiunilor dușmănoase îndreptate împotriva Statului Sovietic, menite să calce în picioare în mod brutal și făță lupta popoarelor sovietice pentru a-și crea un regim social-economic corespunzător aspirațiilor și dorințelor lor. În ciuda acestei atitudini dușmănoase, în ciuda faptului, spunea nota guvernului sovietic, că în S.U.A. nicidcum nu poate fi vorba de existența unui guvern al comisarilor poporului, ci dimpotrivă de un guvern al magnatiilor capitalului Rusiei Sovietice, nu vrea război cu S.U.A.,

ci dorește și consideră posibilă realizarea unor relații pașnice între cele două state. „Capitaliștii americani să ne lase în pace. Noi îi vom lăsa în pace”, spunea Lenin¹. Demascind dușmănia cercurilor conducătoare americane față de tânără republică sovietică, Lenin nu uita să sublinieze marea importanță pe care o prezenta manifestările de prietenie ale opiniei publice democratice din S.U.A. și, înainte de toate, a muncitorilor americanii față de Statul Sovietic, manifestări ce au primit forme concrete prin ajutorarea regiunilor infometate din Rusia Sovietică, prin declarații și acțiuni de solidaritate cu oamenii muncii din republica sovietică.

Lenin s-a ocupat în de aproape de relațiile Rusiei Sovietice cu Anglia și Franța. Răspunzînd întrebărilor corespondentului ziarelor engleze „Observator” și „Manchester Guardian”, Farbman, la 27 octombrie 1922, Lenin a subliniat că nu consideră de loc că neînțelegerile între Anglia și Rusia Sovietică nu pot fi înălăturate și arăta că normalizarea relațiilor între cele două țări este și în interesul guvernului englez. În aceleasi răspunsuri, vorbind despre vizita lui Herriot în Rusia Sovietică, Lenin arată că primirea conducătorului politic francez — care de altfel și astăzi joacă un rol important în viața politică a Franței și se opune lichidării independenței ei prin crearea așa numitei armate europene — reflectă că orice apropiere a Rusiei Sovietice față de Franța este mult dorită de guvernul sovietic. Lenin sublinia că relațiile pe deplin prietenesti între Rusia Sovietică, Franța și Anglia sunt întru totul posibile și constituie țelul guvernului sovietic. Înigherearea unor astfel de relații corespunde intereselor just înțelese ale Angliei și Franței. Îmbunătățirea relațiilor cu Franța nu reprezinta nicidecum, adaugă Lenin, o schimbare în relațiile cu Anglia, scoțind în evidență că relațiile amicale ale Franței și Angliei cu Rusia Sovietică constituie o garanție și a relațiilor prietenesti între ele. Aceste cuvinte de mare însemnatate ale lui Lenin și-au păstrat actualitatea și în zilele noastre.

In privința relațiilor cu Germania e de o deosebită importanță tratatul de la Rapallo încheiat în 1922 cu guvernul Wirth-Rathenau. Pe lîngă clauzele economice deja amintite, tratatul prevedea recunoașterea de drept a Statului Sovietic de către Germania și restabilirea relațiilor diplomatice și consulare normale între cele două țări. Desigur, tratatul de la Rapallo, care s-a folosit de contradicțiile între Germania și puterile Antantei pentru a întări situația internațională a Statului Sovietic, pentru a ieși din izolare diplomatică și politică, înseamnă o mare victorie și un important succes al diplomației sovietice. Germania este prima mare putere care a recunoscut Rusia Sovietică și era clar că nici celealte mari puteri imperialiste nu pot amîna mult timp recunoașterea Statului Sovietic, deoarece se temea că Germania să nu obțină anumite privilegii în domeniul relațiilor comerciale cu Rusia Sovietică. În același timp, tratatul de la Rapallo era un important și efectiv ajutor acordat poporului german în lupta sa împotriva condițiilor înrobitoare ale tratatului de pace de la Versailles.

Lenin acordă o deosebită atenție acestui tratat apreciindu-l ca un instrument foarte eficace și corespondător pentru realizarea coexistenței pașnice între cele două sisteme. În proiectul de rezoluție pe care l-a întocmit pentru Comitetul Executiv al întregii Rusii în legătură cu ra-

¹ V. I. Lenin, Opere, ed. rusă, v. 30, p. 340.
www.dacoromanica.ro

portul întocmit de delegația sovietică care a participat la Genova, Lenin spunea: „Singur tratatul de la Rapallo fixează egalitatea de fapt a celor două sisteme de proprietate, chiar dacă numai ca o situație provizorie pînă cînd toată lumea n-a trecut de la proprietatea privată și de la haosul economic și războaiele generate de aceasta la un sistem de proprietate superior. De aceea, Comitetul Executiv al întregii Rusii acceptă cu bucurie tratatul de la Rapallo, ca singura cale de ieșire justă din greutăți, din haos și din pericolul războaielor pînă cînd există cele două sisteme de proprietate și între ele proprietatea capitalistă atît de învechită”¹. În același proiect Lenin arată că repubica sovietică va considera normale, în privința relațiilor ei cu statele capitaliste, numai tratare de acest tip și Consiliul comisarilor poporului, precum și Comisariatul poporului, pentru afacerile externe trebuie să-și desfășoare activitatea în acest sens.

Lenin s-a ocupat îndeaproape și cu realizarea unor relații de bună vecinătate cu statele limitrofe Rusiei. Dîn acest punct de vedere e suficient dacă cităm eforturile sale în legătură cu îmbunătățirea relațiilor cu Turcia, cu Finlanda, Tările Baltice, Polonia, și România. Lenin a arătat că poziția Statului Sovietic corespunde și intereselor naționale ale acestor țări. Tratatul cu Turcia încheiat în 1921 și poziția Rusiei Sovietice la conferința de la Lausanne în privința strîmtorilor urmărea și satisfacerea, apărarea revendicărilor naționale și a drepturilor Turciei. Lenin sublinia că poziția adoptată de Rusia Sovietică în problema strîmtorilor Mării Negre, poziție care apăra drepturile și interesele Statului Sovietic corespunde în același timp și intereselor legale ale celorlalte state din jurul strîmtorilor. Vorbind despre poziția Rusiei Sovietice față de România, Polonia și Finlanda și după ce subliniază că în urma situației fără de ieșire a burgheziei române au crescut și tendințele ei de provocare față de U.R.S.S. și de subordonare a ei față de imperialiștii puternici, constată că „trebuie spus că noi, în deplină măsură contăm nu numai pe sentimentele pașnice ale muncitorilor și țăranilor acestor țări, ci și pe cele ale marii majorități a reprezentanților lucizi ai burgheziei și guvernelor”².

Lenin a subliniat de asemenea posibilitatea și necesitatea schimbului cultural, științific, schimbului de experiență între diferite state.

In lucrările lui V. I. Lenin găsim și clarificarea unui alt aspect important al problemei coexistenței pașnice între cele două sisteme. Statul Sovietic este pentru coexistența pașnică, și manifestă mereu dorința să sinceră în acest sens, dar în aşa fel încît, nu renunță la nici un gram al principialității comuniste. Pentru a traduce în realitate principiul coexistenței pașnice, sunt necesare anumite condiții pe care ambele părți trebuie să le respecte cu sfîrșenie, deoarece tocmai respectarea acestora creează baza raporturilor pașnice între statele ce aparțin diferitelor sisteme sociale-economice. Dintre aceste condiții, Lenin a amintit în repetate rînduri principiul neintervenției în treburile interne ale altor state, corolar al principiului respectării dreptului la autodeterminarea națiunilor, a popoarelor. Față de practica intervenționistă, de încălcarea continuă a dreptului popoarelor la autodeterminare practicată de imperialiști, Decretul leninist

¹ V. I. Lenin, Opere, ed. rusă, v. 33, p. 320.

² Ibidem, p. 114. www.dacoromanica.ro

asupra Păcii proclama acest principiu ca condiție necesară a unei păci juste, trăinice, a unei păci fără contribuții și anexiuni.

Uniunea Sovietică a pus în aplicare acest principiu din primele zile ale existenței sale, în politica sa față de Finlanda de pildă, față de Turcia, Persia, Mongolia etc. Lenin spunea: „Ar trebui arătat în mod amănunțit în ce măsură am arătat noi prin fapte că respectăm autodeterminarea popoarelor ca și relațiile pașnice cu statele ce au făcut parte din imperiul rus”¹. În activitatea sa, Statul Sovietic atât în trecut cît și astăzi, se străduiește pentru ca principiul neintervenției în treburile interne ale altor state să devină îndeobște recunoscut și respectat pe arena internațională. Lenin, în con vorbirile sale cu Bullitt în 1919, sublinia deja acest principiu. El s-a declarat dispus să înceteze operațiunile militare și să discute o serie de alte puncte cu Bullitt, însă cu condiția categorică ca trupele neruse să fie retrase imediat din Rusia și Antanta să nu mai dea sprijin nici unui guvern contrarevoluționar. Scoțind la iveală poziția sovietică în această problemă, Lenin a răspuns în 1919 la întrebarea corespondentului ziarului „Chicago Daily News”, dacă Statul Sovietic este dispus să garanteze că nu va interveni în treburile interne ale altor state: „Noi suntem dispusi să garantăm aceasta”². În practica sa politică, statul sovietic, timp de 36 ani, a rămas întotdeauna fidel acestui principiu leninist. În vederea realizării coexistenței pașnice, Lenin sublinia necesitatea sincerității depline a ambelor părți. Firește, din acest punct de vedere există o deosebire fundamentală între Statul Sovietic și statele capitaliste. Diplomatia veche capitalistă, bazată pe minciună și înselăciune nici nu-și poate încechipui ca cineva să vorbească deschis și sincer, spunea Lenin. Lenin, în con vorbirile sale cu Bullitt, în februarie 1919, a declarat fără înconjur că aşa numitele guverne contrarevoluționare își datorează existența lor etemeră numai și numai baionetelor imperialiste și vor fi răsturnate de mânia poporului imediat ce imperialiștii vor retrage trupele și ajutorul lor. Desigur, aceste cuvinte sincere au făcut o impresie ciudată și penibilă asupra imperialiștilor: dar cuvintele lui Lenin s-au adeverit întocmai. U.R.S.S., în politica sa externă spune răspicat, deschis și sincer ceea ce dorește, tocmai datorită faptului că n-are de ce să se teamă de dezvăluirea obiectivelor sale, deoarece aceste obiective, această politică e sprijinită și însușită de oamenii muncii din U.R.S.S. și din lumea întreagă, ea corespunde și intereselor oamenilor muncii din alte țări și le apără aceste interese. De problema sincerității se leagă și problema respectării angajamentelor luate, a respectării cuvântului dat. Cum se poate, întreba Lenin, că Statul Sovietic a reușit să atragă țările mici și burghezia țărilor asuprile de imperialiști? Lenin însuși dă răspunsul la această întrebare ocupându-se de încheierea tratatelor de pace cu Țările Baltice, Finlanda și Polonia. „Dacă toate aceste țări mici s-ar fi întors împotriva noastră, deoarece au primit mai multe sute de milioane de dolari, cele mai bune tunuri și armament, au avut instructori englezi care dispuneau de experiență de război — deci dacă s-ar fi întors împotriva noastră, nu începe nici cea mai mică îndoială că am fi suferit o infringere... Dar nu s-au îndreptat împotriva noastră deoarece au recunoscut că bolșevicii sunt mai

¹ V. I. Lenin, Opere, ed. rusă, v. 33, p. 114.

² Ibidem, v. 30, p. 32.

cinstiți că ceilalți. Atunci cînd bolșevicii spun că recunosc independența șiecărui popor, că Rusia țaristă s-a bazat pe oprimarea altor popoare dar bolșevicii niciodată n-au stat, nu stau și nu vor sta pe poziția unei astfel de politici, că bolșevicii niciodată nu pornesc război pentru a oprima alte popoare, cînd bolșevicii spun acest lucru atunci ei sănt crezuți, iar acest lucru nu-l știm de la bolșevicii letoni sau polonezi, ci dela burghezia letonă, polonă, ucraineana etc¹. În aceasta s-a exprimat, conclude Lenin, importanța internațională a politicii externe bolșevice. Chiar și unii politicieni burghezi, dușmani ai Statului Sovietic, sănt siliți să recunoască faptul că Uniunea Sovietică și-a respectat întotdeauna cu deosebită scrupulozitate angajamentele sale internaționale, atât pe plan economic, cât și pe plan politic sau militar. Nimeni nu poate acuza Statul Sovietic de încălcarea angajamentelor luate.

Lenin a scos în evidență de asemenea, importanța principiului respectării egalității statelor mici și mari. Legind principiul egalității națiunilor cu coexistența pașnică, Lenin motiva atitudinea negativă a Rusiei Sovietice față de Liga Națiunilor prin faptul că aceasta este departe, sub toate aspectele ei „de realizarea efectivă a egalității în drepturi a națiunilor și de perspectivele reale ale conviețuirii pașnice între ele”². Politica sovietică a pornit și pornește întotdeauna de la acest principiu. Tratatul încheiat în 1921 între țara Rusie Sovietică și Afganistanul înapoiat, prevede de exemplu recunoașterea reciprocă a celor două state și a egalității lor. Aplicarea consecventă a acestui principiu leninist se reflectă în relațiile U.R.S.S. cu țările de democrație populară, cu țara noastră de exemplu.

Lenin a arătat că conferințele internaționale, tratativele directe prezintă un mijloc corespunzător pentru a rezolva pe cale pașnică diferendele internaționale. Dar aceste tratative și conferințe trebuie să țină cont de interesele părților, de egalitatea lor. Reprezentanții sovietici, instruiți de Lenin, subliniau la Genova că Statul Sovietic nu se autoamâgește în privința posibilității eliminării cauzelor războiului în condițiile cînd mai există imperialism, dar e dispus să participe la conferințe internaționale cu scopul de a preveni pericolul iminent al unor noi războaie. Vorbind despre conferința de la Lausanne și despre planurile de rezolvare a problemelor Orientului apropiat, Lenin a arătat că Statul Sovietic nu poate fi exclus dela aceste conferințe, că în general Statul Sovietic nu poate fi ținut la o parte în rezolvarea problemelor mondiale. Atragerea Statului Sovietic la rezolvarea problemelor internaționale mărește sorții de succes ai cauzei păcii, deoarece prezența Rusiei Sovietice la conferințele internaționale constituie un puternic factor pacificator — spunea Lenin.

În ducerea tratativelor cu statele capitaliste, Statul Sovietic nu pune condiții ultimative și este gata întotdeauna să examineze și propunerile celeilalte părți, să realizeze compromisuri, natural compromisuri principiale, care să corespundă intereselor proletariatului revoluționar. Decretul asupra Păcii subliniază acest principiu arăind că propunerile de pace ale Statului Sovietic nu poartă un caracter ultimativ. Aceeași poziție a adoptat delegația sovietică și la Genova în privința dezarmării

¹ V. I. Lenin, Opere, ed. rusă, v. 25, p. 54.

² Ibidem, v. 33, p. 350.

generale. În același timp însă, Lenin a arătat de mai multe ori că din partea lui, nici statul sovietic nu este dispus să discute sau să accepte propunerile ultimative, dictatul imperialist. Cu ocazia răspunsului sovietic la „invitația” imperialistă pentru conferința proiectată pe insula Principe, Lenin spunea că guvernul sovietic este dispus să înceapă tratativele, dar nu să îndeplinească toate condițiile imperialiste. Statul Sovietic, și aceasta e pe deplin valabil și pentru condițiile actuale — nu înțelege deloc limbajul dictatului și al amenințărilor cu tunurile imperialiste. „Nu ne însăjăm să amenințarea acestora. Vă rugăm domnilor diplomați europeni, nu uități de aceasta”¹ — spunea Lenin la consfătuirea fracțiunii comuniste a metalurgiștilor, în 6 martie 1922. Lenin arată că problema prestigiului e foarte importantă pentru burghezi, dar le atragea atenția că tocmai cel care amenință își pierde prestigiul. Intr-adevăr, amenințările cercurilor războinice americane nu pot să întărească deloc prestigiul S.U.A., dimpotrivă, declarațiile plângărețe ale reprezentanților oficiali americanii recunosc deschis, în ultimul timp, scăderea catastrofală a prestigiului american în toată lumea capitalistă.

Indicînd calea pe care trebuie să-o urmeze diplomația sovietică în vederea realizării coexistenței pașnice, Lenin n-a uitat să insiste asupra faptului că aceasta nu înseamnă că statul sovietic va renunța la apărarea drepturilor oamenilor muncii, a celor oprimăți, de pretutindeni. Statul Socialist, spunea Lenin, nu se ocupă numai de propria lui apărare, ci trebuie să devină o forță capabilă să influențeze situația internațională în orice loc și în orice moment în favoarea oamenilor muncii, în favoarea popoarelor oprimate. Tocmai în interesul apărării păcii Statul Sovietic n-a renunțat nici un moment la demascarea acțiunilor războinice ale imperialiștilor, la demascarea politicii lor cotropitoare, anexioniste, intervenționiste. Lenin a demascat mereu caracterul și conținutul tratatului dela Versailles, conținutul reacționar al Ligii Națiunilor, războiul imperialist și pregătirea lui. „Trebuie să li se arate oamenilor — spunea în 1922 — situația reală, trebuie să li se explice căt de mare este taina care încongoară nașterea unui război și căt de neputincioasă este organizarea obișnuită a muncitorilor chiar dacă își zice revoluționară față de un război într-adevăr iminent”². Analiza leninistă a factorilor de bază a situației internaționale, respectarea cu principialitate comunistă a condițiilor amintite, a servit ca busola Statului Sovietic în politica sa de realizare a coexistenței pașnice cu statele capitaliste. Statul Sovietic s-a pronunțat întotdeauna cu căldură pentru coexistența pașnică, pentru întrecerea pașnică între cele două sisteme. Lenin a arătat că regimul socialist nu se instaureasă prin violență din afară, nu prin baionetele ostașilor Armatei Roșii, nu printr-o forță exterioară, nu prin export de revoluție, ci datorită condițiilor interne ale statelor capitaliste, datorită faptului că capitaliștii nu mai pot menține dominația lor, datorită luptei revoluționare a maselor conduse de clasa muncitoare, care nu mai poate suporta exploatarea capitalistă. Lenin a văzut clar că întrecerea pașnică între cele două sisteme scoate în evidență mereu superioritatea sistemului socialist față de capitalismul falimentar și muribund. Pacea deschide o

¹ V. I. Lenin, Opere, ed. rusă, v. 33, p. 190.

² V. I. Lenin, Opere alese, Ed. P.M.R., 1949, v. II, partea a II-a, p. 649.

cale de o sută de ori mai mare influenței noastre, spunea Lenin. Întărirea continuă, înflorirea economică și culturală a Statului Sovietic, realizările lui mărețe în toate domeniile de activitate, tăria morală a omului sovietic, frâția de nezdruncinat a popoarelor sovietice, precum și politica externă a U.R.S.S. constituie un stimulent, un imbold deosebit de prețios și eficace pentru oamenii muncii din țările capitaliste, pentru cei asupriți din țările coloniale și dependente de a ridica și mai sus steagul luptei împotriva exploatației, împotriva înrobirii, împotriva războaielor imperialiste. „Am realizat statul de tip sovietic și prin aceasta întreaga omenire a făcut un pas înainte“, spunea Lenin în martie 1922. Statul Sovietic — aşa cum arată Lenin — a realizat astfel, pe această cale, maximul ce se poate realiza într-o singură țară, pentru dezvoltarea și sprijinirea revoluției în toate țările. Desfășurarea istoriei în ultimii 36 de ani dovedește că Uniunea Sovietică n-are de ce să se teamă de întrecerea pașnică între cele două sisteme. Cu atât mai mult a ieșit șiiese la iveală o astfel de teamă la cercurile războinice ale unor state capitaliste. Lenin a arătat încă în 1919 că aşa numitele state democratice, adică statele imperialiste ale Antantei, care, din punct de vedere militar, dominau lumea întreagă, se tem căt se poate de mult de „molima“ ideologică a comunismului. „Capitaliștii“ — arată Lenin — au făcut un adevărat complot al tăcerii căci de nimic nu se tem atât ca de răspândirea știrilor adevărate despre republica sovietică în general și a documentelor ei oficiale în special¹. În raportul său cu ocazia celei de a 30-a aniversări a morții lui Lenin, P. N. Pospelov a scos în evidență echipa imperialiștilor, oglindită și în presa lor, de întrecerea pașnică, de succesele construcției pașnice a U.R.S.S.

Învățătura lui Lenin despre coexistența pașnică între cele două sisteme, cel socialist și cel capitalist călăuzește azi lupta sutelor de milioane de oameni în vederea menținerii și apărării păcii. Oamenii iubitori de pace își pun azi cu îngrijorare întrebarea pusă de Lenin, dacă poate fi evitată ciocnirea armată între cele două sisteme. Răspunsul nu este simplu: „Cred, că la această întrebare trebuie să se răspundă în sensul că soluția depinde de un prea mare număr de factori și că rezultatul întregii lupte în general poate fi prevăzut numai ținându-se seama de faptul că imensa majoritate a globului pămîntesc este instruită și educată în vederea luptei chiar de capitalism“² — spunea Lenin subliniind rolul hotărîtor al maselor populare de pretutindeni în lupta pentru menținerea păcii.

ACTIONEA factorilor ce permit traducerea în viață a coexistenței pașnice între cele două sisteme, analizați profund de Lenin, s-a întărit, s-a adâncit incomparabil în a doua etapă a crizei generale a capitalismului. Uniunea Sovietică a construit socialismul, a devenit o forță uriașă din punct de vedere economic, politic, moral și militar. Azi, în fața cercurilor războinice nu se pun doar învățăminte războiului de intervenție, ci învățăminte celui de al doilea război mondial, care s-a soldat cu înfrângerea deplină a celui mai pregătit, organizat și experimentat agresor al istoriei, de către Armatele Sovietice, de către Statul

¹ V. I. Lenin, Opere alese. Ed. P.M.R., 1949, v. II, partea a II-a, p. 176.

² Ibidem, p. 693.

Sovietic condus de Partidul Comunist al lui Lenin, de discipolul și continuatorul operei lui Lenin, I. V. Stalin. Statul Sovietic azi nu mai este singur. Alături de el se află uriașa Chină populară, statele de democrație populară din Europa și Asia, Republica Democrată Germană. Solidaritatea oamenilor muncii din lumea întreagă cu Statul Sovietic și cu lagărul socialist în general a căpătat proporții nemaicunoscute pînă azi. Inițiativele, propunerile și succesele U.R.S.S. au jucat un rol de seamă în nașterea frontului organizat al păcii care cuprinde sute de milioane de oameni, și în componența căruia intră și pături mic burgheze, și chiar reprezentanți ai burgheziei diferitelor țări, interesați în menținerea păcii. Leninismul a devenit steagul luptei întregei omeniri progresiste împotriva imperialismului, pentru pace, pentru prietenie între popoarele tuturor țărilor. În cadrul dimensiunilor îngustate ale lumii capitaliste se ascut mereu contradicțiile între imperialiști, descompunerea economică și mișeria maselor din țările capitaliste devin din ce în ce mai pronunțate. În ciuda încercărilor disperate ale statelor imperialiste, lupta de eliberare națională și socială crește mereu atingând astfel din punctul de vedere al combativității ei, cât și din punctul de vedere al maselor pe care le cuprind, un nivel încă nemaicunoscut în istorie. Acești factori fac ca și în sinul unor cercuri conducătoare din statele capitaliste să se întărescă tendința spre destindere internațională, frica de consecințele dezastruoase ale unui nou război. Nu trebuie să uităm însă că paralel cu înrăutățirea situației statelor capitaliste, datorită situației lor fără de nădejde, crește și tendința unor cercuri imperialiste războinice de a provoca un conflict mondial în care văd singura posibilitate de scăpare. Este nevoie deci, aşa cum ne învață Lenin, de vigilență sporită și continuă, de întărirea unității de nezdruncinat a oamenilor muncii de pretutindeni.

Previziunea leninistă a pătruns secretul deceniilor ce urmau să vină. „Rezultatul luptei — spunea Lenin — depinde în ultima analiză de faptul că Rusia, China etc. formează imensa majoritate a populației globalui pămîntesc. și tocmai această majoritate a populației este antrenată neobișnuit de repede în ultimii ani în lupta pentru eliberarea sa, în această privință nu poate exista nici o umbră de îndoială asupra sfîrșitului luptei duse pe plan mondial. În acest sens victoria definitivă a socialismului este absolut și pe deplin asigurată”¹.

¹ V. I Lenin, Opere alese. Ed. P.M.R., 1949, v. II, partea a II-a, p. 693.

www.dacoromanica.ro

**ÎNVĂȚATURA LENINISTĂ DESPRE TRANSFORMAREA
REVOLUȚIEI BURGHEZO-DEMOCRATICE ÎN REVOLUȚIE
SOCIALISTĂ — CĂLĂUZĂ ÎN LUPTA PARTIDULUI
NOSTRU PENTRU FĂURIREA REGIMULUI
DE DEMOCRAȚIE POPULARĂ**

DE

M. LUPAN și GR. SMEU

Cei 30 de ani care au trecut de la moartea marelui Lenin, bogatele și mărețele evenimente cuprinse în acest timp au reliefat cu o deosebită vigoare forța și invincibilitatea leninismului, care a înarmat mișcarea muncitorească și revoluționară internațională cu perspectiva luminoasă a drumului ei spre izbînda deplină, spre revoluția victorioasă. Lenin este creatorul unei noi teorii asupra revoluției proletare, teorie izvorită din condițile istorice care s-au creat după moartea lui Marx și Engels în epoca imperialismului și a revoluțiilor proletare.

Folosind tezele lui Marx asupra revoluției neîntrerupte și asupra necesității de a se uni mișările țărănești cu lupta proletariatului, Lenin a făurit o concepție nouă asupra raportului dintre revoluția burghezo-democratică și cea socialistă — teoria transformării revoluției burghezo-democratice în revoluție socialistă. Oportunismul internațional și sucursala lui din Rusia — menșevismul — au ascuns aceste teze ale lui Marx cu scopul de a dezarma proletariatul și de a frâna lupta lui revoluționară. El a pus în schimb în circulație o teorie putredă și antiproletară, străină și dușmană spiritului marxismului revoluționar, teorie care apără ideea hegemoniei burgheziei libereale în revoluția burghezo-democratică și limitează revoluția prin toate mijloacele. Tezele lui Marx, al căror miez revoluționar stîrnea furia reformiștilor, Lenin le-a dezvoltat într-o teorie armonioasă, care a devenit un bun al proletariatului internațional. Teoria leninistă dezvoltă ideea hegemoniei proletariatului în revoluția burghezo-democratică și fundamentează necesitatea alianței dintre clasa muncitoare și țărănimile ca o condiție indispensabilă a victoriei revoluției. „Luptător consecvent pentru democrație — scrie Lenin — poate fi numai proletariatul. Luptător victorios pentru democrație el

poate deveni numai cu condițiunea ca la lupta lui revoluționară să se asocieze masa țărănimii¹.

Subliniind caracterul absurd și semianarhist al ideilor care considerau cu puțință săvîrșirea nemijlocită a revoluției socialiste, care ignorau necesitatea unumitor condiții obiective și subiective, Lenin a arătat nevoia obiectivă a săvîrșirii și desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice. Conținutul burghez al acestei revoluții se exprimă prin sarcina curățirii raporturilor sociale existente de tot ce au ele medieval, de feudalism, de iobagie. Fără a limita însă amplitudinea mișcării revoluționare la cadrul îndeplinirii acestor sarcini, Lenin arată că revoluția burghezo-democratică în care proletariatul deține rolul de hegemon trebuie să fie prologul revoluției socialiste, primul pas către revoluția socialistă. A încercat să ridică un zid chinezesc artificial între una și cealaltă — avertiza Lenin — aceasta înseamnă denaturarea marxismului și liberalism, înseamnă a deschide drum apărării reacționare a burgheziei împotriva proletariatului. Unicul raport just între revoluția burghezo-democratică și revoluția socialistă este transformarea celei dintâi în cea de a doua, consolidarea de către revoluția socialistă a operei revoluției burghezo-democratice. Formulând în genială sa operă „Două tactici ale social-democrației în revoluția democratică” principiile tacticii marxiste în perioada trecerii de la revoluția burghezo-democratică la revoluția socialistă, Lenin arată că sarcina proletariatului este de a conduce mai întâi întregul popor, și mai ales țărăniminea spre revoluția democratică, de a conduce apoi în lupta pentru socialism pe toți cei ce muncesc și sănătățile.

Inviațătura leninistă asupra revoluției a fost călăuză sigură a partidului nostru în mobilizarea maselor populare din România pentru desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice și este călăuză pentru realizarea mărețelor sarcini ale revoluției sociale. În lupta comună împotriva claselor asupratoare și a imperialismului, s-a încheiat alianța dintre clasa muncitoare și țărăniminea muncitoare sub conducerea clasei muncitoare. S-a făurit și s-a consolidat sub conducerea partidului acea forță socială de nebîruit care duce la victorie lupta de secole a poporului nostru împotriva exploatației, care dă viață visului pentru care au militat și s-au jertfit cei mai buni fii ai poporului nostru.

I

In viața partidului nostru și în întreaga desfășurare a luptei pentru desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice în țara noastră, Congresul al V-lea al Partidului din 1932 a marcat un moment de cotitură. Congresul a constituit o strălucită folosire a tezelor leniniste cu privire la revoluție, în analiza perspectivelor mișcării revoluționare în țara noastră, a sarcinilor, caracterului și forțelor ei motrice. Numai folosirea creațoare a leninismului a permis Congresului să descopere și să analizeze în mod științific posibilitățile obiective ce permiteau României desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice și smulgerea ei din lanțul țărilor imperialiste. Aplicarea fidelă a leninismului a dat puțină Congresului să respingă cu hotă-

¹ V. I. Lenin, Opere alese. Ed. P.M.R., 1949, v. I, partea a II-a, p. 53.

rîre acele poziții ce denaturațiau marxismul în problema stabilirii etapei revoluționare în fața căreia se afla țara noastră. A fost respinsă teoria burghezo-liberală, antileninistă, a neiobăgiei, potrivit căreia România ar sta în fața revoluției burghezo-democratice, al cărei conducător trebuia să fie burghezia. Această poziție, pătrunsă de teoria gheristă menșevică, ducea în fapt la o tactică de transformare a proletariatului într-un jalnic apendic al burgheziei. Pretinzind că proletariatul este puțin numeros la noi iar țărăni mea este lipsită de orice capacitate revoluționare, Gherea a susținut ideea, după care alianța dintre clasa muncitoare și țărăni mea muncitoare ar fi lipsită de sens, proletariatul urmând să secondeze ascultător burghezia în acțiunile ei și să amine punerea problemei revoluției pîna după victoria socialismului în occident, poziție tipic oportunistă, demascată și zdrobîtă la timpul ei de către Lenin. În același timp a fost respinsă o altă teză, la rîndul ei profund antileninistă, și anume teza sectariană „de stînga“, potrivit căreia în fața României ar sta nemijlocit sarcina revoluției socialiste. Această poziție însemna în practică izolare proletariatului de restul maselor exploatației și asuprile, aventurism și înfrîngere inevitabilă.

Aprecierea leninistă a situației social-economice proprie României a permis Congresului să stabilească în mod just că în fața României stă etapa desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice. Congresul a arătat că în România se înnoadă toate contrazicerile sistemului capitalist, însă aceste contraziceri sunt înăspriți din cauza unei structuri social economice specifice. România s-a dezvoltat pe calea capitalismului într-o epocă în care capitalismul e copt în ansamblul său pentru a fi doborât și revoluția se pune tot mai net la ordinea zilei. Atiludinea burgheziei române a ilustrat întru totul teza lui Lenin asupra faptului că teama burgheziei de spiritul de acțiune al poporului întrece cu mult aspirațiile ei spre libertate, împregnându-i un caracter contrarevoluționar. În lupta hotărîtoare dintre moșeri și țărani, burghezia română a trecut de partea moșierilor, încheind acea coaliție monstruoasă care își va lăsa nefasta sa amprentă asupra întregii dezvoltări economice a țării, menținînd o stare de înapoiere în economie și împiedicînd timp de un veac să fie realizate însăși cerințele revoluției din 1848. Contrazicerile căpătau însă în România o ascuțime deosebită datorită faptului că formele precapitaliste și resturile feudale din agricultură, menținute pe baza înțelegerei dintre burghezie și moșierime, erau grefate pe forme avansate ale proprietății și exploatației capitaliste, tipice imperialismului. Asemenea forme se dezvoltă rapid în România după primul război mondial, cînd se produce o rapidă concentrare și centralizare a capitalurilor, cînd crește mult rolul cartelurilor și trusturilor, al societăților pe acțiuni și al capitalului financiar. În primii patru ani după război, capitalul societăților industriale din România crește de opt ori. În 1921, trei instituții bancare controlau 108 întreprinderi industriale. În 1938, 94 carteluri controlau aproape 50 % din numărul societăților industriale, ajungînd să controleze 98 % din industria metalurgică. Această altoire a unor forme economice imperialiste pe forme precapitaliste și rămășițe feudale accentua slăbiciunea României în lanțul statelor imperialiste, întregea posibilitatea obiectivă a ruperii ei din acest lanț și a rezolvării revoluționare a principalelor contradicții sociale din țara noastră: contradicțiiile dintre burghezie și proletariat, dintre moșierime și țărăni mea și cele de ordin național.

Stabilind că România se află în fața desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice, Congresul al V-lea al Partidului a arătat că problema revoluției în România constă în doborîrea cu forța și puterii de stat burghezo-moșierești și în instaurarea dictaturii revoluționar-democratice a proletariatului și țărănimii, acțiune ce va fi înfăptuită nu sub hegemonia burgheziei, ci sub hegemonia proletariatului, fără burghezie și împotriva burgheziei, folosind însă contradicțiile dintre diferitele grupări burgheze, așa cum invatajă Lenin mișcarea revoluționară.

Congresul al V-lea a trăsat Partidului, ca principală sarcină, crearea alianței dintre proletariat și țărănamea muncitoare sub conducerea proletariatului; făcând o analiză marxist-leninistă a raporturilor de clasă la țară, Congresul a arătat că în politica la sate, proletariatul se sprijină pe elementele proletare și semiproletare, duce cu el ca aliat păturile sărace și cele mai de seamă pături mijlocase, duce lupta necruțătoare împotriva burgheziei sătești. Partidul Comunist Român și-a asumat de la început răspunderea istorică de a închega alianța dintre proletariat și țărăname, de a duce pînă la capăt lupta maselor țărănești pentru pămînt. Numai după triumful leninismului în mișcarea muncitorească, după făurirea Partidului Comunist Român, începe lupta organizată pentru închegarea acestei alianțe. Partidul s-a călăuzit după învățătura leninistă asupra capacitații revoluționare a țărănimii — capacitate pe care o dezvăluiau în țara noastră frecventă și tăria răscoalelor țărănești — și asupra nevoii de a fi folosită și condusă această capacitate de către proletariatul revoluționar, linie exprimată la Congresele sale, în chemările și manifestele sale. Congresul al V-lea are meritul de a fi primul congres în care problema țărănească a țării noastre este dezbatută pînă la capăt de pe poziții leniniste ferme, consecvente.

Congresul a atras atenția asupra faptului că etapa de dezvoltare a avîntului revoluționar se caracterizează prin dezvoltarea și creșterea simultană a luptei de clasă a proletariatului, a țărănimii, a luptei național-revoluționare și a mișcării micii burghezii orășenești. Partidul a condus lupta general-democrată a maselor largi populare pe care regimul burghezo-moșieresc le-a înlănit în România ca într-o adeverăată temniță, călcind în picioare drepturile și libertățile cetățenești. Partidul a condus în același timp lupta patriotică a întregului popor împotriva înrobirii lui de către puterile imperialiste, pentru păstrarea independenței naționale, îndreptînd această luptă în sensul contopirii tuturor forțelor într-un suvoi unic revoluționar. În același sens a fost îndreptată și lupta minorităților naționale din România împotriva dublului jug pe care îl aveau de suportat, pentru deplina egalitate în drepturi. În felul acesta, folosind variate forme și mijloace de luptă, învățînd din experiența P.C.U.S. în unirea formelor legale de luptă cu cele ilegale, Partidul activa în direcția impletirii tuturor mișcărilor ce se opuneau regimului burghezo-moșieresc, pe platforma largă a luptei pentru realizarea consecventă a revendicărilor burghezo-democratice.

Avind drept călăuză învățătura leninistă asupra transformării revoluției burghezo-democratice în revoluție socialistă, Partidul nostru nu consideră însă realizarea consecventă a revendicărilor burghezo-democratice drept țelul final al acestei lupte, ci doar ca o etapă în drumul spre revoluția socialistă. Congresul al V-lea a arătat că, ducînd pînă la capăt lupta pen-

tru desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice, clasa muncitoare din România, condusă de Partid, deschide prin aceasta porțile în spre revoluția socialistă.

Justețea analizei leniniste pe care Congresul al V-lea a făcut-o problemele revoluției în țara noastră și-a găsit confirmarea în desfășurarea ulterioară a evenimentelor din țara noastră. Pe măsura intensificării pregătirilor pentru războiul antisovietic, burghezia română trădează în mod definitiv cauza libertăților burghezo-democratice; ea crește și încurajează diverse formațiuni fasciste, patronează instaurarea dictaturii carliste, iar în preajma imediată a războiului antisovietic, ea instaurează dictatura fascistă antonesciană care desființează ultimele drepturi și libertăți cetățenești și tîrăște România în războiul antisovietic. În fața trădării naționale săvîrșite de către toate partidele vieții politice burghezo-moșieresti, sarcina de a conduce lupta patriotică de eliberare națională a revenit Partidului Comunist, care cheamă și mobilizează forțele democratice la realizarea unui front unic național împotriva robiei hitleriste, pentru doborarea regimului antonescian și întoarcerea armelor împotriva Germaniei hitleriste. S-a vădit astfel în mod limpede că unica forță consecventă în stare să conducă lupta pentru păstrarea independenței țării și pentru eliberarea poporului este clasa muncitoare în frunte cu partidul ei marxist-leninist.

Războiul antisovietic în care a fost tîrâtă România, împotriva dorințelor și intereselor poporului nostru, a determinat o serie de schimbări în situația internă a țării, de natură cu totul contrarie celor scontate de către inițiatorii lui. Războiul a amplificat la maximum suferințele maselor, prin țăful hitleriștilor și al lacheilor lor autohtonii, prin bombardamentele distrugătoare și multimea victimelor omenesti. El a adîncit la maximum prăpastia dintre clasele exploatațoare, ce se îmbogățeau din vinderea bogățiilor țării și de aceea doreau continuarea războiului, și masele largi, care duceau tot greul și doreau terminarea lui. Războiul a determinat în țara noastră acele schimbări obiective în situația internă pe care Lenin le indică drept simbolomale unei situații revoluționare. El a împins clasele stăpînoitoare la nepuțință de a-și menține dominația, declanșând o criză politică generală, provocînd o spărîlură prin care revolta și nemulțumirea maselor răbufneau cu toată țaria. În urma situației create, nici clasele exploatațoare nu mai puteau trăi ca înainte, nici masele nu mai voiau să pună mai departe capul lor în jug. Războiul a înăsprit neobișnuit de profund saracia și mizeria claselor asuprite. El a făcut să crească într-o măsură însemnată spiritul combativ al maselor și le-a împins să acționeze independent pe arena istoriei. Intărirea partidului în această etapă, prin demascarea și zdrobirea agenturii burgheze strecute la conducerea sa în frunte cu Foriș, a asigurat capacitatea clasei muncitoare de a întreprinde acțiuni revoluționare, și determinat imbinarea schimbărilor obiective cu acele schimbări subiective corespunzătoare unei situații revoluționare.

În condițiile prielnice create de prăbușirea frontului hitlerist în România și prin eliberarea țării de către Armata Sovietică, dată fiind existența unei situații interne obiectiv-revoluționare, forțele populare și patriotice conduse de partidul Comunist au doborât dictatura fascistă antonesciană, au organizat și infăptuit actul de la 23 August care a deschis mișcării revoluționare din țara noastră, drumul democrației și socialismului.

II

Eliberarea țării noastre de către Armata Sovietică a influențat întregul curs al dezvoltării ei istorice, creând toate premisele necesare unei largi desfășurări a luptei revoluționare a poporului. Fără ca Congresul al V-lea al Partidului să fi putut prevedea formele concrete în care va avea loc desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice, sarcinile istorice puse de el au găsit, după eliberarea țării, condiții favorabile realizării lor. Aceste condiții, care au dus la apariția regimului de democrație populară într-o serie de țări erau pregătite și create de către întreaga desfășurare a eve iminentelor ce au urmat Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, de creșterea și întărirea Statului Sovietic, de victoria Uniunii Sovietice de însemnatate istorico-mondială repurtată în ultimul război și de schimbările survenite pe arena internațională în urma acestei mărețe victorii.

Prima etapă a revoluției democrat-populare — arată tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej — a fost etapa revoluției agrare, antifeudale și antiimperialiste. Obiectivul principal al acestei etape era desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice, lichidarea rămășițelor feudale și în deosebi înfăptuirea revoluției agrare, precum și scuturarea definitivă a lanțului robiei imperialiste. Sarcina istorică de a fi în fruntea întregului popor, de a fi hegemonul revoluției democrat-populare în țara noastră a revenit clasei muncitoare, condusă de partidul ei de avantgardă.

Imensul prestigiu pe care îl-a adus rolul de inițiator al doborării dictaturii antonesciene și de organizator al acțiunii forțelor democratice, largirea influenței lui în mase au permis partidului să înfăptuiască o largă muncă de mobilizare și activizare politică a maselor. Direcția loviturii principale în acest timp a fost în primul rînd mobilizarea poporului în vederea realizării politicei „Totul pentru front, totul pentru victorie”, nimicirea organizațiilor legionaro-fasciste, demascarea și izolarea partidelor burghezo-moșierești și a socialiștilor de dreapta, organizarea alianței dintre clasa muncitoare și țărânamea muncitoare sub conducerea clasei muncitoare pentru a desăvîrși revoluția burghezo-democratică și a trece apoi la revoluția socialistă. Poporul nostru păstra vîi în memoria sa acțiunile dureroase pentru el ale partidelor burghezo-moșierești. Aceste acțiuni aveau o deosebită deputnică forță denascatoare, ele duceau acum la o accelerată izolare a partidelor burghezo-moșierești de mase și făceau să crească considerabil încrederea poporului în singura forță politică ce exprima pînă la capăt interesele sale — Partidul Comunist Român.

Platforma liniei tactice urmată de partid — concretizată în platforma F.N.D. — urmărea în primul rînd să asigure prin toate mijloacele mobilizarea forțelor în războiul antihitlerist și efectuarea acestor transformări revoluționare care țineau de desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice.

Imediat după ieșirea sa din ilegalitate, Partidul a ridicat steagul luptei pentru lichidarea imediată a proprietății moșierești printr-o reformă agrară pe cale revoluționară. Întelegerea dintre burghezie și moșierime determinase în agricultură o stare de deplorabilă inapoiere, rezervînd țărânamei jugul economic și îndepărarea de la viața politică, incultura și degradarea biologică. Chiar statisticile burgheze sunt obligate să reflecte această stare de lucruri din agricultură. Ele recunosc că în anul 1937, existau în agri-

cultura țării noastre peste 700.000 pluguri de lemn, aproape 1,5 milioane grape de lemn și doar 27 mașini de treierat-secerat. Statisticile burgheze arată că în 1938 circa un milion de gospodării țărănești nu aveau măcar un plug. Datele statistice referitoare la repartizarea pământului, culese în diferitele etape ale dezvoltării economice a țării, demonstrează invariabilă contradicție dintre un număr însemnat de moșieri, care stăpînește mari proprietăți agricole, și majoritatea țărănească lipsită de pămînt și înglodată în relații feudale. Recensământul din 1930 arată că 18,6 % din totalul exploatarilor agricole au sub un hecitar de pămînt și dețin abia 1,6% din suprafața totală a țării, în timp ce proprietarii a peste 100 hectare, totalizând abia 0,4% din totalul exploatarilor agricole, dețin 27,7% din suprafața agricolă a țării. În perioada imediat premergătoare războiului, statistică ofcială arată că 0,64% din gospodăriile agricole posedă 47,7% din suprafața arabilă a țării, în timp ce 99,36% stăpîneau abia 52,3%.

După eliberarea țării de către Armata Sovietică, mișcarea țărănească pentru pămînt, de atâtea ori înfrîntă datorită lipsirii ei de un conducător consecvent, își avea de data aceasta victoria asigurată prin faptul că în fruntea ei stătea clasa muncitoare condusă de Partid, care nu mai permitea înșearea țărănimii ca în 1918—1920 printr-o combinație burghezo-moșierească. Partidul cheamă masele să treacă cu *de la sine putere*, deci în mod revoluționar, la înfăptuirea reformei agrare, peste capul guvernelor reacționare, împotriva opoziției aparătului de stat și a paridelor reacționare. În elaborarea acestei linii, Partidul s-a inspirat din indicațiile lui Lenin asupra necesității de a fi lansate asemenea lozinci care, exprimînd interesele cele mai arzătoare ale maselor, să descătușeze și să organizeze inițiativa lor revoluționară, să paralizeze aparătul puterii de stat. Chemînd masele țărănești să înfăptuiască cu de la sine putere reforma agrară, partidul urmă tact că leninistă de înfăptuire revoluționară a transformărilor democratice la sate, tactică a cărei însemnatate deosebită stă în aceea că învața masele nu să țină seama de autoritatea puterii de stat reacționare și de legile ei, ci să le calcă și să le sfarme, înlocuindu-le cu noi stări de lucruri. Acest procedeu tactic nou, încăcat de Lenin, paraliza aparătul puterii burghezo-moșierești în țara noastră, dădea înru liber activității și inițiat vei creaționale a maselor, le împingea la acțiune și organizare revoluționară. Comitetele țărănești de reformă agrară — înființate la chemarea P.C.R. ca instrument al realizării revoluționare de către țărănimile a transformărilor agrare — au primit un imens ajutor din partea numeroaselor echipe de muncitori care, mobilizate la sate de către Partid, s-au pus în fruntea maselor țărănești, confiscînd și împărțînd pămînturile moșierești nu pe calea întemeierii legale a acțiunii lor, ci pe cale revoluționară. Forțele populare au înfrînt împotrivirea burgheziei și moșierimii aflate pe pozitii comune față de reforma agrară, care întrebuițau fie tactica unei opoziții tătîșe — întruniri moșierești amenintătoare, asasinate etc. — fie tactica terg versărilor și a ipocritei aminări postbelice. Inversunata rezistență pe care o opuneau burghezia și moșierinea înfăptuirii reformei agrare, disperatele lor eforturi pentru păstrarea vechii stări de lucruri urită de popor erau în permanență alimentate și incurajate de către cercurile imperiale din străinătate. Rezolvarea problemei agrare de către revoluție în această etapă era cu neputință fără îndrepătarea tăișului ei și în direcția înfrîngerii manevrelor imperiale din străinătate. În această cauză, prima

etapă a revoluției democrat-populare a avut și un pronunțat caracter anti-imperialist. Împreună în comun, împotriva burgheziei și moșierimii și a imperialiștilor aflați în spatele lor, pentru realizarea reformei agrare și eliberarea țăranimii de obligațiile feudale, s-a încheiat în această etapă alianța trainică dintre clasa muncitoare și țărănește muncitoare sub conducerea clasei muncitoare, s-a afirmat rolul conducător al clasei muncitoare în lupta întregului popor.

In toată această perioadă, lupta pentru transformări agrare revoluționare s-a împărtit cu lupta pentru democratizarea țării și cucerirea unor însemnante poziții în aparatul de stat, pentru făurirea unei dictaturi revoluționar-democratice a proletariatului și țărănimii. Majoritatea reacționară a guvernelor ce s-au succedat la conducerea țării în această etapă a revoluției democrat-populare, urmărea — prin sabotarea prevederilor armistițiului, prin menținerea elementelor fasciste în aparatul de stat, prin reprimația adesea singeroasă a acțiunilor de masă etc. — să facă imposibilă înfăptuirea transformărilor revoluționare și să restaureze dictatura burghezo-moșierească. Fără a putea recurge la război civil și la intervenția armată străină — de care ne-a ferit eliberarea țării de către Armata Sovietică — clasele exploatațioare au folosit însă rolul lor precumpănitor în guvernele acestei perioade a revoluției și pozițiile din aparatul de stat pentru a desfășura forme ascuțite ale luptei de clasă, mergind pînă la încercarea de a da o lovitură de stat bazată pe forța armată. Toate aceste încercări au suferit însă un total eșec dat fiind că, rolul precumpănitor al partidelor reacționare în guvern era în contradicție flagrantă cu scădereea neconitență a influenței acestora și cu izolarea lor de mase, cu infima îninoritate pe care o reprezentau și se puteau sprijini ele. Dimpotrivă, minoritatea partidului în guvernele acestei perioade se sprijinea pe creșterea neconitență a bazei lui de masă, pe forța imensei majorități a poporului pe care o organiza și o conducea la luptă. Opoziția de o amploare uriașă pe care o nașteau în masă acțiunile majorității reacționare din guvern dovea că puterii de stat reacționare, burghezo-moșierești, i se opunea puterea maselor populare conduse de Partidul Comunist. Această situație exprima momentul dezvoltării mișcării revoluționare. Se zămislea în focul luptei conduse de clasa muncitoare în frunte cu partidul ei, ceva în genul unei dictaturi la care se referea Lenin, definită de el ca o dictatură a cărei putere se bazează direct pe cuceririle revoluționare, pe inițiativa directă de jos a maselor populare. Compoziția de clasă a acestei dictaturi este proletariatul și masele țărănești; izvorul ei de putere este inițiativa de jos și locală a maselor populare.

Ieșirea în stradă a maselor a căror contribuție și combativitatea creștea cu putere și repeziciune în aceste zile, valul demonstrațiilor de masă care străbătea întreaga țară a impus în mod revoluționar venirea la putere, la 6 Martie 1945, a unui guvern democratic în care clasa muncitoare avea rol conducător. Rolul conducător cucerit de către clasa muncitoare în guvern înseamnă o importantă victorie a ei. O sarcină însemnată ce a stat în fața guvernului democratic a fost continuarea războiului antihitlerist, legiferarea reformei agrare, a cărei aplicare se desfășurase înainte în mod revoluționar — sarcină ce a fost îndeplinită prin legea reformei agrare din 23 martie 1945. Reforma agrară a zdrujbit puterea economică a moșie-

rimii, lichidînd-o ca clasă. Legiferarea reformei agrare a întărît încrederea țărănimii muncitoare în forța și consecvența clasei muncitoare, contribuind la încheierea strînselui alianțe între clasa muncitoare și țărăniminea muncitoare sub conducerea clasei muncitoare. Pe linia lichidării rămășitelor feudale în agricultură s-a legiferat apoi și desființarea dijmei.

In cadrul desăvîrșirii transformărilor burghezo-democratice, guvernul instaurat la 6 martie a început o acțiune hotărâtă de democratizare a țării. Pentru lichidarea tuturor urmărilor regimului dictatorial fascist și asigurarea drepturilor și libertăților cetățenești, printr-o serie de decrete au fost amnistiați toți cei prigojniți pentru activitatea lor progresistă și au fost supuși judecății toți cei vinovați de crime împotriva poporului. În timp ce regimul burghezo-moșieresc a urmărit privarea totală a minorităților naționale de drepturile lor, politica guvernului democrat în problema națională a urmărit realizarea în fapt a totalei egalități în drepturi, ceea ce s-a concretizat prin: egala îndreptățire a țărănilor muncitori în reforma agrara indiferent de naționalitate, participarea efectivă și în egalitate de drepturi a minorităților naționale la viața politică, crearea unor condiții favorabile pentru dezvoltarea vieții culturale a minorităților naționale.

In timp ce regimul burghezo-moșieresc nu acordase niciodată pînă la capăt un elementar drept burghezo-democratic cum e dreptul de vot, guvernul democrat, prin prima sa lege electorală, acordă în mod real, pentru prima oară în istoria țării noastre, votul universal, prevăzînd condiții care să asigure exercitarea acestui drept de către toți cetățenii majori, inclusiv femeile și militarii. Alegerile ce au avut loc în 1946 — cînd cei aproape 7 milioare de cetățeni puși pentru prima dată în situația de a desemna liberi reprezentanții lor, au ales un parlament format în majoritatea sa din muncitori, țărani și intelectuali progresiști — demonstrau democratismul popular pe care-l introducea noua putere, și arătau că, în ciuda existenței pentru încă o perioadă de timp a democrației parlamentare, noua putere, având asigurată o majoritate stabilă în parlament, smulgea din rădăcini putredul parlamentarism burghez.

Înfăptuind consecvent opera de desăvîrsire a revoluției burghezo-democratice, regimul democrat nu consideră aceasta un scop în sine ci, așa cum prevedea rezoluțiile Congresului al V-lea al Partidului, ca o deschidere a drumului larg în sprijinul revoluției socialiste. Hegemonia clasei muncitoare în desfășurarea revoluției democrat-populare trebuia să constituie și a constituit germanele dictaturii proletariatului; această hegemonie trebuia să se transforme și să se transformă în lupta împotriva elementelor capitaliste în hegemonia clasei muncitoare în revoluția socialistă. Trecerea de la prima etapă a revoluției democrat-populare, a cărei sarcină esențială era desăvîrsirea revoluției burghezo-democratice, la a doua etapă a ei — în cursul căreia s-a ridicat în mod nemijlocit problema lichidării puterii politice a burgheziei și instaurării dictaturii proletariatului — este imposibil de marcat printr-o dată fixă care să le separe; această trecere a constituit un proces în care încep treptat să precumpănească elementele celei de a doua etape a revoluției democrat-populare. Ridicarea maselor populare la luptă pentru înfăptuirea sarcinilor celei de a doua etape a revoluției democrat-populare era imposibilă fără o luptă aprigă împotriva forțelor reacțiunii burgheze în economie și fără zădănicirea manevrelor reprezen

tanților burgheziel în guvern. Participarea unumitor reprezentanți ai burgheziei — grupul lui Tătărescu — într-un guvern în care clasa muncitoare definea rolul conducător, constituia o trăsătură a desfășurării revoluției democrat-populare în țara noastră, impusă de raportul forțelor de clasă și de ansamblul cei înțelor tactice ale etapei revoluționare. Această participare reprezentase un factor pozitiv, lărgind baza politică a guvernului într-un moment cînd se impunea folosirea oricărora contradicții din tabăra dușmană, cu scopul dislocării și înfrangerii sistematice a forțelor ei. Acest act reprezentase un exemplu de mînuire de către partidul nostru a tacticii leniniste, cu privire la folosirea de către clasa muncitoare a contradicțiilor din interiorul burgheziei pe baza principialității revoluționare. Contradicțiile răbufneau însă la tot pasul, ele exprimîndu-se de pildă în încercarea reprezentanților burghezi de a ciunți reforma agrară, de a impune o altă politică financiară și de a obține aderarea țării la înrobitorul „plan Marshall”.

In domeniul economic, guvernul democratic a preluat puterea moștenind o situație dezastroasă de pe urma războiului. Sarcina scoaterii economiei naționale din această stare și a împingerii ei înainte era imposibilă însă fără a se îndrepta ascuțișul politiciei economice și împotriva elementelor capitaliste. Guvernul democratic avea de înfruntat și de înfrînt în această direcție sabotajul forțelor burgheze. Aceste forțe, în tot timpul cît deținuseră un loc precumpărător în guvern, au sabotat orice încercări de refacere economică a țării, pentru ca după pierderea bătăliei pe plan politic să-și concentreze forțele pe plan economic, în scopul de a înfrînge guvernul pe acest plan.

Indeplinirea perspectivelor în activitatea economică pe care le indicase în aceste condiții Conferința Națională a P.C.R. din octombrie 1945, presupunea o serie de măsuri de evidență și control din partea statului, măsuri ce țineau — după cum arată Lenin — de transformarea revoluției burghezo-democratice în revoluție socialistă, ele depășind cadrul unei revoluții burghezo-democratice. Crearea Oficiilor Industriale, care permiteau statului să țină evidență și să controleze activitatea economică a întreprinderilor particulare, etatizarea Băncii Naționale a României și folosirea ei ca mijloc important de dirijare și controlare a creditului de către stat — toate acestea săceaue parte dintr-un ansamblu de măsuri ale statului, imperios necesare pentru lichidarea dezorganizării din economie; ele au avut drept rezultat o îngădare a capitalismului, însemnau deci depășirea sarcinilor revoluției burghezo-democratice. Referindu-se la asemenea măsuri, Lenin scria că ele nu înseamnă „dictatura proletariatului” și „introducerea” socialismului, dar săt totuși pași temeinici spre socialism. Acest conținut anticapitalist al activității guvernului democratic s-a adîncit și mai mult în timpul și după înfăptuirea reformei monetare din august 1947, în cursul înfăptuirii programului de activitate industrială cuprins în propunerile P.C.R. din iulie 1947 pentru îmbunătățirea situației economice și financiare a țării.

In analiza procesului de transformare a revoluției burghezo-democratice în revoluție socialistă în țara noastră, trebuie să se țină seama și de contradicțiile dintre țărăniminea muncitoare și chiaburime. Atât în timpul cît și în urma reformei agrare s-au manifestat puternice contradicții între țărăniminea muncitoare — aliatul clasei muncitoare — și chiaburimea — dușmanul clasei muncitoare. Dacă în primul rînd moșierilor era interesată

întreaga țărănimie, inclusiv chiaburimea, opozitia de interes dintr-o această și țărănimiea muncitoare a reieșit cu claritate. Ea s-a exprimat în tendința chiaburimii de a folosi reformă agrară ca mijloc de întărire a exploatației pe seama țărănimii sărace, iar în anii secesei și ai haosului economic, această opozitie a reieșit din manevrele chiaburimii pentru depoziarea țărănimii muncitoare de pământul cucerit. Acestor mașinațiuni chiaburești li s-au opus însă măsurile guvernului democratic, care, prin legea circulației bunurilor agricole, prin anularea vînzărilor de pământ făcute de țărani sub imperiul foamei, prin stabilirea dreptului de preemtiv al statului în cumpărarea pământului, a determinat eşuarea lor, întărindu-se alianța dintre clasa muncitoare și țărănimia muncitoare sub conducerea clasei muncitoare. Se vede deci că întreaga politică a guvernului democrat din această etapă a revoluției democrat-populare avea și un conținut anticapitalist, care era obiectiv determinat de poziția și de raportul forțelor de clasă și oglinda faptul că revoluția democrat-populară nu se oprește la cadrul burghezo-democratic, ci se desfășoară larg spre revoluția socialistă. Deși esența etapei era desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice, sarcinile acestei revoluții s-au impletit strîns cu sarcinile revoluției socialiste, așa cum etapa următoare, deși în esență ei era revoluția socialistă, desăvîrșea definitiv opera revoluției burghezo-democratice.

Intreaga desfășurare a revoluției democrat-populare a avut în țara noastră, ca și în restul țărilor de democrație populară, un puternic conținut antiimperialist, acesta manifestându-se în toate problemele pe care le rezolva revoluția și constituind o particularitate distinctă a ei. În spatele tuturor acțiunilor contrarevoluționare ale cercurilor burghezo-moșierești se aflau cercurile imperialiștilor străini, a căror dușmanie față de transformările revoluționare din țara noastră imbrățișa toate domeniile de la cel politic și diplomatic pînă la cel economic și ideologic. După ce eforturile imperialiștilor de a înlocui eliberarea țării de către Armata Sovietică prin ocuparea ei de către forțele lor armate au dat greș, cercurile imperialiste și-au intensificat presiunile. Pe plan economic, ele au încercat să șantajeze starea precară în care se zbătea economia țării, legînd admiterea relațiilor comerciale de condiții înrobitoare și lîvrîndu-ne produse inutilizabile la prețuri de speculă. Pe plan politico-diplomatic, presiunile s-au concretizat în contestarea bazei juridice a activității guvernului democratic, în cererea de a se revizui legea electorală, în inspirarea acțiunilor dușmanoase ale regelui și partidelor istorice față de guvern etc. Dușmania cercurilor imperialiste față de realizările poporului nostru și-a găsit un prilej de amplă și față manifestare la Conferința de Pace de la Paris, unde ele au încercat să impună țării noastre grele condiții economice și politice. O asemenea atitudine constantă a cercurilor imperialiste a făcut ca fiecare pas înainte al revoluției democrat-populare să însemne și o dejucare și înfrîngere a intențiilor acestor cercuri.

Țara noastră a putut să reziste cu succes acestor presiuni numai pentru că ea s-a bucurat în permanență de sprijinul și ajutorul frățesc al Uniunii Sovietice. Eliberarea țării de către Armata Sovietică a dat peste cap intențiile imperialiste de cotropire a țării în vederea menținerii stării ei de înfeudare, a ferit poporul nostru de pericolul și suferințele unui război civil singeros și de intervenția armată, a constituit condiția hotărîtoare pentru deschiderea forțelor revoluționare în țara noastră. Existența, spri-

jinul și ajutorul Uniunii Sovietice au permis poporului nostru să înfăptuiească trecerea de la realizarea sarcinilor revoluției burghezo-democratice la sarcinile revoluției socialiste într-un timp deosebit de scurt. Ajutorul Uniunii Sovietice s-a vădit în respingerea hotărârtă a oricărora încercări imperialiste de imixtiune în treburile interne ale țării noastre și a clauzelor înrobitoare pe care imperialiștii voiau să ni le impună prin tratatul de pace, în sprijinirea constantă a guvernului democratic de la tribuna diferitelor conferințe internaționale. Ajutorul Uniunii Sovietice s-a făcut simțit pe plan economic imediat după eliberarea țării, cînd clasele exploatațioare, în înțelegere cu forțele imperialiste, foloseau puterea lor economică drept o armă de luptă împotriva forțelor democratice. Acordurile economice încheiate cu Uniunea Sovietică încă în anul 1945 au asigurat desfășurarea integrală a activității și îndepărțarea pericolului șomajului în industria textilă, metalurgică etc. Sutele de mii de tone de cereale împrumutate de U.R.S.S. țării noastre în anii 1945—1946 au salvat țărăniminea și întreg poporul de urmările grelei secate din acești ani, urmări pe care cercurile imperialiste încercau să le speculeze întocmai ca în anii 1918—1920. Ajutorul sovietic a cuprins toate domeniile construirii vieții noi în țara noastră.

Avintul patriotic de muncă al maselor, sprijinul și ajutorul neprecupeștit al Uniunii Sovietice, au permis poporului nostru ca, sub conducerea partidului, să fringă sabotajul capitalist sprijinit de forțele imperialiste, să demâște și să zădărnică manevrele reprezentanților burghezi în guvern, să ducă la bun sfîrșit opera de lichidare a haosului economic și finanțiar. În anii 1945—1947 s-a întărit și mai mult alianța dintre clasa muncitoare și țărăniminea muncitoare, guvernul și clasa muncitoare acordând sprijinul lor frătesc țărănimii lovite de secată. Cimentarea mai departe sub conducerea partidului a acestei forțe sociale însemna că acțiunile partidului găsesc răspunsul și totala aprobată a maselor populare din țara noastră. Aceasta a fost un izvor principal al succeselor deosebite obținute în această perioadă pe plan economic. Transpunerea în viață a propunerilor P.C.R. din iulie 1947 a scos economia noastră din stagnarea în care era forțat menținută de către capitaliști. Faptul că în toate acțiunile mărețe inițiate și îndeplinite în acești ani, forța călăuzitoare și însuflătoare a întregului popor a fost Partidul clasei muncitoare, a determinat o mai largă întărire a influenței partidului în mase, schimbarea raportului de forțe în favoarea clasei muncitoare și a aliaților ei.

Rolul de conducător al luptei întregului popor pe care și l-a asumat P.C.R. era însă stînjenit de lipsa unei unități politice, ideologice și organizatorice a clasei muncitoare, de existența și activitatea unei agențuri burgheze în sinul mișcării muncitorești și anume a social-democrației de dreapta. Partidul a dus în mod constant și neabătut între cele două războaie o luptă intransigentă împotriva social-democrației de dreapta care, purtătoare a ideilor oportunismului internațional în România, urmărea să abată poporul nostru de pe calea leninistă a luptei revoluționare și să-l ducă la remorca burgheziei. Continuând după eliberarea țării politica lor trădătoare, conducătorii social-democrației de dreapta de teapa lui Titel Petrescu au secondat fără rezerve cercurile reaționare în acțiunile lor îndreptate împotriva forțelor democratice, demascindu-se cu totul. Luptând neîntrerupt împotriva acestor agențuri și a încercărilor ei de a îngela masa muncitorilor, atrăgînd în

același timp pe social-democrații de rînd și cinstiți într-un front unic de jos pe baza clarificării lor ideologice și politice, partidul urmărea înlemeierea unui partid unic marxist-leninist al clasei muncitoare, unicul ei delășament de avantgardă. Această luptă smulgea pături ale muncitorilor de sub influența reformistă și le aducea sub steagul marxismului revoluționar, completind schimbarea raportului de forțe în dauna cercurilor reaționare. Această luptă a fost, în același timp, o parte integrantă a acțiunilor ce pregăteau trecerea la revoluția socialistă, știut fiind că proletariatul nu poate atrage și conduce masile muncitoare în construirea socialismului atât timp cit nu este condus de către un partid unic marxist-leninist.

Politica dusă de P.C.R. în desfășurarea revoluției democrat-populare a fost justă pentru că ea se baza pe temelia de granit a științei marxist-leniniste, pe cunoașterea și folosirea legilor obiective de dezvoltare socială și a tezaurului de experiență a P.C.U.S. Ea a fost invincibilă, înfringând toate forțele reaționare pentru că, pornind de la interesele vitale ale poporului și slujind credincios acestor interese, se baza pe increderea și forța măselor, singura forță în stare să doboare regimul burghezo-moșieresc și să pornească la construirea unei noi orînduri. Pe temelia acestei politici juste, s-au creat condițiile obiective ale intrării în faza revoluției sociale. A devenit posibilă izgonirea ultimilor reprezentanți burghezi din guvern, ceea ce a însemnat o fundamentală schimbare în caracterul guvernului. A devenit posibilă răsturnarea monarhiei — păstrătoarea unei părți însemnante din puterea de stat și cel mai mare moșier al țării; faptul că acest vestigiu feudal a continuat să existe în cursul desfășurării revoluției democrat-populare din țara noastră, a constituit o particularitate a acestei desfășurări, impusă de cerințele unei tactici juste, care se baza pe aprecierea concretă a raportului forțelor de clasă în cadrul revoluției. A devenit acum posibilă proclamarea Republicii Populare Române. Izgonirea ultimilor reprezentanți ai burgheziei din guvern, răsturnarea monarhiei și proclamarea Republicii Populare Române — arată tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej — au marcat victoria clasei muncitoare și a țărănimii muncitoare asupra claselor exploatare, desăvîrșirea sarcinilor revoluției burghezo-democratice și trecerea la înfăptuirea sarcinilor revoluției sociale.

Cucerirea puterii de către clasa muncitoare nu constituie scopul și capătul luptei ei, ci punctul de plecare al luptei pentru construirea unui nou mod de producție, superior, socialist. În condițiile țării noastre, cînd stadiul atins de dezvoltarea capitalismului permitea în industrie expropriearea mijloacelor de producție și trecerea lor în proprietate socială, dar menținea în agricultură fărîmițarea între numeroșii proprietari — producători mici și mijlocii — partidul a îndreptat ferm țara noastră pe calea leninistă de construire a socialismului. Planul leninist de construire a socialismului, înfăptuit pentru prima dată cu succes în Uniunea Sovietică, prinde viață și în țara noastră, ceea ce se exprimă în succesele obținute de poporul nostru în opera de industrializare socialistă, de transformare socialistă a agriculturii, de construire a culturii noi, de întărire a statului de democrație populară. Legea supremă în activitatea partidului și statului nostru în construirea socialismului este satisfacerea nevoilor materiale și culturale mereu crescînde ale poporului nostru muncitor. Plenara Comitetului Central al P.M.R. din 19—20 august 1953, analizînd succesele obținute de poporul nostru în construirea socialismului, precum și lipsurile și greșelile ce s-au

făcut simțite în activitatea noastră economică, a arătat că în etapa actuală, preocuparea de căpetenie trebuie să fie îndreptarea politiciei economice și a elaborat un program de măsuri a cărui înndeplinire cu succes va duce în viitorul apropiat la o serioasă îmbunătățire a condițiilor de trai ale poporului nostru.

Desfășurarea și victoria revoluției democrat-populare în țara noastră constituie o minunată confirmare a justitiei și forței teoriei leniniste a revoluției, justiței și forței întregii politici și tactici leniniste a partidului nostru. Transformările revoluționare petrecute în țara noastră între 23 August 1944 și 30 decembrie 1947, treptele parcuse de poporul nostru în sprijnul revoluției socialistă corespund pe deplin aprecierii lui I. V. Stalin asupra desfășurării specifice a revoluției în țările cu o dezvoltare capitalistă mijlocie, de tipul celei din țara noastră, țări care au de parcurs mai repede sau mai încet unele trepte intermediare în drumul spre dictatura proletariatului. Această perioadă constituie o pildă de aplicare creatoare, pe baza respectării condițiilor concrete și a particularităților specifice, de aplicare, străină de orice dogmatism, a învățăturii leniniste asupra revoluției. Este un merit uriaș al partidului nostru acela de a fi reușit să descopere la timp și de fiecare dată acele verigi principale și particularități pe care viața, cu manifestările ei concrete și diverse, le impunea procesului de transformare revoluționară a țării noastre.

După victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, desfășurarea și victoria revoluției democrat-populare în țările de democrație populară în perioada ce a urmat celui de al doilea război mondial, instaurarea și statonnicirea definitivă a regimului de democrație populară, au constituit o întruchipare strălucită a teoriei leniniste asupra revoluției, au dovedit întru totul că leninismul, este un model de tactică pentru toată lumea.

CRITICĂ ȘI BIBLIOGRAFIE

IMBUNATAȚIREA „MANUALULUI DE ISTORIE A R.P.R.“, O SARCINĂ DE CINSTORICILOR *

DE

N. CREȚU, M. FRUNZA și GH. HAUPT

Știința istoriei constituie un sector important al frontului ideologic de luptă pentru construirea socialismului. Ea ajută la formarea conștiinței comuniste a oamenilor muncii, la educarea tineretului școlar în spiritul patriotismului socialist și al internaționalismului proletar.

A studia istoria Patriei noastre înseamnă a dezvălui acțiunea legilor obiective de dezvoltare a societății în diferitele formațiuni social-economice care au existat în trecut pe teritoriul R.P.R., a studia trecutul de luptă al poporului pentru libertate și progres, radăcinile de veacuri ale prieteniei sale cu diferitele popoare vecine, și în primul rînd cu marele popor rus, înseamnă a studia experiența de luptă a maselor populare prin cunoașterea căreia pot fi pătrunse cu mai multă profunzime și înțelesе năzuințele și lupta lor prezentă.

Partidul nostru acordă atenție științei istoriei și manifestă totodată față de istorici exigențe înalte. În munca de înarmare a tineretului cu cunoștințe de istorie un rol important îl are „Manualul de istorie a R.P.R.“, alcătuit de un colectiv de autori sub redacția academicianului Mihail Roller. Acest manual are o mare însemnatate nu numai pentru școli, ci și pentru pregătirea marxist-leninistă a cadrelor de partid și de stat. Apariția primei ediții a manualului, în 1947, a adus o serioasă contribuție în desfășurarea revoluției culturale din țara noastră. În 1952 a apărut ediția a II-a, revăzută și adăugită, a manualului, ediție care a luat în considerație o serie de observații critice apărute în presă, observațiile făcute de învățători și profesorii de istorie și critica făcută de istoricii sovietici cu ocazia editării în limba rusă a acestui manual în U.R.S.S.

Manualul de istorie a R.P.R. reprezintă prima lucrare care tratează de pe pozițiile materialismului istoric istoria milenară a poporului român și a minorităților naționale din țara noastră, în care se dă un tablou sintetic al dezvoltării societății în R.P.R. Cercetând un imens material faptic, străduindu-se pentru prima oară să scoată la iveală rolul maselor populare în istorie, al mișcării muncitorești, autori s-au lovit de numeroase probleme, care, ori au fost voit ignoreate de istoricii burghezi, ori au fost falsificate în lucră-

* Din „Lupta de clasă“, seria a V-a, anul XXXIV, nr. 3, martie 1954.

rile lor cu scopul de a subordona studierea istoriei intereselor regimului burghezo-moșieresc. Trădând tradițiile progresiste ale istoriografiei noastre care se măndrește cu numele cronicarilor sau cu nume ca D. Cantemir, M. Kogălniceanu, N. Bălcescu și alții, istoricii burghezi stând pe poziții idealiste, neștiințifice, antipopulare n-au putut și nici n-au vrut să dea o explicație științifică dezvoltării istoriei poporului nostru. „Burghezia — a scris F. Engels — transformă totul într'o marfă și prin urmare și istoria. În virtutea naturii ei însăși, în virtutea condițiilor ei de existență, ei îi este proprie falsificarea oricărei mărfi: ea a falsificat și istoria. Doar cel mai bine este plătită acea lucrare în care falsificarea istoriei corespunde cel mai mult intereselor burgheziei”¹.

In mîinile istoricilor burghezi manualele școlare au fost în primul rînd o marfă cu ajutorul căreia ei au corupt conștiința tineretului. O particularitate caracteristică a manualelor alcătuite în trecut de istoriografia burgheză o constituie dușmânia față de masele populare, exagerarea artificală a rolului „marilor personalități”, ura față de mișcarea muncitorească a carei istorie a fost ignorată în mod conștient. Manualele de istorie au fost folosite pentru răspîndirea în rîndurile tineretului a racismului, obscurantismului, naționalismului, a dușmâniei față de poporul rus, față de Uniunea Sovietică, față de celealte popoare vecine. Unul din meritele „Manualului de istorie a R.P.R.” constă în faptul că, datorită apariției sale, au fost scoase din circulație manualele burgheze, antiștiințifice, șovine care otrăveau conștiința tineretului.

Autorii „Manualului de istorie a R.P.R.” au depus eforturi mari pentru a combate falsele interpretări ale istoriografiei burgheze. Ei au trebuit să dea răspuns la multe probleme nestudiate încă în lumina învățăturii marxiste. Iată de ce autorii manualului n-au putut să se mulțumească cu sintetizarea documentelor și cercetărilor existente, ci au ridicat o serie de probleme nerezolvate încă în știința istoriei din țara noastră și au indicat calea unor cercetări viitoare. Datorită lucrărilor efectuate între timp de colectivele de arheologi și istorici din țara noastră, autorii au putut în ediția a II-a a manualului să trateze mai pe larg o serie de probleme privind societatea comunei primitive, sclavagistă, feudală care au existat pe teritoriul Patriei noastre, privind istoria modernă și contemporană, istoria mișcării muncitorești etc.

Manualele burgheze n-au încercat și n-au putut să rezolve din punct de vedere științific problema periodizării istoriei Patriei. Recunoașterea caracterului progresiv al dezvoltării societății ar fi însemnat implicit recunoașterea caracterului trecător al orînduirii capitaliste (burghezo-moșierești). Manualul de istorie a R.P.R. a dat pentru prima oară în istoriografia noastră o periodizare științifică a istoriei Patriei. Pornind de la învățătura marxist-leninistă, manualul deosebește în istoria R.P.R. cinci formațiuni social-economice: orînduirea comunei primitive, sclavagistă, feudală, capitalistă (burghezo-moșierească) și socialistă în curs de construire. Autorii au pus la baza trecerii de la o formăiune socială la alta dezvoltarea modului de producție ca factor determinant al dezvoltării societății. În paginile manualului autorii subliniază rolul hotărîtor al maselor populare —

¹ Arhiva Marx-Engels, v. X, p. 104.

producătorii tuturor bunurilor materiale — în istoria Patriei și se opresc amănunțit asupra momentelor însemnate din istoria luptelor de clasă: răscoalele dacilor, Bobîlna, răscoalele țărănilor de sub conducerea lui Doja, răscoalele populare care au avut loc sub conducerea lui Horia, Tudor Vladimirescu, luptele revoluționare din 1848 etc. În manual sunt tratate în mod amănunțit asemenea momente importante din lupta țărănimii ca răscoalele din 1888 și 1907 și sunt subliniate învățăminte ce se trag din aceste răscoale, faptul că țărănește muncitoare numai în alianță și sub conducerea clasei muncitoare, având în frunte partidul marxist-leninist, a putut să-și cucerească drepturile și să-și împlinească revendicările ei de veacuri. În manual este înfățișată mișcarea revoluționară a clasei muncitoare din România, condițiile aparitiei și dezvoltării ei, se arată cum, sub influența Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, în focul luptelor revoluționare ale proletariatului din țara noastră, după înfrângerea grevei generale din 1920, s-a format Partidul Comunist din România, care a condus lupta oamenilor muncii pentru libertate, pentru instaurarea democrației populare.

Manualul are merite deosebite în restabilirea adevărului privitor la istoria poporului nostru între cele două războaie mondiale, în epoca crizei generale a capitalismului, pe care istoricii burghezi s-au străduit cu un zel deosebit să-o falsifice. Desfășurarea evenimentelor în această perioadă arată deosebit de lăptătoare contradicțiile de neîmpăcat care măcinau regimul burghezo-moșieresc din România, putreziciunea lui, lupta impetuosa a maselor sub conducerea partidului clasei muncitoare pentru răsturnarea regimului de exploatare. Manualul descrie eroicele lupte ale ceferiștilor și petroliștilor din 1933. Bazîndu-se pe un bogat material faptic, autorii dezvăluie caracterul prădalnic al capitalului străin, care a înrobuit țara noastră și care a transformat-o cu ajutorul burgheziei autohtone într-o țară dependentă de imperialiștii din Occident. Pentru prima oară manualul a reușit să dea o periodizare a istoriei Patriei între cele două războaie mondiale.

Autorii manualului au dezvăluit, pe baza faptelor, prietenia de veacuri dintre poporul român și marele popor rus. Este arătat rolul slavilor în formarea poporului român, influența statului kievean asupra procesului de formare și dezvoltare a relațiilor feudale pe teritoriul țării noastre, este subliniat ajutorul pe care Rusia l-a acordat poporului român în lupta împotriva înrobitorilor turci, pentru independența Patriei. Manualul demască politica şovină și cosmopolită a burgheziei, demască politica antisovietică a regimului burghezo-moșieresc, arată căt de potrivnică era această politică intereselor fundamentale ale poporului român și educă pă elevi în spiritul patriotismului și internaționalismului proletar, al prieteniei și dragostei față de Uniunea Sovietică, arătând rolul Uniunii Sovietice în eliberarea Patriei noastre, ajutorul uriaș pe care ni-l acordă Țara socialismului victorios în opera de construire a socialismului și de apărare a independenței țării noastre.

În ansamblul lui, manualul joacă un rol pozitiv în dezvoltarea învățămîntului de istorie și în răspîndirea cunoștințelor științifice în rîndurile oamenilor muncii din țara noastră. Cu toate că are unele lipsuri, după cum subliniază în prefață însăși autorii, „Manualul de istorie a R.P.R.“ este fundamental deosebit, superior tuturor manualelor întocmite de istoricii burghezi, și poate fi pe drept cuvînt considerat o cucerire a științei noastre

istorice. Manualul constituie totodată o etapă importantă pe calea creării unei lucrări de istorie a R.P.R. cu adevărat științifice. Din păcate, istoricii din țara noastră au acordat pînă în prezent un ajutor prea mic în vederea îmbunătățirii manualului. N-au apărut pînă azi recenzii critice asupra ultimei ediții a manualului, deși autorii au cerut acest ajutor în repetate rînduri. Partidul ne învață că nici o ramură a științei nu se poate dezvolta cu succes fără desfășurarea criticii și a luptei de opinii. În același timp manualul poate servi pentru istorici ca o serioasă bază de discuții într-o serie de probleme pe care autorii, din lipsa cercetărilor monografice, nu le-au putut rezolva pînă la capăt.

În recenzie de față ne vom opri asupra cîtorva din lipsurile cu caracter principal ale manualului în vederea intensificării muncii istoricilor noștri pentru îmbunătățirea lui și dezvoltarea cercetărilor istorice în general.

In analiza unui manual de istorie — după cum arată experiența istoriografiei sovietice — atenția criticii trebuie să fie îndreptată în primul rînd asupra structurii și conținutului materialului expus și în special asupra problemelor metodologiei și periodizării științifice. Calitățile unui manual depind în mare măsură de structura sa, care trebuie să fie bazată pe o periodizare științifică, marxist-leninistă, a procesului istoric.

Autorii manualului de istorie a R.P.R. nu au reușit să rezolve întru total problema justei periodizări a istoriei României, deși aceasta constituie una din problemele nodale ale înțelegerii istoriei Patriei. În unele capitole din manual nu reies criteriile pe baza cărora a fost stabilită în mod concret limita cronologică între o formăjune social-economică și alta.

In manual este tratată neclar trecerea de la formațiunea feudală la cea capitalistică în istoria R.P.R. Clasicii marxism-leninismului au considerat că limita cronologică care desparte o formăjune social-economică de alta o constituie îechidarea caracterului dominant al vechilor relații de producție și al vechilor clase și victoria noilor relații de producție și a noilor clase. Astfel, Marx considera revoluția burgheză din Franța de la sfîrșitul veacului al XVIII-lea, care a îechidat relațiile feudale și a adus la putere burghezia, drept sfîrșitul orînduirii feudale în Franța și începutul orînduirii capitaliste. De asemenea V. I. Lenin a delimitat în mod precis Rusia dinainte de reforma din 1861, care a desființat iobăgia, deși „de sus“, de Rusia de după reformă, și a deosebit perioada de *apariție* a relațiilor burgheze în sînul orînduirii feudale de perioada victoriei lor. V. I. Lenin a arătat că „emanciparea“ țăranilor la 1861 a înlocuit plusprodusul feudal prin plusvaloarea burgheză.

Autorii manualului consideră drept graniță dintre feudalism și capitalism în țara noastră uneori anul 1821, adică răscoala populară de sub conducerea lui Tudor Vladimirescu (pag. 10), alteori întreaga perioadă dintre 1821 și 1848. Ambele soluții comportă multe discuții. După părerea noastră, ele nu rezistă unei analize științifice și arată că autorii manualului confundă perioada descompunerii relațiilor feudale și a formării și dezvoltării rela-

țiilor capitaliste în sînul vechii formațiuni cu victoria modului de producție capitalist, identificînd această perioadă cu formațiunea capitalistă propriu-zisă.

In manual se arată just că în țara noastră, în ultimele decenii ale secolului al XVIII-lea și la începutul celui de al XIX-lea — în parte ca rezultat al victoriilor repurtate de Rusia în războaiele cu turci — se creează condiții favorabile pentru o dezvoltare economică mai rapidă, dezvoltare care fusese mult frînată de jugul otoman. În această perioadă formațiunea feudală continuă să existe, dar în sînul ei apar noi relații de producție, capitaliste. În Moldova, Țara Românească, Transilvania, apar primele manufacțuri capitaliste, se dezvoltă mîcile meșteșuguri la sate, a căror creștere exprimă „primii pași în dezvoltarea capitalismului” (Lenin). Sistemul capitalist al muncii salariate începe să se introducă nu numai în manufacturile capitaliste, dar treptat și în sfera producției agricole. Dezvoltarea noilor relații de producție, superioare, este însă împiedicată de menținerea orînduirii feudale, a iobăgiei, de jugul otoman și habsgurgic. Datorită adîncirii contradicției dintre vechile relații de producție feudale și întreaga orînduire feudală, pe de o parte, și forțele de producție noi precum și noile relații de producție capitaliste, noile clase care se ridică, pe de altă parte, modul de producție feudal intră într-o stare de criză. Această perioadă, care se caracterizează în istoria țării noastre prin transformarea producției de mărfuri simplă în producție de mărfuri capitalistă, este perioada de descompunere a modului de producție feudal. Ascuțirea extremă a contradicțiilor din sînul orînduirii feudale a dus la izbucnirea revoluției din 1848 și în cele din urmă la desființarea iobăgiei. Perioada de după răscoala condusă de Tudor Vladimirescu, pe care autorii manualului o consideră graniță care desparte capitalismul de feudalism, nu este decît o perioadă de adîncire a gradului de descompunere a orînduirii feudale datorită dezvoltării producției capitaliste. Fără îndoială că răscoala din 1821 a dat o lovitură serioasă orînduirii feudale, dar țelurile ei antifeudale n-au fost atinse. Puterea a rămas în mîinile boierilor feudali, iar relațiile de producție feudale au rămas dominante și după 1821. Exploatarea feudală a poporului s-a înăsprînt chiar în deceniul următor, cînd boierii feudali au reușit să impună introducerea în „Regulamentul organic“ a unor articole care îngreuiau enorm jugul clăcii și al dependenței iobage. Marx, din aceste motive, numește „Regulamentul organic“, „codice al muncii de clacă“. De aceea răscoala de la 1821 nu poate fi considerată ca marcînd sfîrșitul orînduirii feudale în țara noastră.

Sarcina desăvîrșirii scopurilor răscoalei din 1821, precum a subliniat încă N. Bălcescu, și-a pus-o și revoluția din 1848 din Țara Românească, dar care de asemenea nu a dus la răsturnarea orînduirii feudale. După cum se știe, din cauza trădării unei părți însemnate a burgheziei, în frunte cu Eliade, Brătianu etc., principalele țeluri antifeudale și naționale ale revoluției, formulate în „Proclamația de la Izlaz“, n-ău fost realizate; n-a fost rezolvată problema agrară, adică desființarea iobăgiei și împrietăřirea țăranilor, n-a fost realizată nici unirea Țărilor Române, pas însemnat pe calea cuceririi independenței naționale. Relațiile feudale, iobăgia și claca, au rămas dominante în Țara Românească și Moldova; puterea a rămas de asemenea în mîinile boierilor feudali. Deci părerea după care revoluția de

la 1848, rezultat al ascuțirii contradicțiilor din sînul orînduirii feudale, ar putea fi considerată ca începutul orînduirii capitaliste în Țara Romînească și Moldova nu este suficient argumentată.

Unii istorici, pornind de la faptele care arată inegalitatea dezvoltării Moldovei, Țării Romînești și Transilvaniei, susțin că începutul unei noi orînduri sociale ar putea fi considerată în Transilvania și Țara Romînească revoluția de la 1848, iar în Moldova — perioada 1859—1864. În 1848, în Țara Romînească se văd germanii „monștruoasei coaliții“ ce se formează mai tîrziu. Alți istorici au argumentat părerea după care limita cronologică care desparte orînduirea feudală de cea burghezo-moșierească trebuie considerată în ceea ce privește Țara Romînească și Moldova — orînduri sociale ar putea fi considerată în Transilvania și Țara Romînească — act care stă la baza statului național român — cînd moșierii au fost siliți să cedeze o parte a puterii reprezentanților unor pături ale burgheziei și cînd clasele dominante au fost silite, sub presiunea răscoalelor țărănești, să înfăptuiască legea agrară prin care a fost desființată „de sus“ iobăgia. Deși reforma din 1864, fiind realizată de clasele dominante, a menținut puternice rămășițe feudale, ea, desființînd „prin lege“ iobăgia, a înlăturat, deși nu complet, baza economică feudală în Moldova și Țara Romînească, și o dată cu ea modul de producție și orînduirea social-economică feudală.

Prin urmare, una din principalele probleme ale periodizării istoriei R.P.R., aceea a limitei cronologice dintre orînduirea feudală și cea capitalistă (burghezo-moșierească) n-a fost rezolvată încă de istorici. Sarcina istoricilor este să dezbată și să rezolve, pe baza unor cercetări temeinice a istoriei social-economice a țării, această problemă.

De cele mai multe ori autori nu și-au pus problema determinării perioadelor principale din sînul fiecărei orînduri sociale. Aceasta se referă în primul rînd la istoria orînduirii comunei primitive și sclavagiste pe teritoriul R.P.R. Paragraful consacrat, de pildă, descompunerii comunei primitive și apariției statului sclavagist (pag. 22—23) conține teze teoretice generale, fără a aduce material faptic concret, care să desvăluie trăsăturile specifice ale acestui proces pe teritoriul Patriei noastre. Trebuie spus că în această problemă o vină mare poartă și arheologii noștri, care n-au sintetizat suficient pînă astăzi bogatul material descoperit în ultimii ani datorită sprijinului primit din partea statului democrat-popular.

Din cauza lipsei unei analize concrete a dezvoltării condițiilor vietii materiale a societății, nu există în manual o subîmpărțire științifică în perioade a formațiunii feudale. Deși în manual se citează caracterizarea leninistă a perioadelor de dezvoltare a societății feudale, autori nu merg mai departe și nu aplică aceste indicații teoretice la istoria țării noastre, lăsînd problema deschisă. Din această cauză unele capitole poartă o denumire formală și care nu are nici o semnificație din punct de vedere al periodizării istoriei R.P.R., ca, de pildă, „Țara Romînească și Moldova în secolul al XIV-lea pînă la începutul secolului al XV-lea“, „Moldova și Țara Romînească în secolele XVII, XVIII etc.“. N-au fost în mod creator aplicate la specificul istoriei țării noastre nici tezele teoretice marxist-leniniste referitoare la periodizarea istoriei capitalismului între cele două războaie mondiale. Se știe că în România criza economică mondială din 1929—1933 a

început mai de vreme ; trebuie cercetat dacă perioada stabilizării relative a capitalismului n-a început de asemenea mai de vreme decât în 1923. De această problemă istorică nu s-au ocupat.

Obiectii serioase întâmpină și tratarea din manual a istoriei R.P.R. după 23 August 1944. Documentele partidului nostru conțin indicații prețioase, care ajută pe istorici să lămurească problema periodizării luptei poporului nostru după eliberare. Se știe că încă în 1928 I. V. Stalin a aratat că în condițiile unei țări ca România cu un capitalism slab dezvoltat, du rămașițe feudale, cu o problemă agrară specială de tip antifeudal nu se poate trece direct la revoluția socialistă și la dictatura proletariatului, că revoluția trebuie să treacă printr-o serie de trepte intermediare care vor duce în cele din urmă la dictatura proletariatu lui. Sarcina științei istorice, a manualului de istorie a R.P.R. era de a arăta cum s-au petrecut evenimentele în mod concret, care au fost aceste trepte intermediare, prin ce se caracterizează ele și cind au avut loc. Autorii manualului s-au limitat, însă, la cîteva considerații generale (vezi pag. 670—671) pe care nu le-au mai adîncit și concretizat în tratarea propriu zisă a materialului istoric concret.

Autorii manualului nu au analizat profund schimbarea radicală survenită în conținutul puterii de stat ca rezultat al luptelor populare desfășurate după 23 August 1944, în condițiile favorabile create de eliberarea țării noastre de către Armata Sovietică. În manual nici nu există o caracterizare serioasă a rezultatelor acestor lupte, a puterii de stat instaurate la 6 Martie 1945, a sarcinilor care stăteau în fața ei, pentru a fi clar elevilor ce înseamnă în mod concret desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice. Subcapitolul intitulat „6 Martie 1945. Instaurarea guvernului democratic în care clasa muncitoare are un rol precumpărător“ se ocupă de alte probleme și este superficial redactat. În manual nu se arată prin fapte concrete procesul de adîncire a transformărilor democratice în țara noastră în anii 1945—1947, forțele motrice ale acestui proces ; nu se arată suficient creșterea rolului conducător în viața poporului al clasei muncitoare în frunte cu P.C.R., întărirea alianței clasei muncitoare cu țărăniminea muncitoare, sub conducerea clasei muncitoare, adică procesul de făurire a forței sociale care a dus mai departe transformările democrat-populare din țara noastră și a asigurat instaurarea regimului de democrație populară, ca formă a dictaturii proletariatului.

Ultima parte a manualului suferă de o structură nereușită, de o împărțire arbitrară și nesemnificativă din punct de vedere al procesului istoric a capitolelor în diferite subcapitole. Fapte strîns legate între ele, care nu pot fi înțelese izolat, sunt tratate în subcapitole separate, ca, de pildă : „Lupta P.C.R. contra guvernelor Sănătescu și Rădescu“ (corect ar fi fost „Lupta maselor populare sub conducerea P.C.R. contra guvernelor Sănătescu și Rădescu“) într-un capitol, iar „6 Martie 1945. Instaurarea guvernului democratic etc.“ în alt capitol.

Multe neajunsuri prezintă din punct de vedere al structurii și capitolul XXXIV „Proclamarea Republicii Populare Române — 30 Decembrie 1947“.

Urmărind să respecte ordinea cronologică a evenimentelor, diferite după caracterul lor, autorii manualului au renunțat de a le mai sistematiza

și sintetiza, ceea ce dă acestui capitol un caracter factologic. În manual problemele industrializării socialiste a țării sînt tratate mai întîi în subcapitolele III—IV, apoi se revine asupra lor în subcapitolele IX—X, problemele construirii bazei socialiste sînt amestecate cu problemele construirii suprastructurii etc. Trebuie spus că nici titlul capitolului nu este bine ales. Titlul capitolului trebuie să se refere la întreaga perioadă istorică pe care o tratează și nu se poate rezuma la un anumit eveniment — oricăr de important ar fi el — sau la o anumită dată istorică. Un titlul mai indicat ar fi fost „R.P.R. pe drumul construirii socialismului“.

Din cauza neadîncirii periodizării, istoria din ultimul deceniu a poporului nostru cea mai importantă și mai minunată parte a istoriei sale, este tratată la un nivel scăzut, care nu contribuie la justă înțelegere a legilor dezvoltare a societății în R.P.R. în zilele noastre.

În introducere la manual se subliniază că autorii se străduiesc să pornească de la înțelegerea marxistă a istoriei, dela faptul că dezvoltarea societății este determinată de dezvoltarea condițiilor vieții materiale a societății, de dezvoltarea modului de producție; prima sarcină a științei istorice, se arată în introducere, este deci studierea și dezvăluirea legilor producției, a legilor de dezvoltare a forțelor de producție și a relațiilor de producție, a legilor de dezvoltare economică a societății. În expunerea materialului concret însă, autorii nu au urmărit întotdeauna acest principiu fundamental al materialismului istoric. Dezvoltarea economică a societății, mai ales în capitolele „feudalism“ și „capitalism“ pînă la epoca imperialismului, joacă mai mult rolul unor scurte părți introductive la istoria politică, expusă de obicei mult mai detaliat. Dezvoltarea forțelor și relațiilor de producție, fără de care nu poate fi înțeleasă istoria politică, se bucură de o atenție mult prea mică din partea autorilor manualului.

Paragrafele consacrate istoriei economico-sociale sau sînt foarte schematice, încît produc impresia unui conspect, sau au un caracter pur descriptiv, predominînd descrierea fenomenelor particulare, fără generalizările și concluziile necesare. Nu se poate găsi în manual fundamentarea concretă și precisă a trecerii la feudalism în țara noastră, a condițiilor în care au apărut, s-au consolidat și au devenit dominante relațiile de producție feudale; în manual nu se arată cum s-au dezvoltat forțele de producție — în primul rînd uneltele de producție — care au determinat victoria relațiilor de producție feudale. Caracteristica relațiilor de producție — baza orînduirii feudale — este limitată la o simplă enumerare a trăsăturilor generale ale orînduirii feudale, fără ca autorii să scoată în evidență particularitățile concrete, caracteristice pentru orînduirea feudală din țara noastră (vezi pag. 62—63). Analiza profundă a dezvoltării relațiilor feudale este înlocuită prin descrierea fenomenelor suprastructurii, ca, de pildă, organizarea politico-administrativă a Țărilor Române (pag. 82—83). Formele concrete ale rentei feudale sînt analizate de abia în capitolul referitor la secolul XVI, cînd ar fi trebuit să se arate ce a adus nou acest secol în dezvoltarea relațiilor feudale față de perioadele anterioare.

Descompunerii feudalismului și dezvoltării capitalismului îi sînt consecrate atît capitolul XVI din partea a V-a, cît și întreaga parte a VI-a. De fapt problema nașterii relațiilor capitaliste în sînul orînduirii feudale a râmas nerezolvată în manual. Din materialele expuse în manual (pag. 233—239 și 304) nu se vede și nu reiese procesul de descompunere a feudalismului și de apariție și dezvoltare a relațiilor capitaliste, ci cel mult dezvoltarea manufacturilor de tip feudal întemeiate de diferiți domnitori și boieri. Afirmațiile autorilor privitoare la dezvoltarea muncii salariale și a producției de mărfuri capitaliste nu sînt susținute cu fapte concrete. Din această cauză cititorul nu poate trage o concluzie privitoare la ivirea conflictului dintre noile forțe de producție și vechile relații de producție feudale.

De asemenea în manual nu sînt desvăluite principalele caracteristici ale dezvoltării capitalismului în România pînă la 1917. Paragrafele închinate dezvoltării economice în această perioadă cuprind mai mult o înșiruire de diferite fapte, care, nefiind generalizate, nu dezvăluie cum s-a dezvoltat în mod concret capitalismul în România, ritmul și caracterul dezvoltării industriei, procesul de înlocuire a muncii manuale cu mașini, esența căii prusace de dezvoltare a capitalismului în agricultură etc. În schimb cititorul găsește în unele paragrafe materiale semiprelucrate, încărcate cu detalii de prisos (vezi pag. 350—352).

Mai bine realizată este istoria dezvoltării economico-sociale a României în epoca imperialismului mai ales între 1917—1944. Dar manualul clarifică totuși slab acțiunea legilor de dezvoltare a orînduirii burghezo-moșierești din țara noastră în epoca imperialismului și mai ales în anii ce urmează după victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie. Partea a IX-a a manualului, care se intitulează „România după victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, pînă la 23 August 1944“, este lipsită de o introducere în care să fie tratate științific noile condiții obiective în care s-a desfășurat viața economică și politică a României în perioada crizei generale a capitalismului. De obicei, autorii încearcă să rezolve analiza concretă a acțiunii legilor obiective de dezvoltare a societății în țara noastră, a istoriei dezvoltării economice a țării prin redarea de pasaje întregi din lucrările clasiciilor marxism-leninismului sau din documentele de partid.

Deși manualul a acordat istoriei politice a societății o importanță și un spațiu mult mai mare decît istoriei economice, totuși și în această privință există unele capitole concepute și realizate nereușit, în care se resimte încă metoda antiștiințifică de personificare a istoriei. Iistoria politică a feudalismului este uneori expusă după voievozi (vezi pag. 77—80, 155—157, 206—212, 251—252 etc.). Numai în paginile 155—157 sînt enumerate numeroase a peste zece domnitori. În același timp, autorii manualului nu arată semnificația acestor permanente schimbări de domnii. Se resimt lipsuri și la tratarea acestor domnii mai importante unde autorii au încercat să dea o caracterizare. Reformele și acțiunile domnitorilor sînt expuse nu în legătură cu istoria dezvoltării economice a societății în care trebuie să căutăm cheia pentru explicarea politicii lor. În unele capitole, pentru a aminti „în ordine cronologică“ despre cutare sau cutare domnitor, se întrerupe o întreagă problematică și se scapă din vedere evenimente legate organic între ele, aşa cum s-a întîmplat, de pildă, cu problema privitoare la influența răs-

coalei populare condusă de Tudor Vladimirescu asupra dezvoltării mișcărilor de eliberare din țara noastră.

Uneori autorii manualului acordă o atenție exagerată unor momente nesemnificative din istoria poporului nostru în dauna lămuririi problemelor importante. De exemplu, formării statelor feudale pe teritoriul țării noastre i se acordă 7 rânduri (pag. 75) atât cît ocupă informația privitoare la activitatea mănăstirească sub Vlaicu I și mult mai puțin decât ocupă descrierea tuturor peripețiilor în legătură cu sfintirea mitropolitului Iosif (pag. 77). Referindu-se la istoria României din cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea se enumera toate guvernele, fără să se facă economie de amanunte (vezi pag. 392—393, 395), în schimb despre mișcarea antimонарhică și republicană din deceniile 7—8 ale secolului al XIX-lea se amintește doar în treacăt (pag. 394), iar problema formării națiunii române burgheze lipsește cu desăvîrsire. Amanuntele prea numeroase fac să se piardă esențialul problemei tratate și îngreuiiază înțelegerea acțiunii concrete a legilor de dezvoltare a societății în istoria României.

In dezvăluirea rolului maselor în istorie, manualul are succese incontestabile, mai cu seamă în capitolele închinate momentelor importante ale luptelor de clasă din istoria poporului nostru. Totuși în manual au mai rămas în această privință goluri serioase. Trebuie să subliniem că autorii manualului au întîmpinat cele mai mari greutăți tocmai în studierea acestei probleme, deoarece n-au avut la îndemână cercetări speciale privitoare la dezvoltarea economică a țării și la o serie de momente ale luptei de clasă a poporului nostru, ei fiind nevoiți să se adreseze primelor izvoare ale arhivei. Aceasta face să fie cu atât mai valoroase succesele realizate.

In prezentarea luptei dusă veacuri de-a rîndul de poporul român împotriva cotropitorilor străini, manualul nu subliniază suficient principala forță activă a acestei lupte — poporul. Este palid arătat eroismul și spiritul de abnegație al poporului în lupta împotriva exploataților autohtoni, a cotropitorilor străini, și cruzimea, josnicia vîrfurilor societății feudale și capitaliste. Excepție fac, de pildă, paginile închinate războiului pentru independență din 1877—1878, în care autorii au reușit să caracterizeze viu atât eroismul maselor populare, cât și josnicia claselor dominante, ceea ce constituie un succes al colectivului care a lucrat această parte a manualului.

Autorii manualului au desfășurat o muncă intensă pentru a urmări lupta pe care a dus-o în decurs de multe veacuri țărăniminea împotriva asuprii feudale, cât și lupta proletariatului împotriva capitalismului. Totuși, pentru clarificarea acestor probleme, munca trebuie continuată și intensificată.

N-au fost lămurite încă în istoriografia noastră o serie de probleme importante ca, de pildă, care sunt forțele sociale care au luat parte la răscoala de la Bobîlna și la aceea condusă de Doja, care grupări sociale au trădat răscoala și din ce cauze, ce curente existau în sinul acestor mișcări; lipsesc din manual răscoalele țărănești din primele decenii ale secolului al XIX-lea care au culminat cu răscoala populară din 1821, cât și influența acestei răscoale asupra creșterii mai departe a luptei maselor țărănești în prima

jumătate a secolului al XIX-lea. În genere, desfășurarea luptei de clasă în epoca feudală este expusă oarecum monoton, fără să se arate creșterea, ascuțirea acestei lupte, formele noi pe care ea le căpăta pe măsura intensificării exploatarii feudale. Trebuie mai adînc studiat rolul orășenilor în mișcările sociale din secolele XVIII și XIX, apariția diferențelor straturi sociale în orașe, procesul de formare a burgheziei, luptele în cadrul breslelor și rolul lor etc.

Nu sînt încă rezolvate numeroase probleme în legătură cu revoluția din 1848 ca, de pildă, ce forțe sociale au participat la revoluție și care au fost scopurile lor, ce poziție au avut diferențele pături ale burgheziei, ce curente au fost în sînul conducerii revoluției și lupta dusă între ele, raporturile de forțe dintre clase și diferențele grupuri sociale după revoluția de la 1848, precum și procesul concret al formării „monstruoasei coaliții“.

Lipsa unei documentări suficiente a constituit o piedică pentru autorii manualului în rezolvarea satisfăcătoare a problemei luptei pentru unirea națională. Manualul nu arată că în jurul căilor de realizare a unirii naționale s-a dus o luptă ascuțită între masele populare și o parte a burgheziei, pe de o parte, și burghezia reacționară și boierii liberali de celalătă parte, care împiedicau desfășurarea unei mișcări largi de eliberare națională, căutînd rezolvarea unirii cu ajutorul combinațiilor diplomatice. Minunatele articole ale lui Karl Marx, contemporan al evenimentelor, în care este dată o analiză profundă a situației din Moldova și Valahia, nu au fost folosite de autori. Marx, analizînd situația din Europa în deceniul al VI-lea, a remarcat simptomele revoluției în Moldova și Valahia și a subliniat acel rol uriaș pe care îl poate juca poporul în înfăptuirea unirii¹.

Vorbind despre legea agrară din anul 1864, autorii manualului afirmă just că aceasta a fost înfăptuită sub presiunea luptei țăranilor (pag. 371). Dar această afirmație nu este sprijinită de material concret care să demonstreze că, în esență, mișcarea țărânească din deceniile 6—7 ale secolului al XIX-lea a răsturnat orînduirea feudală și a constrîns clasele dominante să accepte legea agrară. În cele zece pagini în care se vorbește despre luptă pentru legea agrară, mișcarea țărânească ocupă în total 8 rînduri (pag. 368), în care se amintește superficial un episod din frămîntările țărânești din deceniul al 7-lea. Nu este lămurită în manual nici poziția diferențelor pături al burgheziei față de legea din 1864. Ca rezultat, manualul, vorbind despre legea agrară din 1864, nu a reușit să pună față în față lupta revoluționară, revendicările maselor populare și paleativele reformiste ale burgheziei.

In manual nu se amintește despre mișcarea țărânească crescîndă din deceniul al 8-lea împotriva rămășițelor iobagieei, nu se arată cum a crescut după războiul pentru independență ura țărănimii înșelate în timpul războiului de către clasele dominante, nu se arată cu date concrete că puternica răscoală din anul 1888 a fost precedată de un val de răscoale țărânești în decursul întregului deceniu.

Subliniind că în manual este —în esență — expusă pentru prima dată o schiță științifică a istoriei mișcării muricitoarești din țara noastră, trebuie totodată să arătăm că capitolele închinaté primelor etape ale miș-

¹ K. Marx și Engels, Opere complete, ed. rusă, v. IX, X, XI.

cării muncitorești nu pot satisface pe deplin pe cititori. Cea mai serioasă lipsă a manualului în explicarea acestei probleme constă în faptul că nu se arată procesul de naștere și dezvoltare a clasei muncitoare, dinamica numărului și compoziției sale în strânsă legătură cu dezvoltarea industriei capitaliste din România. Or, fără acest lucru nu se poate explica în esență nici ritmul de dezvoltare a mișcării muncitorești, nici rădăcinile sociale ale oportunismului care a frînat atîția ani dezvoltarea ei (desi în manual se arată rolul nefast jucat de oportuniști), nici alte numeroase probleme esențiale ale dezvoltării mișcării muncitorești în România.

In manual se aduce un material faptic restrîns privitor la începuturile luptei clasei muncitoare, la mișcarea grevistă din decenile 8—9. Nu se arată rolul grevelor și al frămîntărilor muncitorești în procesul cristalizării conștiinței politice a clasei muncitoare, lupta elementelor revoluționare din rîndul clasei muncitoare împotriva agenților burghezo-liberali care puseseră mâna pe conducerea partidului social-democrat al muncitorilor din România.

Slab este arătat rolul maselor în perioada crizei generale a capitalismului, adică tocmai în perioada cînd ele devin mai conștiente și rolul lor în istorie crește. Vînd să scoată în evidență lupta clasei muncitoare și a partidului ei în această perioadă, autorii manualului folosesc o metodă greșită care împiedică expunerea justă a luptei proletariatului și a maselor asuprite, înțelegerea rolului hotărîtor al acestei lupte în desfășurarea istoriei patrie din ultimele trei decenii și jumătate. Există în manual subcapitole care tratează separat „viața politică“ a țării într-o anumită perioadă, „viața socială“, „politica internă și cea externă“, fără să se arate suficient legătura între aceste diverse fenomene, iar lupta clasei muncitoare și a P.C.R., care reprezintă în fond conținutul principal al vieții politice a țării, este tratată izolat de „viața politică“, în subcapitole separate la sfîrșitul fiecărei perioade. Aceasta îngreuează enorm înțelegerea marxist-leninistă a istoriei României, duce la traatrea izolată a evenimentelor istorice, rupte din înlănțuirea lor organică, la confuzii, uneori la o simplă descriere factologică a evenimentelor.

Istoria contemporană a României poate fi înțeleasă numai dacă, în fiecare perioadă, în centrul vieții politice și sociale a țării se pune lupta clasei înainte, a proletariatului împotriva burgheziei, principala contradicție a societății, principalul motor al dezvoltării istoriei în această etapă. Numai în felul acesta va putea fi scos la iveală adevărul că masele sunt făuritorul istoriei. Politica burgheziei și moșierimii, schimbările de guvern, manevrele claselor exploatatoare, legile elaborate de ele, politica lor externă nu poate fi înțeleasă independent de desfășurarea luptei de clasă a proletariatului în România și în lumea capitalistă în general, independent de creșterea impetuoasă a puterii Uniunii Sovietice și adîncirea crizei generale a capitalismului.

Capitolul al XXVIII-lea, de pildă, se intitulează „România în perioada avîntului creat sub influența Marii Revoluții Socialiste din Octombrie“. De fapt, despre acest avînt, despre lupta clasei muncitoare, care constituie, după cum se vede și din titlul capitolului, trăsătura caracteristică a întregii perioade, se vorbește de-abia în ultimele subcapitole, după ce pe un spațiu apreciat www.dactordorianicatu.com probleme și evenimente,

ca, de pildă, intervenția României împotriva Revoluției din Octombrie, pacea de la Buftea, reluarea ostilităților împotriva Germaniei, reforma agrară de după primul război mondial și altele, evenimente care nu pot fi înțelese decât în lumina desfășurării avîntului luptei clasei muncitoare. Subcapitolul care tratează schematic și fără sprijinul faptelor însemnatatea Marii Revoluții Socialiste din Octombrie nu explică de loc izvoarele, cauzele avîntului mișcării muncitorești de la noi din țară în perioada 1917—1923. Autorii manualului ar fi trebuit să înceapă capitolul cu o analiză a crizei prin care trecea sistemul capitalist în ansamblul lui în această periadă, să arate înăsprirea și adîncirea contradicțiilor capitalismului, creșterea mizeriei maselor ca urmare a războiului, în sfîrșit situația revoluționară creată de război și mai ales de victoria revoluției ruse în general și la noi în țară în special. În felul acesta ar fi reieșit mai limpede marea importanță a Revoluției din Octombrie pentru țara noastră, forța loviturii date de proletariatul rus capitalismului mondial și implicit regimului burghezo-moșieresc din România, forța exemplului dat proletariatului din întreaga lume, inclusiv proletariatului din țara noastră. De pe o astfel de bază teoretică s-ar fi putut explica cauzele avîntului revoluționar al mișcării muncitorești din România anilor 1917—1923. După o asemenea introducere, în mod necesar se impune tratarea avîntului propriu-zis al mișcării muncitorești din România și formele lui de manifestare cu expresie a maturizării muncitorimii române și a influenței Marii Revoluții Socialiste din Octombrie. În lumina luptelor maselor, a scopului ce și-l propuneau, ar fi reieșit mai limpede și politica reațională a burgheziei și moșierimii în condițiile acestui avînt al mișcării muncitorești, unele tirile lor împotriva poporului, slăbiciunile proletariatului și folosirea lor de către burghezie și moșierime.

Politica burgheziei și moșierimii în problema agrară, marea deosebire dintre promisiunile demagogice făcute țărănimii în 1917 și caracterul ciuntit, antițărănesc al reformei agrare din 1921, nu poate fi, de asemenea înțeleasă în afara avîntului și descreșterii mișcării muncitorești de la noi din țară; ea poate fi înțeleasă numai dacă este analizată în strînsă legătură cu lupta și poziția clasei muncitoare în problema agrară, cu faptul că proletariatul, lipsit de un partid marxist-leninist, nu reușise atunci să realizeze oalianță a clasei muncitoare cu țărăniminea, nu reușise să unească lupta clasei muncitoare pentru pace și un trai mai bun cu lupta țărănimii pentru pămînt și pace. Autorii își dau seama de acest luvru, de aceea în legătură cu avîntul mișcării muncitorești sunt nevoiți să revină încă o dată asupra reformei agrare. Astfel întîlnim în manual multe repetări inutile, rezultat al despărțirii artificiale și a ruperii mișcării muncitorești (a luptei maselor în general) de viața social-politică a țării.

Această greșeală se repetă în mai mică sau mai mare măsură în alte capitole. În capitolul despre stabilizarea relativă a capitalismului în România, o serie de evenimente politice, ca, de pildă, abolirea votului cenzitar, votarea constituției, sunt tratate de asemenea independent de lupta proletariatului, de teama ce inspiră burgheziei această luptă și de felul cum a reușit burghezia să se folosească de reflexul valului revoluționar pentru a porni la ofensivă împotriva poporului și a drepturilor cucerite de acesta. Felul cum este tratată perioada stabilizării capitalismului în Ro-

mînia nu arată suficient că aceasta a fost totodată o perioadă de pregătire a proletariatului, de acumulare de forțe pentru noi lupte. De aceea n-au putut fi expicate în manual cauzele care au determinat noul avînt al luptei maselor între anii 1926 și 1927. Nu se arată suficient nici contradicțiile dintre grupările burghezo-moșierești, venirea P.N.T. la guvern în anul 1928 nu este însăși ca o manevră a burgheziei și moșierimii în lupta lor contra poporului, ca o încercare demagogică a claselor exploataatoare de a opri radicalizarea maselor și creșterea influenței partidului comunist în rîndul lor. Perioada stabilizării relative este concepută în manual ca o perioadă uniformă, nediferențiată, în care nu s-a produs schimbări. O astfel de tratare medialectică se datorește faptului că autorii n-au adincit particularitățile dezvoltării social-economice a țării noastre.

Lipsa metodologică amintită mai sus, cît și tratarea nediferențiată a perioadei stabilizării relative a capitalismului în România, duce la prezentarea luptei P.C.R. în acești ani ruptă de condițiile obiective social-economice. Numai astfel se explică trecerea, cu totul nejustă, de la Congresul al III-lea al P.C.R. la Congresul al IV-lea fără analiza condițiilor istorice interne și externe deosebite în care ele au avut loc. Cele două congrese au avut loc unul la începutul perioadei de stabilizare, în condițiile refluxului mișcării muncitorești și ale ofensivei burgheziei și moșierimii împotriva muncitorilor și țăranilor, iar al doilea la sfîrșitul acestei perioade, cînd apar semnele crizei economice, în condițiile unui nou avînt al luptei proletariatului și ale accentuării pericolului unui nou război. Hotărîrile și rezoluțiile celor două congrese, justăcea lor nu pot fi înțelese decît în lumina situațiilor deosebite în care ele au fost luate.

Situarea luptei proletariatului în centrul vieții social-politice a țării ne-ar fi permis să explicăm clar care erau cele două linii politice complet opuse de dezvoltare ulterioară a României, pe care le preconizau clasa muncitoare pe de o parte și burghezia și moșierimea de cealaltă parte: politica de pace și progres social, de prietenie cu Țara Sovietelor și de independență față de imperialism, cerută de clasa muncitoare, politică ce corespunde intereselor vitale ale poporului, și politica antipopulară și antinațională a claselor exploataatoare, de intensificare a teroarei și exploatației, de menținerea stării înapoiate a țării, de vînzare a intereselor țării imperialismului mondial și de intervenție împotriva Uniunii Sovietice. În acest fel manualul ar fi fost scutit și de alte lipsuri: ar fi fost mai bine demonstrat rolul social-democrației de dreapta în fascizarea țării și în declansarea războiului antisovietic, caracterul profund dusmănos poporului al politiciei partidelor burghezo-moșierești — P.N.T. și P.N.L. Participarea P.N.T. și P.N.L. la pregătirea și dezlănțuirea criminalului război antisovietic, găsea lor răspundere pentru aservirea României imperialismului străin trebuie să reiasă din întreaga lor politică.

Un merit incontestabil al autorilor manualului este că au căutat să expună istoria poporului român în legătură cu istoria minorităților naționale din țara noastră și a popoarelor frâțești din U.R.S.S. și țările de democrație populară. P.M.R. www.dacoromanaica.ro în spiritul internațional-

lismului proletar, în spiritul prieteniei între popoare și duce o luptă necruțătoare împotriva șovinismului și naționalismului burghez. Lacheii diplomați ai burgheziei s-au străduit să atifice și pe calea falsificării istoriei ura între popoare și totodată să otrăvească conștiința oamenilor muncii, să-i împiedice de la lupta comună pentru desființarea asupririi omului de către om. În regimul democrat-popular se întărește prietenia oamenilor muncii de toate naționalitățile, se întărește prietenia de nezdruncinat cu popoarele din lagărul păcii și socialismului.

Naționaliștii burghezi, atât cei români cât și cei maghiari și nemți, au denaturat cu zel istoria Transilvaniei. „Manualul de istorie a R.P.R.” a dat o lovitură naționaliștilor burghezi. Totuși el nu a reușit să scoată pe deplin la iveală particularitățile de dezvoltare a Transilvaniei, create în virtutea condițiilor istorice specifice. Manualul nu tratează procesele economico-sociale adânci care s-au petrecut în Transilvania în secolele XVI — XVII: procesul acumulării primitive a capitalului, al dezvoltării manufacturilor și a meșteșugurilor. Manualul nu tratează luptele sociale care s-au desfășurat în această perioadă sub un înveliș religios, nu scoate la iveală dezvoltarea culturii, literaturii, gândirii progresiste.

În expunerea istoriei Transilvaniei, uneori atenția autorilor manualului s-a concentrat mai ales asupra istoriei populației române, dând mai puțină atenție istoriei populației maghiare și germane. Aceasta a dus la o superficială caracterizare a problemei naționale a Transilvaniei. În unele capitole din manual se arată foarte vag cum au luptat umăr la umăr oamenii muncii români și maghiari împotriva asupriorilor comuni, cum s-au apropiat aceștia în lupta comună. Manualul tratează insuficient luptele eroice duse de către muncitorii și țăranii transilvăneni mai ales în perioada anilor 1917—1920. Nu se acordă atenția cuvenită demascării activității josnice desfășurate de burghezia română și maghiară, care se străduia să atifice vrajba națională între oamenii muncii români și maghiari.

Istoricii burghezi, cuprinși de frică și de ură de moarte față de Tara socialismului, s-au străduit din toate puterile să treacă sub tacere tradiția de veacuri a prieteniei dintre poporul român și marele popor rus. Autorii manualului au înțeles just uriașa însemnatate politică și științifică pe care o are dezvăluirea rădăcinilor acestei prietenii. Totuși relațiile româno-ruse din secolele XV—XVII sunt limitate la relații politice, militare și diplomatice, fără să se arate suficient strînsale legături de prietenie dintre poporul nostru și popoarele rus și ucrainean în lupta contra asupririi feudale, contra iobăgirii de către boieri a țărănimii.

Capitolul al XVII-lea al manualului poartă denumirea „Războaiele ruso-turce și, însemnatatea lor în lupta contra jugului otoman”. De fapt capitolul se limitează la o enumerare sumară a războaielor ruso-turce din secolul al XVIII-lea, el fiind consacrat în cea mai mare parte domnitorilor din acel timp. Nu sunt date nici un fel de concluzii, de aprecieri; nu se arată că în mod obiectiv aceste războaie au slăbit imperiul otoman și au contribuit la eliberarea poporului nostru de jugul otoman, au creat condiții favorabile pentru dezvoltarea economică, socială și culturală a țării. Armata rusă a acordat un ajutor uriaș poporului român, care nu o dată s-a răscusat împotriva turcilor. Nu se arată suficient în manual cum s-a întărit prietenia româno-rusă în aceste războaie, nu se subliniază că poporul român a

participat activ la lupta pentru eliberarea sa națională, că mii de țărani români au luptat de partea și în cadrul armatei ruse contra jugului otoman.

Lipsesc din manual o serie de momente care mărturisesc prietenia istorică a poporului nostru cu popoarele polonez, ceh, sîrb și bulgar. În manual nu se amintește decit vag faptul că în secolul al XIX-lea țara noastră a fost unul din centrele de emigrație ale revoluționarilor polonezi și bulgari, că în capitala patriei noastre au trăit, au luptat și au organizat, cu ajutorul românilor progresiști, lupta pentru eliberarea poporului lor de sub jugul turcesc revoluționari-democrați bulgari ca Vasili Levski, Hristo Botev și alții.

Insuficient este arătat în manual istoria culturii, științei, dezvoltarea gîndirii politice-sociale și filozofice. Deși la începutul manualului se arată, teoretic, rolul maselor populare ca făuritor al valorilor spirituale, paragrafele ulterioare închinante culturii sunt o simplă enumerare de nume și fapte, rupe de mersul istoriei, fără a fi analizate și caracterizate. Unele formulări din manual creează impresia că monumentele culturii, artei, palatele, bisericile etc. ar fi fost create de domnitori și nu de popor. Aducind material concret cu privire la dezvoltarea culturii în țara noastră, manualul ar fi dat o lovitură puternică concepțiilor antipatriotice, cosmopolite ale istoricilor burghezi, care au negat dezvoltarea independentă a culturii noastre, au trecut sub tacere realizările științei românești, au negat originalitatea gîndirii politico-sociale progresiste din țara noastră.

În manual nu se arată de asemenea dezvoltarea gîndirii social-politice și rolul ideilor înămintate în lupta forțelor progresiste pentru dezvoltarea societății. Istoria gîndirii noastre sociale progresiste este bogată și variată și ea a influențat activ mersul dezvoltării României.

Lupta pe tărîmul ideologiei și al culturii între forțele reacțiunii și ale progresului în epoca imperialismului lipsește. Cele cîteva paragrafe extrem de sărace din partea a IX-a a manualului, care se referă la dezvoltarea culturală, nu scot la iveală lupta ascuțită dintre cele două culturi, nu scot la iveală putreziciunea culturii burghezo-moșierești, oglindită în răspindirea catastrofală a analfabetismului, în literatura și arta decadentă, antipopulară și antirealistă, în filozofia cosmopolită, „gîndiristă” și mystică, în „știința” idealistă predicată în universități. Manualul nu arată nici elementele democratice, patriotice, păstrătoare ale adevărătei culturi naționale, care se ridicau împotriva „culturii” oficiale.

În manual se mai găsesc formulări obiectiviste, ceea ce dovedește că nu au fost învinse deficiențele ediției anterioare. De pildă, la pag. 549 chiaburimea este caracterizata astfel: „În afara de moșieri există la sate chiaburi, al căror număr a crescut după primul război mondial. Aceștia își lucrează pămîntul cu ajutorul (?) țărănilor săraci, în relații de dijmă, sau cu ajutorul (!) salariaților agricoli (argăți)”. Autorii manualului ar fi trebuit să folosească caracterizarea leninistă a chiaburimii și să arate adevărata față a acestui singeros exploataator al maselor populare.

Manualul mai are și o serie de deficiențe în ce privește stilul. Deși mai bun față de ediția anterioară, stilul ediției de față nu este încă destul de

îngrijit. Înțind seama că se adresează mai cu seamă elevilor, stilul cărții trebuie să fie mult mai simplu, mai atrăgător și în primul rînd clar. Proportiile manualui mai trebuie reduse serios în dauna acestor părți care nu fac decit să încarce fără folos memoria elevilor.

Alcătuirea uriei lucrări științifice, marxist-leniniste, a istoriei țării noastre este sarcina de cinste a istoricilor din R.P.R. Toate realizările lor în îndeplinirea acestei sarcini trebuie să se oglindească în „Manualul de istorie a R.P.R.“. Colectivul de autori al manualului, împreună cu Institutul de istorie al Academiei R.P.R., în strînsă colaborare cu catedrele de istorie din învățămîntul superior, trebuie să ia măsuri în vederea organizării muncii pentru îmbunătățirea manualului. În primul rînd trebuie studiată și folosită mai temeinic experiența bogată a istoriografiei sovietice în domeniul alcătuirii manualelor pentru învățămîntul mediu și superior. Ar fi necesară organizarea unor dezbateri largi cu cadrele din învățămîntul superior și mediu, din învățămîntul de partid, în colaborare strînsă cu Institutul de cercetări economice al Academiei R.P.R. și cu catedrele de istorie a economiei naționale, pentru lămurirea problemelor nerezolvate, pentru ca istoricii să poată contribui efectiv la îmbunătățirea manualului. Dacă unele probleme au fost rezolvate sau puse în linii generale, acum sarcina este adîncirea lor. Ar trebui eșalonate sarcinile în aşa fel, încît problemele grele, nestudiate încă, cum sunt de pildă cele referitoare la dezvoltarea economică a țării să fie cercetate în colective speciale și rezolvate științific.

Cu toate lipsurile sale, „Manualul de istorie a R.P.R.“ rămîne un însemnat ajutor în studierea istoriei Patriei. Fără îndoială că eforturile istoricilor în vederea îmbunătățirii manualului vor fi încununate de succes. Chezăsie sunt rezultatele obținute de istoricii noștri în ultimii ani, rezultate care demonstrează că știința istorică din țara noastră nu stă pe loc, ci e o știință vie în continuu progres.

---

www.dacoromanica.ro

M. A. BARG: *Cromwell și epoca sa*

(Ed. de Stat pentru literatura științifică, București, 1953, 322 p.)

Cartea lui M. A. Barg « Cromwell și epoca sa », apărută la Moscova în 1950, sub redacția prof. C. D. Scazkin și tradusă de curind în română, deși are un caracter de popularizare a științei, tratează o serie de probleme din revoluția burgheză din Anglia într'o lumină nouă.

Această revoluție, prima revoluție burgheză « de anvergură europeană », după cum o caracterizează Marx, a avut o importanță deosebită prin faptul că a zguduit din temelii regimul feudalo-absolutist din Anglia, deschizînd astfel calea dezvoltării capitalismului în această țară.

Cu toate acestea, burghezia engleză din zilele noastre privește propria ei revoluție de acum 300 de ani ca « o mare rebeliune », refuzînd să vadă caracterul ei popular, imprimat de participarea maselor largi ale țărănimii și ale săracimii de la orașe.

Este adevărat că masele populare nu au dat doavă de maturitate politică și din această cauză nu au jucat decît rolul unei « forțe de soc », după cum spune I. V. Stalin, dar tocmai această participare constituie tradițiile glorioase care mai sunt și astăzi vii în sinul poporului englez.

In lucrarea sa, M. A. Barg urmărește în mod deosebit, pe baza documentelor contemporane, faptele, lupta poporului de jos împotriva exploatației.

Prin însuși titlul cărții, autorul elimină ideea unei biografii, mai mult sau mai puțin romanțate, a principalului erou din revoluția engleză. Nu este deci surprinzător pentru cititor că o bună parte din volum este consacrată unei perioade, anterioară revoluției, în care figura lui Cromwell este absentă.

Respectindu-se, prin urmare, acest principiu de a nu se subordona evenimentele unei personalități, ci dimpotrivă, de a căuta să se explice existența personalității respective prin complexul împrejurărilor sociale care o crează, se pot distinge în

lucrarea sovietică trei părți: prima, în care se prezintă viața economică și socială a Angliei în epoca de dinaintea revoluției, a doua parte o formează descrierea vieții și activității lui Cromwell și, în sfîrșit, a treia e formată din evenimentele revoluției propriu-zise, pe care este axată activitatea lui Cromwell. Toate aceste trei părți contribuie la lămurirea unei epoci și la descrierea unei personalități.

După cîteva pagini introductive, în care se arată principalele cauzele, importanța și urmările revoluției engleze în lumina tezelor marxist-leniniste, scriitorul sovietic trece la descrierea sub toate aspectele a vieții societății engleze premergătoare acestei revoluții. Evident, aspectul principal care reține pe autor mai mult este aspectul social-economic.

Economia rurală engleză de caracter feudal, a suferit transformări în urma a două împrejurări: creșterea cererii de lînă și acapararea domeniilor confiscate de la mănăstiri de către proprietarii laici. Prima dintre acestea, creșterea cererii de lînă pe piață europeană, a determinat acel fenomen care a uimit pe scriitorii și filozofii contemporani în frunte cu Th. Moore și care a aruncat în ghiarele mizeriei aproape întreaga țărănim. Printr-un proces lent, care a durat zeci de ani, pământul bun de agricultură a devenit pășune, iar în locul micilor proprietari de pămînt liberi — a acelei « yeomanry » — au apărut turmele de oi.

Cea de a doua împrejurare a apărut în urma reformei bisericiei engleze de către Henric al VIII-lea care a confiscat pămînturile acesteia. Cum regele era înconjurat de curteni numerosi, a căror fideliitate trebuia să fie răsplătită, curind aceste averi au trecut în mîinile particulare. În felul acesta, țărani de pe fostele domenii ale bisericii împărtășesc aceeași soartă

tristă: ei sunt izgoniți, merg la orașe ca muncitori sau devin vagabonzi.

Urmarea acestor transformări, care au durat mai multă vreme, a fost că pe la jumătatea secolului al XVIII-lea țărănește engleză a dispărut aproape ca clasă.

Inainte de a face descrierea societății engleze între anii 1600—1640, istoricul sovietic revine asupra infășiării satului englez. Cu acest prilej se insistă asupra faptului că promotorul tendințelor capitaliste din acea vreme nu era atât orașul, cit mai ales satul. Pornind de la această premisă, autorul descrie amănunțit felul cum arată un «manor» domeniul unui senior, cum a suferit transformări din cauza «imprejurărilor» și cum, în genere au apărut în agricultura engleză elementele capitaliste.

Dacă pînă în secolul al XVII-lea se exporta lîna, ca materie primă — prelucrarea ei nerezistind concurenței făcute de țesăturile produse în Țările de Jos — după anul 1600 se fac încercări din ce în ce mai insistente de a se interzice exportul de postav nevopsit sau semifabricat. Dezvoltarea intensă a creșterii oilor a avut ca urmare, deci dezvoltarea industriei la domiciliu și manufacturii. Acestea se dezvoltă în centre rurale, și Manchester este un exemplu tipic de transformare a unui sat într-un mare centru industrial.

Vechile corporații de meșteșugari se transformă în așa numitele «Companii ale livrelelor», iar în sinul acestora se produce o sensibilă diferențiere, distingându-se meșteșugari im bogății, care se ocupau numai cu conducerea, breslașii de rînd și calfele. O diferențiere se produce nu numai în interiorul breslei, ci chiar între bresle, cele din ramurile mai importante subordonându-și-le pe celelalte. Deoarece mai importante erau, în general, cele care se ocupau cu finisatul produselor, era normal ca tot ele să se ocupe și cu desfacerea mărfurilor, ceea ce ne face să credem că, în realitate, aceste corporații aveau un caracter mai mult negustoresc decât meșteșugăresc. Așa și explică autorul condițiile deosebit de grele pentru admiterea uceniciilor și prezența în aceste corporații a multor fii de gentlemani și de «squiri».

Dezvoltarea industrială a făcut din Anglia una din principalele țări exportatoare de produse fabricate. Favorizată și de așezarea geografică, ea își creă în curînd una din cele mai întinse rețele comerciale. Înfrîngerea «Invincibilei Armade» a Spaniei în anul 1588 înălță definitiv pe cel mai periculos adversar. Flota rămînea nestingherită. Urmarea a fost înflorirea acelei piraterii întreținută de navigatori, a

cărei expresie tipică o reprezintă figura aventurierului John Smith.

Căutind să explică că mai concret goana englezilor după o extindere că mai mare a rețelei comerciale, M. A. Barg descrie în continuare înființarea diferitelor companii, printre care, nu că mai puțin importantă, a fost cea moscovită.

Pentru a da posibilitatea cititorului să urmărească că mai ușor desfășurarea revoluției engleze și să înțeleagă interesele categoriilor sociale în luptă, autorul acordă un loc important prezentării societății engleze de la începutul secolului al XVII-lea.

Societatea engleză se împărtea în trei stări: clerul, nobilimea și așa numita «prostime», care grupă tot restul populației țării. Aceste clase sociale nu erau însă unitare; în cadrul fiecărei existau categorii cu moduri de viață și interese deosebite. Așa de pildă, nobilimea numără foarte puțin aristocrați de origină veche — urmașii celor care scăpaseră cu viață de pe urmă războiului exterminator al celor două roze — dar grupa în cadrul ei pe nobilii mici și mijlocii, care aveau un fel de viață cu total deosebit de cel al adevăraților nobili feudali de pe continent și care se apropiau, de fapt, mai mult de burghezie decit de nobilime. Nobilimea mică și mijlocie s-a adaptat în cea mai mare măsură noilor condiții și membrii ei, după cum îi caracterizează Marx din «cavaleri ai spadei» au devenit «cavaleri ai profitului». De asemenea burghezia era formată din cîteva sute de cămătari grupați în City, pe de o parte și de mii de patroni de ateliere și mici negustori, pe de altă parte. În luptă ei pentru eliberarea de toate îngrădirile impuse de societatea medievală, nu va avea ca adversar întreaga nobilime — cum s-a întîmplat cu 150 de ani mai tîrziu în Franță — ci numai o parte a acestei nobilimi rămasă încă parazitară. În fine, celelalte categorii care formau «prostimea», erau în realitate în afara societății oficiale și de ea s-a servit fiecare pretendent la cucerirea sau menținerea puterii, înselind-o totdeauna în speranțele ei într-o viață mai bună.

O forță deosebit de importantă în timpul evului mediu a constituit-o, după cum arată autorul, biserică. Devenind din ce în ce mai reațională, ea a început să fie zguduită de mișcări reformatoare. Dar «reforma» nu a însemnat numai expresia unor nemulțumiri de ordin religios, ci ea ascundea nemulțumiri de natură social-economică. Că noile idei nu erau cu totul întimplătoare, că ele reprezentau suprastructura unei baze noi, capitaliste, o dovedeste deplina concordanță între doctrina

calvină și principiile capitalismului. De aceea calvinismul a fost îmbrățișat cu deosebită căldură tocmai acolo unde înflarea capitalismul: în Ţările de Jos, Anglia, Franța, Elveția. Afară de aceasta setea de bogăție specifică burgheziei, o împiedică pe aceasta să privească cu indiferență la scurgerea unor averi nemăsurate spre Roma, fără niciun rost, numai doar din pioșenie.

Biserica din Anglia a suferit și ea — e drept, într-o măsură mai mică — de pe urma noilor curente. Primul semnal de nesupunere față de Roma l-a dat însuși regele Henric al VIII-lea și urmarea a fost confiscarea averilor bisericii catolice. Noua « biserică anglicană » nu se deosebea prea mult de vechiul catolicism, dar apariția protestanților cu deosebitele lor secte va face ca, în timpul revoluției, dispunerea forțelor să aibă loc — chiar numai la suprafață — și după criteriul firmelor religioase, deși acestea ascundeau, după cum am arătat, interese sociale.

O descriere a vieții parlamentare din Anglia, a domniei lui Iacob I Stuart, a raporturilor dintre acesta și parlamentul englez care anticipatează viitorul conflict, completează tabloul — atât de viu prezentat de autor — al vieții societății engleze înainte de marile transformări pe care urma să le suferă.

Trecind la partea a doua a lucrării sale, M. A. Barg prezintă originea și mediul în care a crescut Oliver Cromwell. Fiul de proprietar de mîna a două dintr-un orășel tipic al Angliei rurale, Huntingdon, Cromwell s-a născut în pragul nouului secol, la 25 aprilie 1599. Primește acasă și în școală elementară o educație conformă cu principiile părinților săi puritani. La vîrstă de 17 ani se înscrie la universitatea Cambridge dar după un an, din cauza morții tatălui său, este nevoie să se întoarcă acasă pentru a ajuta la conducerea gospodăriei. După doi ani merge la Londra pentru a studia dreptul, care însă se pare că nu-l captivăză. La vîrstă de 21 ani se căsătorește cu fiica unui bogat negustor și se retrage la țară începutând să ducă viața unui « squire » rural (« Squiri » era un titlu de noblețe — între simplu gentleman și cavaler care se da proprietarilor funciari). Între 1620—1628, cînd viața politică începuse deja să fie agitată, Cromwell nu făcea altceva decît să-și administreze singur domeniul său și să-și risipească energia în vînători, chefuri și curse de cai. După dizolvarea primului său parlament în 1625, nemulțumirea generală crescînd și ruina finanțiară accentuîndu-se, Carol I Stuart s-a văzut nevoie să convoace un nou parla-

ment care să-i voteze impozitele, în anul 1626.

Cum Cromwell în acești ani își căpătase oarecare reputație în regiunea sa, ca un om pios și energetic, reușește să fie trimis în parlamentul din 1628. De la această dată își începe cariera politică propriu zisă, deși nu a reușit să se facă reînmarcat chiar de la început. El însă va fi dintr-o acela care, la 10 martie 1629, au refuzat să se supună voinței regelui cînd acesta disolva din nou parlamentul, inaugurînd în felul acesta, acea perioadă de 11 ani de domnie absolută.

Autorul sovietic intitulează capitolul care descrie anii aceștia: « Înainte de furtună ». Pe bună dreptate, căci regele, ajutat de Wentwort (contele Strafford) în treburile laice și de episcopul Laud în cele bisericești, întronă politica arbitrairului. Dizolvînd parlamentul, el avea nevoie în primul rînd de bani, pe care nu-i putea obține decît prin măsuri abuzive. Se instaură o stare de teroare, se impusă amenzi nejustificate. Dar banii tot nu veneau. Atunci — în 1634 — regele introduce « taxa vamală » (Ship money). Aceasta stîrni cea mai mare nemulțumire. Exponentul acestei nemulțumiri populare s-a făcut John Hampden, care va deveni o figură foarte cunoscută în acești ani.

Tocmai cînd se credea că regele a reușit să devină nu stăpîn absolut, izbucnește răscoala în Scoția. Semnind « Covenant »-ul (« Legământul »), scoțienii refuză să se mai supună regelui. Războiul pe care îl pornește Carol I și este nefavorabil în 1639 și urmarea acestui fapt este convocarea parlamentului în 1640, care a intrat în istorie sub numele de « parlamentul scurt », deoarece n-a durat decît trei săptămîni, după care a fost dizolvat de rege. Dar, în curînd, regele suferă o nouă înfrîngere și nevoie de bani îl determină să convoace un nou parlament. Parlamentul care se deschide la 3 noiembrie 1640 a fost numit « parlamentul cel lung » și în el au pătruns multe elemente ostile regelui, printre care și J. Hampden. Printre sarcinile principale ale acestui parlament era aceea de a pedepsi pe foștii sfetnici ai regelui — ceea ce și face cu contele Strafford și episcopul Laud care sunt condamnați — și să ia măsurile necesare pentru a împiedica repetarea în viitor a politicii regelui.

Parlamentul interzice de asemenea dreptul regelui de a-l putea dizolva.

Prin acest act, remarcă autorul sovietic, a început revoluția burgheză în Anglia.

Activitatea « parlamentului lung » care durează pînă în aprilie 1653, reflectă

poziția clasei dominante față de mersul revoluției. În primii ani forța lui a constat în ajutorul pe care l-a primit din partea maselor populare. Izbucnirea răscoalei în Islanda, punând problema creării unei armate, atinge implicit chestiunea prerogativelor regelui, căruia parlamentul nici nu se gîndeau să-i acorde comanda supremă. Pentru a-și asigura succesul, opoziția întocmește faimoasa «mustrarea cea mare», un lung sir de obiecțiuni aduse guvernărui lui Carol I. Este semnificativ pentru compozitia parlamentului că această «mustrare» nu a fost votată deficit cu o majoritate de 11 voturi. Refuzul regelui de a luce în considerație «mustrarea», pun masele populare din Londra în mișcare împotriva lui și a episcopilor.

Acum și cu acest prilej se delimitizează cele două tabere care în curînd vor genera războiul civil și tot acum apar nomenclaturile de «cavaleri» (partizanii regelui) și «capete rotunde» (partizanii parlamentului).

Războiul civil care izbucnește are particularitatea curioasă că la început niciunul din adversari nu avea armate regulate, ci numai adepti. În curînd însă, atât regele cât și parlamentul găsesc forțele necesare, primul în nobilime, iar cel de-al doilea în masele populare. Prima ciocnire are loc în octombrie 1642 la Edgehill, unde adversarii sunt, numericește, de forțe egale, dar faptul că Essex, comandantul trupelor parlamentului era lipsit de cavalerie, face ca rezultatul acestei bătălii să fie favorabil regelui, care intră triumfator în Oxford.

În fața acestei situații, Cromwell își ia sarcina să formeze nucleul armatei lui, din călărimi. De acum datează faimoasele «coaste de fier», organizate și conduse de el, care asigură victoria în lupta următoare dela Winseby.

Ridicarea prestigiului militar al lui Cromwell și înfrâzneaala de a folosi entuziasmul maselor deschisără ochii membrilor conservatori ai parlamentului. Acum se conturează în sînul parlamentului partidul majoritară (presbiterienii), reacționar, care vroia să pactizeze cu regele împotriva maselor populare și partidul independentilor, format din revoluționari burghezi credincioși lui Cromwell, care devenișef real după moartea lui Hampden.

Destrămarea unității parlamentului ar fi avut urmări și asupra armatei dacă nu ar fi fost energia lui Cromwell. De aceea în celebra bătălie de la Marston-Moor (2 iulie 1644), «coastele de fier» obțin o victorie desăvîrșită, succes însă care nu a putut fi exploatat din cauza retragerii trupelor pedestre ale parlamentului din fața regelui, în Sud, înainte de a da luptă

Războiul părea astfel că se tărgănează iar cauza revoluției să fie amenințată de pieire. În decembrie 1644, Cromwell vine la Londra și în fața parlamentului cere reorganizarea armatei după un «model nou», care prevedea în primul rînd, o disciplină foarte severă.

«Noul model» aprobat, nu întîrzie să-și arate roadele. Bătălia următoare fu decisivă pentru rege. La Naseby, armata regelui fu literalmente distrusă; dar regele nu se va recunoaște înfrînt decît după doi ani mai tîrziu cind se va preda scoțenilor.

Urmează o nouă etapă de dezvoltare a revoluției, în care contradicția fundamentală va fi nu între rege și popor, ci între clasele coalizate ce puseseră mina pe putere și oamenii muncii. Această din urmă, care constituise grosul armatei parlamentului așteptau acum roadele victoriilor lor, dar burghezia nu era dispusă să împartă cîștigul cu masele populare.

În timpul războiului civil, paralel cu luptele armelor organizate, țărani trebuseră la acte revoluționare, cum erau de pildă, în comitatele apusene, acele detaliiamente de autoapărare formate din clubmeni (ciomagași) împotriva cărorva trebui să meargă — și acesta este faptul cel mai semnificativ — însuși Cromwell. Dar conflictul principal se va desfășura între armata cu caracter popular care nu mai era necesară burgheziei și parlament, care după ce triumfase, era stingerit de armata populară. În armată încep să apară comitetele de «răzvrăitorii» formate din elementele cele mai revoluționare.

Parlamentul, care reprezenta în cea mai mare parte burghezia, exprima poziția reacționară a acesteia, teama ei de masele populare. Această trădare a burgheziei avu ca urmare apariția unui partid nou «leveleri» (egalitariști) care întrunea aspirațiunile păturilor de jos și ale soldaților.

Autorul sovietic consacră un capitol întreg activității acestui partid condus de Lilburne, programul său (Acordul Poporului) în care revendicarea cea mai importantă, era dreptul de vot universal, precum și poziției pe care a avut-o Cromwell, față de această mișcare, de care a știut numai să se folosească, pentru ca, pînă la urmă să înnăbușe. Acest din urmă fapt să întîmplat cu prilejul evadării regelui din castelul Hampton-Court, cind Cromwell a fost învinuit de trădare de către levelleri, care ridicară din nou steagul revendicărilor, exprimate prin acel «acord».

Cromwell nu ezită să pedepsească cu moartea pe răzvrăitorii; această purtare a avut urmări neplăcute pentru Cromwell, care trebuia să lupte din nou cu armata regelui.

De aceea în lupta hotărîtoare de la Preston, armata lui nu număra decât 8500 de oameni, ceea ce i-ar fi adus o infringere sigură, dacă nu ar fi existat greșelile adversarului. Victoria lui Cromwell de la Preston, determină parlamentul să devină iarăși conciliant față de rege. Dar Cromwell nu era de această părere și ajutat din nou de levelleri determină Camera Comunelor la un act revoluționar: la 4 ianuarie 1649 ea se declară exponenta puterii supreme din Anglia, anunțând că poporul este izvorul oricărei puteri legale. Prin acest act Anglia devine republică. Rezultatul acestor evenimente a fost judecarea și condamnarea regelui. Republica triumfase și cu prilejul proclamării ei (la 12 mai) se spuseră multe cuvinte frumoase la adresa « națiunii ». În curind însă ele aveau să fie uitate de conducătorii burghezi, iar masele populare aveau să constate cu amărăciune că au fost înșelate, că în realitate nu s-a petrecut decât o schimbare de stăpini. Foștii tovarăși de luptă ai lui Lilburne începură să fie persecuati, iar Lilburne zăcea în închisoare de multă vreme. În urma unei răscoale din armată, trei « instigatori » au fost împușcați din ordinul lui Cromwell.

Autorul sovietic descrie în continuare curentele progresiste care au existat în această vreme, arătind atât lipsa de conținut logic al doctrinei « egalitaristilor », cât și utopia concepției lui Winstanley, care vedea schimbarea societății prin dragoste și răbdare.

Dar punctul culminant al revoluției din Anglia l-a marcat mișcarea « diggerilor » (săpători), care au schițat pe vremea aceea, ceea ce am numi noi astăzi un început de expropiere fortată. Mișcarea lor a fost însă repede anihilată.

Evenimentele care au urmat după 1649 au fost de natură să măreasă gloria militară a lui Cromwell și, în felul acesta, să-i ușureze drumul către dictatură. Războiul împotriva Scoției și Irlandei, episoadele dela asediul Droghedei, trecerea Irlandei prin foc și sabie, miraculoasa victorie împotriva scoțienilor conduși de Leslie în lupta dela Dunbar, bătălia de la Worcester, toate acestea constituie evenimente descrise cu un deosebit dramatism de către autor.

Declinul republicii începe, după părerea istoricului sovietic, înainte chiar de dizolvarea « parlamentului lung », cind, încununat de atlea succese militare, Cromwell începuse să se simtă stingerit de acest parlament. De altfel, hotărîrile pe care le ia parlamentul în acest timp, cum ar fi de pildă, expulzarea lui Lilburne, sănă de natură să arate că de repede și de mult,

se depărtase republica de promisiunile făcute în 1649.

In ce privește politica externă dusă de republică în această vreme, celebrul « Act de navigație », prin importanța lui pentru dezvoltarea ulterioară a Angliei, ca cea mai mare putere maritimă, pune în umbră pe toate celelalte, cum ar fi războaiele purtate cu Franța și Olanda.

Anul 1652 înregistrează sfîrșitul « parlamentului lung ». Dizolvarea lui de către Cromwell, dat fiind renumele prost pe care și-l făcuse în ultimul timp, a făcut ca poporul să primească cu satisfacție această măsură, iar Cromwell să treacă iarăși drept omul cel mai popular.

Neavînd curajul să se încoroneze singur rege, acesta după multe ezitări, se hotărâște să convoace o adunare legislativă, formată din oameni devotați. « Micul parlament », cum i s-a spus, alcătuit din oameni pioși, din « sfinti », nu s'a dovedit totuși atât de docil, precum se aștepta Cromwell, întrucât el a luat în discuție printre alte probleme și problema desființării zeciuellii. Speriat, Cromwell îl disolvă.

Dizolvarea « Micului parlament » marchează sfîrșitul republicii, care lasă locul unui regim de dictatură burghezo-nobiliară. Cu ajutorul unui simulacru de constituție numit « instrumentul de guvernămînt » și elaborat de generalul Lambert, Cromwell devine stăpînul Angliei. Cît de burghez era « instrumentul de guvernămînt » se poate vedea din drepturile electorale, care nu erau acordate decât acelora care aveau un venit anual de 200 lire. În sfîrșit, încoronarea acestei politici o reprezintă ungerea lui Cromwell în funcție de « lord protector », la 16 februarie 1654. În această calitate, el săvîrșește unul dintre cele mai importante acte de politică internă, hotărînd alipirea Scoției și Irlandei la Anglia, iar pe plan extern încheie pace cu Olanda, impunîndu-i actul de navigație.

« Parlamentul liber » convocat în 1654 durează pînă în 1656, cind este înlocuit cu altul, care în 1657 hotărîște să-l roage pe Cromwell să primească titlul de rege. Dar dacă acceptă să devină rege, pierde mult din puterea lordului protector. De aceea Cromwell refuză.

In ultimele pagini ale cărții, M. A. Barg, după ce insistă asupra ordonanței din 1656 referitoare la desființarea posesiunilor senioriale care dau o lovitură de moarte tărânimii engleze, descrie sfîrșitul guvernării lui Cromwell și trage concluzii generale asupra revoluției engleze.

Este de remarcat că, într-o recenzie asupra lucrării lui M. A. Barg (Voprosi Istorii, nr. 8, 1951, p. 142), istoricul sovietic Semionov enumeraînd unele lipsuri care

există în această carte, consideră că M. A. Barg găsește cind, în concluziile sale, spune că «revoluția politică de la mijlocul secolului al XVII-lea a croit drum revoluției sociale dela mijlocul secolului al XVIII-lea» (A se vedea p. 321), nepuțind fi vorba numai despre o revoluție politică.

Lucrarea istoricului sovietic se oprește la anul morții lui Cromwell. Scopul autorului a fost să arate procesul istoric de dezvoltare a Angliei în ajunul revoluției burzioze și desfășurarea acestei revoluții, al cărei motor a fost lupta maselor populare împotriva nobilimii și regalității exploatatoare și promotor Oliver Cromwell.

Am semnalat chiar de la început meritul autorului de a nu se fi lăsat copleșit de personalitatea lui Cromwell, în dauna imprejurărilor care, de fapt, au fost cele care au creat această puternică personalitate; de a fi urmărit nu numai evenimentele în sine, ci și stabilirea cauzelor care au determinat aceste evenimente.

Lucrarea fiind destinată în primul rînd profesorilor de istorie din școlile medii este

lipsită de aparatul critic, probabil pentru a nu îngreuiă accesibilitatea lui maselor largi de cititori, cărora desigur le este destinată orice carte în Uniunea Sovietică. De altfel autorul a știut să păstreze pe tot parcursul povestirii o notă de cursivitate literară, care atrage nu numai pe istoric, dar și pe cititorii cu alte preocupări. Acest aspect literar al cărții — necesar oricărui lucrări de popularizare a științei, cum este în cazul nostru — se bazează pe adevărul științific.

Având la bază concepția marxist-leninistă asupra istoriei societății și invățăturile directe ale clasicilor marxism-leninismului privitor la revoluția engleză. M. A. Barg a reușit să dea cititorului o scriere istorică de bună calitate.

De aceea traducerea lucrării lui M. A. Barg «Cromwell și epoca sa», în limba română, reprezintă un serios ajutor dat nu numai istoricilor din țara noastră — dar și tuturor cititorilor români care doresc să se adapteze la izvorul științei celei mai înaintate din lume, știința sovietică.

Nic. Copoiu

TREI STUDII NOI DESPRE REVOLUȚIA HUSITA

Husitismul este, fără îndoială, una din mariile mișcări revoluționare din istoria evului mediu. Istoriografia cehă a scos în evidență — și pe bună dreptate — că mișcarea husită este una din cele mai glorioase pagini din trecutul atât de frămîntat al poporului ceh. Pornită din zbuciumul unor adînci contradicții sociale, caracteristice epocii de la începutul secolului al XV-lea, însuflarea de credință revoluționară al lui Jan Hus și consacrată definitiv de martirajul acestuia pe rugul de la Constanța (1415), mișcarea husită a trezit la viață fortele poporului ceh, într-o vreme cînd biserică și nobilimea erau încărcate cu mănoase privilegii feudale. Amploarea acestei mișcări și idealurile ei profund democratice au avut răsunet cu mult dincolo de frontierele țărilor cehe și au creat pretutindeni condiții favorabile unor mișcări asemănătoare. De aceea, o seamă de studii și cercetări istorice scot acum în relief caracterul popular și democrat al husitismului și caută să lege firul tradiției revoluționare cu mișcarea de acum o jumătate de mileniu. Din aceste studii, apărute în jurul acestor probleme de puternică actualitate, noi vom aminti deocamdată numai trei contribuții datorită istoricului Josef Macek.

¹ Josef Macek, Konec lidového Táboru, 500 výročí podrobení Táboru Jirim z Podebrad (1. září 1452). «Český lid», Praha, XXXIX (1952), 5–6, p. 97–107.

țărani săraci, meșteșugari sărmani, argați etc. Ei vroiau să realizeze o nouă ordine socială, unde « nimic nu-i al meu și nici al tău, ci toți sănă deopotrivă înlăuntrul comunității ». La Tábor s-a făcut deci, încă de acum 500 de ani și mai bine, « o incercare de socializare a proprietății și de realizare a principiului egalității tuturor »¹.

Aceasta înseamnă că cetatea era în mijlocul celor săraci și numai ei căutau să înfăptuiască societatea fără clase antagoniste. Își acest Tábor a devenit puterea și izvorul rezistenței revoluționare. De aici se recrutau ostași pentru oștile husite și tot de aici porneau spre cîmpurile de luptă scule și arme, fătuite de meșteșugari rămași înăuntrul cetății. Numai că între oștile husite permanente și cei rămași acasă, în cetate, se conturează o distincție, pe care autorul o subliniază chiar de la început. Cât timp se mai găseau la Tábor meșteșugari săraci și oameni nevoiași, aceștia încă mai porneau spre cîmpurile de bătăie; de îndată ce orașul a intrat pe mîna neguțătorilor și meseriașilor instăriți, care se înghesuau la conducere, elanul luptelor din început să scadă din ce în ce mai mult. Intr-un practic din 1426, episcopul Mikulas Biskupec descria astfel situația de la Tábor: « Cât timp au fost oameni săraci, niciodată sau numai rareori doreau să se odihnească acasă, în oraș, de îndată ce și-au umplut însă pungile chimirele și săculetele cu galbeni la cel dintîi prilej pleacă din oștire..., le plac ospăturile, se imbată, se îmbracă cu haine de lux, se căsătoresc și devin iubitori de cele lumești ».

Cu toate acestea, în fața amenințărilor din afară, taborișii, conduși de Jan Jijca și de Procop Veliký, au repurtat victoria răsunătoare în luptele cu cruciații și feudalii germani. Orașenii instăriți își dădeau seamă că o izbîndă a acestora ar însemna sfîrșitul vieții lor de belșug, și de aceea, în fața aceleiași primejdii, se solidarizau cu oștile de pe cîmpurile de bătălie. Numai că în lupta de la Lipan față de care orașele din Uniunea taborită au avut o atitudine de rezervă, a căzut eroic Prokop Veliký împreună cu floarea revoluționarilor taboriști (30 mai 1434). Cu această luptă se încheie o perioadă de glorie a mișcării husite.

De acum înainte, procesul de diferențiere a claselor sociale se adîncește și mai mult. Pe de altă parte, catolicii își schimbă tactica de luptă față de taboriști. Chiar

la Tábor se aud acum tot mai des glasuri, care strigă după o pașnică înțelegere cu feudalii, cu biserică și cu Sigismund. În felul acesta, autorul urmărește evenimentele interne și externe din viața taboriștilor pînă în 1452, cînd interesele clasei conducătoare erau altele decît cele ale poporului. La această dată, Tábor nu se mai deosebea în structura lui economică și socială de celelalte orașe. Spiritul revoluționar fusese aproape lichidat. Eneas Sylvius Piccolomini, care vizitează orașul Tábor, în 1451, notează că cele cîteva mii de locuitori ai orașului trăiau ca și ceilalți meșteșugari și negustori de aiurea. « Altă dată, spune el, voiau să trăiască după obiceiurile bisericii primitive. Aveau totul în comun și se ajutau unul pe altul ca frații. Cînd unul se afla în lipsă, găsea ajutor la celălalt. Acum însă fiecare trăiește pentru sine — unul de pildă e informat, altul e băut... ».

Așadar, la mijlocul secolului al XV-lea odată cu năvălirea la putere a neguțătorilor instăriți și a micii nobili, ideea oricărei rezistențe se mistuie cu totul. Pe la sfîrșitul lui august 1452, Gheorghe de Podebrad, după ce și întărîse pozițile în Cehia sudică și după ce ocupase Praga în 1448, ajunge cu oștile în fața orașului Tábor. Ideea luptei, care altă dată însoțește mîile de taboriști, nimeni nu mai e în stare să susțină acum și astfel, în dimineața zilei de 1 septembrie 1452, oștile lui Gheorghe de Podebrad intră nestingherite în cetate. Ce a urmat după aceea vom spune cu František Palacký, « a fost numai besnă și suferință »².

In al doilea studiu pornind de la o lucrare mai veche — și anume despre « Arta militară în timpul lui Jijka și Prokop »³ prof. J. Macek combată atitudinea unor istorici cehi, care au luat poziție negativă față de posibilitățile militare ale taboriștilor. Vechea istoriografie cehă admisea că, înafără de cunoscuta pravilă militară a lui Jijka, husiții n-au cunoscut altceva. De aceea, autorul își propune să arate că, înainte de Jijka, deci înainte de 1423, husiții au avut la îndemînă o seamă de reguli militare, izvorite din nevoile luptelor purtate de ei.

¹ Josef Macek, Nejstarsi husitský bojový rad « Historie a vojenství », Praha, 1953, 2, p. 61—81.

² H. Toman, Husitské válečnictví za doby Zizkavy a Prokopovy. Praha, 1898.

Pentru aceasta, autorul se ocupă de evenimentele mai importante care au avut loc după moartea lui Hus. Printre altele, este vorba și de luptele care au izbucnit la Praga în iunie 1419 și, după moartea lui Vaclav al IV-lea, în lunile august și noiembrie ale aceluiași an. În tabără răsculaților intrau clasele asuprute, care se ridicau cu violentă împotriva clerului, patricienilor germani și feudaliștilor. Atmosfera era turbure și situația orecum complicată, în sensul că burghezia din Praga în mîinile căreia intraseră bunurile patricienilor și prelaților germani izgoniți, nici nu voiau să audă de revendicările răsculaților. De aceea, la începutul anului 1420, cînd problema continuării luptelor devenise acută, un nobil necunoscut s-a adresat atunci Universității din Praga, ca unei finale autorități, să-și spună cuvîntul în această privință. Cu alte cuvinte, Universitatea a fost pusă în fața problemei: dacă să se continue luptele sau nu și dacă se continuă, în ce condiții? Răspunsul Universității, care a fost dat la 17 februarie 1420, este cunoscut în istorie ca « răspunsul maeștrilor Universității » și el formează punctul de plecare în studiul de față.

Prof. J. Macek analizează atitudinea Universității din Praga față de problemele răscoalelor populare din aceea vreme, tocmai pe baza principiilor și regulilor formulate în răspuns. Atitudinea maeștrilor Universității este aproape identică cu poziția nobiliștilor și burgheziei din Praga. Așadar, Alma Mater era împotriva idealurilor revoluționare ale poporului. Față de regulile stabilite de Universitate, autorul situiază alte principii de luptă, scoase din cuprinsul a două manuscrise ale timpului. În total, este vorba de 14 articole cu reguli, pornite din necesitățile oștilor taborite. Sînt printre aceste dispozitii cîteva, care ar merita să fie cunoscute. Se spune, de pildă, că prădăciunile să se facă numai după ce dușmanul e complet doborât, iar prada să se împără egal între membrii comunității. Se atrage apoi atenția husișilor să nu primească în sinul oștilor oameni care ar iera pe bogăți, din cauza legăturilor de rubedenie, cunoștințe sau simpatie trupescă. Un alt articol vorbește de cei care pornesc la luptă mînații de sentimentul măririi personale, iar prin articolul IX taboriștii sunt sfătuiri să nu distrugă fără nici o socoteală tot ce le iese încale, ci să se întrebe, dacă printre necredincioși nu sunt cumva și credincioși.

In continuare, prof. J. Macek face o comparație între această veche pravilă militară și cunoscuta pravilă de luptă a lui Jijka. Deosebirile sunt evidente. In

pravila lui Jijka ideile sunt formulate mult mai concret și mai detaliat. Lipsesc din ea și ultimile urme ale concepției chiliastică, precum și două articole cu tendințe antifeudale, pentru că oastea lui Jijka mai cuprindea și mică nobilime. Deci ideile din prima pravilă aparțin unor forțe revoluționare mai vecni. Ele se înrudeșc cu principiile taboriștilor, și de aceea, prof. J. Macek admite că ele au fost formulate pentru oștile husite, plecate de la Tábor în mai 1420, spre a da ajutor orașului Praga, amenințat de cruciații lui Sigismund. După autor, pravila a fost alcătuită de hatmani și predicatorii taboriști în mai 1420 pentru nevoile oștilor și ca o contribuție la discuția purtată la Universitatea din Praga, în legătură cu răboiul și condițiile de luptă¹.

De astă dată este vorba de o lucrare mai întinsă, care încercă să pună mișcarea revoluționară husită în adevărată lumină. Deși în legătură cu această problemă există o întreagă literatură istorică, totuși prof. J. Macek și-a luat sarcina nu atât de ușoară, de a da o interpretare marxistă uneia din cele mai interesante epoci din istoria poporului ceh — husitismul. Cum e și firesc, lucrarea de față îmbrățișează un timp mult mai mare decît chenarul istoric, înăuntrul căruia s-a zbatut mișcarea husită.

Autorul întreprinde o analiză a situației economice și sociale din Cehia prehusită. Această epocă a secolului al XIV-lea și începutul secolului următor conține toate condițiile favorabile care au dus la izbucnirea mișcării revoluționare husite. Criza adinca a feudalismului, lupta aprigă dintre diferitele clase sociale, decadenta clerului catolic, existența latifundiilor bisericesti și exploatarea crîncenă a oamenilor nevoiași și lipsiți, toate au dus la formarea unei largi coaliții husite împotriva bisericii catolice. Deci, la începutul secolului al XV-lea, terenul era pregătit pentru o mișcare revoluționară, care s-a ridicat cu toată tăria împotriva celui mai puternic feudal al timpului, biserică. Este oarecum paradoxal, dar nu mai puțin adevărat, că husitismul, mișcare socială prin excelență, a pornit din preajma amvonului împotriva amvonului. Si prof. J. Macek se ocupă de cîteva figuri de mari predicatori: K.

¹ Josef Macek, Husitske revoluci hnuti Praha, 1952, p. 206.

A. Waldhauser, Jan Milic z Kromerize, Matei z Janova, a căror activitate a deschis drum ideologiei husite. Apariția lui Jan Hus nu înseamnă altceva decât dinamizarea unor idei sociale, care erau înrădăcinate în popor. De fapt este aşa cum arată autorul că atacul împotriva feudalismului, care avea ideologia sa în biserică catolică, a trebuit să îmbrace o formă religioasă. Numai la cinci ani de la arderea pe rug a lui Hus (1415), flacără răscoalei a cuprins Tările cehe. Poporul s-a ridicat cu arma în mână să împlinească prin fapte testamentul lui Hus. De cealaltă parte se aflau demnitarii bisericii, boierii și patricienii germani, care căutau sprijin la regele Sigismund, fratele lui Vaclav al IV-lea. Deși în tabără revoluționară se afla majoritatea poporului, totuși se manifestă și aici o varietate de tendințe și interese, pe care prof. J. Macek le grupează astfel, în timp:

1. — perioada cînd predomină sărăcimea (1419—1421),

2. — perioada cînd predomină opoziția orașenească (1421—1434),

3. — bătălia de la Lipany și înfrângerea mișcării revoluționare husite (1434—1437).

In alte două capitole (III și IV) autorul urmărește, în primul rînd, calea spre marile izbișni ale husiților — în fruntea cărora se aflau cei lipsiți, nevoiași — începînd cu răscoalele populare din orașele cehe, pornite încă înainte de arderea lui Hus și pînă la fundarea orașului Tabor, în 1420, iar în al doilea rînd, stăruie asupra perioadei dominate de opoziția burgheză și două mari figuri de luptători, Jan Jíjka și Prokop Veliký. Infringerea de la Lipany, din 30 mai 1434, unde pe lingă Prokop Veliký își găsește moartea partea cea mai dezvoltată a oștilor taborite, pune capăt mișcării revoluționare husite. Tragedia însă nu e terminată. Resturile taborișilor, conduse de ultima căpetenie husită, Jan Roháč z Dubé, fac ultimele încercări de a reînvia gloria militară a mișcării. Sînt însă pre tutindeni înfrînți de feudali și de mercenarii lui Sigismund. Zadarnic încearcă Roháč să convingă orașul Tabor pentru noi acțiuni, noi lupte, în decembrie 1434. Un cetețean, Simon potcovarul, luînd cuvîntul în sfatul orașului, a spus atunci: « Tu ne sfătuiești să începem luptele, ceea-

ce e foarte greu pentru noi, fiindcă s-a îndepărtat de noi comunitatea și mai ales muncitorii, pe care i-am doborât cu dările. Chiar și micii nobili, care trăise de pe urma expedițiilor militare și care erau alături de noi, sperînd să capete daruri și libertăți, s-au îndepărtat și ei ».

Potcovarul dela Tabor spunea mai mult decît adevărul. Clasele de jos au fost îndepărtate de la idealurile de luptă tocmai prin jocul de interese și contradicții din sinul societății cehe. A urmat apoi trădarea de la Tabor și înțelegerea cu Sigismund, care acordă orașului o seamă de privilegi. În 1436, Sigismund se încoronează ca rege al Cehiei și anul următor, ultimele resturi ale taborișilor sunt asediate la Sion, lingă Kutná Hora. Jan Roháč cade prizonier împreună cu tovarășii săi de luptă, iar la 7 septembrie același an au fost spinzurați în piața veche a orașului Praga.

Privită în ansamblu, mișcarea revoluționară husită ne apare ca cea mai impresionantă luptă de clasă din cursul orînduirii feudale. Nu s-a terminat cu moartea prin streang a lui Jan Roháč și a celorlalte căpetenii taborite. Ideologia husită a trecut dincolo de fruntariile cehe, chemind clasele oprimate la lupta împotriva feudalității. Ideile revoluționare husite au influențat dezlănțuirea mișcărilor asemănătoare în Picardia, lupta lui Gilles Mersault, în Germania la Bamberg și Magdeburg, în Polonia, în Slovacia, în Ungaria, în România (Transilvania), la Bobîlna, 1437 și în alte părți din Europa centrală. Aria răspândirii ideilor revoluționare husite și foarte întinsă, tocmai pentru că pre tindeni, la acea epocă, masele țărănești și orășenesci erau exploataate și asuprute de marea nobilime feudală și înaltul cler.

Prof. J. Macek n-a dat o prea mare dezvoltare acestui capitol, deoarece faptele acestei sunt în deobște cunoscute. El a mai adăugat însă un capitol în care dezvoltă legătura dintre husitism și spiritul mișcărilor revoluționare de mai târziu. Cu această contribuție, studiile husite se îmbogățesc cu o lucrare de o nelăgăduită valoare științifică. Conținutul cărții a fost presărat cu o seamă de scene din viața taborișilor, reproducute din opera unor pictori cehi. Lucrarea bine documentată din punct de vedere științific a fost distinsă cu premiul de stat al Republicii Cehoslovace.

Tr. I.-N.

A. V. MIŞULIN : *Spartacus*

(Ed. de Stat pentru literatura științifică, București, 1953)

Lucrarea profesorului A. V. Mişulin reprezintă un studiu de popularizare a răscoalei lui Spartacus. Ediția a II-a a acestei lucrări a apărut în Editura științifico-pedagogică de stat a Ministerului Invățământului din R.S.F.S.R., sub îngrijirea lui S. L. Ucenko, doctor în științele istorice, care, într-un scurt articol introductiv, face o analiză critică a concepției cercetătorului și a felului în care acesta tratează problema.

Autorul prezintă situația grea a sclavilor din Roma antică, încercările lor de a se elibera de crunta exploatare a stăpiniilor, precum și grandioasa răscoală condusă de Spartacus, eveniment care a zguduit statul roman și a pregătit prăbușirea regimului sclavagist.

Lucrarea începe prin a ne înfățișa Roma sclavagistă și începuturile luptei duse de clasele de jos. Referindu-se la scriitorii antici, Dionisios din Halicarnas, Titus Livius etc., cercetătorul sovietic vorbește despre o serie de conspirații și răscoale, care încep cu aceea dintre anii 501—499 f.e.n. Apoi el arată aspectele și proporțiile sclaviei, precum și felul în care erau priviți sclavii de către Romani. Citind părerea lui Cicero, care spune că meseriași, zilierii și sclavii sunt « niște lepădături ale orașului », autorul arată de asemenea tratamentul la care erau supuși sclavii, subliniind condițiile mizeră în care trăiau aceștia, și care-i făcea să se revolte, întrucât pentru ei « mai rău nu puteau fi ». Prin numărul mare de sclavi pe care-l dețineau proprietarii, se creează toate premisele necesare unor mișcări de masă.

A. V. Mişulin trece apoi la expunerea modului în care erau înrobiți și negociați sclavii. Arătând felul antiștiințific și inuman în care istoricii burgheli, ca Gibbon, Boissier, Meyer etc., justifică această stare de lucruri, autorul demască interesul științei istorice burghese de a nu da în vîleag situația reală a sclavilor, deoarece prin aceasta ar fi arătat și cauzele răscoalelor și ar fi trebuit să dea exemple din lupta de eliberare pe care au dus-o cei asupriți. Apoi face o analiză științifică-marxistă a situației pe care o dețineau sclavii în cadrul producției. El arată că Aristotel de pildă, împărtea inventarul unui proprietar de sclavi în două categorii: unele insuflite și unele neinsuflite, nefăcind nici o distincție între slav, bou sau catir.

Cercetătorul sovietic se ocupă apoi de răscoalele sclavilor care au www.dacoromania.ro pe lîngă Roma, îndrep-

revolta lui Spartacus și descrie mișcările sclavilor din Sicilia, răscoalele lui Eunous și Cleon, arătind solidaritatea de clasă a sclavilor răsculați. După ce prezintă o serie de răscoale mai puțin însemnante din punct de vedere al amploarei lor, amintește răscoala lui Aristonicos din Pergam, răscoală condusă de Vetius, care a izbucnit în Capus (Sicilia), ceea ce a lăsat revolta sclavilor din regatul Bosporan și ajunge la răscoală condusă de Spartacus, arătând astfel legătura dintre cauzele diferitelor răscoale.

Trecind la răscoala lui Spartacus, autorul dă date biografice cu privire la conducătorul mișcării și arată originea numelui « Spartacus ». El relatează apoi începerea răscoalei și condițiile istorice în care a avut loc, punind printre cauzele imediate ale izbucnirii răscoalei, foamea care a băntuit în anul 74 f.e.n., anul în care începe mișcarea.

După aceea expune lupta dusă de Roma împotriva lui Spartacus și arată creșterea necontentă a armatei acestuia. Din relatăriile istoricului Sallustius, reproduce de autor, vedem că, în afară de calitățile de comandanți ale lui Spartacus și vitejia cu care luptau sclavii răsculați, victoria lor asupra armatelor romane se datoră și moralului extrem de scăzut al soldaților romani, care nu voiau să lupte împotriva viteazului conducător al sclavilor. După doi ani de la începerea răscoalei, armata lui Spartacus devenise o forță uriașă, care reprezenta o permanentă amenințare pentru Roma. « Acum Spartacus e foarte puternic și de temut și faptul că senatul, cuprins de îngrijorare, a trimis în anul 72 f.e.n. pe ambi consuli împotriva sclavilor, n-a avut drept cauză numai rușinea pricinuită de răscoală », citează A. V. Mişulin după Plutarh.

In continuare, autorul se ocupă de neînțelegările dintre cei doi conducători ai răscoalei, Spartacus și Crixos, arătind că, în timp ce primul voia să treacă Alpii, iar sclavii să se reîntoarcă în patriile lor, cel de-al doilea insistă să continue lupta împotriva Romei, făcind o expediție împotriva cetății, și să se treacă la exproprierarea proprietarilor de pământuri din regiunile stăpînite de Romani. Această neînțelegere a făcut ca Spartacus să se îndrepte spre nord, iar Crixos, cu un detasament de Germani, să rămână în Sud. Crixos este zdrobit de consulul Lucius Gellius, iar

țindu-se în grabă înspre Alpi. Din cauza acestor divergențe, Romanii au putut să înfringă, pe rînd pe Crixos și pe Oinamaos (alt conducător al armatei sclavilor) și să-și concentreze forțele împotriva lui Spartacus care, grătie talentului său militar, învinge pe ambi consuli. Crassus preia comanda expediției împotriva sclavilor răsculați și, după cîteva înfrângeri, cheamă în ajutor pe Pompeius, care urma să se reîntoarcă din Spania, unde condusese expediția împotriva lui Sertorius. Curind după aceea — spune Appian — Luculus care se înapoiază din Tracia, debarcă la Brundisium, pentru a veni și el în ajutorul lui Crassus. Spartacus încearcă să-și treacă trupele în Sicilia, dar fiind înșelat de pirata și nereușind să treacă strîmtoarea, caută să intre în tratative cu Crassus, cu scopul de a cîștiga timp. În cele din urmă, după ce izbutește să străpungă într-o noapte întărîturile lui Crassus, el pornește spre nord, pînă în Lucania și de aici se îndreaptă spre portul Brundisium, unde este nevoie să dea luptă decisivă cu Crassus, în ajutorul căruia venea Lucullus. Spartacus este învins de forțele mult superioare din punct de vedere numeric ale lui Crassus și cade ca un erou. Represaliile romanilor au fost foarte crude; sase mii de sclavi care căzuseră prizonieri, au fost răstigniți de-a lungul drumului dintre Capua și Roma.

După ce precizează imprejurările în care a pierit eroul și arată erorile diferenților autori antici în ceea ce privește relatarea morții lui, autorul trece la lupta dusă de partizanii lui Spartacus după moartea comandanțului lor. Din relatăriile lui Cicero, se vede că unul din miciile detașamente rămase din armata lui Spartacus, a reușit să reziste în orașul Temesa (Bruttium), de unde a continuat lupta, cucerind diferența oraș din sudul Italiei.

Mișcarea s-a extins apoi și în Sicilia, după cum reiese dintr-o cuvântare a lui Cicero împotriva lui Verres, fostul guvernator al Siciliei, în care îl acuză pe acesta pentru faptul că întreaga regiune de pe litoralul sudic al Italiei este sub controlul sclavilor și al piratilor, cu care primii aveau de mult legături.

Abia în anul 62 i.e.n., Caius Octavius, în fruntea unui detașament, reușește să distrugă ultimile rămășițe ale armatei de răsculați și, în felul acesta, ia sfîrșit lupta eroică de eliberare purtată sub conducerea lui Spartacus, luptă care, cu toate că a fost înăbușită, a provocat prefaceri adînci în regimul politic al republicii, făcînd de neînlăturat apropiata ei prăbusire. Întradevăr, în scurt timp după răscoala lui Spartacus, reacțiunea devine activă și

luptă pentru instaurarea dictaturii stăpînilor de sclavi. Astfel, după primul triumvirat, puterea trece integral în mîinile lui Iulius Caesar, de care se leagă introducerea unei dictaturi militare ce pune capăt vechii organizări a republicii.

Autorul arată că răscoala condusă de Spartacus prezintă trei particularități, care o deosebesc de alte mișcări ale sclavilor. În primul rînd, avem de-a face cu o luptă organizată, care apare ca o formă deosebită de luptă socială. În al doilea rînd, trebuie să ținem seama de proporțiile mișcării și de structura socială a răsculaților. În sfîrșit, a treia particularitate constă în programul social și politic al răscoalei. Cercetătorul sovietic subliniază faptul că atinge aceste probleme, dar că nu are pretenția să le epuizeze, întrucât izvoarele sunt prea sărace pentru a-i îngădui să tragă concluzii definitive.

După ce se ocupă de compoziția armatei lui Spartacus, autorul trece la problema « programelor » lui Spartacus și Crixos demonstrând că, în opoziție cu afirmația istoricului german Mommsen, diferențele dintre capii răscoala nu se datorau deosebirii de naționalități. Mommsen afirmă că Spartacus ar fi fost comandanțul grecilor, iar Crixos al galilor și germanilor. Autorul arată că această concluzie este eronată și afirmațiile istoricului german nu corespund realității, întrucât din relatăriile lui Plutarh, vedem că sub comanda lui Spartacus erau nu numai greci, ci și gali. De altfel, chiar dacă s-ar putea presupune că în rîndurile sclavilor existau anumite dezbinări pe considerente de ordin « național » sau religios, acestea treceau pe plan secundar atunci cînd era vorba de dușmanul comun.

Dovada acestei afirmații o putem găsi analizînd mișcările care au avut loc în Sicilia. Diodor, vorbind de situația din tabăra răsculaților, în cursul primei răscoale din Sicilia, amintește de speranțele pe care le nutreau proprietarii de sclavi într-un eventual conflict dintre sirianul Eunous și celălalt comandanț, cilicianul Cleon. Dar, după cum spune acelaș Diodor, sclavii de diferențe naționalități « s-au unit în ciuda așteptărilor » sprijinind dezmagirea a stăpînilor de sclavi. Desigur că și în cazul răscoalei lui Spartacus, lucrurile ar fi stat tot așa; de altfel din relatăriile diferenților istorici, vedem că aceste « dezbinări naționale » sunt mai mult prezumitive decît reale. După cum afirmă, în mod just, cercetătorul sovietic, dezbinările aveau un substrat social, aspirațiile celor două grupuri fiind diametral opuse. În continuare, autorul arată că lupta lui Spartacus, în condițiile României sclavă-

giste, capătă un caracter cu adevărat revolutionar, dacă este privită în lumina observației lui Engels, care, în prefața la « Manifestul Partidului Comunist », scrie: « Slavul se poate elibera înălțând din toate instituțiile proprietății private sclavajul în urma căruia faptul el va deveni proletar. Proletarul însă poate să se elibereze numai înălțând proprietatea privată în general ».

În încheiere, cercetătorul sovietic se ocupă de locul pe care-l detine Spartacus în literatură. El arată că istoricii burghezi au evitat, în majoritatea cazurilor să vorbească de Spartacus, deoarece ar fi făcut clasa dominantă să-și amintească de răscoalele muncitorești și de lupta de clasă a proletariatului.

În tratatele generale de istoria antică — Drumann, Mommsen — se fac încercări de a prezenta figura lui Spartacus și răscoala condusă de el. Pentru noi însă sunt de o mare importanță izvoarele contemporane, care ne dau o imagine vie a felului cum era privit Spartacus și nălăptă ca pe un « adevărat reprezentant a proletariatului antic » (Marx). Peste treizeci de scriitori antici, greci și romani, au socotit necesar să relateze faptele atât de caracteristice privind personalitatea marcelui revolutionar și răscoala ce o conducea. Astfel, în secolul I î.e.n., în perioada războiului lui Spartacus, s-au ocupat de el: Sallustius, Titus Livius, Cicero, Horatius, Diodor din Sicilia și Varro. Tacit, descriind răscoala lui Tacfarinas, care a avut loc în Africa, în anul 22 î.e.n. nu poate nici el să nu amintească de Spartacus. Prin repetările lor relatări despre marele revolutionar antic. Velleius Paterculus, Plinius cel Bătrân, Frontinus, Lucanus și Plutarh oglindesc situația turbure din acea epocă.

Nici în secolul al II-lea și nici la începutul secolului al III-lea al e.n., perioadă caracterizată printr-o oarecare stabilitate a raporturilor sociale din imperiul roman, numele lui Spartacus nu e totuși uitat; îl întâlnim la Appian, Aulus Gellius, Fronto, Florus și Suetonius (secolul II) și la Atenaios și Amnelius (secolul III).

În secolul al IV-lea, cînd începe un nou avînt al miscările sociale îndreptate împotriva orînduirii sclavagiste, Amnianus, Marcellinus, Eutropius Simmahuus, Harrisius și alții, descriind situația încordată din timpul lor, recurg la analogii corespunzătoare, făcînd comparația cu evenimentele legate de Spartacus. Până și în secolul al V-lea, « fericitor », Augustin, reflectînd asupra mișcările ce au avut loc în imperiul roman, se ocupă și de personalitatea conducătorului sclavilor din Italia.

A. V. Mișulin încheie lucrarea, arătînd felul cum apare figura lui Spartacus în

literatura beletristică și aminteste cu această ocazie, de romanul lui Raffaello Givagnoli, « Spartacus », care respectă autenticitatea istorică a faptelor.

Un deosebit interes prezintă aprecierile critice ale lui S. L. Ucenko, care, în articolul său introductiv, face o critică științifică a lucrării. După părerea sa, un merit incontestabil al autorului constă în faptul că acesta demonstrează și argumentează, în mod științific, că răscoala lui Spartacus nu reprezintă un fenomen întimplător, ci unul inevitabil, reflectînd criza în care intrase sistemul sclavagist. De aceea A. V. Mișulin procedează în mod just atunci cînd, înainte de a vorbi de răscoala condusă de Spartacus, face o caracterizare generală a societății sclavagiste romane și analizează cauzele care au dus la o serie de răscoale și de conspirații, ce au precedat marele « război al sclavilor » (bellum servile), făcînd să apară limpede caracterul inevitabil al grandioasei explozii revoluționare, care a izbucnit în Italia în al VIII-lea deceniu al secolului I î.e.n.

Profesorul A. V. Mișulin acordă o deosebită atenție problemei « programului » acestei răscoale, problemă care reprezintă un punct central în determinarea rolului istoric al acestei miscări. Problema de mai sus este în strînsă legătură cu lămurirea așa ziselor neînțelegeri care au existat în rîndurile răsculaților. O serie întreagă de autori din antichitate amintesc despre acestea, dar relatările lor sunt confuze și sumare, lăsînd loc la diferite supozitii și interpretări. Una din aceste interpretări, care domină în istoriografia burgheză, este aceea a lui Mommsen, care afirmă că aceste (neînțelegeri) erau cauzate de amestecul de națiuni din armata lui Spartacus.

Analizînd componenta armatei lui Spartacus, Mișulin subliniază că a existat în primul rînd o lipsă de omogenitate sub raportul componentei ei sociale. Înădevar, armata răsculaților se compunea din sclavi și mici cultivatori de pămînt ruinați de marea proprietate. Această compozitie facea ca problema ce stătea în fața mișcării să se complice. Pe de o parte se punea problema satisfacerii intereselor sclavilor răsculați, pe de altă parte realizarea aspirațiilor micilor cultivatori de pămînt. Aceste două interese erau în totală contradicție, sclavii voind să părăsească Italia, iar micii agricultori urmînd să-și recapete proprietățile și să rămînă pe loc. Această contradicție ce se ascuțea la fiecare nouă încercare a lui Spartacus de a pleca cu sclavii din Italia, a dus la fragmentarea fortelor armatei lui. A. V. Mișulin e de parere că răscoala lui Spartacus a dat greș

datorită faptului că sclavii care se aflau în primele rînduri ale armatei lui Spartacus nu au știut să antreneze pe micii cultivatori de pămînt liberi, care nu înțelegeau că rezolvarea tuturor problemelor legate de mișcarea agrară nu poate fi desătăbită de problema lichidării modului de producție sclavagist.

S. L. Utcenko demonstrează în articolul său introductiv că alianța dintre sclavi și micii cultivatori era imposibilă, deoarece între ei existau contradicții antagoniste. Druă părere sa, autorul a exagerat numărul micilor proprietari de pămînt, deși nu exclude posibilitatea ca armata lui Spartacus să își sefi alăturat elemente declasate din rîndul acestora, un anumit număr de « tovarăși de drum » cum îi numește în mod just Appian. În consecință, el susține că răscoala sclavilor nu a avut două obiective, ci unul singur: eliberarea sclavilor și prin aceasta, distrugerea în parte a relațiilor sclavagiste.

În continuare, Utcenko arată că neînțelegările dintre conducătorii mișcării erau legate de probleme de ordin tactic, militar, iar cauzele înfrângerii răscoalei trebuesc căutate în lipsa unuia front unic, a unei alianțe între sclavi și săracimea liberă.

A. V. Mișulin insistă mai ales asupra urmărilor imediate ale răscoalei, subliniind, pe bună dreptate, că miscreanța nu poate fi socotită ca fiind înăbusită în clipa în care a pierit Spartacus și că flăcările răscoalei mai moconeau încă în diferite tinuturi din Italia sudică, fiind gata să izbucnească din nou și să se prefacă într-un incendiu uriaș.

Autorul face de asemenea legătură între răscoala lui Spartacus și adoptarea formelor de dictatură militară de către clasa dominantă din Roma.

După cum sustine și S. L. Utcenko, concluzia la care ajunge profesorul A. V. Mișulin este, fără indoială justă, dar nu suficientă, întrucât ea omite tocmai acele prefaceri principiale și adânci ce se produc în baza economică a societății sclavagiste romane, transformări pe care avem toate motivele să le considerăm ca un rezultat istoric al răscoalei.

Dintre aceste urmări, face parte, în primul rînd, criza agrară care izbucnește în Italia în ultimii ani de existență a republicii și care este în strînsă legătură cu adâncile transformări survenite în economia rurală a Italiei. Trecerea la o economie extensivă survenită, secătuirea ogoarelor, fărăimițarea latifundiilor în parcele mici, date în arendă, iată fenomenele caracteristice din acea perioadă. Tot în această epocă apare termenul de « colon » (colonus) în sensul

de mic arendaș; iar situația sclavilor se schimbă, o parte din ei fiind eliberați, iar proprietarii preferând sclavi crescuți în casă (vernae) celor cumpărați.

Toate acestea duc la o scădere simțitoare a numărului sclavilor, la încercări de a înlocui munca lor, care devine scumpă și este de mică productivitate.

In secolul I al e.n., prin punerea în libertate a sclavilor, prin peculiul și colonat, apar forme noi, oarecum atenuate de exploatare a muncii. Astfel, cu toate că revolta lui Spartacus se soldează cu o infrângere, avem toate motivele să spunem că ea a reprezentat una din cele mai puternice zguduiri revoluționare ale bazelor sistemului sclavagist și este una din cele mai vii manifestări ale luptei dusă de clasele asuprute.

Figura lui Spartacus a atras de timpuriu atenția clasnicilor marxism-leninismului. Astfel Marx, studiind « Războalele civile romane » ale lui Appian, a menționat în însemnările sale, impresia ce-i-a făcut lupta eroică a sclavilor de sub conducerea lui Spartacus, despre care spune că « ... apare ca cel mai minunat hărbat din toată istoria antică. Mare general (dar nu un Garibaldi), înzestrat cu un caracter nobil, era un real representative¹ al proletariatului din antichitate »².

In prelegerea sa « Despre Stat » Lenin subliniază: « ... Spartacus a fost unul din cei mai mari eroi a uneia din cele mai mari răscoale a sclavilor, care a avut loc cam cu două mii de ani în urmă. Timp de mai mulți ani, atotputernicul — după cum părea — imperiu roman, întemeiat în întregime pe sclavie, a fost zguduit de loviturile unei răscoale uriașe a sclavilor, care s-au înarmat și s-au adunat sub conducerea lui Spartacus, formind o enormă armată ».³

Studiul de popularizare al profesorului A. V. Mișulin, completat de articolul introductiv al lui S. L. Utcenko, reprezintă o prețioasă contribuție pentru literatura noastră științifică. El ne ajută să ne facem o idee justă despre ceea ce a însemnat, pentru lumea antică, răscoala sclavilor, condusă de Spartacus, care « a pornit la război pentru apărarea clasei înrobite »⁴ și a cărui figură a fost inten-

¹ « Adevăratul Reprezentant », A. V. Mișulin, Spartacus, p. 8, n. 1.

² K. Marx și F. Engels, Opere, vol. 23, p. 15; în op. cit., p. 8, n. 2.

³ V. I. Lenin, Despre Stat. București, Ed. P.M.R., 1952, p. 21; în op. cit., p. 8, n. 4.

⁴ V. I. Lenin, Opere, vol. 23, p. 192; în op. cit., p. 8, n. 3.

ționat ignorată, de-a-lungul veacurilor, de istoricii claselor dominante.

Traducerea acestei lucrări dă posibilitate oamenilor muncii din țara noastră să

cunoască un episod important din istoria claselor asuprile, care au dovedit eroism și luptă dreaptă de eliberare de sub jugul claselor exploataatoare.

R. Voropanov

MATERIALE ARHEOLOGICE PRIVIND ISTORIA VECHE A R.P.R., v. I

(Editura Acad. R.P.R., 1953, 815 p., 555 fig., 63 planșe)

Apariția celui dintii volum de « Materiale arheologice privind istoria veche a R.P.R. », constituie un eveniment de seamă în literatura noastră arheologică, deoarece împindește o aşteptare a maselor largi de cititori și răspunde unei necesități imperioase simțită de cercetători în domeniul istoriei vechi a patriei noastre. Primul volum de « Materiale arheologice » a apărut ca urmare directă a condițiilor create științei arheologice de regimul nostru democrat-popular, care a deschis cercetătorilor în domeniul arheologiei și istoriei vechi orizonturi noi și posibilități de cercetare immense, necunoscute în trecut. Dezvoltarea fără precedent a științei arheologice din țara noastră, așezată tot mai mult pe bazele solide ale materialismului dialectic și istoric, creează un prețios izvor de informație în elucidarea multiplelor probleme de istorie veche. Debarasindu-se de metoda cercetării izolate a problemelor și punând capăt interpretării greșite asupra dezvoltării societății umane, știința arheologică din țara noastră a început să studieze fenomenele în înlătuirea lor firească, urmărind dezvoltarea progresivă a societății omenești. El ține seama de evoluția forțelor de producție, de condițiile oferite de mediu și de relațiile dintre diferențele formațiuni sociale. În trecut, studiul tipologic și descriptiv al materialului arheologic, lipsit de valorificarea pe plan istoric, era accesibil numai unui cerc restrins de specialiști și împiedica cunoașterea adâncă a vieții societății antice. Pe drumul nou pe care pășește arheologia noastră, experiența obținută în ultimii ani în R.P.R. și experiența bogată a arheologicii sovietice este o călăuză sigură și de valoare netăgăduită.

Acum volum de materiale arheologice cuprinde rezultatele unor săpături izolate terminate înainte de 1948 și rapoartele asupra cîtorva săpături efectuate în cursul anului 1949, dată la care săpăturile și cercetările arheologice în țara noastră au început să se desfășoare pe baza unei noi orientări în mod sistematic și organiza-

reducere Academiei R.P.R. Multe lucrări din cuprinsul volumului nu sunt valorificate suficient din punct de vedere istoric, ele mai păstrind un pronunțat caracter factologic. Dar, supus de cercetători unei interpretări critice, valorosul lor conținut documentar este de o deosebită utilitate în soluționarea diferitelor probleme de istorie veche.

Materialele săpăturilor arheologice prezente aici însăși sează aspecte interesante din evoluția societății omenești de pe teritoriul țării noastre, începînd cu a doua vîrstă a pietrei (neolic) din comuna primativă și mergînd pînă la sfîrșitul epocii de trecere spre feudalism.

In Moldova de sud și de mijloc, săpăturile de la Stoicanî (Reg. Galați) și cele de la Poienești (r. Vaslui) au scos la lumină urme de viață omenească din vremea societății primitive, a orînduirii sclavagiste și a destrămării ei, precum și din epoca de formare a feudalismului. La Stoicanî, rămășițele arheologice atestă, în neolic, o populație autohtonă care locuia în colibe simple, hordeie săpate în pămînt care formau sate restrînse și nefortificate în mod artificial. Între această populație și cea din regiunea de dealuri din Muntenia s-au stabilit legături culturale în decursul vremii, fapt care rezultă din studiul ceramicii. Cu toate că un contact între cultura Gumelnîța și Ariușd este neîndoios, totuși un raport cronologic între faza de început a celei dintîi și un aspect mai vechi al celei din urmă este stabilit mai mult în mod conjectural și destul de puțin convinsor. La Stoicanî s-a făcut observația interesantă în ceea ce privește raportul cronologic între aspectul cultural al populațiilor de pe teritoriul țării noastre cu cele de pe teritoriul Uniunii Sovietice. Astfel, cea mai veche așezare neolică de la Stoicanî este mai nouă decît așezările de tip protocucutenian de pe teritoriul U.R.S.S. După cum s-a constatat și în altă așezare din Moldova, la Foltesti, elementele caracteristice ale culturii Uusatovo de pe teritoriul sudic al U.R.S.S. nu lipesc patruzește patriei noastre. La Stoicanî

cani, vestigii care reprezintă această cultură de trecere de la neolic spre epoca bronzului se constată mai cu seamă în ceramică. Aceasta este o contribuție de valoare pe care o aduc săpăturile de la Stoicani la îmbogățirea materialului documentar referitor la relațiile străvechi dintre populațiile din regiunile noastre și cele de pe teritoriul Uniunii Sovietice. Descoperirile de obiecte scitice din Moldova (o aplică de bronz, două pumnale de fier, un cazan de bronz) adăugate la lista celor cunoscute din alte regiuni ale țării noastre, pe lîngă faptul că reflectă legăturile culturale cu regiunile răsăritene, scot în evidență necesitatea intensificării cercetărilor privitoare la mișcarea triburilor din Europa răsăriteană în regiunile carpato-dunărene. Un aport apreciabil adus de săpăturile de la Stoicani rezidă în stabilirea unei cronologii relative a mormintelor cu ocru roșu. Astfel, se precizează că, aici, acest rit de înhumare este mai nou decât cultura Usatovo sau cel mult contemporan cu ea, verificându-se ipoteza după care mormintele cu ocru ar face trecerea spre cultura Monteuro din epoca bronzului. Pînă la îmbogățirea materialului documentar referitor la această problemă, constatăriile de la Stoicani trebuie considerate ca simple indicii.

In prima epocă a fierului, se constată, la Stoicani existența unor triburi locale sedentare, de caracter pașnic care se ocupă cu pescuitul și creșterea vitelor, avînd legături strînsă cu triburile din teritoriul Olteniei, Transilvaniei și Uniunii Sovietice. Cultura materială a acestor triburi se găsește într-un stadiu de evoluție inferior față de cea a triburilor cu care au întreținut legături de schimburi de produse. La triburile de la Stoicani se observă lipsa practicării metalurgiei bronzului în prima epocă a fierului, pe cătă vreme la triburile de pe teritoriile Transilvaniei, Olteniei și Uniunii Sovietice se constată o dezvoltată activitate metalurgică. Puținele obiecte de bronz descoperite la Stoicani, datind din prima epocă a fierului, provin pe calea schimbului cu triburile de pe teritoriul U.R.S.S. și din Transilvania. Această lipsă de activitate metalurgică a întîrziat, la Stoicani, despărțirea meseriașilor de agricultori, încetind astfel procesul de dezagregare a orînduirii gentilico-patriarhale în această regiune.

La autohtonii îngropați în cimitirul din prima epocă a fierului de la Stoicani, pe lîngă faptul că se observă o tradiție mai veche locală, de rit și inventar funerar, se constată lipsa elementelor scitice. Aceasta dovedește că ei încă nu veniseră în contact cu sciții. Schimburile cu

nord-vestul Peninsulei Balcanice, atestate prin prezența obiectelor de fier și bronz din morminte, a fost de natură să contribuie la anumite diferențieri sociale, care se reflectă în morminte cu bogat inventar funerar și morminte fără inventar sau cu inventar mai săracios. Aceste diferențieri sociale, stabilită pe baza inventarului, au fost sezisate în ambele faze de evoluție a culturii din prima epocă a fierului, în necropola de la Stoicani.

Săpăturile de la Poienesti (p. 213—506), reușind să aducă o documentare importantă pentru adîncirea unor probleme de istorie veche care privesc întreg teritoriul Moldovei, constituie cea mai amplă lucrare din cuprinsul volumului. Materialul arheologic documentează pe Măgura de la Poienesti o așezare neolică din faza Cucuteni A, de scurtă durată, după care urmează un hiatus local ce ține pînă în a doua epocă a fierului. O precizare asupra momentului și cauzelor părăsirii așezării încă nu s-a putut face, dar se bănuiește că aceeași turburare care a pus capăt fazei Cucuteni A din mai multe așezări din Moldova, a contribuit și la dispariția înfloritoarei culturi de la Poienesti. Dar această discontinuitate de viață umană se limitează numai la teritoriul Măgurii, deoarece în regiune se găsesc urme de locuire destul de intensă. În a doua vîrstă a fierului, în La Tène, constatăriile arheologice de la Poienesti atestă populația autohtonă getică, pește care s-a suprapus o populație străină, care a adus cu sine în podișul Moldovei cultura urnelor negre. Asociindu-se datele arheologice cu știrile literare antice, s-a ajuns la concluzia că populația emigrată din nord, spre sud, în epoca urnelor negre de la Poienesti, sunt bastarnii. Gejii sunt învinși și alungați din așezare, în timpul lui Oroles, de către bastarni, care își stabilesc aici un «sanctuar funerar» pentru unul din triburile lor. În săpăturile din 1949, nu s-a găsit nici o urmă de locuință care să corespundă cronologic urnelor negre, aşa încît o așezare bastarnă la Poienesti nu este documentată pe cale arheologică. Nu este exclusă posibilitatea ca bastarnii să fi dus o viață seminomadă și să fi folosit locul adăpostit de la Poienesti numai pentru înmormîntări. Săpăturile de la Poienesti au dovedit arheologic, pentru prima oară, prezența bastarnilor în Moldova, confirmînd astfel o serie de informații antice, privitoare la grupul de triburi în care bastarnii formează nucleul de seamă.

In cursul secolului I i.e.n., bastarnii sunt nevoiți să părăsească regiunea Poienesti, iar Măgura nu mai este locuită

de nimeni (?) pînă în secolul al III-lea e.n., cînd aşzarea de aici capătă o extensiune mai mare, fiind intens populată. Acest hiatus de trei secole în aşzarea de la Poieneşti are o importană limitată la suprafaţa Măgurii, restul teritoriului, în aceea, îi vremie bucurându-se de intensă locuire. Ascunerea discontinuitate în viaţă aşezării infirmă ipoteza mai veche după care Poicneşti ar putea fi identificat cu Tamasidava, localizată de geograful Ptolemeu la est de Siret, chiar în vremea hiatusului. După acest hiatus se constată la Poieneşti o aşzare de scurtă durată, caracterizată prin elemente de provenienţă romană și tipuri tradiționale similare celor de la Poiana. Datărea aşezării în secolul al III-lea e.n. este dubioasă, deoarece raportul cronologic între locuinţe și mormintele din apropiere se bazează pe observaţii de natură exclusiv stratigrafică. În plus, coincidenţa deportărilor masive de populaţie carpică în timpul lui Galerius, despre care vorbesc unele izvoare antice, cu părăsirea aşezării nu este întru totul sigură. Atestarea persistenţei culturii getice autohtone în secolul al IV-lea e.n., în Moldova, dovedită și susținută și pentru Transilvania de cercetători competenți, formează un aport valoros pentru istoria veche a patriei noastre.

Inventarul funerar (ceramică, obiecte de metal etc.) cu un caracter deosebit de cel autohton getic face pe autorul săpăturilor să recurgă la interpretările de ordin etnografic greșite, atribuind aceste elemente de factură răsăriteană fie sarmatilor (faza mai veche), fie goților, punîndu-se, astfel, din punctul de vedere greșit al arheologiei burgheze. Știința arheologică sovietică a arătat, în schimb, că față de asemenea atribuiri arbitrară, noi trebuie să privim problemele cu mai multă atenție, ținînd scama de prezenta, în acest timp, pe teritoriul de la răsăritul ţării noastre, a triburilor protoslave. În special, știința arheologică sovietică a dovedit că necropola de la Cernigov nu aparține goților, cîteva reprezentări cultură autohtonă și este atribuită anților. Astfel, anumite legături stabilite între necropolele de pe teritoriul sud-vestic al U.R.S.S. și cele de pe teritoriul ţării noastre, în ceea ce privește atribuiră lor etnică, primesc o deosebită semnificație.

Credem cu totul justă o temeinică revizuire a fâimoaselor «teze germane» cu privire la atribuirea culturii din necropolele de la Sintana de Mureș, Aldeni și altele, din această vreme, goșilor.

Legăturile comerciale între getii din cîmpia muntoasă și statul sclavagist român, la începutul secolului I. e.n., sint furnizate de cele opt

cînd stăpinirea romană ajunge pînă la Dunăre, sint dovedite prin descoperirea a două tezaure de denari romani republiani la Sînșești (Iosif jud. Teleorman) și Ișalnița (Iosif jud. Dolj). Dacă îngroparea acestor două tezaure este sigură în jurul anilor 72 și respectiv 38 i.e.n., ca urmare a unor turburări de ordin social intern, nu tot atât de sigur este confirmată ipoteza că tezaurele provin dintr-o aşezare getică. Asupra existenței aşzării getice pe locul de descoperire a tezaurelor este necesară oarecare rezervă, întru că această deducție nu este confirmată de descoperirile tăcute pînă acum. Astfel, existența unei aşezări getice chiar pe locul descoperirii tezaurelor e indoînlică; deci, ne pare riscată și afirmația autorului că în Dacia, totdeauna, descoperirile de monete republiecane romane au avut loc într-o aşezare a localnicilor, chiar dacă ea n-a fost constatătă prin săpături sistematice.

Pentru studierea izvoarelor arheologice referitoare la dezvoltarea societății umane din regiunea Olteniei de sud-vest și a Porților de Fier, catalogul-inventar al Muzeului arheologic din Turnu-Severin este de mare utilitate. Dacă el ar fi fost însoțit de o bibliografie măcar sumară și dacă varietatea și bogăția de materiale ce cuprinde ar fi fost aranjată în mod riguros pe localități, în cadrul căror să fi înălțat numerele de inventar, ar fi fost de un folos sporit.

O contribuție nu de mică valoare la reconstituirea unor aspecte ale vieții provinciale în timpul ocupării romane a Daciei, o aduc cîteva descoperiri din Transilvania. Astfel, ferma de la Hobița, din apropierea Sarmisegetuzei, aduce completere în cunoștințele noastre despre viațele rustice și rolul lor în economia sclavagistă, atestînd în secolele al II — III-lea e.n. o formă de exploatare agricolă, bazată pe munca sclavilor și ţăranilor ascrași. Un templu la Micia, închinat lui Jupiter Erapolitanus, divinitate de origine siriană, confirmă din nou răspîndirea și înflorirea cultelor orientale în Dacia pe vremea stăpinirii romane. Răspîndite de numeroși sclavi, coloniști, oameni de afaceri și soldați, religiile orientale arăta starea de spirit de atunci a lumii romane, în condițiile grele de exploatare sclavagistă. Existența unui templu la Micia, dedicat unei zeițări orientale, presupune numeroși credincioși din regiunile răsăritești, veniți în Dacia.

Date noi cu privire la contactul militar și economic între populațiile de la nordul și sudul Dunării, în primele sase secole

campanii de săpături (pînă la 1947) de la Sucidava (Celei). Ele oferă material bogat și interesant pentru urmărirea procesului îndelungat de destrâmare a societății sclavagiste în sudul și nordul Dunării, precum și pentru apariția elementelor de trecere spre feudalism. Sucidava lămurește un aspect din problema răspândirii creștinismului în Dacia, înainte de convertirea la această religie a masei populației. O deosebită importanță prezintă apariția ceramicăi de factură slavă de la Sucidava, care s-a găsit în cetatea civilă, așezată în imediata apropiere a zidurilor cetății militare. Constatarea că ceramică de factură slavă ar lipsi pe aria cetății militare, după părăsirea ei de garnizoana bizantină în cursul secolului al VI-lea e.n., nu se pare a fi suficient de temeinică, deoarece prezența ceramicăi slave chiar în apropierea zidurilor cetății militare nu poate duce la presupunerea lipsei ei totale în interiorul fortificației militare. Sunt necesare noi săpături în așezarea civilă și un studiu mai profundat al ceramicăi provenite din cetatea militară, pentru lămurirea problemei culturii materiale slave de la Sucidava. Date prețioase s-au adus pe cale arheologică și în privința reconstituirii istoriei cetății de la Celei. Aici, în epoca La Tène, au locuit triburi getice care au dat numele localității. Astfel, se constată prezența populației băstinașe geto-dace, căreia, în timpul războaielor romane de cotropire a Daciei carpatice, i se distrugă așezarea, fără ca pe acest platou să se construiască un castru roman. În timpul domniei lui Constantin, la Sucidava se ridică o cetate care va servi ca bază de plecare pentru expedițiile împotriva popoarelor din Dacia. Stăpînirea română se menține în cetăția lui Constantin pînă în vremea împăratului Teodosiu al II-lea, cînd, probabil în anul 446, cetatea este distrusă de hunii lui Attila. În prima jumătate a secolului al VI-lea e.n., are loc restaurarea cetății constantiniene, în care trupele bizantine își mențin stăpînirea pînă la sfîrșitul domniei lui Mauriciu Tiberiu cînd cetatea este din nou evacuată sub presiunea avarilor și slavilor. Sucidava

este singura așezare care a putut oferi pînă acum un material bogat privitor la reconstituirea felului de trai al soldaților săraci de pe granița Dunării în contact cu lumea « barbară ».

Pentru problemele specifice mileniului I e.n., vreme în care are loc pătrunderea triburilor slave pe teritoriul țării noastre, cercetările arheologice efectuate în Transilvania, în regiunea Hoghiz-Ungra și Teiuș aduc prețioase informații. La Hoghiz, s-a descoperit un castru cu două faze de construcție și cu zidul de incintă dublat, iar în jurul lui teritoriul a fost locuit și după eliberarea Daciei de sub jugul roman. Atât materialul numismatic, cât și celelalte obiecte (brățări de argint, elemente de inventar funerar, un colan de aur, inele de cataramă etc.) confirmă continuitatea de viață a populației în aceste regiuni, de la sfîrșitul secolului al III-lea e.n. pînă la începutul secolului al VIII-lea e.n. Demnă de relevat este identificarea unei așezări cu ceramică de factură slavă la Ciugud (înălția Alba Iulia), așezare distrusă de apele Mureșului. Ceramică de aici reprezintă o fază tîrzie a ceramicăi de factură slavă din Transilvania, cu motive ornamentale puține, care pregătesc trecerea spre ceramică neornamentată din epoca feudală.

Primul volum de « Materiale Arheologice » pe lîngă unele lipsuri de natură tehnică și oarecare inconveniență în ce privește dispunerea în ordinea cronologică a articolelor, are totuși marele merit de a fi pus la dispoziția specialiștilor și maselor de cititori material documentar nou referitor la diferite probleme de istorie veche. Documentând arheologic prezența bastarnilor în Moldova, precum și existența populației băstinașe, istoricii noștri, în condițiile noii orientări cu adevarat științifice a cercetărilor istorice, vor contribui în largă măsură la lămurirea fazelor de dezvoltare a societății omenești pe teritoriul țării noastre din cele mai vechi timpuri pînă în epoca feudalismului.

D. P.

ABONAMENTELE SE FAC LA OFICIILE POȘTALE
PRIN FACTORII POȘTALI ȘI DIFUZORII VOLUNTARI
DIN ÎNTreprinderi Și INSTITUȚII

www.dacoromanica.ro

DIN PARTEA REDACTIEI

*Redacția revistei „Studii“ aduce la cunoștință că
stă la dispoziția colaboratorilor și cititorilor revistei, în
toate zilele lucrătoare, între orele 17 și 20.*

*In prima sămbătă a fiecărei luni, între orele 17 și
20, au loc discuții critice cu privire la conținutul revistei.*

*Toți colaboratorii și cititorii revistei sunt invitați
călduros să participe la aceste desbateri critice.*

*Sediul redacției se află în București, Boulevardul
Generalissimul Stalin Nr. 1, tel. 2.87.43.*

INTreprinderea
POLIGRAFICĂ Nr. 4
BUCUREȘTI
